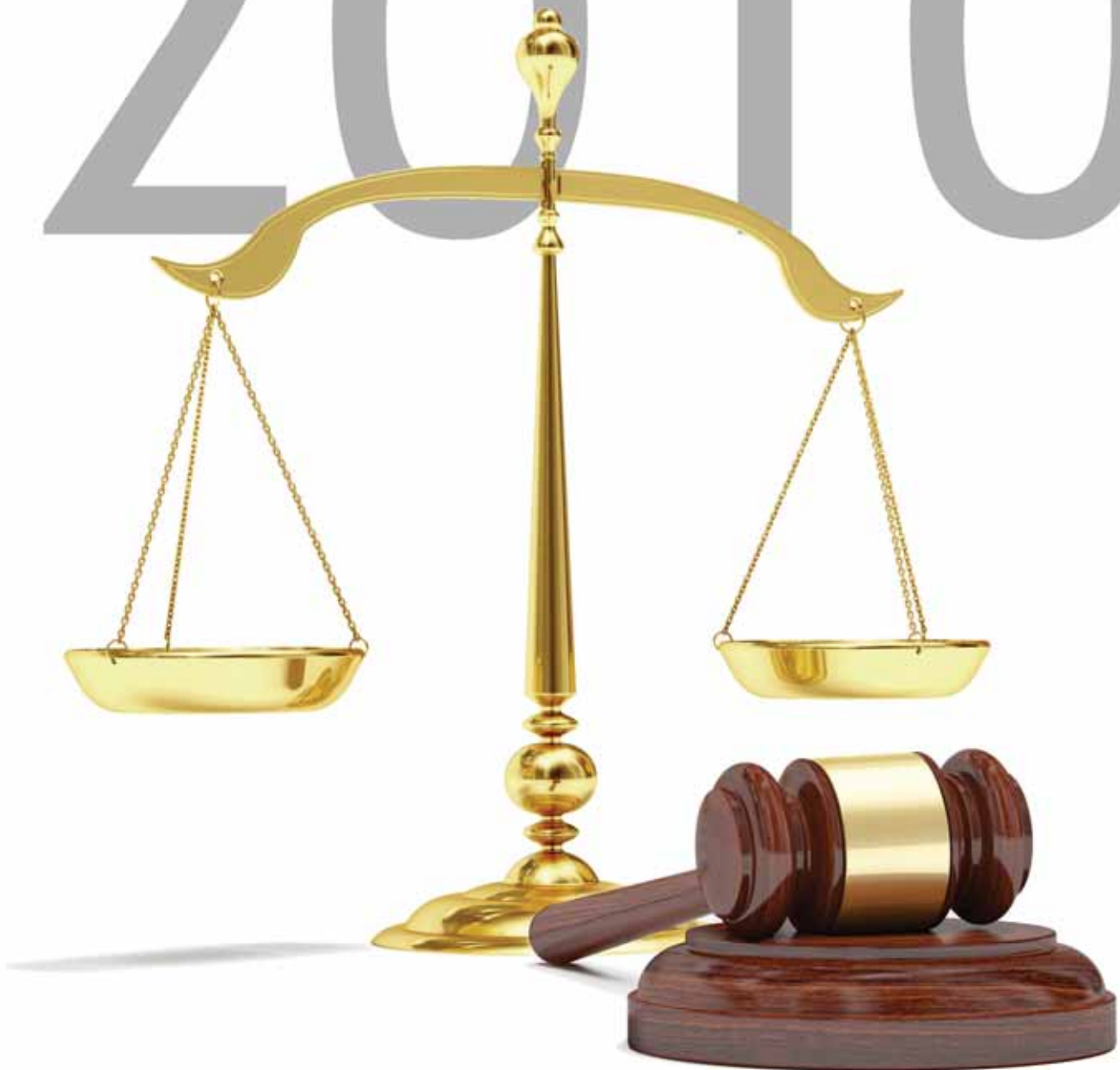

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TE DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

Содржина

ВОВЕД	4

АНАЛИЗИ

Злоупотреба на притворот во Република Македонија.....	8
Деградирачките услови и очајните состојби во затворите.....	12
И со новиот закон по стариот пат	14
Без реална превенција и заштита на децата од секаков вид насилство.....	18
Хомофобијата – државна политика на Република Македонија.....	24

ПОСЕБНИ АНАЛИЗИ

Притисоците врз Уставниот суд.....	32
Анализа на состојбата со основните човекови права во психијатриските болници во Македонија.....	40
Приватноста под лупа	54

СООПШТЕНИЈА	58

ПРИЛОГ

Месечни извештаи за состојбата со човековите права во Република Македонија - 2010 година	70

ОЧИ ШИРОКО ЗАТВОРЕНИ¹

Длабоко „распојасани“ во својата моќ, его и самобендисаност, накрмени на државни копанки, владините поданици широко ги затворија очите пред реалните проблемите што го мачат народот, кој за друго ги беше избрал

І Љубен ДИМАНОВСКИ І

Сиромаштија, непочитувањето на основните човековите права, владеењето на правото, слободата на изразување, борбата со дискриминацијата и ред други социоекономски проблеми се само точки кои никогаш реално не биле на врвот на агендата на политичката врхушка. За нив, тоа се проблеми кои не постојат, црна пропаганда и статистика на “оние другите”, или, во најголем дел во нивната реторика, тоа се прашања кои се веќе апсолвирани.

Ваквиот поглед низ розовите наочари на владиниот апарат кон реалните проблеми, отсуството на соочување со истите, не само што го стагнира, туку и во голема мера го уназадува развојот на демократските процеси.

Очигледно е дека нивната визија за тоа како треба да се управува со една држава е компатибилна само со брановата должина на некои други режими, кои немаа допирни точки со

демократија.

Сето ова, ни дава потполно право да констатираме дека во областа која го тангира Хелсиншкиот Комитет а и во поширок контекст, и во 2010 во Република Македонија не се направени никакви поместувања во насока на поголема промоција и заштита на човековите права и слободи, права кои се фундамент не само на нашиот Устав, туку и демократијата воопшто.

Во името на подобрување на состојбите и усогласување со европската легислатива, извршната власт „на врат на нос“ ги провлече безмалку сите закони низ законодавниот дом во кој апсолутното мнозинство ја имаше улогата на беспоговорна гласачка машинерија, не водејќи притоа сметка дека легалниот систем почнува да генерира проблеми кога се доаѓа до имплементацијата, што беше и една од забелешките во Извештајот на Европската Комисија за напредокот на Македонија во 2010 година.

Сето ова доведе до ситуација да голем дел од законите се со сериозни недостатоци, од една страна поради недоволните претходни анализи и консултации со експертската јавност, а од друга страна одредени “фалинки” намерно не беа имплементирани, затоа што не биле во духот на идеолошката матрица на Партијата.

Законот за заштита од дискриминација е само еден од низата закони донесени со коалициски консензус. Наместо овој закон да ја промовира идејата на еднаквост и недискриминација, самиот процес на кој беше промовиран и донесен издвои одредени групи на граѓани и ги стигматизира уште повеќе со што ги подложи на висок ризик од насилство кон нив.

Еден од тие закони беше и обидот да се протуркаат измените во Законот за електронски комуникации.

Измените на законот ги дерогираа и веќе постоечките законски и уставни норми давајќи му на овластениот орган за следење на комуникациите (МВР) неограничена моќ за располагање со податоците, заобиколувајќи ја секоја надворешна контрола. Со понудените решенија се избегнуваше Судот, Јавното обвинителство па дури и самите оператори затоа што на органот за следење на комуникации му беше овозможено самостојно преземање на податоците за сообраќај, без одлука на суд, а во спротивност со барањето на член 17 од Уставот на РМ.²

По иницијативата на Хелсиншкиот Комитет, Уставниот Суд ги поништи овие измени и со тоа ја исправи грешката на законодавното тело и заедно донекаде дадовме придонес во заштитата и почитувањето на есенцијалните човекови права меѓу кои се и правото на приватност на личниот и семеен живот на граѓанинот, на достоинството и угледот на личноста.

Примената на посебните истражни мерки мора да се ограничи само на ситуации доколку се работи за повисока општествена опасност што е пропорционална и соодветствува со дерогација на основните права и

слободи на човекот.

Имајќи го ова пред вид, останува отворено прашањето на етичката оправданост на ваквиот закон кој за воља на вистината не даде резултати ниту во државите со далеку поголема потреба од имплементација на истиот. Докажана е праксата дека во Македонија системот на “законско следење” (Lawful interception) се злоупотребува токму од овластените лица и дека истиот не е имун на злоупотреба.

И покрај тоа што во законот не беа имплементирани предложените измени, постои тотално отсуство на независен контролен механизам над службите за државна безбедност, кои остануваат надвор од било каква контрола.

Судската власт пак, задолжена за спроведување на овие закони, иако според Уставот поставена како самостојна и независна, во својата пракса се покажа исклучително сервилна и подложна на притисоци. Владините “реформи” и во овој сегмент го зеда својот данок. Постапките на судовите во голем број на случаи беа инструирани од извршната власт.

Министерот за правда од петни жили се обидуваше да не убеди дека како судството така и затворскиот систем се реформира и дека воопшто нема место за било какви критики и негативни извештаи. Хелсиншкиот Комитет во една пригода беше прозван лично од Министерот чија несреќна изјава гласеше дека ако „Хелсиншкиот комитет ги гледа работите од канцеларија, секако дека ќе добиеме такви извештаи, меѓутоа треба да дојде и да види“.

Само за потсетување, во текот на 2010 година, од страна на Хелсиншкиот Комитет се направени најмалку дваесет посети на сите затвори и КП домови во Република Македонија, а Комитетот добил 120 претставки за бесплатна правна помош од затвореници и постапил по нив.

Доколку Министерот за правда под реформи подразбира нови згради, компјутери и други набавки на технички помагала како и реставрирање на некои затворски објекти, тогаш, и ние ќе се сложиме со неговото тврдење

дека судството и затворскиот систем се реформирано.

Во реалноста, сепак, работите се многу поинакви од она што нам ни се сервира. И покрај тврдењето на Министерот за ажурноста и успешноста во решавањето на судските случаи, сепак, извештаите за работата на судовите се благо речено сомнителни затоа што не даваат реална бројка на правосилно решени предмети. Повеќето од предметите се само одлучени и се водат како завршени, иако истите се укинати и вратени на повторно судење во пониските судови. Повеќекратното укинување на пресудите, како и нивното одлагање го осуди и Европскиот суд за човекови права.

Еклатантен пример за непочитување на независноста на судството се притисоците од извршната власт секогаш кога има некој “голем случај”. По претходно “холивудско” сценарио, документирани и емитирани во етер не водејќи сметка за пресумпцијата на невиност при што се наведуваат личните податоци на лицето и наводното дејание, не ретко и веднаш се шпекулира со соодветната казна. Сето ова се префрла на грбот на судиите кои доведени во шах-мат позиција, само го спроведуваат она што претходно им било суптилно сугерирано преку медиумите.

Како по некое непишано правило, се препишува мерката притвор без разлика за видот на делото, обвинетите се држат до законскиот максимум и многу често без било какво реално оправдание. Алтернативните мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот во постапката, особено во почетокот на кривичната постапка, воопшто или многу ретко се користат.

Потврда на укажувањата на Хелсиншкиот Комитет за употребата на мерката притвор стигна и преку пресуда на Судот во Стразбур со која се

констатира дека Република Македонија во случајот “Змиско око” ја прекршила Конвенцијата³ со тоа што не обезбедила доволно причини за своите граѓани да ги држи повеќе од осум месеци во постојан притвор.

Но, очигледно не беа доволни укажувањата на Европскиот суд за човекови права, кои патем сме обврзани да ги следиме, па судовите ја продолжија истата пракса.

Дневнополитичката реторика на власта која најавуваше бескрупулозна борба со криминалот бараше и резултати. Она што можеше да им го понуди на својот електорат беа серија спектакуларни апсења, полициски акции со егзотични имиња а за кои во најголем број ниту имаше претходно обезбедено докази ниту до крај испочитувана полициска процедура. Спортивно на сите светски стандарди за работа на истражните органи, власта прво апсеше, па потоа “обезбедуваше” докази. За сето тоа време, обвинетите седат во притвор а истрагата се одолговлекува во недоглед.

“Метастаза”, “Бумеранг”, “Змиско око”, “Фаланга”, “Пајажина” се само дел од “големите” успеси на владата во борбата против криминалот, каде судството комплетно излезе од колосекот на институционалните рамки кои во својата суштина треба да се имуни од влијанието на политиката.

Ваквата констелација на односите помеѓу извршната и судската власт не беше искористена од страна на владата само за себепромовирање, туку и за расчистување на сметките со неистомислениците. Оваа власт е премногу осетлива кон критички настроените. Дел од нив го плаќаат својот “грев” и ден денес. Од битолскиот фармер Душко Илиевски и “неговата марихуана” (кој лепел плакати со ликот на Никола Груевски на кои пишувало “Кражба во 100 чекори”), преку Велија

Рамковски и неговата “злосторничка дружина” (А1 Телевизија) па се до најновиот случај на Љубе Бошкоски и неговите “црни пари” за предизборната кампања (човекот кој најостро ја критикуваше власта) се само дел од “успесите” на владата во “големата борба против криминалот”.

Без разлика на исходот од судските процеси во овие случаи, недвосмислено се наметнува чувството дека покрај другото станува збор и за политички реваншизам кон “противничкиот” табор и селективност во пристапот.

Следствено на ова, ваквиот пристап резултираше со јасна поделба на медиумите кои информираа или во одредени случаи беа и директно инволвирани во акциите што ги спроведуваше владата.

Наместо кон информирање, медиумите во најголема мера се приклонија кон убедување и пресметано заложување со селективно покривање на одделни аспекти од настаните и актерите. Известувањата беа насочен само кон потребите на сопствените уредувачки политики каде недвосмислено се правеше обид вниманието на публиката да се фокусира само кон едниот аспект на проблемот, запоставувајќи ја или во најголем дел воопшто и не претставувајќи ја другата страна од приказната.

Токму поради ова, информациите за еден ист настан драстично се разликуваа, во зависност од кој табор се пласирани, што во секој случај не даваше објективна и целосна слика за настанот.

Во целата оваа рашомонијада сериозно беа прегазени професионалните начела на информативните медиуми. Во најголема мера за ваквата состојба во медиумскиот простор беше виновна владата, која од една страна без ракавици и со сите сретства се конфронтираше со критички

настроените медиуми, а од друга страна јасно и недвосмислено се приклони кон оние гласноговорници кои отворено ги поддржуваа владините постапки.

Нивната пристрасност во неколку наврати беше и јавно прокламирана и од највисоките претставници од власта кои во еден случај порачаа дека информациите од, во конкретниов случај А1 телевизија, треба да се земаат со резерва, а во друг случај, самото Министерство за внатрешни работи се понуди дека ќе им ги плати правните трошоци на сите граѓани што ќе ја тужат А1.

Од владините мегафони јавно се вршеше поделба на патриоти и предавници при што говорот на омраза достигна кулминација при повикот на линч за сите оние кои тие ги етикетираа како предавници.

Благодарениена на ваквите владини “интервенции” во медиумскиот простор, Македонија според сите релевантни меѓународни извештаи за слободата на медиумите за 2010 година доби негативни оценки кои резултираа со огромен пад на листите каде бевме сместени рамо до рамо со Виетнам, Камбоџа, Тунис, Јордан.

Ваквата состојба како да не допре до власта која со несмалено темпо продолжи со купување на лојалноста со закупување на медиумскиот простор за себерекламирање трошејќи милионски суми во селективно одбрани медиуми кои пак благодарение на тоа си наметнуваа самоцензура кршејќи ги притоа основните начела на новинарската професија.

Овој тренд на владеење на владата имаше импакт и врз сите сегменти од општественото живеење. Во име на големите реформи, граѓаните станаа заложници на неоправдани и непродуктивни проекти кои требаше и ним да им го заматат видот за реалните проблеми пред кои, и самата Влада остана со широко затворени очи.

1 Насловот на овој текст превземен од истоимениот култен филм на Стенли Кјубрик, како самиот да се наметна анализирајќи ги состојбите во Република Македонија.

2 Член 17

- Се гарантира слободата и тајноста на писмата и на сите други облици на општење.

- Само врз основа на одлука на суд може да се отстапи од начелото на неповредливост на тајноста на писмата, ако е тоа неопходно за водење на кривична постапка или тоа го бараат интересите на одбраната на Републиката.

3 Европска Конвенција за човекови права

ЗЛОУПОТРЕБА НА ПРИТВОРОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Законските одредби за определување на мерката притвор со години не се почитуваат во Република Македонија, но 2010 изгледа беше година во која ваквата практика на определување на мерката притвор достигна кулминација, при што наместо исклучок стана правило

| Сена БАЈРО |

Потребата судските власти да ги почитуваат основните стандарди при определување на мерката притвор, како последно средство за обезбедување присуство на лицата против кои се води истрага или се обвинети, кога целта не може да се постигне со поблаги мерки, претставува основен постулат во меѓународното право за човековите права. Уште повеќе, ова се однесува на случаи кога станува збор за фискални кривични дела и евентуални сторители кои не се опасни за околината и не постои добро образложено основано сомнение дека истите можат да влијаат на текот и исходот на истрагата.

Законските одредби за определување на мерката притвор со години не се почитуваат во Република Македонија, но 2010 изгледа беше година во која ваквата практика на определување на мерката притвор достигна

кулминација, при што наместо исклучок стана правило. Ова се должи на долгогодишната практика на судиите лесно да се определат за изрекување на најтешката мерка за обезбедување присуство на обвинетите, без да се впуштат во оценка на видот на делото, околностите под кои е сторено, можноста да влијаат на натамошниот тек на истрагата, без да се води сметка за можноста за повторување на делото и сл.⁴. Особено затоа што праксата покажува апсурдни решенија во кои притворот се определува поради стравување од повторување на кривично дело од страна на лице за кое постои основано сомнение дека делото го сторило во својство на одговорно или службено лице, кое својство во меѓувреме престанало. Притоа, не се оценува ниту секоја од посебните законски пропишани причини за определување на мерката, туку речиси во секое решение притворот се

определува по сите законски основи.

Проблематично е и временското траење на притворот кој по правило секогаш се определува на максималниот рок од 30 дена без да се оцени можноста дали целта може да се оствари и со пократко времетраење на мерката. Уште повеќе, притворот во голем број случаи се продолжува и тоа не само за време на истрагата, туку сè до завршување на судската постапка.⁵

За жал, надлежните за постапување по жалбите, по автоматизам ги одбиваат

жалбите како неосновани без да се испита основаноста и неопходноста. Од друга страна, не постои подготвеност и волја на надлежните за примена на алтернативните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот.

На јавноста добро и се познати случаите кои ја одбележаа изминатата година, а во кои дојде до израз праксата дека судските органи со невидена леснотија ја злоупотребуваат мерката притвор на начин што го користат како нужна мерка за обезбедување на прису-

ство на обвинетиот во водење на кривичната постапка: „Змиско око“, „Метастаза“, „Фаланга“ и „Пајажина“.

Ваквиот начин на постапување на надлежните доведе до воспоставување општа практика на препишување на решенија за определување на мерката притвор, без притоа да постои основано и правно издржано образложение, се фабрикуваа шаблонски, еднолични решенија со иста содржина и без аргументација.

Потврда на континуираните повеќегодишни јавни укажувања на Хелсиншкиот комитет за злоупотребата на притворот стигна од Судот во Стразбур, но овој пат во вид на пресуда, овој пат по член 5 став 3 од Европската конвенција за човекови права, односно за прекршување на правото на слобода и сигурност.

Свесни за недоследностите во определувањето на мерката притвор во таканаречениот случај “Змиско око”, Хелсиншкиот комитет застапувајќи ги странките кон крајот на 2008 година се одлучи да поднесе жалба до Европскиот суд за човекови права, поттикнат од игнорантскиот однос на судовите во државата кон нашите укажувања.

Со пресудата се констатира дека нашата држава во односниот случај ја прекршила Европската конвенција со тоа што не обезбедила доволно причини за своите граѓани да ги држи повеќе од осум месеци во притвор. Ваквиот вид на решенија се проблематични и за Европскиот суд, кој утврдува дека *«ио-џребаџа за конџинуирано лишување од слобода не може да се џроценува од чистџо аџсџраќџна џочка на џледање, земајќи ја џредвид само сериозносџа на џресџајоџ. Тоа мора да биде уџврдено со реферирање на друџи бројни релеванџни факџтори...»*, како што и продолжувањето на притворот НЕ МОЖЕ да се користи како вид на казна, што често се случува во македонската

реалност.

Европскиот суд за човекови права како проблем го истакнува фактот дека домашните судови не ги објаснуваат своите одлуки зошто алтернативите на лишувањето од слобода не се доволни да обезбедат судењето да се одвива со соодветиот тек.

Судот говори и дека домашните судови не утврдуваат постоење на било каков конкретен факт во поткрепа на нивните заклучоци, не се дадени причините за тоа зошто последиците и опасноста од бегство се чинат помалку опасни за жалителите, од нивниот континуиран притвор.

Во однос на правниот лек – жалбата, Судот смета дека „во конкретните околности на предметот, жалбата била не-ефективна, поради тоа што Апелациониот суд, во секоја прилика ги одбивал жалбите со едноставна одлука во која ги повторувал причините, во скратена форма, изнесени од страна на кривичниот совет“.

Европскиот комитет за превенција на тортурата при Советот на Европа во текот на својата долгогодишна работа создал одредени минимум стандарди во однос на притвореничките услови кои државите треба да ги остварат. Тука мислиме на притвореничките услови не само како материјални услови (големина на ќелија, пренатрупаноста, светлина, вентилација и сл), туку на цел еден сплет на практики и политики во врска со притвореничкиот режим, како што се ставањето лисици на рацете или употреба на други мерки на ограничување, претресување до гола кожа, режим на активности, посети, вежби на отворено, а особено соодветна здравствена грижа, кои мора да подлежат на преглед и контрола за да се осигури дека начинот на кој истите се наметнуваат не е навредлив и не претставуваат понижувачко постапување.

Република Македонија е критикува-

на од страна на Европскиот комитет за превенција на тортурата во секој негов извештај за посета, а кои критики особено се однесуваат и на притвореничките услови во Затворот Скопје. Имено, истите не ги задоволуваат минималните стандарди потребни за истите да се сметаат како хумани, особено во поглед на здравствената грижа. Во текот на изминатата 2010 година, Хелсиншкиот комитет прими бројни поплаки кои се однесуваат на отсуство на затоплување, лоши материјални услови и несоодветна медицинска грижа. Уште повеќе, несоодветните услови и здравствена нега доведоа до фатален резултат на бременоста на притвореничка. Овој случај несомнено претставува повреда на член 3 од Европската конвенција имајќи ги во предвид бројните меѓународни инструменти и стандарди кои укажуваат не само на потребата за задоволување на специфичните потреби на бремените жени, туку кога станува збор за бремени жени, да не се определува мерката притвор, да се користат други алтернативни мерки за обезбедување на присуство, со исклучок само во оние случаи кога станува збор за тешко кривично дело и кога обвинетата жена е сериозно опасна за околината⁴.

Во овој контекст се и укажувањата на Европскиот комитет за превенција на тортура кој утврдил дека: „треба да се направат сите напори за задоволување на специфичните потреби на бремените жени лишени од слобода, особено посебните диететски потреби, високо протеинска исхрана, свежо овошје и зеленчук. Пред-породилната и пост-породилната грижа која се пружа во притвор или затвор мора да биде еквивалентна на онаа достапна во општеството во целина. Комитетот особено укажа на потребата да се посвети осо-

бено внимание на хигиената и здравствените прашања во врска со потребите на жените лишени од слобода, за кои Комитетот заклучи дека значително се разликуваат од истите такви потреби на мажите. Обезбедувањето на принципот на еквивалентност на здравствената грижа со онаа во општеството во целина кога се во прашање жените лишени од слобода, значи дека здравствената грижа се пружа од страна на медицински персонал кој има специјална обука за женските здравствени прашања, вклучително и гинекологија. Пропустот да се пружат и обезбедат таквите потреби, според Комитетот може да се смета за деградирачки третман“⁷.

Ваквите повреди на основните човекови права при определување на мерката притвор, како и во однос на притвореничките услови и лошиот третман, што само ја зголемува одговорноста имајќи го во предвид начелото на пресумпција на невиноста, од страна на македонските надлежни власти е сериозна индикација за долгиот пат кој и претстои на Република Македонија во приближување кон меѓународно прифатените стандарди во врска со ова прашање.

Сè додека македонските власти се глуви на критиките и препораките на домашниот граѓански сектор, особено од страна на меѓународните тела и механизми не можеме да очекуваме поголем напредок во заштитата на основните човекови права и слободи на притворените лица, особено на ранливите групи на притвореници. Дотогаш, Република Македонија ќе биде предмет на зголемен број тужби до Европскиот суд по член 3 и 5 од Европската конвенција и предмет на поголем меѓународен критицизам со оглед на големата веројатност за одговорност во истите.

4 Мерките за обезбедување на присуство на обвинетиот и за успешно водење на кривичната постапка се уредени во посебна глава XVII во Законот за кривична постапка. Така, согласно член 185 став 2 и 3: „При одлучувањето која од наведените мерки ќе ја примени, надлежниот орган ќе се придржува кон условите определени за примена на одделни мерки, водејќи сметка да не се применува потешка мерка ако може истата цел да се постигне со поблага мерка. Судот може спрема обвинетиот истовремено да определи повеќе мерки, освен кога ќе ја определи мерката притвор. Овие мерки ќе се укинат и по службена должност кога ќе престанат причините што ги предизвикале односно ќе се заменат со друга поблага мерка кога ќе настапат услови за тоа“.

5 „Притвор може да се определи само под условите предвидени во овој закон. Траењето на притворот мора да биде сведено на најкратко нужно време. Должност е на сите органи што учествуваат во кривичната постапка и на органите што им укажуваат правна помош да постапуваат со особена итност ако обвинетиот се наоѓа во притвор. Во текот на целата постапка притворот ќе се укине штом ќе престанат причините врз основа на кои бил определен“ (член 198 од Законот за кривична постапка).

6 Види Правила на ООН за третман на жени лишени од слобода и алтернативни мерки (Банког правила) усвоени на 15.10.2010 година. Види исто: Andrew Coyle, A human rights approach to prison management, International centre for prison studies, London, 2009, стр. 145

7 Види: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>

ДЕГРАДИРАЧКИТЕ УСЛОВИ И ОЧАЈНИТЕ СОСТОЈБИ ВО ЗАТВОРИТЕ

„Секое човечко суштество заслужува да ги има сите човекови права кои ти се залагаш да ги имаш за себе“⁸

І Павлина ЗЕФИЌ І

Ф

илозофијата „око за око, заб за заб“ која во минатото се применуваше врз лицата сторители на одредени кривични дела, веќе

одамна е надмината, а аргументите дека казните за овие лица мора да бидат во согласност со човековите права го заземаа своето место во меѓународните документи и домашното законодавство.

Кривичниот Законик на Република Македонија точно ги определува целите на казнувањето. Казната во чија што основа се наоѓаат превенцијата и ресоцијализацијата е само начин за заштита на општеството од криминал, преку лишување од слобода на сторителите на кривични дела, но не и лишување од останатите загарантирани права.

Преземените обврски за почитување и заштита на човековите права на лицата кои издржуваат казна затвор и обезбедување на хумани услови со кои ќе се почитува достоинството

и интегритетот во казнено поправните и воспитно поправните домови се меѓу последните прашања со кои властите сакаат сериозно да се занимаваат.

Врз основа на големиот број на претставки упатени до Хелсиншкиот Комитетот и извршените посети, јасно можат да се детектираат низа проблеми:

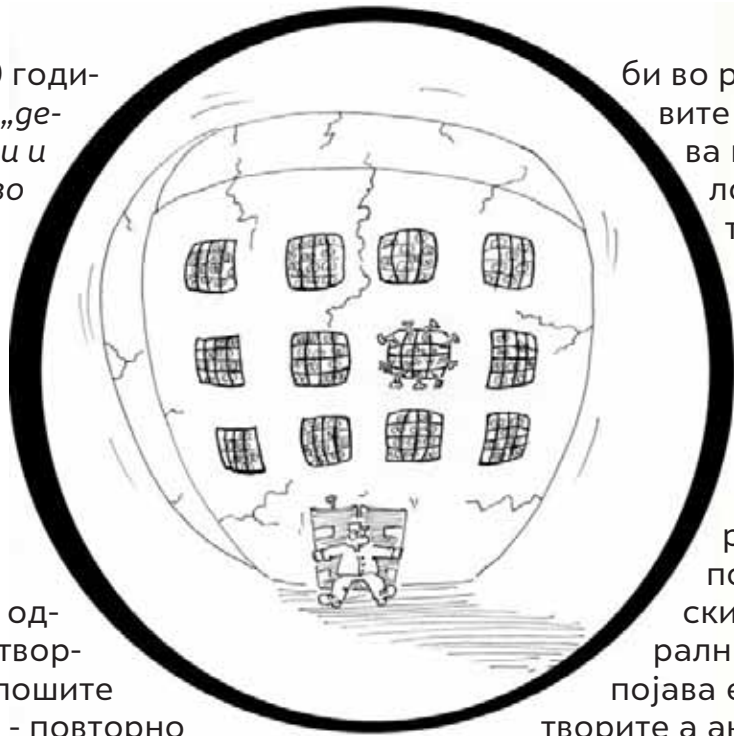
Лоши/супстандардни материјални услови - Особено е загрижувачка состојбата во најголемиот затвор КПУ „Идризово“. За ваквата состојба алармираше и Народниот правобранител заедно со специјалниот претставник на Европската Унија во Република Македонија како и претставниците на Комитетот за превенција од тортура при нивните посети, по што се започна со реконструкција на одредени делови. Условите во оваа установа се под постојан надзор и на меѓународната јавност како и домашните надлежни институции. Извештајот на Европската Комисија за напредокот на Република

Македонија во 2010 година⁹ става акцент на „деградирачкиише услови и очајнише состојби во некои зашвори, особено КПУ Идризово“. И извештајот на Стејт департаментот за состојбата со човековите права во затворите ги потенцира проблемите со тортура, нехуман и деградирачки однос од страна на затворските службеници, лошите материјални услови - повторно со фокус на КПУ Идризово. Ваквата состојба во затворите укажува на целосно непочитување на Европските затворски правила¹⁰ и основите принципи каде се потенцира обврската за властите лишувањето од слобода да биде изведено во соодветни материјални и морални услови кои ќе обезбедат почит кон човековото достоинство.

Отсуството на соодветен здравствен систем - Смртта на затвореници во затворите Прилеп и Гевгелија, поголем број на самоубиства во КПУ Идризово, зголемениот број на претставки до Комитетот поврзани со здравствената заштита, само говорат за несоодветната здравствена заштита и негрижата за физичкото и менталното здравје на секој затвореник во македонските затвори.

Дискриминацијата – Особено е видлива кога станува збор за погодностите и прогресирање на осудените лица. Преку претставките како и посетите на Комитетот се добиени сознанија за неправилности, во конкретни случаи (група осуденички од женскиот дел во Идризово прогресирале од затвореното во полуотвореното одделение иако истите не одлежале 1/3 од својата казна. По реакциите од страна на другите осуденички истата била вратена во затвореното одделение.)

Дискриминацијата е видливо и во поглед на остарување на верските потре-

би во рамките на установите како и врз основа на социјално потекло и имот. И покрај тоа што во минимум стандардите за постапување со затвореници, се предвидува забрана од дискриминација и се потенцира потребата од почитување на верските верувања и морални вредности, оваа појава е застапена во затворите а активностите за надминување на истата се речиси незабележителни.

Нефункционалноста на процесот на ресоцијализација - Секторот за ресоцијализација претставува основна функција на затворските установи и е организиран заради остварување на воспитен процес и координирање на работите на воспитувањето, образованието и оспособувањето на осудените лица. За жал истиот со години воопшто не функционира. И покрај важноста на овој процес во македонските затвори отсуствуваат конкретни програми за ресоцијализација, како и стручни лица кои активно ќе работат со осудените лица. Со процесот на ресоцијализација освен раководството во затворските управи потфрлаат и центрите за социјална работа, клучните актери во подготовката на осудените лица кои ја издржале својата казна за враќање во општествениот живот. Процесот на ресоцијализација е круцијален за остварување на целта на казнувањето, па согласно истото неопходни се посебни програми, ефикасна и проактивна улога на Центрите за социјална заштита и останатите надлежни институции особено во намалувањето на предра судите кон овие лица, нивна социјална рехабилитација и воспоставување и одржување на односи со семејствата на осудените лица.

8 Роберт Ингерсал

9 Граѓански и политички права- страна 13 параграф 6

10 Препорака бр.п (87) 3 на Комитетот на Министри на Советот на Европа (Усвоено на 12 Февруари, 1987 год)

И со новиот закон по стариот пат

Имплементација на Законот за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи е неуспешна: Искуството од трите години на применување на новиот закон не доведе до заклучокот дека државата не само што не успеа законските норми од хартија да ги преточи во реалност, туку и преку своите институции самата стана сопирачка за уживање на правото на вероисповед

И Ана **СТОЈКОВИЌ** И

Хелсиншкиот Комитет во рамките на својот мандат континуирано ја следи состојбата со практикувањето на правото на вероисповед во Република Македонија и во своите извештаи укажува на проблемите со кои се соочуваат граѓаните по ова прашање. Во текот на 2010 година Комитетот во неколку наврати се осврна на повеќе случаи кои претставуваат повреда на новиот закон кој требаше да претставува појдовна основа за уживање на правото на вероисповед.

На 20 септември 2007¹¹ беше објавен новиот Закон за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи, кој започна да се применува од 1 мај 2008 година. Процесот на изготвување на новиот закон беше проследен со интерес од меѓународната заедница, отворени критики и конкретни сугестии кои резултираа во законски текст оценет како либерален што ги ис-

полнува условите за да може да обезбеди непречено ползување на правото на вероисповед.

Законскиот текст изречно стипулира дека не е дозволена верска дискриминација¹², дека државата го почитува идентитетот на црквите и верските заедници и со нив развива облици на постојана соработка¹³, како и создава услови за непречено извршување на нивните активности додека со закон може да се ограничи слободата на изразување на религија доколку тоа е во интерес на јавната сигурност, поредокот, здравјето, моралот или заштита на правата и слободите на другите.

По вака прифатениот текст на закон за државата остана уште обврската истиот соодветно да го имплементира во пракса овозможувајќи плурализам во религиозното дејствување и застапување. За жал, искуството од трите години на применување на законот доведе до заклучокот дека државата не успеа закон-

ските норми од хартија да ги преточи во реалност, туку напротив истата преку своите институции самата стана сопирачка за оживотворување на словото на законот.

Имено, најголема новина во овој закон со која требаше да се надминат проблемите од минатиот и да се отвори нова ера на верски плурализам во Македонија е членот 10 кој регулира дека *«Имењо и официјалниџе обележја на секоја нова црква, верска заедница и религиозна жрупа шреба да се разликуваат од називите и официјалните обележја на веќе регистрираниџе цркви,*

верски заедници и религиозни жрупи.»

Токму овој член е основа за разликување од текстот на стариот закон во кој изречно беше определено дека *«за една вероисповест може да постои само една верска заедница»¹⁴*, што претставуваше и причина за нерегистрирање на сите останати верски заедници припадници на четирите уставни вероисповести. Претходниот закон беше критикуван и поради рестриктивноста во смисла на определен број на верници и бирократските пречки за регистрација и истиот познаваше само верска заедница и религиозна група, додека во новиот

закон е диференциран и субјект црква. Сегашниот закон иако е со помалку рестриктивен бирократски пристап и без ограничувања за сите различни верски заедници сепак, искуството на Хелсиншкиот Комитет од применувањето на истиот говори за бројни претставки на незадоволни граѓани кои не можат да го остварат своето право на вероисповед различна од веќе постоечките, бидејќи надлежните судови одбиваат нивна регистрација со несоодветно образложение.

Еден од ваквите случаи е и „Ставропигијалниот манастир Свети Јован Златоуст». Оснивачите до надлежниот суд странките поднеле барање за упис во Единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи (понатаму судски регистар) со што би се здобиле со правен статус на верска заедница во Република Македонија.

Иако Судот е задолжен да донесе Одлука за упис во рок од 8 дена, по истекот на повеќе од три месеци донел Решение со кое го одбил барањето за упис во судскиот регистар. Одлуката е конфузно образложена со тоа што според судот странките поднеле барање за запишување на доброволна заедница на физички лица која во таква форма не е предвидена во законот и поради тоа нивното барање е одбиено, иако самиот закон дефинира дека црква, верска заедница и религиозна група се доброволна заедница на физички лица.

Апелациониот суд Скопје кој решава по жалба на Решението, наместо да донесе поинаква одлука или барем да го удостои барателот со поинакво и сериозно образложение, тој од збор до збор се повикува на образложението на Решението на првостепениот суд, констатирајќи дека истиот правилно сметал кога го одбил Барањето за упис.

Сосема е јасно дека станува збор за недозволено изигрување на барањата за регистрација на предметната верска за-

едница, а Хелсиншкиот Комитет укажа¹⁵ дека со овој случај покрај тоа што е повреден Уставот на РМ, повредена е и Европската Конвенција за човекови права.

Со проблеми при обидот за регистрација се соочува и верската заедница на Вистинските Православни Христијани чие барање исто така е одбиено од првостепениот суд, а согласно официјалниот судски регистар има и други верски заедници кои се одбиени или се уште се во постапка за регистрација. Имено, барањето на заедницата на Вистинските православни христијани за регистрација на црква под истото име е одбиено од Судот со образложение дека во приложените документи за регистрација се впишани два различни датуми како ден на одржување на основачкото собрание поради што судот не можел да утврди кој е точниот. Притоа судот воопшто не се осврнал на фактот што до едниот датум стои појаснување дека е тоа датум по јулијанскиот календар, што укажува дека другиот датум е сметан по грегоријанскиот календар или впрочем се работи за еден ист датум сметан по два различни календари.

Судот се обратил до барателот со барање на дополнителни информации за други факти наместо да побара објаснување за она што очигледно не му било јасно пред да одлучи да го одбие барањето за регистрација од технички причини. Ваквото резонирање укажува на намерата на судот со изигрување на законот да пронајде причина за одбивање на барањето на апликантот.

Понатаму, иако со новиот закон требаше да се отстранат пречките за регистрирање на Православната Охридска Архиепископија (ПОА) на Јован Вранишковски, сепак тоа не се случи. Согласно новата законска можност според која името на нова верска заедница треба да се разликува од името на веќе постоечката, претставниците на не-

регистрираната Православна Охридска Архиепископија до надлежниот суд упатиле барање за регистрација на «Грко-православна Охридска Архиепископија на Пеќката Патријаршија», кое е одбиено од истиот суд.

Во решението за одбивање на барањето, Судот известува дека се обрратил до Македонската Православна Црква (МПЦ) со барање истата да достави известување што претставува поимот Пеќка Патријаршија. Со тоа што Судот наместо да се обрати до независни експерти се обраќа до МПЦ, Судот само ги потврдува наводите на странката дека државата повторно преку своите органи го става во нееднаква положба со другите граѓани и правни лица фаворизирајќи ја Македонската Православна Црква и издигнувајќи ја истата на ниво на државна религија.

Судот постапил спротивно и на праксата на Европскиот Суд според која «Државата има обврска да делува неутрално и непристрасно во однос на утврдување на легалитетот на религиозните верници и воедно да обезбеди толеранција помеѓу групите, дури и ако потекнуваат од иста вероисповест¹⁶».

Однесувањето на пониските судови во овој случај е следено и од страна на Уставниот Суд на РМ кој иако според Уставот и Деловникот за работа е надлежен да одлучува при дискриминација и нарушување на правото на вероисповед од страна на државата, веќе во три предмети воопшто не се впушта во разгледување на фактите на случајот прогласувајќи се себе си за ненадлежен, спротивно на обврските од Уставот¹⁷ и својот Деловник за работа¹⁸, поради што Хелсиншкиот Комитет е застапник на овој предмет пред Судот во Стразбур.

Од сето ова може да се заклучи дека законот не одговори на цел-

та за која беше донесен – да се олесни формирањето на повеќе верски заедници, религиозни групи или цркви и да се овозможи верски плурализам и слобода на секој граѓанин да си ја практикува својата вера без разлика дали тоа се коси со интересите на големите верски заедници или не.

Верскиот плурализам не е ништо друго освен карактеристика на современите демократии и услов за практикување на човековите права во делот на вероисповедта. Европскиот Суд потврди дека организирана структура призната од страна на државата со што се овозможува легално постоење на религиозните заедници, односно групи е суштински дел од религиозниот живот и воедно претставува начин за манифестација на религијата и уверувањето¹⁹. Европскиот Суд е на гледиште дека неуспехот на државата да остане неутрална во практикувањето на власта и воедно нејзино директно инфилтрирање во одлуката кој може да формира религиозна група, а кој не, претставува повреда на правото на слобода на религија загарантирано со членот 9 од Европската Конвенција за човекови права.

Во својот последен Извештај за верски слободи во делот за Македонија и Стејт Департментот²⁰ изречно наведува дека отсуството на ефективна имплементација на законот продолжува да оневозможува некои верски заедници да се здобијат со правен статус.

Имајќи ги во предвид помалите верски заедници кои не можат да се регистрираат со што им се нарушува правото на вероисповед, се наметнува заклучокот дека постои проблем во соодветна имплементација на законот од страна на надлежните судови, пракса која за жал и покрај укажувањата на многу релевантни чинители се уште не е изменета.

ПРАВАТА НА ДЕЦАТА

11 во Службен весник на РМ бр.113/07

12 Член 4 од Закон за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи, Сл.весник на РМ бр.113/07

13 Ид, Член 6,

14 Член 8 од Закон за верски заедници и религиозните групи од 1997 год.

15 во месечниот извештај за мај 2009

16 Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova; Serif v. Greece; Ouranio Toxo and others v. Greece

17 Членот 110, алинеја 3 од Уставот, Уставниот суд на Република Македонија ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, ...и забраната на дискриминација на граѓаните по основ на ..верска, припадност.

18 Во член 51 од Деловникот на Уставниот Суд на Р.Македонија стои дека «секој граѓанин што смета дека со поединечен акт или дејство му е повредено право или слобода утврдени во членот 110 алинеја 3 од Уставот на РМ, може да бара заштита од Уставниот Суд ...»

19 случај Hasan and Chaush v. Bulgaria

20 Меѓународен извештај за верски слободи од 17 Ноември 2010

Без реална превенција и заштита на децата од секаков вид насилство

Далеку е нивото на квалитет од превземените меѓународни обврски, згора на се домашното законодавство за правата на децата и не се спроведува

І Кети ЈАНДРИЈЕВСКА ЈОВАНОВА І Лина УНКОВСКА І

Конвенцијата за правата на детето (КПД), најшироко ратификуваниот договор за човековите права во светот, е клучен обврзувачки инструмент кој ги вклучува граѓанските, политичките, економските, социјалните и културните права на децата. Во 1993 година Конвенцијата беше ратификувана и во Република Македонија, а во 2003 и 2004 година следеше ратификацијата на факултативните протоколи: Протоколот за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија и Протоколот за инволвираност на децата во вооружени конфликти.

Со ратификацијата на Конвенцијата и на нејзините факултативни протоколи, Владата на Република Македонија се обврза да обезбеди исполнување и заштита на правата на децата. Оваа обврска вклучува и преземање постапки за развивање политики, системи и капацитети, како и ресурси неопходни за промовирање и заштита на правата на децата.

Во текот на 2010 година, Република Македонија го претстави националниот периодичен Извештај заспроведување на Конвенцијата и двата факултативни протоколи за правата на детето, пред Комитетот за правата на детето при Обединетите Нации, во Женева. Истовремено, се' поголем е бројот на заинтересирани невладини организации во РМ ги коментираа, дополнуваа и корегираа информа-

циите вклучени во Националниот извештај, преку тнр. алтернативни извештаи. Еден од главните актери во овој процес беше и ХК.

По разгледувањето на сите пристигнати извештаи, Комитетот на својата 54-та седница (CRC/C/MKD/CO/2 - 11, Јуни, 2010) донесе заклучоци кои искажуваат загриженост по многу прашања поврзани со примената на Конвенцијата за правата на детето во Македонија, осврнувајќи се на националното законодавство кое сеуште не е доволно усогласено со принципите и одредбите на Конвенцијата, слабата и бавна координација во спроведувањето на законите, отсутството на систем за сеопфатна евиденција и континуирано следење на состојбите, како и на недостигот на стручен и ефикасен систем на заштита на најранливите групи деца. Во препораките на Комитетот се истакнува потребата од поголеми и континуирани вложувања (издвојување на строго наменски средства) за усогласување и примена на ратификуваните документи, во оспособување на кадрите кои се во непосреден контакт со децата, во поголема вклученост на стручната и граѓанска јавност преку НВО секторот во подигнување на свеста и помош на најранливите категории деца, поголема децентрализација во одлучувањето со активно учество на локалната заедница, поголема транспарентност во работењето, и учество на децата.

И покрај сериозните забелешки на

Комитетот, ХК смета дека Владатанема јасна стратегија и продолжува со истата политика на спроведување на правата на детето во државните институции, со слаба кадровска, организациска и меѓусекторска соработка, со површна комуникација со НВО – секторот, во секојдневната имплементација на правата на децата. Имено, и покрај обидите во дел од законите, децата да се претстават како „субјекти“, – учесници и директни носителни сопствените права, во практиката за нивните права најчесто се одлучува посредно, без да се земе предвид нивниот најдобар интерес и мислење, а најчесто тие сосема се маргинализираат, и не можат да ги остават ни своите најосновни права. За ова има безброј примери, особено кај најранливите групи деца: децата на улица, децата без лични документи, децата со посебни потреби, децата без родителска грижа, децата во институции и сл.

ПРОМЕНИ ВО ЗАКОНСКАТА РЕГУЛАТИВА

Под изговор на следење на процесот на евроинтеграција, а со цел покривање на „ад хок“ политиките за подобрување на состојбите /во образованието, социјалната заштита, демографските политики и сл./ законската регулатива постојано се менува, притоа не сообразувајќи се со Конвенцијата за правата на детето. Ваквите промени се чести и брзи и се прават без претходна анализа на состојбата и утврдување на реалните потреби и права. Во кус временски период и без реални можности за имплементација /отсуство на јасни протоколи, процедури, обуки и следења/ направени се измените и дополнувањата на Законот за семејство, Законот за социјална заштита, Кривичниот законик, Законот за заштита на децата, Законот за основно образование, Законот за средно образование, и Законот за малолетничка правда, без синхронизација и меѓусебно усогласување на промените со меѓународната регулатива заснована на Конвенцијата на правата на детето.

Како резултат, голем дел од одредбите набргу потоа се укинати од страна на Уставниот суд како неуставни или незаконити, граѓаните се неинформирани за промените, а најмногу страдаат луѓето од маргинализираните, ранливи групи, или од руралните средини.

На пример, во 2010 година по укинувањето на одредбите од законот за заштита на децата поради нееднаквиот третман за стекнување со право на родителски додаток, голем број од граѓаните неинформирани за укинувањето на родителскиот додаток за 2 и 4-то дете, останаа

без ветената финансиска помош.

Друг проблем кој настана во 2010 година како резултат на брзата промена на политики е бојкотот на првачињата Албанци во основните училишта каде што се одржуваше настава на албански јазик на часот по македонски јазик. Одлуката македонскиот јазик да го изучуваат и Албанците од прво одделение, која ја донесе Министерството за образование, создаде тензии и пред почетокот на второто полугодие.

Уставниот суд поведе иницијатива и ја укина одредбата од решението на Министерството за образование и наука (МОН) припадниците на заедниците да го изучуваат македонскиот јазик почнувајќи од прво одделение

НОСИТЕЛИ И МЕХАНИЗМИ НА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Дисеминација и подигнување на свеста

Познавањето на правата на детето, од страна на детето, родителите и сите лица кои имаат професионален контакт со децата е предуслов за нивна заштита. Сепак, како и претходните години така и во 2010 година многу малку се работеше на полето на дисеминација на Конвенцијата и двата факултативни протоколи, па така не изненадува нискиот степен на познавањана одредбите на Конвенцијата кај пошироката јавност и особено кај децата.

Хелсиншкиот Комитет, преку своите месечни извештаи, анализи, на конференции, но и преку дописите до Владата на РМ, Министерството за труд и социјална политика, Центрите за социјални работи и Министерството за надворешни работи континуирано препорачува зголемување на заложбите за дисеминација и промовирање на Конвенцијата и протоколите за да се зголеми информираноста за истите и за правата на детето кај пошироката јавност, во локалната заедница, и особено кај децата.

Комисија за заштита на правата на детето

Комисијата за заштита на правата на децата е владино тело со највисоки ингеренции во полето на регулативите, стратешкото планирање и постапување и мониторингот на состојбите со детските права. Иако реформирана, со вклучување на највисоки државни функционери (државните секретари од повеќе клучни Министерства), Комисијата за правата на детето остана да функционира како механизам на хартија, без суштинско дејство, без јасна и транспарентна стратегија за промена на состојбите со детските права во земјата.

Детски правобранител

Со цел да ја зајакне поддршката во случаи на инфлагрантна повреда на детските права, како на пример повреда на правото на здравствена заштита на децата, повреда на правото за заштита на децата од физичко насилство во училиште, повреда на правото на децата за остварување на правото на видување со двата родители во случај кога истите се разведени или разделени, ХК во повеќе наврати контактираше со заменикот Народен правобранител, кој во својство на детски правобранител, не придонесе во спроведување на правото. Искуството на ХК покажува дека детскиот правобранител во Р. Македонија, е институција која ги нема потребните ингеренции, не е доволно стручно и кадровски екипирана за евидентирање и следење на состојбите, а ги нема ни потребните ресурси и автономија за самостојно и ефикасно дејствување. Во иста насока се и забелешките и препораките од Комитетот на ОН за улогата на детскиот правобранител во заштита на детските права во земјата. Детскиот правобранител не е лесно достапен, а за многумина, особено за најранливите е сосема невидлив.

Центри за социјална работа

Хелсиншкиот Комитет редовно ја информираше јавноста за поединечните и групните случаи на повреда на правата на децата и за недостигот од заштита од страна на Центрите за социјална работа, кои во Системот имаат и највисоки надлежности, доделени со Законот за Социјална заштита и законот за Семејство, а со тоа ја имаат и најодговорната улога во имплементацијата и заштитата на детските права во практиката. И покрај формално-правно истакната улога на Центрите за социјални работи, тие остануваат на едно пасивно ниво каде што евентуално констатираат дека има повреда, но без притоа самоиницијативно да поведат постапка, која би имала конкретен разрешница во интерес на детето, а уште помалку се подготвени да делуваат превентивно, или рехабилитационо. Ваквите сосотјби се должат пред се на лошата, сè уште централизирана организација и неповрзаност (секторска и интердисциплинарна), а со тоа и на нејасната дистрибуција на надлежностите и одговорностите. Голем дел од проблемите произлегуваат однедоволните и често паушални вложувања во оспособувањето на вработените во Центрите, а како резултат на тоа и на нивното слабо познавање како на домашната така и на меѓународната регулатива во областа на правата на детето.

Потребно е подигање на капацитетот на центрите за социјална работа и надлежните служби во Министерството за труд и социјална работа преку спроведување реформи, со континуирана едукација на кадрите. ХК смета дека се неопходни специјализирани обуки за проценка,

следење и спроведување на правата на детето во сите домени, а особено во раното откривање на првите знаци на повреда на правото на детето и неговиот најдобар интерес. Потребно е и градење на системи на поддршка на персоналот во нивната работа и напредување. Истотака, неопходни се програми за интерсекторско и интердисциплинарно поврзување во полето на детските права, и унифицирање на инструментите за препознавање на знаците на повреда на правото на детето и неговиот најдобар интерескај сите оние коие во секојдневен професионален контакт со децата (во образованието, здравството и сл.). Имено, во практиката постои голем недостиг од ефикасна меѓусебна комуникација и соработка помеѓу институциите, заснована на редовно взаемно информирање.

Локална самоуправа и невладин сектор во заштита на детските права

ХК често укажува на тоа дека децентрализацијата, преку поврзувањето со локалната самоуправа и зголемувањето на нејзините ингеренции, односно соработката со граѓанскиот сектор, се можните излезни патеки за надминување на големиот јаз меѓу декларативноста и ефективната практиката во остварување на правата на детето.

И покрај ваквите согледувања и позитивната законска рамка која го овозможува таквиот развој и соработка меѓу Владините институции, локалната администрација и НВО секторот, во практиката овие поврзувања се премногу бавни и неефикасни, па правовремената заштита на детето и неговите права изостанува и покрај ангажманот на поединци, што уште повеќе ја пасивизира заедницата.

РАНЛИВИ ГРУПИ ДЕЦА И НИВНАТА ЗАШТИТА

„Државата мора да им гарантира соодветен животен стандард на децата во ранлива состојба, и тоа мора да се најде во законските регулативи, стратегии и програми за социјална заштита, и да обезбедите надлежни државни институции да се придржуваат кон тоа во практиката. Како потписник на меѓународната Конвенција за правата на детето на ОН, државата треба да преземе итни мерки за отстранување на сите облици на дискриминација при доделувањето детски додаток и сите други облици на социјална заштита,“ се вели и во препораките на Комитетот на ОН.

Дискриминација и загроеност на децата надвор од евиденција

Неформално во Македонија има околу 20.000 неевидентирани деца. Тоа се децата без лични документи, кои не можат да ги остварат своите основни права. Најголем дел од нив се децата на улица, или децата-роми. Хелсиншкиот Комитет во повеќе наврати укажуваше на неопходноста

сите деца кои живеат на територијата на Р. Македонија, да бидат итно евидентирани и регистрирани, за што е потребно да се изготви посебна и долгорочна стратегија, со која ќе се овозможи не само евидентирање на децата родени до сега, туку ќе се гарантира дека секое новородено дете ќе добие извод, при самото раѓање на лице место, независно во кои и кави услови тоа се случува.

Секоја држава треба да знае, а според тоа и да постапува, дека непоседувањето лични документи го оневозможува пристапот на овие деца до образованието, здравството и јавните услуги, вклучително и детскиот додаток, со што ги изложува на висок ризик по нивниот живот, нивните развојни и животни перспективи, но и по развојот на целата заедница.

Дискриминација на ромските деца

Хелсиншкиот Комитет преку своите месечни извештаи информираше за континуираната дискриминација која се прави врз децата Роми.

Паралелно со забелешката во извештајот на Европската Комисија против расна дискриминација (ЕКРИ) дека „Бројот на децата Роми кои одат на училиште во Македонија сеуште е мал, и стапката на напуштање на училиштето е висока“, , односно, дека „продолжува практиката на испраќање деца Роми со тешкотии при учењето во специјални институции за лица со посебни потреби“.

Хелсиншкиот комитет направи анализа на состојбите со која заклучи дека „во посебните основни училишта во Република Македонија има вклучено деца со посебни потреби од повеќе заедници што живеат во Републиката, но сеуште е најголем бројот на деца од ромската етничка заедница. Исто така децата од ромската заедница, во најголем процент, во споредба со другите деца, не го завршуваат основното образование.

Хелсиншкиот Комитет постојано ги потсетува надлежните органи на Конвенцијата за правата на детето во која најстрого е забранета дискриминација без оглед на расата, бојата на кожата, родот, јазикот, вероисповедта, политичкото или друго убедување, националното, етничкото или социјалното потекло, имотната состојба, онеспособеноста, потеклото или друг статус на детето, но и дека за намалување на сиромаштијата се неопходни посебни, стимулативни мерки и механизми со кои децата од маргиналните и ранливи групи ќе се поттикнат да ги осознаат и уживаат своите права, вклучувајќи го образованието, здравствената и социјалната заштита, со цел остварување на правото на еднакви можности за сите деца во Републиката.

Примерот на чисто ромски паралелки во одредени училишта, каде што наставата се одржува на македонски јазик, е само еден од сегрегационите пристапи на образовниот систем, со далекусежни негативни последици не само по училишниот успех на децата Роми, туку и по нивната вклученост во заедницата, наспроти стимулативните, инклузивни мерки, на кои постојано укажува Хелсиншкиот Комитет.

Во истата насока и ОН Комитетот го поздравува развојот на протоколите за постапување со децата на улица, но е длабоко загрижен за се поголемиот бројот на вакви деца, од кои повеќето се Роми, и за немањето напредок кон трајни решенија, со кои се осигурува заштита на децата, пристап до образование и нивно општествено интегрирање. Покрај тоа, Комитетот ги поддржува плановите за отворање дневни центри надвор од Скопје, но е загрижен за тоа дека во моментот постојат само два државни дневни центри што обезбедуваат заштита за децата на улица во главниот град. На овие забелешки Хелсиншкиот Комитет се надоврзува со предлогот Центрите подобро кадровски да се екипираат за да децата почнат да се описменуваат во текот на нивниот престој, а не само да се згрижуваат.

Сексуална злоупотреба на децата

Република Македонија е потписник на Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба од 25.10.2007 година. Иако од страна на Собранието во текот на месец октомври 2010 е донесен Законот за ратификација на Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба, сеуште во пракса не може да се види никаква примена на истиот.

Во текот на 2010 година имаше пораст на бројот на случаи на сексуална злоупотреба на деца. Сепак новооткриените случаи, многу повеќе се бават со насилникот, со барање за негово најстрого казнување (до доживотен затвор), додека детето-жртва на насилството и неговата рехабилитација и ресоцијализација не се предмет на третманот на заштита. Македонија нема ниту едно системски подржано Советувалиште за деца - жртви на сексуалното и други видови насилство. Х.К. укажува на тоа дека за да се заштити најдобриот интерес на детето, детето мора да добие поинаков и целосен третман по трауматското искуство на кое било изложено, и притоа континуирано да се работи во насока и на ПРЕВЕНЦИЈА ОД СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦАТА.

Превентивните мерки вклучуваат проверка, регрутирање и постојана обука на луѓето кои работат во контакт со деца, како и кон-

тинуирано информирање на децата за ризиците и начините како да се заштитат себеси. Превенцијата се бави сиконтинуирано следење на потенцијалните ризици, кои како свој дел би ги развивале и мерките за гонење на прекршителите и механизмите за нивна контрола.

Деца со посебни потреби

Во Македонија сеуште нема точна евиденција за бројот на деца со посебни потреби, како ни за помалиот дел од овие деца кои редовно посетуваат училиште. ХК укажува на потребата од сеопфатна база на податоци за да може децата со посебни потреби да станат достапни до социјалните, образовните и здравствени служби за помош, а потоа и редовни корисници на детскиот додаток и мерките за заштита и поддршка, што ги имаат сите останати деца во Македонија.

Здравствената заштита на децата со оштетен слух

Во текот на 2010 година ХК имаше пријава заповреда на правата на децата со оштетен слух, кај кои имаше потреба од итна интервенција, што за децата би значело потполна рехабилитација на слухот, доколку интервенцијата биде навремена. Од листата на деца со овој вид пореметување, кои требаше да бидат оперирани во Р.Македонија, само две деца „дојдоа на ред“, и тоа со средства од самата клиника, додека сите други „чекаа“ на Фондот и неговата одлука.

Со ратификацијата на Конвенцијата за правата на детето, Република Македонија се обврзала на детето да му обезбеди основна заштита и грижа, неопходни за неговиот здрав развој и добросостојба. Врз основа на чл.3 од Конвенцијата од примарно значењеинтересот на детето, без оглед на тоа дали го спроведуваат јавни или приватни институции за социјална заштита, судови, административни органи, или законодавни тела. Правовременоста, односно избегнувањето одговорност за последиците, во случајот со децата со оштетен слух е клучниот сегмент на кој укажува Хелсиншкиот Комитет во дописот испратен до Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија и во месечниот извештај на ХК¹.

Заклучок

Основната насково која се движи Хелсиншкиот Комитет во остварување на правата на детето во Македонија во моментот се напорите за унапредување на основните права на сите деца во Македонија, пред се: правото наживот и безбедност, без дискриминација, со учество на децата и во нивниот најдобар интерес; и соразвој на

политики и практики кои тоа ќе можат да го обезбедат иза најранливите групи деца, кои со по-растот на сиромаштијата, а со тоа и на негрижата, со секој изминат ден се под се поголем ризик.

Тоа значи, сериозно, континуирано и суштинско вложување во столбовите на заштитата на дестките права во Македонија, а тоа се:

- **Законите** кои треба да го регулираат полето на детските права и на кои се потпираат сите неопходни механизми, инструментии успешни практики. Конечно, тие (законите) ќе мораат да се корегираат, **меѓусебно да се синхронизираат, истовремено да се носат исклучиво усогласени со Конвенцијата** за правата на детето, за да бидат силен темел во градењето ефикасни политики и практики.

Комисијата за детски права при Владата која засега ја сочинуваат партиски избрани државни Секретари одповеќе Министерство, која се состанува едвај два пати годишно, ќе мора својата работаи активности да ги подигне на високо професионално ниво, со многу поголема ефикасност и транспарентност; тоа е и

- **Детскиот Правобранител**, којвсушност е заменик Јавен Правобранител, за кого токму најобесправените најмалкуслушнале. Тој ќе мора да обезбеди статус на повисок степен на автономија и транспарентност во работата, значителниматеријални ресурси и кадровска опременост за да може да ја оствари својата основна улога на ефикасно следење и постапување во полето на детските права; тоа се и

- **Центрите за социјална работа**, кои и покрај највисоките ингеренции во полето на детската заштита, сеуште презентираатниско ниво на организираност и мотивација за промени, недоволна едуцираностирутински, често неефикасни ИСПОРАКИ на „мерките“ на детска заштита, поради што иститетреба целосно да се реформираат.

Истовремено тоа значи и воспоставување на сосема нови, сеуште непостоечки, или нефункционални:

- Систем за **валидна, сеопфатна и лесно достапна евиденција** за најранливите групи;
- Единствен **механизам за континуиран мониторинг** на правата на детето;
- **Ефикасна** и транспарентна **соработкасо НВО секторот и локалната самоуправа**;
- **Развиена интерсекторска и интердисциплинарна соработка**, клучна за полето на детските права

Сите овие мерки ќе може да почнат да се вградуваат во Системот на детска заштита единствено „од внатре“ и од оној момент кога Системот ќе ги постави приоритетите за детска заштита на вистинското место, и кога целосно ќе ја преземе одговорноста за нивна иницијација и реализација, на долги патеки и со помош на заедницата.

¹ <http://www.mhc.org.mk/?ItemID=DE44F894515A94409000D8007765B173>

Хомофобијата – државна политика на Република Македонија

Минатата, 2010 година ја одбележаа неколку настани со видлива малициозна манипулативност во однос на ЛГБТ луѓето и нивните права. ЛГБТ луѓето беа континуирано злоупотребувани во дневно-политички цели од страна на власта во спрега со верските институции, во обид за дефокусирање на јавноста од реалните проблеми

І **Кочо АНДОНОВСКИ** І

Носењето на суштинскиот Закон за спречување и заштита од дискриминација²¹, кој требаше да донесе заштита и сигурност и за ЛГБТ луѓето меѓу другите, одново го потврди високото ниво на хомофобија на оние кои ги водат државните институции, односно минатата година се промовира хомофобијата како „коректен став“ и државна политика во нашата млада и крива демократија.

Од друга страна самата ЛГБТ заедница се уште покажува слаба или сосема невидлива организираност, со што се става во ситуација на подложност на манипулации, злоупотреби, како и да трпи говор и акти на омраза, без притоа да има можност да се одбрани. Слабата организираност на ЛГБТ заедницата ја сведува на минимум и можноста за инволвирање на било кој општествен/политички субјект да застане во нејзина одбрана.

Промените во правната рамка на нашата држава во 2010 година, со донесувањето на Закон за спречување и заштита од дискриминација, не само што не донесоа подобрување на правата и овозможување на нивно уживање за ЛГБТ луѓето, туку напротив, во процесот на носењето на Законот парадоксално се случи дискриминација, пропратена со говор на омраза кон ЛГБТ луѓето од страна на функционери и истакнати членови на владеачката партија. Иако во Предлог Законот, изготвен од Министерството за труд и социјална политика во соработка со граѓанските организации, сексуалната ориентација беше еден од основите забранети за дискриминација, во владината процедура, сексуалната ориентација беше избришана како основ, со што владеачката гарнитура покажа дека има проблем со своите ЛГБТ граѓани, односно не сака да ги заштити како и сите други граѓани, ги смета за граѓани

од втор ред.

Како што веќе реагираше Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија, членот 3 мора да ја содржи и сексуалната ориентација како основ за дискриминација.

Сексуалната ориентација како основ на дискриминација е составен дел на Ев-

ропската Конвенција за човекови права (член 14 и протокол 12) потврдено и преку праксата на Европскиот Суд за човекови права, како и на Повелбата за човекови права на Европската Унија кон која Република Македонија се стреми. Исто така, државата по ова прашање е предмет на јасна критика и во послед-

ниот извештај на Европската Комисија. Наведувањето на овој основ во законот е особено потребно заради подигнување на свеста за дискриминацијата на маргинализираните групи и овозможување на нивна адекватна заштита²².

Начинот на кој беше донесен Законот, пренесе порака до јавноста дека државата не ги признава како свои граѓани ЛГБТ луѓето и дека тие не уживаат поддршка и заштита од државата, односно со тоа се отвори можноста за многу луѓе јавно да ги искажуваат своите предрасуди, стереотипи и омраза кон други луѓе, само заради нивната сексуална ориентација или родов идентитет и изразување.

Родовиот идентитет и изразување, или трансродноста, исто така воопшто не се земени предвид во Законот за спречување и заштита од дискриминација. Уште повеќе, трансродноста воопшто не постои како прашање во јавниот дискурс, не постои медицинска, правна или судска пракса во однос на потребите и заштитата на трансродните личности.

Законот за семејство се уште препознава и признава само заедници меѓу лица од различен пол. Дури и јавната расправа по Законот за спречување и заштита од дискриминација, беше спинувана во расправа по Законот за семејство. Владеачката партија искажа страв дека доколку сексуалната ориентација влезе како забранет основ за дискриминација, ќе следи неминовно и менување на Законот за семејство, односно барање за признавање на истополови заедници и овозможување на посвојување на деца. Со тоа сосема ја изврти јавната дебата и ја промовира хомофобијата како легитимен, коректен став.

Како што и претходно во различни анализи и извештаи се потенцираше, се уште во делот за семејното насилство во Законот за семејство целосно се порекнува правото на постоење на партнер-

ство, или партнери од ист пол, односно целосно им се оневозможува заштита од семејно насилство на ЛГБТ луѓето. Во членот 94-б став 2 се вели: „Под блиски лични односи во смисла на овој закон се подразбираат лични односи помеѓу лица од различен пол кои се или биле во партнерски односи, а не живеат во вонбрачна заедница“.

Со ваквата дефиниција на „блиските лични односи“, во Законот за семејство на партнерите од ист пол не само што им се забранува правото на било кој вид на заедница, туку и им се забрануваат „блиски лични односи“, не се признава дека партнери од ист пол можат да имаат интимни односи и немаат право на заштита во случај на насилство во интимните односи.

Во Кривичниот законик на Република Македонија и покрај големиот број забелешки и препораки од граѓанските организации и експертите се уште нема никакви дефиниции во однос на говорот од омраза. Процесот при носење на Законот за спречување и заштита од дискриминација, кој беше пропратен со застрашувачки говор на омраза кон ЛГБТ луѓето, укажа на неодржливоста на вакуумот со отсуство на дефинирање на ова кривично дело и потребно е итно негово дополнување, каде покрај многуте основи би влегла и сексуалната ориентација и родовиот идентитет. Исто така е потребно надополнување на легислативата со процедури за препознавање и водење на постапки при случаи на злосторства мотивирани од омраза.

Во членот 6 од Законот за работни односи, кој се однесува на забрана на дискриминацијата, е вметнат основот „полова насоченост“, кој треба да означува забарана на дискриминација врз основ на сексуална ориентација. За жал, со ваквата формулација, за која пред неколку години МАССО²³ има дадено одлично објаснување, не може да се тре-

тира како усогласување со Директивата 78/2000 на ЕУ.

Имено, сексуалната ориентација се однесува на сексуалноста во сите свои аспекти, билошкиот, културолошкиот, општествениот, психолошкиот како и политичкиот (со родовите норми исто така), додека пак „половата насоченост“ се однесува ригидно на биолошкиот аспект (а не на сексуалноста во целата своја комплексност), со што ги лишува уште еднаш ЛГБТ луѓето од „способноста“ да развијат интимни, емотивни, романтични, духовни, партнерски односи, што може да се смета за дискриминирачка терминологија, досега непозната во меѓународната легислатива, теорија или методологија. Со ова, ЛГБТ луѓето може да побараат заштита евентуално под основот „други лични карактеристики“.

Законот за правата на пациентите е прв и засега единствен кој забранува дискриминација врз основ на сексуална ориентација. Оттука е нејасно а и индикативно, зошто, кога еднаш веќе сексуалната ориентација влезе во националната легислатива како забранет основ за дискриминација, не беше ставен и во Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Оваа година ја обележаа и крајно хомофобични настани во областа на образованието. На 17 мај, Меѓународниот ден за борба против хомофобијата, Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија одржа Јавна дебата *Генерирање или борба против хомофобијата во образовниот систем на Република Македонија*, во ЕУ инфо центарот, на која учество зедеа холандската амбасадорка Симоне Филипини, претставник на УНИЦЕФ, професор Мирјана Најчевска и Драшко Костовски од Х.Е.Р.А., а модератор беше Славчо Димитров од Коалицијата за сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници. За жал г-а Весна Хорватовиќ, Директорка на Бирото за развој на образованието, не одговори на поканата да биде една од воведничарите во дебатата. Главна тема беа учебниците²⁴ кои се користат во образовниот систем во Република Македонија а ди-

ректно шират хомофобија со ставовите кон ЛГБТ луѓето. На дебатата едногласно беа донесени следните заклучоци:

- Истражувањето и мониторинг спроведени врз курикулумите во средното и високото образование во Република Македонија покажуваат забележително присуство на стереотипни репрезентации на хомосексуалците, а во значителен број на примери и патологизација на хомосексуалноста, што е во спротивност со одредбата на СЗО, АПА, како и Лекарската Комора на Македонија и Македонската психијатриска асоцијација. Од овие причини, на дебатата беше упатен апел до Владата на РМ, а посебно до Министерството за образование и наука и Бирото за развој на образованието за повлекување на постоечките учебници и креирање на програми и содржини кои ќе бидат во согласност со современите сознанија и факти, како и кои ќе овозможат промоција на принципите на недискриминација, демократија и почитување на човековите права.

- Истражувањето со наслов “Љубов после часови“, спроведено од НВО Х.Е.Р.А, покажува дека знаењето од областа на сексуалното и репродуктивно здравје помеѓу учениците од средно образование се сеуште незначајни. Кај голем број на испитаниците се покажува комплетно непознавање на некои од основните методи за заштита од сексуално преносливи инфекции, како и големо присуство на предрасуди и стереотипи, посебно кон малцинските групи. Голем процент од испитаниците родители покажуваат позитивен став кон воведувањето на образование за сексуално здравје, а постоечките теми во програмите само парцијално го покриваат комплексот на сексуалното образование. Од овие сознанија беше заклучено дека е неопходно воведување на образование за сексуално здравје кое ќе има холистички пристап кон проблематијата и ќе се заснова на добрите искуства и практики од други земји (Шведска, Белгија, Холандија итн.)

- Заеднички беше поздравена иницијативата за воведување на предметот за “Животни вештини“ и беше упатен апел за сериозно и доследно спроведување на оваа програма.

- Беше поздравено подготвувањето и на стратегијата за репродуктивно и сексуално здравје во изготвка на Министерството за здравство во соработка со експертската јавност и невладиниот сектор. Истовремено беше упатена и препорака дека Стратегијата мора сериозно да се заснова на пристап кој ќе ги земе предвид потребите и проблемите на маргинализираните заедници, посебно родовите и сексуалните малцинства

Заради отсуството на реакција од Министерството за образование, особено од Бирото за развој на образованието, Хелсиншкиот Комитет побара и оствари средба со Министерот за образование на 1 септември 2010, на која укажа на ширењето на омраза кон ЛГБТ луѓето во образовниот систем на државата. Исто така му беше презентираан и дописот од Канцеларијата на Светската здравствена организација во Скопје (СЗО), заедно со класификацијата на болести и растројства, од која јасно се гледа дека хомосексуалната ориентација не се третира од СЗО како болест или растројство, стандард кој мора да го следи и Република Македонија, како членка на СЗО. Министерот зеде обврска да оформи Комисија која ќе ги ревидира спорните учебници.

За жал веќе после неколку месеци, со избивањето на скандалот со судскиот случај против колумнистката и активистка Ирена Цветковиќ, Министерот ја заборава таа преземена обврска и застапа во одбрана на хомофобијата, изјавувајќи дека за тоа е потребна широка општествена дебата. Судскиот случај против колумнистката Ирена Цветковиќ уште еднаш го исфрли

на површина фактот дека нашето општество е високо хомофобично.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија најостро реагираше и на трошењето на парите на граѓаните за промоција на дискриминирачки и говор на омраза, и го охрабри Градот Скопје да постапи според наодите на Народниот правобранител и јавно да осуди дискриминирачки практики, за да испрати јасен сигнал до општеството дека Скопје е град на солидарноста и космополитизмот, град каде треба недвојбено да се слават фундаменталните права и слободи.

Имено, Во текот на месец јуни се појави првата последица од процесот на носење на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Процес во кој беше издвоена една група граѓани (ЛГБТ) со досега невиден говор на омраза кон нив. После ваквиот процес за носење на Законот, логично се појави и првиот пример на отворена, директна дискриминација на ЛГБТ луѓето, но исто така и атеистите и анти-теистите. На постерот за промоција на фестивал на моторџиско здружение во еден дел пишуваше: забрането за алкохол, дрога, оружје, животни, ббб и педерашаи. Најзагрижувачки е дека како покровител на фестивалот се јавува Градот Скопје.

Со овој акт се прекршува Уставот на Република Македонија, меѓународните договори и конвенции кои Република Македонија ги има ратификувано, а со тоа станале и дел од домашната правна рамка, како и штотуку донесениот Закон за спречување и заштита од дискриминација.

Минатава година во медиумите во Република Македонија се забележува зајакнување на поддршката на ЛГБТ заедницата, иако оние медиуми кои и претходно беа хомофобични го заострија до максимум говорот на омраза кон ЛГБТ луѓето.

Трендот на поголема поддршка од медиумите може да се гледа низ призмата од континуираното загрозување на слободата на изразување и човековите права на се повеќе групи, меѓу кои и новинарите, со што на некој начин, неформално започна формирање на блок на организации, активисти, интелектуалци заради одбрана на основните права и меѓусебна помош. На овој начин, голем број маргинализирани групи добија посилна поддршка од луѓе, кои обично не се хомофобични, но исто така ниту пак се решаваа претходно да искажат јавно поддршка.

Провладините медиуми крајно дискриминирачки ги претставуваа ЛГБТ луѓето, користејќи притоа и несоодветен визуелен материјал при илустрирањето на вестите. Визуелизацијата беше во функција на постигнување на поголема стигма и неприфаќање на ЛГБТ луѓето во општеството. Со ова се вклучија во жестоката кампања на власта за навредување, понижување и социјално исклучување на ЛГБТ луѓето.

Сепак во стотината прилози²⁵ за и околу ЛГБТ луѓето се чувствува намалување на сензационализмот (кој претходните години беше белег и кај балансираните медиуми) и зголемено ниво на објективност и/или неутралност при известувањето.

Во синергија со јавните настапи на претставниците на власта, МПЦ – ОА ги собра верските заедници и заеднички предложија промена на Уставот во насока на уставна забрана на бракови за лица од ист пол.

Меѓурелигискиот совет, составен од поглаварите на верските заедници, на иницијатива на МПЦ – ОА донел едногласна одлука за иницирање промени на Уставот. Идејата е бракот и уставно да се афирмира и дефинира како заедница меѓу маж и жена и да се оневозможи децата без родители да бидат посвојувани од лица од ист пол или од самохран родител.

Непознавањето на материјата за човековите права не може да биде изговор за ваквото бескрупулозно

нарушување на човековите права и ширењето на омраза кое МПЦ – ОА не за првпат ги прави.

Највисокиот акт²⁶ во државата недвосмислено ја дефинира како секуларна. Исто така Законот за заштита од дискриминација го потврдува правото на слободно верување или уверување, а со ова и на неверување во одредена религија или начин на живот. Еден од основните принципи во концептот на недискриминација е никој со своето право да не го повреди правото на другиот.

Обидот за дефокусирање на јавноста од други проблеми, не смеат верските заедници да го насочуваат кон стигматизација на сите останати во општеството. Ваквиот акт на МПЦ – ОА и другите верски заедници, во синергија со јавните настапи и акции на Владата на РМ ја потенцира во последно време честата појава на дискриминација и поттикнување на насилство од различен вид кон ЛГБТ граѓаните само заради нивната сексуална ориентација.

Ваквиот бескрупулозен напад врз секуларниот карактер на државата не се случува првпат. МПЦ – ОА редовно излегува од рамките не само на законски утврдената нејзина улога, туку надвор и од основната мисија и пораките кои ги негува верувањето кое го пропагира.

Во Република Македонија се уште се нема организирано јавно собирање или протестирање на ЛГБТ луѓето. Втора година по ред Хелсиншкиот Комитет за човекови права со партнер организации го организира Маршот за толеранција, за кој во јавноста, особено во некои медиуми има намерни обиди за спинување на значењето и пораката од овој настан како „скриена геј поворка“, и покрај прецизираната идеја и агенда од страна на организаторите. За одбележување е одличната соработка со Министерството за внатрешни работи, особено со Полициската Станица Беко, кои обезбедија одржување на Маршот без ризик по безбедноста на учесниците.

Во моментот нема ЛГБТ организација

која активно работи на застапување за социјални и правни промени во однос на ЛГБТ луѓето. Единствената ЛГБТ организација Еднаквост за Геј и Лезбејки - ЕГАЛ е главно посветена на превенција и заштита од ХИВ и Сексуално преносливи инфекции. Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија и Коалицијата за сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници имаат програми, делови од своите активности, кои се занимаваат со прашањата поврзани за правата на ЛГБТ луѓето, но тоа не е нивна примарна мисија, односно има неодољна потреба од основање на ЛГБТ организација, чија основна мисија ќе е застапување за менување на правниот и социјалниот статус на ЛГБТ луѓето.

Ваквата ситуација на голема невидливост на ЛГБТ луѓето, ја става целата заедница на бришан простор каде многу политички и други структури слободно ја злоупотребуваат и шират омраза кон неа. Оваа ситуација особено дојде до израз во процесот на усвојување на Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Во 2010 година функционираа неколку места како кафулиња и клубови каде се собираат ЛГБТ луѓето. Карактеристично е дека тие се појавуваат, работат извесен период и се затвараат, па потоа никнуваат на нова локација. Ова е условено од стравот на ЛГБТ луѓето за откривање на својата сексуална ориентација и/или родов идентитет, па откако локацијата ќе стане препознатлива прекинуваат да

одат таму. Заради ова и натаму главно социјалните мрежи се канали преку кои се социјализираат ЛГБТ луѓето.

ЕГАЛ продолжи со организација на фестивалот „Суница“²⁷, кој ја одбележува секоја пролет. Нема известување од страна на организаторот за проблеми при организацијата.

Покрај погоре наведените примери со моторцискиот фестивал како и омразата кон ЛГБТ луѓето која ја шират одредени електронски и печатени медиуми, два настани се застрашувачки примери на говор на омраза.

На седница на Постојаната Комисија за правата и слободите на граѓанинот во Собранието на Република Македонија, во расправата по Законот за спречување и заштита од дискриминација, на која присуствуваа и претставници од граѓанскиот сектор и ЛГБТ активисти, пратеник на владејачката партија, инаку доктор по професија, посочувајќи на ЛГБТ активистите изјави дека „хомосексуалците се болни луѓе и треба да се лечат а не да се штитат со закон“.

Неверојатни изјави даде и поглаварот на Македонската Православна Црква – Охридска Архиепископија, кој наместо во согласност со основната мисија на верата која ја застапува – да шири љубов, шири омраза кон ЛГБТ луѓето. Да е парадоксот поголем, во својата изјава „Замислете, Господ да создал двајца мажи или две жени. Или да создал два машки мајмуна или два женски мајмуна, па од нив да се направеше човек. Тогаш историјата ќе траеше многу кратко“²⁸, во суштина поглаварот на МПЦ – ОА се повика на Дарвин!

21 Сл. Весник бр. 50 / 2010

22 <http://www.mhc.org.mk/>

23 ЛГБТ Извештај во сенка од Global Rights, ILGA Europe и МАССО.

24 Марија Костова, Анета Бараковска и Ели Маказлиева (ур). Педагогија за трета година гимназиско, изборен предмет, Просветно Дело 2005; Темков Кирил. Етика за втора година гимназиско, Просветно Дело 2004; Чадловски Георги. Психијатрија (Скопје, Просветно дело: 2004); Чадловски Георги. Медицинска психологија (Скопје, Просветно дело: 2004); Шкарик Олга. Развојна Психологија (Скопје, Филозофски факултет: 2004)

25 Извор: Прес клипинг на НВО ИнфоЦентар (www.nvoinfoцентар.org.mk/)

26 Член 19 од Уставот на Република Македонија

27 <http://www.egal.org.mk/default.aspx?pArtID=34>

28 <http://www.utrinski.com.mk/?itemID=651AF2A3136B544FB9FDEDED50BC766358>

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TË DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruiev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

Притисоците врз Уставниот суд

1. Вовед
2. Позицијата на Уставниот суд во правниот систем на РМ
3. Притисоците врз Уставниот суд
4. Меѓународна перспектива
  - 4.1. Позицијата на уставните судови во Европа
  - 4.2. Компаративен преглед
  - 4.3. Правна важност на одлуките на уставните судови
5. Заклучок

1. Вовед

Граѓаните на Република Македонија на референдумот одржан на 8 септември 1991 година ја изразија својата волја Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна држава, што уставно правно се заокружи со донесувањето на Уставот на 17 ноември 1991 година.

Според Уставот, општествено - економскиот и политичкиот систем на Републиката се заснова на принципот на владеење на правото, човековите слободи и права, *йоделбаџа на власџа*, пазарната економија и другите темелни вредности на современото демократско општество¹.

Уставот го конституира Уставниот суд на РМ како орган кој ќе ја штити уставноста и законитоста и ќе ги заштитува основните слободи и права на човекот и граѓанинот².

Потребата од воведување на уставното судство била непосредно поврзана со воспоставувањето на надлежноста на судовите во управните предмети, чиј делокруг дотогаш се засновал на пресудување само во кривичните и граѓанските предмети. Со воведувањето на управниот спор, односно судската контрола на поединечните управни акти, функцијата на редовното судство се комплетираше. Тоа било

израз на потребата заштитата на правата на човекот и граѓанинот да се остварува преку судовите како посебни и независни органи кои ја вршат судската функција, а не преку арбитрерноста на управните и други органи.

Положбата, составот, надлежноста и правното дејство на одлуките на Уставниот суд се посебно уредени со Уставот на РМ, додека само начинот на работата и постапката пред Уставниот суд, согласно со Уставот, ја уредува судот со свој акт – Деловникот на Уставниот суд на РМ, донесен на 7 октомври 1992 година. Мотивот на уставотворецот за таквото решение е обезбедување на автономност и целосна независност на Уставниот суд во однос на Собранието и другите државни органи, а не саморегулирање како што неодамна слушнавме.

Пред воведувањето на овој посебен орган, претставничкиот односно законодавниот орган, истовремено бил и носител на уставноста, бидејќи се сметало дека создавачот на законите ја одредува и нивната уставност што, пак, било општо прифатен модел во системот на единството на власта. Намерата на извршната власт, која има големо мнозинство во Собранието и експресно ги носи законите, да обезбеди дека истите не може да бидат оценувани од Уставниот суд е прашање со кое сериозно треба да се зафатиме.

2. Позицијата на Уставниот суд во правниот систем на РМ

Уставниот суд е посебен уставен орган со статус, состав, организација и надлежности конкретно утврдени со самиот Устав. Тој организационо и функционално не произлегува од законодавниот орган, ниту пак е одговорен пред него. Заштитата на уставноста и законитоста е надвор од функциите на власта и е посебна и независна, поради што нејзиното вршење излегува надвор од секој облик на остварување на меѓусебните односи на законодавната и извршната власт. Според тоа, Уставниот суд е еден од факторите во остварувањето на Уставот, а со тоа и на остварувањето на односите што со Уставот се утврдени како содржина на организацијата на власта. Овој орган, како и сите други уставни органи, е институција на Уставот која основата и границата на вршењето на својата функција ја црпи единствено од Уставот и е во функција за неговото остварување. Таквата положба на Уставниот суд едновременно му обезбедува гаранција дека условите за остварување на уставно судската функција однапред се заштитени од нивното менување од страна на актуелните носители на политичката власт заради прилагодување на оваа функција на дневните политички потреби и интереси, како и

дистанцирање од секаков политички авторитет, особено од оној што моментално е на власт.

Како резултат на вака поставената положбата на Уставниот суд, во практиката се побројни се поднесените иницијативи за поведување постапка за оценување на уставноста и законитоста на повеќе закони и други прописи, како и барањата за заштита на одделни слободи и права на човекот и граѓанинот, што без сомнение е израз и потврда на демократизацијата на односите во општеството и поголема верба на граѓаните во Уставниот суд како заштитник на уставноста и законитоста.

Собранието ги избира судиите на Уставниот суд³. Собранието избира шест судии на Уставниот суд со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници. Собранието избира тројца судии со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници, при што мора да има мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија.

Неспорно е дека законодавниот орган преку изборот на судиите, на индиректен начин би можел да влијае и на остварувањето на улогата на овој уставен орган. Можноста од таквото влијание со Уставот е мошне ограничено имајќи предвид дека мандатот на судиите изнесува девет години што не се совпаѓа со мандатот на претставничкиот орган, дека функцијата

судија е неспојлива со членување во политичка партија, дека Уставниот суд сам одлучува кога на судијата под услови утврдени со Уставот ќе му престане функцијата. Според Уставот, двајца судии на Уставниот суд предлага Претседателот на Републиката. Судскиот совет на Републиката предлага двајца судии на Уставниот суд од редот на судиите. Надлежноста на Уставниот суд на Република Македонија е утврдена само со Уставот. Според Уставот, Уставниот суд ги има следните видови надлежност: Контрола на уставноста и законитоста; Заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот; Решавање на судир на надлежност (во остварувањето на оваа класична надлежност на уставното судство, Уставниот суд решава за судирот на надлежностите меѓу носителите на законодавната, извршната и судската власт, како и за судирот на надлежностите меѓу органите на Републиката и единиците на локалната самоуправа. Насочена кон заштита на принципот на поделбата на власта и кон заштита на локалната самоуправа, како темелни вредности на уставниот поредок на РМ, оваа надлежност може да се воспостави подеднакво и во случај на позитивен и во случај на негативен судир на надлежност меѓу органите. Во практиката, меѓутоа, ретко се покренувани вакви спорови, но Судот многу често суштински решава вакви судири преку контрола на уставноста на нормативните акти со кои на определени органи им се пропишуваат надлежности кои според Уставот не им припаѓаат); Одлучување за одговорноста на Претседателот на Републиката; Други надлежности⁴.

Според Уставот, Уставниот суд ќе поништи или укине закон ако не е во согласност со Уставот, или ќе поништи или укине друг пропис ако не е во согласност со Уставот или со закон. Одлуките на Уставниот суд се конечни и извршни⁵. Со овие уставни одредби доследно се реализира и заштитува принципот на уставноста и законитоста, како и должноста за почитување на Уставот и законите. Несомнено е дека Уставот на одлуките на Судот им дава неприкосновен авторитет и задолжителност за сите правни субјекти на кои тие се однесуваат и против нив не се дозволени правни средства. Нивното дејство е *erga omnes*.

Иако на одредбите од Уставот според кои одлуките на Уставниот суд се конечни и извршни не им е потребна дополнителна поткрепа, сепак, извршувањето на одлуките на Судот е прашање кое, како и во други земји, не е оставено исклучиво на волјата на субјектите во правниот систем. Според Деловникот, Уставниот суд го следи извршувањето на своите одлуки и, по потреба, може да побара од Владата да го обезбеди нивното извршување⁶. Инаку, обврската за извршување на одлуката првенствено лежи

на доносителот на укинатиот или поништениот акт⁷. Кога се работи за укинување или поништување на нормативни акти, одлуката на Судот според природата на нештата е, така да се рече, самоизвршна - нормативниот акт веќе не е во правниот поредок и секое повикување на него при одлучување во конкретни случаи е обична незаконитост. Поголеми проблеми може да настанат, а понекогаш настанувале во практиката, кога доносителот на актот повторно донесува акт со иста содржина, или кога органите не ги уважуваат последиците од укинувачка или поништувачка одлука врз поединечните акти кои треба да се изменат или чие извршување треба да се запре. Имаме Закон за извршување на пресудите од Стразбур⁸, додека реализацијата на одлуките на Уставниот суд внатре во националните законодавства, е најтжна за извршување од сите, бидејќи ги обезбедува интегритетот и кохеренцијата на сиот правен систем.

Јасен е заклучокот дека нема повисок Устав од Уставот нема и никој нема повеќе власт од таа што му е дадена со Уставот и законите.

3. Притисоците врз Уставниот суд

Притисоците врз Уставниот суд од страна на извршната власт, пред се од страна на Премиерот Груевски, како веќе да станаа нормална појава во нашето општество.

Најнапред Премиерот даваше јавни образложенија зошто одредени законски решенија биле добри за нашиот правен систем, па оттука Уставниот суд не требало да ги укинува, за на крај да се премине со повеќекратно јавно обвинување на членовите на Уставниот суд дека се продолжена рака на опозицијата и дека одлуките ги носат во партиските штабови.

Хронолошки ако ги погледнеме случувањата, останува запрепастувачки нескриеното непочитување на принципот на поделба на власта од самата власт.

Партијата на власт ВМРО-ДПМНЕ и нејзе блиските, недолично реагираа на Одлуката на Уставниот суд⁹ за повторно укинување на веронауката во училиштата. Владеачката партија ВМРО-ДПМНЕ обвини дека Уставниот суд носи темпирани одлуки во време на избори дека се става над сите власти, дека е под контрола на тогашниот шеф на државата Бранко Црвенковски... На толкувањата дека станува збор за оркестрирана хајка за замолчување на Уставниот суд, беа организирани „спонтани“ протести пред Судот, а негодуваа и многу „наменски“ НВО.

Потоа, премиерот Никола Груевски испрати писмо до Уставниот суд, по Одлуката за укинување на екстерното оценување¹⁰, во кое ги изнесе неговите ставови и мотиви во врска со ис-

тото. Во додатните изјави Премиерот објасни дека писмото не претставува никаков притисок врз Судот, туку порака за неговото цврсто убедување за тоа дека е добро за младите генерации и за учениците да бидат соодветно и објективно оценети за своето знаење.

Паралелно со изјавите на Премиерот, надлежното министерство (за образование и наука) продолжи со тестирањето очекувајќи одлуката на Уставниот суд да биде објавена во Службен весник и така да стане задолжителна за нив. Уставниот суд, пак одговори со курирска достава на одлуката, по што министерството и другите органи под него немаа каде и престанаа со екстерното тестирање.

Крајно невообичаено премиер на една држава, макар и лично (иако во таквиот случај навистина е тешко да се двои личното од функцијата која се врши) да му се обраќа на Уставниот суд на својата држава. Во зрели демократии тоа е прашање на политичка култура.

Затоа и треба да се каже дека кога премиерот воопшто пишува и „лично“ писмо до Уставниот суд, тоа никако поинаку не може да се разбере освен како притисок и заплашување на органот кој секаде во светот ја има одговорноста да ја штити уставноста и законитоста и чии одлуки се конечни и извршни.

И токму кога Претседателот на Уставниот суд пред Нова година ја кажа својата новогодишна желба во 2010 да има помалку притисоци врз работата на судот, праксата на напади продолжи на уште подрзок и бескрупулозен начин.

Слободата на говорот и информирањето често ја преминуваат границата и преминуваат во говор на омраза, па така Претседателот на Владата очигледно не разбирајќи ја улогата на извршната власт, по друга одлука која не му оди во личен прилог, си зема за право да каже дека во рамките на Уставниот суд влијае „друг фактор во државата, политички фактор, една друга политичка партија. Мене ми е жал што тоа го прави таа политичка партија¹¹“. Претседателот на Владата на „наивен“ начин се пожали дека не можел да влијае врз работата на судиите и нивните одлуки „кои биле дирижирани од власта која ги поставила“.

Тоа од своја страна го донесе на дневен ред прашањето за донесување посебен Закон за Уставниот суд. Дали треба да се донесе закон за Уставниот суд или е добра неговата сегашна поставеност во Уставот, што теориски му дава целосна независност и автономност, е жешка тема која не се отвора прв пат. Но, никогаш претходно не на овој начин, со неумесни дисквалификации и лични навреди за уставните судии од страна на Премиерот според кого истите немале ни соодветно образование за функцијата што ја вршеле.

Следеше нареден преседан од кој експертската јавност остана вчашена, а тоа беше барањето на Претседателот на законодавниот дом – Трајко Вељаноски, Претседателот на Уставниот суд – д-р Трендавил Ивановски, да присуствува на седница на пратенички прашања и да одговара за својата работа¹². Барањето

Вељаноски го доставил на иницијатива на пратеничката од ВМРО ДПМНЕ Благородна Дулиќ, која планирала на седница да постави прашања за работата и надлежноста на судот.

Револтиран од ваквото барање, Претседателот Ивановски писмено му одговорил на Вељаноски дека барањето е невиден преседан во историјата на постоењето и функционирањето на уставното судство, и тоа не само во Македонија.

Според уставната поставеност на Уставниот суд и фактот дека тој не е одговорен за својата работа пред Собранието, произлегува дека ниту претседателот ниту судија на Уставниот суд е должен да одговара на пратенички прашања. Во писмото Ивановски објаснил дека членовите на Уставниот суд не се носители на јавни функции кои за својата работа одговараат пред Собранието. Правни и експерти по уставно право ваквиот потег на Претседателот на законодавниот дом го оценуваа како невиден скандал и преседан.

Не постои ни уставна ни законска основа Претседател на Уставен суд да биде повикан во Собрание да одговара на пратенички прашања за надлежностите и работата на Уставниот суд.

Оваа можност не произлегува ни од Деловникот за работа на Собранието. Тоа е директно кршење на Уставот и законите и го потврдува впечатокот во јавноста дека Владата сака сите институции вклучувајќи го и Уставниот суд директно да ги контролира. Постојат законски решенија, согласно кои одредени институции за својата работа одговараат пред Собранието, но Уставниот суд има посебна улога во државата и не одговара пред пратениците. Уставниот суд е институција која контролира акти донесени од Собранието, и овој суд не може да одговара пред него, бидејќи тие се две различни власти.

Уште повеќе, пратеничката Благородна Дулиќ, во духот на недемократските режими и повеќе од апсурдно смета дека не граѓаните, туку само државните институции, Владата, пратениците и локалната самоуправа да бидат тие кои ќе можат да поднесуваат иницијативи до Уставниот суд, како и да се скратат роковите за поднесување иницијативи и за одлучување¹³. Смета и дека не треба да се оценуваат политички закони, како што е на пример оној за лустрација. Укинувањето на одредбите од Законот за лустрација¹⁴, од страна на Премиерот беше протолкувано како „провокација“ па истиот повторно возврати со навреди и обвинувања рушејќи го дигнитетот на Уставниот Суд¹⁵.

Заборавајќи на уставната гаранција на основните слободи и права според која секој граѓанин може да се повика на заштита на слободите и правата утврдени со уставот пред судовите и пред Уставниот суд во постапка заснована на приоритет и итноста. Ова се должело пред се на фактот што најголем број иницијативи биле поднесени од страна на граѓани, па оттука одлуките на судот во најголем дел се резултат на реагирање на граѓаните на претпоставената можност некоја одредба од закон да ги повреди нивните основни права и слободи. Да не забораваме притоа дека правото на граѓаните да ини-

цираат постапки пред Уставниот суд не смее да се укине. Тоа е основно демократско право.

Дали овој судир на извршната власт со Уставниот суд и неприфаќањето на последните одлуки за укинување на за нив значајни одредби доведе до неодамнешната лидерска средба, по иницијатива на премиерот? И покрај најавите дека средбата се иницира за измени на Уставот во делот на Судскиот совет, сепак експертската јавност во ова гледа протнување на мала врата на идејата, и пред се потребата на Владата да ја промени уставната позиција на Уставниот суд¹⁶. По многуте притисоци врз работата на Уставниот суд и најавите за носење посебен закон за Уставен суд, ништо не може да не изненади.

Дали промените на Уставот ќе се задржат само на измените што се однесуваат на Судскиот совет или пак тоа ќе биде само параван за да се додадат и други решенија како резултат на политичко пазарење и уште повеќе промени во насока на потребите и интересите на извршната власт за подведување на работата на Уставниот суд под своја контрола, е дилемата што се отвори во последно време.

4. Меѓународна перспектива

Уставните судови во Централна и Источна Европа се воспоставени по примерот на уставните судови формирани во Западна Европа. И покрај тоа што нивните судии не се избрани преку народот, уставните судови имаат јурисдикција да вршат контрола над законодавството и да го поништат доколку истото не е во согласност со Уставот.

Без исклучок земјите во Централна и Источна Европа го превземаат моделот на концентрирана судска контрола по моделот на земјите во Западна Европа и тоа најчесто поради желба на голем дел од овие земји да бидат дел од Европската Унија и другите организации кои промовираат европска политичко и економско единство и колективна безбедност. Исто така голем дел од овие земји при подготовка на своите уставни во 1989 година ги следеа западноевропските упатства во подготовката на новата легислатива.

Втората причина за прифаќање на концентрираниот модел на судска контрола преку уставните судови е бидејќи голем дел од државите во Европа се земји со граѓанско право.

Третата причина е затоа што за уставот како највисок акт е потребен посебен суд со одвоени компетенции од редовните судови и специјализирани надлежности.

4.1. Позицијата на уставните судови во Европа

Уставниот Совет на Франција¹⁷ е највисокиот уставен орган, воспоставен со Уставот на петта-

та Република на 4 Октомври, 1958 година. Неговата надлежност е да се грижи за спроведување на принципите и правилата на Уставот. Надлежностите на Уставниот Совет, кои ја рефлектираат неговата специјална област на јурисдикција може да се поделат во повеќе области и тоа:

*Контрола над уставноста и изборите*¹⁸

а) Нормативни и апстрактни постапки, кои се со факултативен карактер а се поведуваат во оние случаи кога е потребно упатување/мислење од страна на Уставниот Совет за уставноста на одреден закон, меѓународен договор или акти на парламентарното собрание, за кои Парламентарното собрание гласал но истите се наоѓаат во фаза на нивно донесување, ратификација односно влегување во сила.

б) Спорови за време на изборите и референдумот- Уставниот Совет одлучува за законитоста на претседателските избори и спроведувањето на референдумот, за законитоста на парламентарните избори како и за правилата за подобност и некомпатибилност на членовите на парламентот. Уставниот Совет по завршувањето на изборите/ референдумот ги објавува резултатите.

Ваквите упатувања/ препораки на Уставниот Совет за изборните прашања, кои се лесно достапни за самиот електорат, значително се зголемија по усвојувањето на Законот за организација и надзор над финансирањето на изборните трошоци, за кандидатите за парламентарните и претседателските избори.

Консултативна улога на Уставниот Совет

в) Уставниот Совет дава свое мислење, кога официјално е консултиран од страна на Претседателот на Републиката, а во случаи кога се работи за примена на чл.16 (вонредна состојба) од Уставот на Франција, но и за одлуките донесени во однос на овој член. Исто така Владата на Франција се советува со Уставниот Совет во однос на текстови/акти кои се однесуваат на организацијата за гласање за претседателски избори и референдум.

г) Одлучува по барања за носење на приоритетна прелиминарна одлука за уставност – секое лице кое е инволвирано во правна процедура пред судовите може да бара од Уставниот Совет да одлучи дали одредена законска одредба ги крши правата и слободите загарантирани со Уставот. Ова барање е воведно со Уставните реформи од 23 Јули 2008 година.

Уставен Суд во Кралството Шпанија¹⁹ ги има следниве надлежности:

Контрола над уставноста и законитоста

Усогласеност на законите и правните акти кои имаат сила на закон со Уставот. Судот одлучува за уставноста на законите по барања поднесени од страна на Премиерот, Народниот Правобранител, 50 пратеници или сенатори или пак од Владата и Парламентот на регионите.

Заштитата на човековите слободи и права

Освен редовните судови кои се грижат за правата и слободите на граѓаните, ваква заштита врши и Уставниот Суд кој постапува по индивидуални жалби за заштита (*recursos de amparo*) против кршење на човековите слободи и права содржани во Уставот и законите.

Уставни конфликти

Уставниот Суд постапува во случај на конфликт на надлежност меѓу државата и автономните заедници или меѓу самите автономни заедници. Судот постапува и по конфликти за одбрана на локалната заедница, односно доколку се доведува во прашање автономноста на локалните власти.

Претходна проверка на уставноста на меѓународните договори

Уставниот Суд може да поведе постапка по барање на Владата или Парламентот за проверка на меѓународните договори пред нивна ратификација, односно дали истите се во согласност со Уставот.

Други работи определени со Уставот и Законот за Уставен Суд (3 Октомври, 1979)

Уставен Суд Хрватска²⁰ - Темелните одредби за надлежноста и позицијата на Уставниот Суд во Хрватска се содржани во петтата глава на Уставот на Република Хрватска. Делокругот на работа на Уставниот Суд дополнително се разработува во Законот за Уставниот Суд²¹, кој е донесен во постапка која е иста како за промена на Уставот.

Надлежности на Уставниот Суд:

Контрола над уставноста и законитоста

Уставниот Суд решава за усогласеноста на законите со Уставот. Уставниот Суд ќе укине закон или негови поединечни одредби ако утврди дека истиот е неуставен. Судот во текот на своето работење постојано го следи оставрувањето на уставноста и законитоста.

Заштитата на човековите слободи и права

Уставниот Суд постапува по тужби на физички и правни лица кои сметаат дека со поединечен акт на државните органи, единиците на локалната самоуправа и подрачната (регионалната) самоуправа или орган со јавни овластувања, им се повредени правата и слободите загарантирани со Уставот и законите.

Уставни спорови- судири на надлежност

Судот решава за судир/спорови на надлежност меѓу законодавните тела, извршната и судската власт.

Одговорност за претседателот на Републиката

Уставниот Суд спроведува постапка за утврдување на одговорност на Претседателот на Републиката, доколку истиот сторил повреда на Уставот при обавувањето на својата должност.

Надзорна функција

Судот врши надзор над уставноста на програмата и делувањето на политичките партии; надзор над уставноста и законитоста на изборите, државниот референдум и изборните спорови; надзор над донесените прописи за извршување на Уставот, законите и другите правни прописи

Решава по жалби на судии

Уставниот Суд на Р.Хрватска постапува по

жалби против одлуки за разрешување од судска должност и дисциплинска одговорност на судија.

4.2. Компаративен преглед

Земајќи ги во предвид надлежностите на Уставните Судови, можеме да забележиме дека истите ја предвидуваат т.н. апстрактна контрола на уставноста и законитоста која може да се јави како *a priori* и *a posteriori*, односно контрола над законите и правните акти пред нивното влегување во сила и по нивното влегување во сила.

Францускиот Уставен Совет практикува *a priori* контрола, односно ги контролира законите откако тие ќе бидат изгласани, но, пред истите да стапат во сила.

За разлика од ваквото решение во Франција, Уставниот Суд во Република Македонија, како и повеќето земји од Централна и Источна Европа ја предвидуваат само *a posteriori* контролата. Единствена земја која ги предвидува и двата вида на контрола од страна на Уставниот Суд е Унгарија.

Скоро сите уставни судови предвидуваат можност, граѓаните директно да се обраќаат до истите во насока на заштита на нивните слободи и права кои се загарантирани со Уставот, додека во некои земји граѓаните можат посредно да се обраќаат до уставниот суд односно преку Народниот Правобранител.

Конкретната контрола која ја вршат уставните судови се разликува од држава до држава. Поголем дел од земјите во Централна и Источна Европа предвидуваат Уставниот Суд да има надлежност во изборните процеси, референдумот, импичментот на Претседателот на државата, уставноста на политичките партии.

За разлика од Уставниот Суд во Македонија кој не предвидува надзор/контрола над уставноста на меѓународните договори пред нивна ратификација, ваква контрола е предвидена во повеќе држави како Франција, Шпанија, Германија, Бугарија, Унгарија и др. Овие земји, особено Бугарија и Унгарија ги третираат меѓународните договори посупериорни од домашното законодавство и токму поради тоа им дозволуваат на своите уставни судови да го споредуваат домашното законодавство со меѓународните договори.

4.3. Правна важност на одлуките/решенијата на уставните судови

Одлуките на уставните судови се носат со иста формална процедура, која се состои од носење на решение за уставноста на одреден акт, закон, меѓународен договор, процедуралните чекори, презентација на причините за постапување, анализирање на аргументите на Советот, одговор на самото барање.

Оперативниот дел на пресудата, поделен во членови го презентира донесеното решение.

Пресудите на уставните судови имаат важност *res judicata* од денот на нивното објавување и

против нив не може да се поднесе жалба.

Тие имаат дејство *erga omnes* односно се задолжителни за сите физички и правни лица и истите се должни да ги почитуваат. Ваква обврска се предвидува и за државните органи, локалните и подрачните (регионалните) самоуправи кои мораат да ги спроведуваат одлуките и решенијата на уставните судови.

Во Република Хрватска, со Уставот и Законот за Уставен Суд се предвидува можност Владата преку телата на државната управа да обезбедува спроведување на одлуките и решенијата на Уставниот Суд.

Уставниот Суд во Република Хрватска може самиот да определи тело кое ќе врши проверка на спроведувањето на одлуките, решенијата или пак истиот да одреди начин како да се спроведуваат одлуките.

5. Заклучок

Уставниот суд е институција - гарант за почитување на Уставот и заштита на граѓаните. Фактот дека најголем број иницијативи се поднесуваат од страна на граѓаните само ја поткрепува ваквата негова функција, особено имајќи го во предвид и фактот дека во 2008 година беа донесени голем број закони, без да минат на собраниски комисији, без расправа во Собранието, а секој од нив беше изгласуван за 70 до 80 секунди. Во таков случај се прави веројатна можноста за одредени недостатоци во законите и тие да содржат неуставности.

Од друга страна, пак, одлуките на Уставниот суд може да се коментираат, тоа и одговара на определбата за транспарентност во работењето, но не може да ги коментираат оние што треба да ги извршат. Може и пожелно е да ги расправаат научните институции и експерти во јавноста. Но, тоа мора да се прави со правни аргументи, а не со политички изјави што имаат цел да го дискредитираат Судот како институција или негови

членови. Оттука дебатата за позицијата на Уставниот суд не смее да се изведува и раководи од ситуацијата на судир со извршната власт.

Политичките партии внесени во своите партиски пресметки, ја занемаруваат заштитата на уставната содржина и димензија на основните слободи и права на граѓанинот, и се повеќе преку своето однесување ја нагласуваат арбитражната волја на законодавната и извршната власт. Со ваквото однесување сериозно се поткопуваат постулатите на правната држава, концептот на владеење на правото и се воведува правна несигурност и недоверба во државата.

Хелсиншкиот комитет за човекови права во повеќе наврати потенцираше дека за една држава да може да се нарече демократска и правна не е доволно само да се донесе Устав, туку е неопходно да се обезбеди негово остварување и контрола над неговото спроведување. Само на тој начин Уставот како највисок правен акт ќе ја добие својата смисла и ќе претставува брана против самоволието. Комитетот искрено се надева дека Претседателот на Владата и извршната и законодавна власт нема да останат глуви на многубројните забелешки, меѓу кои и оние од страна на претставници на меѓународните фактори кои се однесуваат на притисоците на Владата врз Уставниот суд и дека во иднина со своето однесување ќе придонесе кон почитување на независноста на судството и ќе ја докаже зрелоста на нашето општество. Секако, искрено се надеваме дека во иднина ќе се развие чувство и ќе се направи разграничување помеѓу слободата на говорот и говорот на омразата и ќе се придонесе кредибилитетот на сите институции да не биде предмет на дневно политички сензации.

И за крај, искрено се надеваме дека Уставниот суд ќе остане доследен во остварувањето на својата надлежност за заштита на уставноста и законитоста, наспроти се' почестите притисоци и квалификации за политичко одлучување и партиско дејствување.

1 Член 8, Устав на Република Македонија

2 Член 108, Устав на Република Македонија

3 Член 109, Устав на Република Македонија

4 Член 110, Устав на Република Македонија

5 Член 112, Устав на Република Македонија

6 Член 87, Деловник на Уставниот суд на Република Македонија

7 Член 86, став 1, Деловник на Уставниот суд на РМ

8 Сл. Весник на РМ бр 67/2009 од 06.06.2009 година

9 У.Број: 202/2008-0-1 од 04/15/2009

10 У.Број: 226/2008-0-1 од 07/01/2009

11 <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=119343>

12 <http://www.dnevnik.com.mk/?itemID=D4590016B9072647A6006D8343485334&arc=1>

13 <http://www.vreme.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=15&tabid=1&EditionID=1913>

<http://www.vreme.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=1&tabid=1&EditionID=1956&CategID=72>

14 Одлука У.Број: 42/2008-0-1 од 03/24/2010

15 <http://www.vreme.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=5&tabid=1&EditionID=1978&ArticleID=137139>

16 <http://www.dnevnik.com.mk/?itemID=17454D29345C184799E3BD8B832533EE&arc=1>

17 <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/homepage.14.html>

18 <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/presentation/presentation.25739.html>

19 <http://www.tribunalconstitucional.es/en/constitucion/Pages/ConstitucionIngles.aspx>

20 <http://www.usud.hr/>

21 http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustavni_zakon_o_ustavnom_sudu&m1=13&m2=19&Lang=hr

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TË DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruiev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

Анализа на состојбата со основните човекови права во психијатриските болници во Македонија

Правата на психијатриски пациенти е тема на голем интерес и контроверзни заклучоци, како во домашната така и во светската јавност. И покрај значајниот законски, клинички, и етички напредок во оваа област, на оваа тематика многу малку истражувања се спроведени во Македонија. Во тој контекст Македонскиот Хелсиншки комитет за човекови права во рамките на неговите континуирани напори за промоција, почитување, унапредување и заштитата на човековите права, согласно со неговиот мандат на почетокот на месец Март 2010 година, повторно[1] изврши мониторирање на трите државни психијатриски болници во Македонија, и тоа ЈЗУ Психијатриска болница „Скопје“ – Скопје, ЈЗУ Психијатриска болница „Демир Хисар“ и ЈЗУ Психијатриска болница „Негорци“.

1. ВОВЕД

2. ОПШТ ПРЕГЛЕД НА СИСТЕМОТ НА ПСИХИЈАТРИСКА ПОМОШ ВО МАКЕДОНИЈА

- 2.1. Број на лица ко и се сместени во трите специјални психијатриски болници во Република Македонија
- 2.2. Постапка за сместување во здравствена установа на лица со ментални болести
  - 2.2.1. Доброволно сместување
  - 2.2.2. Присилно сместување
  - 2.2.3. Право на информираност
  - 2.2.4. Известување на родителите или други лица

3. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ ВО ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ ВО МАКЕДОНИЈА

4. МЕДИКАМЕНТОЗНА ТЕРАПИЈА

5. ДРУГИ ВИДОВИ ТЕРАПИИ

6. ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА

7. ПРАВА НА ПАЦИЕНТИТЕ

- 7.1. Пристап до телефон
- 7.2. Кореспонденција
- 7.3. Работно ангажирање
- 7.4. Остварувањето лични средби
- 7.5. Право на користење викенд отсуство
- 7.6. Право на учество во верски активности по личен избор
- 7.7. Надворешен изглед на пациентите
- 7.8. Лични предмети
- 7.9. Правни совети и правна помош

8. ПЕРСОНАЛ

9. НАДЗОР НАД ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ

- 9.1. Меѓународен надзор над психијатриските болници
- 9.2. Национален надзор над психијатриските болници
  - 9.2.1. Санитарна и здравствена инспекција
  - 9.2.2. Народен правобранител
  - 9.2.3. Македонски Хелсиншки комитет

10. ПРЕПОРАКИ

1. ВОВЕД

Правата на психијатриски пациенти е тема на голем интерес и контроверзни заклучоци, како во домашната така и во светската јавност. И покрај значајниот законски, клинички, и етички напредок во оваа област, на оваа тематика многу малку истражувања се спроведени во Македонија. Дваесет годишниот транзициски процес во Македонија, неговите кумулативни ефекти како што се рецесии, социјални тензии и

други општествени кризи, сериозно се одразија на маргинализираните и незаштитените групи на граѓани, а особено оние кои имаат потреба од било каква институционална заштита. Во тој контекст Македонскиот Хелсиншки комитет за човекови права во рамките на неговите континуирани напори за промоција, почитување, унапредување и заштитата на човековите права, согласно со неговиот мандат на почетокот на месец Март 2010 година, повторно[1] изврши мониторирање на трите државни психијатриски

болници во Македонија, и тоа ЈЗУ Психијатриска болница „Скопје“ – Скопје, ЈЗУ Психијатриска болница „Демир Хисар“ и ЈЗУ Психијатриска болница „Негорци“.

Целта на оваа посета беше, лицата кои се сместени во овие установи, дали без пречки и како ги остваруваат основните човекови права како и другите граѓани. Дали е направен прогрес од претходните посети? И поради нивната ранлива состојба, дали се почитуваат нивните посебни права во зависно од нивните чувствителни потреби?

Македонскиот Хелсиншки комитет, во текот на набљудувањето се раководеше од Уставот, Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите. Но секако тука се и меѓународните документи каде исто така е предвидено дека секое лице со ментална болест има право да ги користи сите граѓански, политички, економски, социјални и културни права, признати во Универзалната декларација за човекови права; Меѓународниот пакт за Економски, социјални и културни права; Меѓународниот пакт за граѓански и политички права и во други соодветни инструменти; како на пример Декларација за правата на инвалидните лица[2] и Принципите на ООН за заштита на лицата со ментална болест и за подобрување на заштита на менталното здравје[3].

Во рамките на еднодневните посети на овие установи Македонскиот Хелсиншки комитет, фокусот на набљудувањето, истражувањето и собирањето на податоци го насочи во правец на:

- примената на обврска за почитување и унапредување на човековите права во овие институции;
- практиката за згрижување на пациенти на задолжително и принудно лекување во психијатриски болници;
- забрана на дискриминација и забраната за понижувачко и деградирачко постапување;
- право на слобода и безбедност и правото на ефикасен правен лек (механизмот за поднесување на жалби од страна на пациентите);
- почитување на приватниот и семејниот живот;
- материјалните услови, исхраната и сместувањето на пациентите;
- обезбедување на пристап до надворешниот свет, пристапот на пациентите до информации;
- положбата на вработените и инспекцискиот надзор над овие установи.

Извештајот е продукт од извршената посета на Македонскиот Хелсиншки комитет и на крајот се упатени препораки, кои се базирани од констатираните недостатоци и нарушувања на националното и меѓународното законодавство

во психијатриските установи во Македонија.

2. ОПШТ ПРЕГЛЕД НА СИСТЕМОТ НА ПСИХИЈАТРИСКА ПОМОШ ВО МАКЕДОНИЈА

Во Македонија, лицата со душевно растројство во најголем број се третирани во Универзитетската клиника за психијатрија и трите специјални психијатриски болници во Скопје, Демир Хисар и Негорци, според регионалниот пристап. Вкупниот број на болнички легла во трите психијатриски болници е 1.125, од кои во 2/3 од вкупниот капацитет на постели се сместени хронично болните, а во 1/3 од леглата акутните болни. Покрај тоа, 530 лица со душевно растројство се лекуваат во осумте Центри за ментално здравје кои се прикрупени на Психијатриските болници и на Здравствените установи во Македонија.

Менталните заболувања во Македонија во целокупниот болнички морбидитет се застапени со 4% во 1996 година, 4.6% во 2000 година, 3.6% во 2005 година и 3.8% во 2006 година.

Од вкупно 6558 лекувани болни од ментални заболувања во 1998 година и 8625 во 2007 година, бројот на мажите кои се лекуваат од ментални заболувања во периодот 1998-2007 година е зголемен за 29.8%, а бројот на жените за 33.8%. Бројот на лекувани болни во 2007 година од душевни растројства во трите специјални психијатриски болници, во однос на 1998 година е зголемен за 31.5%.

2.1. Број на лица кои се сместени во специјални психијатриски болници во Република Македонија

Во трите специјални психијатриски болници во Република Македонија Психијатриска болница Скопје, Психијатриска болница Демир Хисар и Психијатриска болница Негорци болнички се лекуваат повеќе од 2000 лица со душевни растројства, од кои:

- 770 пациенти се долготрајно хоспитализирани повеќе од 180 дена;
- 800 пациенти се со просечна хоспитализација од 182 дена;
- 190 пациенти се со краткотрајно лекување од 60 дена;
- 530 се лекуваат во центри за ментално здравје (дневни болници).

Од болнички лекуваните пациенти:
○ 120 лица се со судска одлука за изречена мерка задолжително лекување и чување во психијатриска болница;

○ 730 се хронични душевни болни за долготрајна нега и чување.

Лекуваните пациенти/корисници во дневните болници (Центрите за ментално здравје) во

најголем дел се лица со хроничен тек на душевно растројства и се на долготраен третман.

2.2. Поси́лка за смесување во здравствена установа на лица со ментални болести

Согласно член 16 од Законот за ментално здравје, лице со ментална болест може да се прими во која било здравствена установа во следните случаи:

О ако лицето се согласило на неа, третман или рехабилитација или за прием;

О врз основа на судска одлука;

О во случаи кога какво било одолжување на неа, третман, рехабилитација или прием заради моменталната состојба на неговото ментално здравје може да доведе до смрт или непоправлива штета по неговото здравје,

се врши преку давање писмена изјава пред овластено лице од установата и пред двајца писмени полнолетни сведоци кои не се вработени во здравствената установа и кои не се крвни роднини со лицето во права линија, во странична линија до четврти степен и по сватовство до втор степен, ни негов брачен другар, како ни лицето што го донело во здравствената установа (член 58 од Законот за вонпарнична постапка).

Во практиката не се спроведува оваа законска одредба и не постојат практични можности за нивна примена.

2.2.2. Присилно смесување [4]

Согласно член 22 став 2 од Законот за ментално здравје, лицето не смее да се

сериозна само- повреда или повреда на други, како и предизвикување на сериозна материјална штета.

2.2.1. Доброволно смесување

Секој пациент кој доброволно се пријавил за лекување потпишува изјава, односно здравствената установа има изготвено прашалник кој се пополнува од страна на пациентот. Согласно законската регулатива согласност за прием во здравствената установа

смести во здравствена установа без негова согласност или без одлука на надлежниот суд кој во рок од 48 часа треба да донесе одлука. Според Законот присилното сместување во здравствената установа се врши врз основа на судска одлука и во случаи кога какво било одолжување на неа, третман, или рехабилитација или за прием заради моменталната состојба со ментално здравје на лицето може да доведе до смрт или непоправлива штета по неговото здравје, сериозна само- повреда или повреда на други,

како и предизвикување сериозна материјална штета, но и во таков случај мора да се донесе судска одлука.

За секој пациент задолжително се известува судот во законски превидениот рок, што беше потврдено со увид во неколку досиеја на пациенти.

2.2.3. Право на информираност

Според македонската медицинска традиција и според Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите^[5], пациентот има право да прифати или да одбие определена медицинска интервенција со потпишување на изјава. Информацијата се однесува на здравствена состојба, вклучително и за медицинската процена на резултатите и исходот на одредена медицинска интервенција, како и нејзините најчесто очекувани компликации; препорачаните медицински интервенции, како и планираните датуми за нивно спроведување (програма за третман и рехабилитација); можните предности и ризици при спроведувањето, односно поради не спроведувањето на препорачаните медицински интервенции; своето право на одлучување за препорачаните медицински интервенции; можните замени за препорачаните медицински интервенции; причините за евентуалните разлики на постигнатиот резултат од медицински интервенции во однос на очекуваниот; текот на постапката при укажувањето на здравствената заштита и така натака. Информациите на пациентот мора да му се дадат на разбирлив и соодветен за пациентот начин, со минимизирање на техничката, односно стручна терминологија, со цел да се добијат податоците од важност за третман на пациентот.

Воспоставената практика во македонските психијатриски установи е при влез пациентот да потпишува декларација за информативна согласност на пациентот. Во неа тој изјавува дека е запознаен со лекувањето и се согласува да биде спроведена. Специјално одредени службеници го информираат пациентот за неговите права, но од непосредниот контакт со пациентите се констатира дека процедурите за пренос на информациите и добивањето на информирана согласност се формални и се лишени од било каква содржина. Најчесто пациентот потпишува „нешто“ со кое не е запознаен или не се согласува. Причините за ова:

О наводно „таков е редот во болницата“.

О Во некои случаи привремено неориентирани пациенти потпишуваат, без да се во состојба да ја прочитаат и сфатат.

Во сите случаи главна констатација е дека информациите кои ги добиваат пациентите за лекување, се премногу минималистички или неразбирливи.

Македонскиот Хелсиншки комитет, сослуша и неколку случаи на принудно сместени пациенти со судските одлуки кои воопшто не потпишале или биле информирани при нивниот прием. Иако Принципот 11 од Принципите на ООН за заштита на лицата со ментална болест и за подобрување на заштита на менталното здравје е јасен дека – „Онаму каде било каков третман е овластен без информирана согласност на пациентот, сепак, ќе се направи да се информира пациентот за природата на третманот и ќе се искористат сите можни алтернативи за да се вклучи на пациентот во развој на план за лекување“.

Македонскиот Хелсиншки комитет при сите посети не најде ниту еден случај во кој министерот за здравство преку своите овластени претставници да извршил проверки по повод законитоста на приемот на информативна согласност на пациентот.

2.2.4. Известување на родителите или други лица

Согласно член 22 од Законот за ментално здравје, здравствената установа е должна за приемот на лице со ментална болест веднаш да ги известат родителите, законските застапници или други лица од семејството или лица што живеат заедно со лицето со ментална болест.

Во врска со оваа обврска на здравствената установа утврдено е дека секогаш кога има податоци за родители или други роднини здравствената установа ги известува за присилната хоспитализација на лицето. Доколку нема податоци тогаш задолжително се известува центарот за социјална работа ако се знае од кое место е лицето.

3. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ ВО ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ ВО МАКЕДОНИЈА

Во Македонија уште од 1992 година постои – „Правилник за поблиските просторни услови, опремата и кадрите за основање и работа на здравствените организации“^[6] со кој се одредуваат и пропишуваат минималните услови за почнување со работа и вршење на дејност на здравствените организации во однос на просторните услови, медицинската опрема и стручните кадри.

Според општи просторни услови, градежниот објект во кој се спроведува здравствена заштита треба да се лоцирани на погодно и

лесно пристапно место, на суво тло, оддалечен од главните сообраќајници и заштитен од загадување на воздухот и штетната бучава, прописно ограден и хортикултурно обработен. Објектот во кој здравствената организација спроведува здравствена заштита треба да биде од материјал кој обезбедува звучна и топлотна изолација, изолација од влага и е опремен со нужни инсталации (водовод, канализација, електрична енергија, греење, телефон и друго). Здравствениот објект неопходно обезбедува соодветни услови за движењето на инвалидски колички, изразени во условите за хоризонтални и вертикални комуникации, како и санитарните услови, широчината и височината на различните отвори (врати, прозорци, лифтови). Висината на подните површини до меѓу-катните конструкции во сите простории треба да изнесува најмалку

Македонија, со мали исклучоци, изградени се во периодот од 1947 година до 1970 година, а во последните 35 години само се поправани, санирани и реновирани постоечките градби во кои се сместени овие институции, па така:

О Психијатриската болница во Демир Хисар е изградена 1955 година, некои објектите се реновирани, но повеќето се во многу лоша состојба која не ги задоволува ниту минималните општи стандарди;

О Зградите во Психијатриската болница „Негорци“ се исто така доста стари, од 1947, 1948, 1950 година. Во сите овие поминати години, вршени се само мали поправки, има 2 ново - монтирани бараки во 1980 и 1986 година и еден нов објект изграден во 1970 година кој функционира од 1972 година;

О Јавната здравствена установа

250 см., а сидните и подните површини во работните простории, болничките соби, лабораториите, операционите сали, кујните, пералните и санитарните јазли се изработени од материјал, кој е отпорен на влага и може хигиенски лесно да се одржува. Сите работни простории, простории за пациенти, кујни и санитарски јазли се обезбедени со здравствено исправна студена и топла вода и други уреди. Здравствени објекти од типот на болници, треба да имаат подови од бесшумен материјал.

Сите три психијатриски болници во

Психијатриска болница „Скопје“ - Скопје формирана е во 1954 година, а започнала да работи во 1955 година и поголемиот комплекс на згради датира од тоа време.

Генералната слика на сите три установи е дека тие се стари градби, кои иако се повремено реновирани, тие моментално не се во состојба да одговорат на гореспоменатите нормативни барања. Средствата за одржување се крајно оскудни, а активностите кои се спроведуваат за нивното санирање не се доволни. Не се исполнети општите хигиенски барања кон

градбата, опремата, инсталациите, бројот и големината на просториите, површината која е потребна треба да има пропорционален сооднос со бројот на леглата, како и состојбата со санитарните јазли .

Во периодот 2008-2010 година не биле извршени сериозни поправки ниту се спроведени позначајни активности, кои доведоа до значителни реновирања на структурата и на функционалноста на овие три психијатриски болници.

Болничката здравствена заштита или поточно стандардната нега (двокреветни, трикреветни и шесткреветни соби) треба да содржат: болничка постела, ноќно орманче, орман за гардероба на болниот, постелнина, облека за болните според постојните нормативи, болничка наметка за болниот, болнички папучи за болниот и така натака[7].

Постелнината, инвентар во посетителите болници е на многу лошо и сиромашно ниво. Потреба од душеци и чаршави е алармантна и итна. Проблемот со одржување на хигиената во психијатриските болници е сериозен. Во повеќето посетени институции можностите за нејзиното одржување не се добри.

Во однос на постоење на простории каде што пациентите ќе можат да го поминуваат слободното време, психијатриските установи имаат различни ресурси, но доста сиромашни. Трпезариите со чајните кујни во кои опремата и големината на просторијата се одредува зависно од бројот на пациенти (столчиња, чаршави за маси, бокали и чаши, инсталација за топла и ладна хигиенски исправна вода; електричен шпорет или решо, ормани за садови, ладилник, работна маса, садови и прибор за јадење, канти за отпадоци) не се адекватни на стандардите кои се предвидени. Нема никакви простории за активности на пациентите, освен столови и маси во кои се ставени телевизори.

За постарите и хендикепираните лица нема посебни санитарни простории и тие најчесто ги користат во придружба на болничар. Во програмата за реновирање и адаптирање внесена е изградба и на вакви посебни санитарни простории прилагодени за сите категории пациенти.

Инаку општата состојба во установата во поглед на условите за живеење и престој се уште не е подобрена, иако во изминативе години постојат голем број на препораки од различни ентитети за надминување на истата. Се уште има дупки во ходниците, распаднати сидови, стари кревети и стари и искршени плакари иако според одговорните лица на секои неколку години се врши бојосување на собите и се прават напори и се вложуваат средства за санирање.

4. МЕДИКАМЕНТОЗНА ТЕРАПИЈА

Медикаментозна терапија во трите психијатриски медицински установи е не е премногу различна од една психијатриска болница до друга. Буџетот на овие установи се обезбедува директно од државата. Секоја болница има полна слобода во однос на изборот на класата и типот на препаратот.

Согласно со Програмата за здравствена заштита на лица со душевно растројство во Македонија за 2010 година и Програмата за здравствена заштита на лица со болести и зависности во Македонија утврдени се средства во висина и тоа за лица со душевно растројство во износ од 38.000.000,00 денари, односно 200 пациенти за болничко лекување по цена на болнички ден од 365,00 МКД и 182 ,00 МКД на лекување во дневни болници за хронично душевни болни определени се 520 пациенти по цена од 142 ,00 МКД за 365 дена лекување.

Тоа значи дека програмите во кои се утврдени средства за душевните болни кои се донесени на Универзитетската клиника за психијатрија и трите специјални психијатриски болници се далеку од реалноста во однос на цената, бројот на пациенти и бројот на болнички денови. Цената во висина од 365,00 МКД за болничко лекување и 142 ,00 МКД за дневно болничко лекување не соодветствува и е далеку од реално направените трошоци за лекување на овие пациенти. Според претставниците на овие институции таа треба да биде двојно поголема. Во оваа програма не е земено во предвид дека поради специфичноста на болеста во моментот има само 770 пациенти кои се долготрајно хоспитализирани повеќе од 180 дена. Исто така треба да се наспомене дека во овие средства кои се определени според Програмата за здравствена заштита на лица со душевно растројство во Македонија за 2010 година влегуваат следниве трошоци: набавка на потребни лекови, прехранбени производи, нафта за затоплување, средства за тековно одржување на болничките одделенија и така натака.

Во вкупниот број на пациенти на болничко лекување спаѓаат и 120 судски случаи со изречена мерка задолжително лекување, за кои Министерството за правда нема обезбедено посебни средства заради што услугите за нив ќе се финансираат од вкупните средства на оваа Програма.

5. ДРУГИ ВИДОВИ ТЕРАПИИ

Една од главните констатации, направени од Македонскиот Хелсиншки комитет од спроведениот мониторинг во текот на 2008

година на овие институции е дека лечењето во овие установи се ограничува само до фармакотерапија. Треба да се наспомене дека принципите утврдени во Национална стратегија за унапредување на менталното здравје во Република Македонија за 2005-2012 година каде се зацртани основните определби и цели на здравството во однос на менталното здравје, не е актуализиран комплексниот био-психо-социјален модел на терапија. Иако во медицинскиот стандард за психијатрија е утврден мултидисциплинарниот пристап како водечки во лечењето, врз основа на разговорите со главните лекари во голем дел од случаите тие не беа запознаени со бројот на пациентите кои посетуваат работни, арт терапија и т.н.. Целта на оваа глава не е да ги опфати статистичките бројки на пациентите вклучени во овие

за третман за секој пациент[8]. Тој треба да вклучува голем број на терапевтски активности како што се работна терапија, групна терапија, индивидуална психотерапија, уметност, театар, музика и спорт. Пациентите треба да имаат постојан пристап до соодветно опремени простории за рекреација и можност за секојдневна нивна употреба.

Овие основни елементи на ефикасно психо-социјално лекување се недоволно развиени, а на места целосно недостасуваат. Се уште биолошката терапија е водечка во лекување во трите психијатриските установи во земјата.

Врз основа на направените набљудувања Македонскиот Хелсиншки комитет смета дека актуелната ситуација во македонските психијатриски установи е карактеризирана не само од недостатокот на средства, но и од

терапии, а да ја актуализира оваа тема.

Треба да се нагласи дека во подготвувањето на експертиза за сместување доминантна улога има лекарот, што во голема мера ги компромитира останатите терапии. Ова практично значи дека треба да се изградат мултидисциплинарни тимови за работа на секој случај. Но иако постојат во повеќето случаи мултидисциплинарни тимови се формални. Според утврдените меѓународни стандарди психијатриското лечење треба да се заснова на индивидуализиран пристап, кој бара план

отпорот кон промени на нови методи како на организациско ниво, така и на индивидуално.

6. ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА[9]

Само во измината година 770 пациенти во овие институции се со долготрајно хоспитализирани повеќе од 180 дена. Некои од нив, како на пример во Психијатриската болница „Скопје“ – Скопје или 252 пациенти се подолго од една година, а подолго од три години се 144 пациенти.

Ефикасното решавање на проблемот на институционализација на одредени лица не е можно само со имплементација на здравствените мерки, туку е потребен сеопфатен, интегративен пристап со учество на програмски организирани активности на различни субјекти во општеството. Адекватно, навремено, ефикасно и економично решавање на овај проблем бара вклучување на целата општествена заедница, пред се преку соодветните институции и установи во рамките на ресорните министерства, а во тесна соработка и координација со сите останати заинтересирани субјекти.

Следејќи ја политиката на Светската здравствена организација, во Република Македонија во март 2005 година е изготвена “Национална стратегија за унапредување на менталното здравје 2005-2012”, од страна на Националната комисија за заштита на менталното здравје при Министерството за здравство. Во овој документ се дадени упатства и препораки во која насока треба да оди процесот на реформите во областа на менталното здравје во Републиката. Една од целите е да се намали бројот на болничките кревети во психијатриските болници и да се прифати пристап кој се заснова на обезбедување грижа поблиску до местото каде живеат и работат пациентите. Ова значи локално - ориентирана здравствена заштита која е програмски пристап и овозможува поврзување на примарната заштита со болниците и институциите за ментално здравје, и вклучува социјална поддршка, рехабилитација и превенција.

Имајќи го во предвид сето наведено, деинституционализацијата пред се треба да овозможи похуман пристап и почитување на човековите права на лицата со душевни растројства, како и почитување на принципите на достапност, економичност и ефикасност на психијатриските служби.

7. ПРАВА НА ПАЦИЕНТИТЕ

Многу битен критериум за почитувањето на правата на пациентите во овие установи е почитување на правото на приватноста; кореспонденција; право на работа; недискриминација; контакти со лица во установата и со други лица; право на учество во верски активности по личен избор; право на користење викенд отсуство; социјална заштита; правни совети и правна помош како и поднесување претставки и поплаки до министерството за здравство и до други надлежни органи.

7.1. Пристап до телефон

Пристапот на пациентите до телефон е решен на многу формален начин, па така за остварување на ова право постојат јавни говорници, а дел од пациентите имаат и мобилни телефони. По внимателно истражување се покажа дека користењето на ова право е условено од социјалниот статус на пациентот. Ова во пракса значи дека пациентите кои се во затворен режим[10], немаат пристап до телефон, а исто така, оние од нив кои немаат финансиска можност да купат телефонска карта, немаат пристап до телефон, т.е. не можат да го искористат своето право на пристап до телефон.

7.2. Кореспонденција

Правото на не цензурирана кореспонденција, исто така, не се почитува. Писмата на болните често се читаат од персоналот, пред да бидат испратени “бидејќи тие испраќаат писма со не соодветно содржина кои содржат закани” и т.н. За да се избегнат понатамошни прекршувања на правото на не цензурирана кореспонденција и да се обезбеди ова право за во иднина, е добро во секој оддел да се води посебен регистар за кореспонденцијата на пациентите. Треба да се спомне дека многу од пациентите не се запознаени со правото на не цензурирана кореспонденција.

7.3. Работно ангажирање

Пациентите сместени во оваа здравствена установа зависно од нивните можности, способности, како и од здравствена состојба работно се ангажираат и за работата добиваат одреден надоместок. Но овде не може да се зборува за легале работен однос во неговата потполна согласност со законот за Работни односи, а ниту за плаќање на било какви надоместоци.

7.4. Освјарувањето лични средби

Правото на лични средби на корисниците во психијатриските болници генерално се почитува. Посетите на блиските во болнички установи се многу важни од аспект на емоционалната поддршка која роднините ја даваат на пациентите - поддршка, која неоспорно влијаат врз процесот на заздравување. Овие посети во голема мера го зголемуваат квалитетот на животот на пациентите кои се потпираат на своите роднини за време на нивниот престој во болницата, во споредба со оние кои немаат врска со нив.

7.5. Право на користење викенд отсуство

Правото на користење викенд отсуство или така наречен домашен одмор се почитува насекаде. Домашниот одмор е вклучен во индивидуалниот план за лекување и е дел од рехабилитационата програма.

7.6. Право на учество во верски активности по личен избор

Во врска со остварувањето на ова право констатирано е дека во здравствената установа нема посебни услови и простории за изразување на верските обичаи и молитви.

7.7. Наговорен изглед на пациентите

Важен елемент од односот на персоналот кон пациентите како и зачувувањето на неговото достоинство е вкупниот изглед на пациентите и нивната хигиена. Според Македонскиот Хелсиншки комитет во голем број пациентите не изгледаат добро и имаат проблеми со одржувањето на личната хигиена и чистотата на облеката.

Особено драстичен во овој поглед е случај во Психијатриска болница „Демир Хисар“, каде што во женското затворено одделение, некои од жените видливо не беа во состојба да се грижат за себе, изгледаа неугледно и имаа непријатна телесна миризма. Со оглед на состојбата на некои од пациентите и нивната критичност во однос на личните хигиена тие се принудени сами да се грижат за чистотата на своите облека и долна облека. Недостатокот на организирано перење на облеката на пациентите поставува голем број проблеми и од морална природа. Ова во најмала рака е несоодветно, дури и апсурдно!

7.8. Лични предмет

Основен проблем за трите болници е обезбедувањето на простор за чување на личните предмети на пациентите за време на престојот. На повеќето места пациентите имаат шкафчиња кои често не се затвораат. Во нив можат да бидат ставени само храна и прибор за лична хигиена. Во некои одделенија на психијатриските болници бројот на сместени пациенти е поголем од бројот на шкафчињата. Но мора да се забележи дека во одредени одделенија шкафчиња не ни постојат!

7.9. Правни совети и правна помош

Остварувањето на правото за добивање правни совети и правна помош при остварувањето и заштитата на правата на лицата со ментална болест сместени во здравствена установа се реализира со помош на правниците и социјалните работници од тие институции. Пациентите имаат право во рок од осум дена од денот на повредата на правото да поднесат

поплака до директорот, а директорот е должен во рок од 15 дена да го известат лицето за наодите и за преземените мерки. Пациентите ретко поднесуваат поплаки, односно досега нема забележано ниту еден пример на основана и сериозна поплака. Остварувањето на ова право на пациентите се реализира на начин што доколку пациентите не се задоволни од наодот на директорот можат да поднесат претставки и поплаки до Министерството за здравство или до други установи и институции.

8. ПЕРСОНАЛ

Квалитетот на грижата и услугите што се нудат во секоја психијатриска болница директно зависи како од квалификациите на професионалците кои ги даваат, како и од нивната мотивација за работа. Исто така, соодветниот однос помеѓу пациентите и персоналот, кој вложува грижи за нив, е еден од главните фактори кои влијаат врз квалитетот на обезбедената грижа. Актуелен проблем во психијатриските институции се однесува на недостатокот на доволно квалификуван медицински персонал претежно специјализирани психијатриски сестри како и помошен персонал.

Во Психијатриска болница „Скопје“ - Скопје болницата вкупниот персонал изнесува 408 вработени и тоа: 40 лекари специјалисти, 13 психолози, 13 социјални работници, 4 виши медицински сестри, 127 медицински сестри, 52 болничари и другиот дел е технички персонал. Имаат потреба од 30-40 медицински сестри и околу нови 20 - тина хигиенарки, бидејќи сегашниот кадар од тој профил не ги задоволува потребите.

Во Психијатриска болница Негорци персоналот брои 95 луѓе со редовен работен однос. И тоа 9 лекари од кои: 5 психијатари и 4 невропсихијатри; 2 психолози и 3 социјални работници; 40 медицински сестри; 16 болничари; 12 болничарки и така натака.

Во Психијатриска болница Демир Хисар вкупно се вработени 168 здравствени работници и соработници, а заедничка служба брои 86 лица. Лекари се вкупно 12, и тоа: 6 психијатари и 5 невропсихијатри и еден интернист; 3 психолози и 1 социјални работници; 87 медицински сестри; 37 болничари и така натака.

9. НАДЗОР НАД ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ[11]

Инспекциите во психијатриските болници продолжуваат да бидат сериозен проблем во системот на психијатриска помош во Македонија. Јавната контрола и транспарентност на психијатриските болници е дел од секој систем кој се базира на принципите на демократијата и владеењето на правото. Па така надзорот на овие институции во зависност на ентитетот кој го врши се дели на меѓународен и национален.

9.1. Меѓународен надзор над психијатрискиите болници

Делегации на Европскиот комитет за спречување на мачење и нечовечко или понижувачко постапување или казнување во периодот од 1998 до крајот на 2007 година, седум пати ја има посетено Македонија, а детално набљудување на психијатриските болници има направено во 2004 година како и во 2006 година. Во текот на посетата во 2006, Европскиот комитет за спречување на мачење и нечовечко или понижувачко постапување или казнување ја има посетено психијатриската болница во Демир Хисар, каде препорачува – „ да се преземат соодветни мерки за подобрување на лошите материјални услови за живот во Болницата кон:

О зголемување на животниот простор по пациент до соодветно ниво и на секој од нив да им се овозможи личен простор што се заклучува, соодветна дневна облека и храна со соодветен квалитет;

О подобрување на условите во санитарните јазли;

О обезбедување хигиената во болницата да е со стандард соодветен за здравствена установа;

.....обезбедување соодветни режими и опрема за пациентите со проблеми со мокрењето да се згрижат на начин на кој се почитува нивното достоинство. .... Европскиот комитет за спречување на мачење и нечовечко или понижувачко постапување или казнување препорачува во болниците да се применува мултидисциплинарен пристап на лекување, со што ќе се обезбедат поголеми можности за психолошка терапија и работна окупација, вклучувајќи ги и одделите. Следејќи го овој пристап, треба да се подготват индивидуални планови за лекување за секој пациент, и редовно да се разгледува нивниот напредок”.... – „ Во текот на посетата, присилното сместување во институција претставуваа 30% од вкупниот број од почетокот на 2006 година. КПП со загриженост истакнува дека судската граѓанско - правна постапка за овие случаи обично трае повеќе недели. Понатаму, се чини дека недостига процедурална заштита во текот на постапката за пациентите. Вообичаено пациентот не се зема на распит од судија и неговите или нејзините интереси не се претставуваат лично или преку застапник во било каква постапка. Освен тоа, судијата носи одлука без да побара клиничко вештачење независно од институцијата која бара сместување во институција, затоа што тој или таа нема таква обврска, а на пациентот не му се дава можност да побара второ мислење. Исто така,

нема постапка за преиспитување на случаи кои биле примени доброволно во болницата, а потоа биле спречени да си заминат”.

Од претходно наведено само малку е направено! Извршените проверки од страна на меѓународните организации имаат превентивен но не и константен и траен карактер.

9.2. Национален надзор над психијатрискиите болници

Националниот надзор над психијатриските болници се извршува од страна на Санитарна и здравствена инспекција; народниот правобранител и Македонскиот Хелсиншки комитет.

9.2.1. Санитарна и здравствена инспекција

Санитарна и здравствена инспекција вклучува инспекциски надзор, што го опфаќа просторот, зградите, канцелариите и опремата, здравствените работници, како и лицата кои можат, по било каков начин, негативно да влијаат на здравјето на луѓето. При вршење на инспекцискиот надзор, инспекторот има овластување да се провери секој работен соба и други простории, документи, опрема, и така натака. Инспектор може да врши инспекција без претходна најава, но за жал иако ваков надзор постои над овие институции тој не транспарентен и досега нема вродено со плод.

И покрај ова, санитарните и епидемиолошките контрола, иако строго ограничена во обем, останува само во рамките на функциите на медицински центри. Овај надзор не е секогаш ефикасен, и не се доволно чести за исполнување на нивните фундаментални улога како регулаторен механизам, впрочем нивните инспекции се површни, формални и бирократски. Произволност постои не само во отсуство на правила, но исто така и во присуство на правилата кои се надвор од дофатот и реална примена.

9.2.2. Народен правобраништел

Согласно член со 29 од Законот за Народниот правобранител, според кој, Народниот правобранител во рамките на својата надлежност, ги следи состојбите во однос на обезбедувањето почитување и заштита на уставните и законските права на граѓаните, како и согласно Програмата за работа на Народниот правобранител, во текот на изминатите години континуирано ги посетува и прави увид во трите психијатриски здравствени установи. Своите извештаи за извршените посети ги публикува и ги доставува до релевантните институции.

9.2.3. Македонски Хелсиншки комитет

Од почетокот на своето постоење Хелсиншкиот комитет, во континуитет ја следи состојбата во психијатриските болници во Македонија, ефикасното набљудување во практиката води кон почитување на домашните и меѓународните стандарди за правата на лицата кои престојуваат во овие установи.

Претпоследна посета на психијатриските болници Демир Хисар, Бања Банско и Негорци, од страна на Хелсиншкиот комитет остварена е во текот на 2008 година, за што на 28 октомври 2008 година се одржа прес конференција во врска со „Анализа на состојбата во затворените институции“. Како и секогаш особено внимание се посвети на детектираните проблеми со цел за нивно надминување и се дадоа конкретни препораки. Целосните верзии на извештаите можете да ги

најдете на: <http://www.mhc.org.mk>

Мора да се забележи дека како што покажува искуството на државите во коишто владее правото, јавното презентирање на извештаи од вакви посети, или на пример, нивното доставување до министерот за правда, министерот за внатрешни работи или до некоја парламентарна комисија, вообичаено иницираат интензивна официјална истрага и што е уште поважно, постапно подобрување на ситуацијата. Наодите содржани во извештаите на Македонскиот Хелсиншки комитет во изминатите години, за кои власта упорно ги игнорира истите и молчи, само се повторуваат и немаат воопшто никаков прогрес.

10. ПРЕПОРАКИ

Согласно со својот мандат Македонскиот Хелсиншки комитет, препорачува:

О Владата на Република Македонија

без оддолжување да спроведе програма за деинституционализација и истата да ја примени, истовремено координирајќи ги засегнатите ресорни министерства. Исто така да му предложи на Македонското собрание да се извршат промени на член 58 од Законот за вонпарнична постапка, во поглед на доброволната хоспитализација.

О Министерство за здравство да иницира законски измени за допрецизирање и усогласување на Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите со меѓународните стандарди. Исто така најмалку два пати годишно да ја следи и анализира практиката на спроведување Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите во овие институции, а особено во делот на сместување и третманот на лицата кои се сместени во нив. По извршување на надзорот Министерството за Здравство треба да јавно да ги објави резултатите од набљудувањето и да даде соодветни препораки до психијатриските болници кои ќе помогнат во нивната секојдневната работа, како и да доведат до единствена примена на законите. Министерство за здравство да воспостави и разработи соодветен систем за информирање и поднесување поплаки од пациентите внатре во установите и кон други надлежни органи и институции. Како и да се создадат услови, односно да се изработат доволно материјали и брошури за информирање на секој пациент и член на семејството за работата на установите

и за правата и обврските на пациентите и на здравствените работници.

О Основните судови да преземат конкретни мерки за благовремено донесување судска одлука, односно во законски утврдениот рок (со соодветна промена во организирањето на работата на судовите) или да се изнајдат други начини со меѓусебна соработка на здравствената установа и судот за пациентите кои присилно се сместени на лекување во психијатриска установа.

О Психијатриските болници за секој пациент да изработуваат индивидуален план за третман и рехабилитација, согласно неговата состојба и индивидуални потреби. Да се изнајдат услови и да се преадаптираат големите во помали спални соби заради позитивно влијание врз психо - социјалната состојба на пациентите. Исто така да се изврши нивно декорирање заради визуелно стимулирање на пациентите и да се создадат услови за безбедно и соодветно чување на личните работи на пациентите. Да се создадат подобри и похумани услови за престој и живеење и да се изградат или прилагодат санитарните простории заради нивно соодветно користење од страна на немоќните и хендикепираните пациенти. Неопходно е да се воведат различни видови терапии кои треба да нудат вистински био-психо-социјален приод во лекувањето и да ги опфаќаат сите сместени пациенти. Треба да се обезбеди непречен пристап до телефон, телевизија, весници, како и до дополнителни храна и пијалаци.

[1] Претходна посета на психијатриските болници во Македонија од страна на Хелсиншкиот комитет е остварена во 2008 година.

[2] Declaration on the Rights of Disabled Persons Proclaimed by General Assembly resolution 3447 (xxx) of 9 December 1975

[3] UN Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Adopted by General Assembly resolution 46/119 of 17 December 1991

[4] Европска конвенција за заштита на човековите права и основни слободи Член 5 Право на слобода и безбедност – „1. Секој човек има право на слобода и на безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен врз основа на закон во долу наведените случаи:..... д) ако се работи за притвор на лице за да се спречи ширење на некоја заразна болест, на ментално оболени лица, алкохоличари, наркомани и скитници; .....3. Секое лице уапсено или притворено според одредбите на став 1в од овој член мора веднаш да биде изведено пред судија или друго судско лице, со закон овластено да врши судска власт, и да има право на судење во разумен рок или на пуштање на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето.....4. Секое лице лишено од слобода со апсење или притворање има право да вложи жалба до судот, а тој во кус рок да ја разгледа законитоста на тоа лишување од слобода и ако тоа не било законско, да нареди негово ослободување. ....5. Секое лице кое било жртва на апсење или притворање спротивно на одредбите на овој член има право на обештетување.

[5] Законот за заштита на правата на пациентите - Право на прифаќање и одбивање на определена медицинска интервенција Член 14 – „1) Пациентот има право да прифати или да одбие определена медицинска интервенција, освен во случаите на медицински интервенции чие одложување или не преземање би го загрозило животот и здравјето на пациентот, односно животот и здравјето на други лица или би предизвикало привремено или трајно оштетување на неговото здравје, односно здравјето на други лица. 2) Прифаќањето или одбивањето на определена медицинска интервенција пациентот го изразува со потпишување на изјава. 3) Формата и содржината на образецот на изјавата за согласност, како и на изјавата за одбивање на определена медицинска интервенција, ги пропишува министерот за здравство. 4) Слепо лице, глуво лице што не знае да чита, немо лице што не знае да пишува и глувонемото лице прифаќањето или одбивањето на определена медицинска интервенција го врши со изјава дадена пред двајца сведоци“.

[6] Објавен во службен весник на Република Македонија 11/92

[7] Член 30 од - „Правилник за поблиските просторни услови , опремата и кадрите за основање и работа на здравствените организации“

[8] UN Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Adopted by General Assembly resolution 46/119 of 17 December 1991

[9] Принципи на ОН за заштита на лицата со ментална болест и подобрување на менталното здравје прифатени од страна на Генералното собрание Резолуција 46/119 од 17 декември 1991 - Принцип 7 Улогата на заедницата и култура – „1. Секој пациент треба да имаат право да бидат третирани и згрижени, колку како е можно, во заедницата во која тој или таа живее. 2. Каде што третманот се одвива во менталното здравје установа, пациентот ќе имаат право, секогаш кога е можно, да бидат третирани во близина на неговиот или нејзиниот дом или домот на неговите или нејзините роднини или пријатели, а ќе имаат право да се вратат во заедницата што е можно поскоро. 3. Секој пациент треба да имаат право на лекување прилагоден за неговите или нејзините културна припадност“.

[10] Пациенти кои се ограничени во слободата на движење и кои престојуваат во оддели кои се „ под постојан надзор на стручни лица“ .

[11] Принципи на ОН за заштита на лицата со ментална болест и подобрување на менталното здравје прифатени од страна на Генералното собрание Резолуција 46/119 од 17 декември 1991 - Принцип 22 Следење и правни лекови – „Членки гарантираат дека соодветни механизми се во сила за да се промовираат согласност со овој принципи, за инспекција на менталното здравје објекти, за поднесување, истрага и решавање на жалби и за институција на соодветни дисциплински или судски постапки за професионални злodela или повреда на правата на пациентот,“.

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TË DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗАЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruiev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

Приватноста под лупа

Кратка анализа за предлог измените и дополнувања на Законот за електронски комуникации

Уставот на РМ како една од темелните вредности на уставниот поредок ги предвидува основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право¹. Истиот го нормира почитувањето и заштитата на приватноста на личниот и семеен живот на граѓанинот, на достоинството и угледот на личноста².

Уставот предвидел и можност за ограничување на наведените слободи и права но под точно утврдени услови, на пример само врз одлука на суд може да се отстапи од начелото на неповредливост на тајноста на писмата, ако е тоа неопходно за водење на кривична постапка или тоа го бараат интересите на одбраната на Република Македонија³.

Хелсиншкиот Комитет уште во средината на 2007 год објави анализа во врска со тогаш најавените промени во Законот за кривична постапка, а подоцна во 2009 год. направи и анализа на предложените измени на Законот за следење на комуникациите, кога апелираше до релевантните институции дека во една правна држава во која владее принципот на владеење на право и почитување на основните човекови права и слободи, што е и основна заложба на Македонија, не треба да се девалвира законот и она што значи човеково право за сметка на нелегално применети мерки кои од друга страна служат за сузбивање на криминалот во државата. Притоа, примената на посебните

истражни мерки мора да се ограничи само на ситуации доколку се работи за повисока општествена опасност која е пропорционална и соодветствува со дерогација на основните права и слободи на човекот.

Со новите измени на законот за кривична постапка и законот за следење на комуникациите се зголеми бројот на кривичните дела за кои е дозволена употреба на посебни истражни мерки. Меѓутоа со Законот на следење на комуникации е предвидена **задолжителна наредба** за примена на посебни истражни мерки која може да ја издаде јавниот обвинител или истражниот судија во предистражната постапка, и само истражниот судија во текот на истражната постапка. Притоа треба да се има предвид дека наредбата се донесува со цел да се овозможи прибирање на податоци и докази за водење на кривична постапка **кои на друг начин не би можеле да се соберат**, или нивното собирање би било сврзано со поголеми потешкотии. Согласно Законот за кривична постапка се предвидува дека доказите кои се добиени со примената на посебните истражни мерки ќе бидат прифатливи единствено доколку се употребени на начин и постапка утврдени со овој закон.

Новините во споменатите закони го регулираат и времетраењето на употребата на посебните истражни мерки кое може да изнесува **најмногу една година**.

Како што и погоре е споменато посебните

истражни мерки се уредуваат со Законот за кривична постапка и особено со Законот за следење на комуникации при што се подразбира дека доколку се потребни измени во тој контекст истите ќе треба да бидат направени со измена на Законот за следење на комуникации за што е потребно двотретинско мнозинство гласови во Собранието на РМ.

За жал, во моментот во собраниска процедура се наоѓа предлог за измени и дополнувања на Законот за електронски комуникации кои иако би требало да го уредуваат само техничкиот дел за пренос на комуникации, истите недозволиво и инвазивно навлегуваат во сферата на приватноста на граѓаните сериозно заканувајќи им се на основните постулати на човековите права.

Имено, со измените на законот се вели дека «ојерајориите на јавни комуникациски мрежи и давајелиите на јавни комуникациски услуги се должни на барање на надлежните државни органи да им ги доставуваат податоците за сообраќај кога е штоа шторебно заради сиречување или ошкривање на кривични дела, заради водење на кривична иосшайка или кога штоа го бараат инштересиите на безбедноста и одбраната на Република Македонија»⁴, што е понатаму проширено и со информации за терминалната опрема на претплатниците⁵, при што се навлегува во веќе утврдените законски решенија за условите на користење на посебните мерки. Од истите причини сметаме дека овие ставови треба да бидат допрецизирани со едноставно повикување на законот за следење на комуникациите, за да биде јасно во која постапка и под кои услови операторите ќе им доставуваат податоци на надлежните државни органи.

Меѓутоа, предлагачите на измените одат и чекор понатаму во дерогирање на веќе постоечките законски и уставни норми давајќи му на овластениот орган за следење на комуникациите (МВР) неограничена моќ за располагање со податоците, заобиколувајќи ја секоја надворешна контрола.

Имено, во следниот став⁶ се определува дека на овластениот орган за следење на комуникации – а тоа е МВР, операторите на јавни комуникациски мрежи и давателите на

јавни комуникациски услуги се должни да му овозможат **постојан** и **директен** пристап до своите електронски комуникациски мрежи како и услови за **самостојно** превземање на податоците за сообраќај. И ова решение е исто така проширено и на локациите на терминалната опрема на корисниците⁷.

Со ваквите решенија се избегнува Судот, Јавното обвинителство па дури и самите оператори затоа што на МВР му е овозможено самостојно преземање на податоците за сообраќај, така што никој друг нема потреба да знае дека МВР превзема податоци, додека за надворешна контрола не станува воопшто збор, што е во апсолутна колизија со веќе постоечкото законодавство.

Овие предложени решенија се директно спротивни на Уставот на РМ кој прецизно ги определува начините на ограничувањата на правото на приватност и претставуваат груба повреда на основните слободи и права на човекот и граѓанинот. Предложените измени ќе оневозможат судска контрола на законитоста на спроведените мерки, при што ќе го лишат поединецот од можноста за заштита при евентуални злоупотреби, додека на органот за следење на комуникациите ќе му овозможат волунтаристичко и самоволно користење на приватните податоци на граѓаните.

Соодветно, и Дирекцијата за заштита на личните податоци која иако не била повикана сепак дознавајќи од медиумите за предложените измени, го дала своето мислење за истите, констатира дека «со ваквите законски решенија се воведуваат премногу инвазивни методи за обработување на податоците кои се неправични, несоодветни и преобемни во однос на целите заради кои се собираат и обработуваат во смисла на одредбите од член 5 од Законот за заштита на лични податоци».

Во предложените измени дискутабилно е и времетраењето на чување на необработените податоци за сообраќај што е предвидено да биде 24 месеци⁸, спротивно на европската пракса за чување на податоците за времетраење од 6 (шест) месеци, како и измените со кои и технички му се овозможува на органот за следење на комуникации да има директен,

постојан и самостоен пристап до податоците за сообраќај, преку воспоставување на соодветна опрема⁹.

Предложените измени и решенија на законот за електронски комуникации се спротивни и на меѓународните документи и норми за правото на приватност и особено на Европската конвенција за човекови права (понатаму Конвенцијата) која е во сила во Република Македонија 1997 година, а согласно со член 118 од Уставот на Република Македонија¹⁰, таа е дел од внатрешното право на нашата држава.

Имено, Конвенцијата во нејзиниот член 8 регулира дека секој човек има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката. Право на почитување на приватниот и семејниот живот е еден од најслободно формулираните и во исто време еден од најсеопфатните членови во Конвенцијата.

Според праксата на Европскиот Суд за човекови права, националното законодавство треба исто така да биде доста прецизно, дозволувајќи и на државата во определен степен можното мешање како и опфатот на истото и начинот на неговата употреба. Кога тоа е воспоставено со закон, треба националната власт апсолутно да се придржува на законот. Во овој контекст треба да се напомене дека оправдувањата исклучително поврзани со заштитата на националната сигурност, се примаат со резерва од страна на Европскиот суд за човекови права. Имено, тоа според Судот не и дава за право на државата неограничена слобода на проценка која се однесува на тајното користење на посебните истражни мерки спрема лица кои се наоѓаат под нејзина јурisdикација.

Согласно праксата на Судот, во случајот Malone¹¹ направен е длабок преглед на прислушувањето на телефонските разговори од полицијата. Според позитивното право на властите на Обединетото Кралство во овој случај посебните истражни мерки се легално применети. Но Европскиот суд за човекови права смета дека има повреда на член 8 став 2, зошто посебните истражни мерки не се изречно

„предвидени во закон“.

Подетално ова прашање е разработено во два случаја против Франција и тоа Kruslin и Huvig¹², при што Судот констатирал, „Прислушувањето и другиите форми на следење на телефонските разговори претставуваат сериозно мешање во личниот живот и кореспонденцијата и поради тоа треба да се засновани на „закон“, кој е особено прецизен. Од основно значење е да постојат јасни, сигурни правила особено кога се има во предвид најсериозниот развој и усовршување на технолозиите користени за тие цели“.

Правото на приватност е регулирано и во Универзалната Декларација за човекови права¹³, како и во Меѓународниот пакт за граѓански и политички права¹⁴ според кои никој нема да биде изложен на произволно вмешување во приватниот живот, семејството, домот и преписката, ниту пак на напади врз неговата чест и углед. Секој има право на правна заштита од таквото вмешување или напади.

На оваа тема се има произнесено и Комитетот на министри на Советот на Европа во Препораката Бр. (85) 10¹⁵ каде ја потенцира потребата од заштита на индивидуата од неоправдано следење на комуникациите и нарушување на приватноста. И оваа препорака укажува на фактот дека употребата на средства за прислушување бара детално законско регулирање, особено во врска со начинот на извршување на истото, преносот на информациите здобиени со прислушувањето како и употребата на таквите податоци во односната земја.

Предложените измени и дополнувања останува да бидат доработени и усогласени и со материјата на Директивите на Европска Унија од оваа сфера (Директива 2009/136/ЕК и Директива 2002/58/ЕК). Согласно истите, државата треба да преземе мерки со кои ќе овозможи пристап до личните податоци само од страна на овластен орган за правно дефинирани цели, како и да преземе мерки со кои податоците кои се чуваат или кои се пренесуваат ќе ги заштити од нелегално процесирање, неовластено чување, уништување или друго незаконско

1 Член 8 од Уставот на Р. М

2 Член 25 од Уставот на Република Македонија

3 Член 17 од Уставот на Р. М.

4 Член 72 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 7 на член 112 од законот)

5 Член 73 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 7 на член 114 од законот)

6 Член 72 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 8 на член 112 од законот)

7 Член 73 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 8 на член 114 од законот)

8 Член 72 од предлог измените на закон за електронски комуникации (член 112 став 1 од законот)

9 Член 74 од предлог измените на закон за електронски комуникации (член 115 од законот)

10 Член 118 од Уставот на Република Македонија - Меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон.

11 Malone v. the United Kingdom

12 Kruslin v. France 1990, Huvig v. France 1990

13 Член 12

14 Член 17

15 Препорака за практична имплементација на Европската конвенција за меѓусебна соработка во кривични прашања во однос на следење на комуникациите. Оваа Конвенција е потпишана од страна на РМ на 28.07.1999, а стапила на сила на 26.10.1999.

16 Член 3 од амандманите на Директивата 2002/58/ЕК

17 Во случајот Leander v Sweden, пресуда од 26 март 1987 год.

постапување¹⁶.

За жал, очигледно предлагачите на измените на Законот за електронски комуникации не ги имале во предвид ниту домашните ниту пак меѓународните правни норми и постулати при изготвување на предложените решенија кога се решиле да овозможат постојан и непречен пристап на органот за следење на комуникациите до најсуптилните податоци од приватната сфера на граѓаните, без притоа да се обезбеди било каква надворешна и независна контрола.

Хелсиншкиот Комитет констатира дека со претходно споменатите предложени измени и дополнувања на Законот за електронски комуникации се прави груб пробив во сферата на приватноста на граѓаните со противзаконски и волунтаристички пристап на органот за следење на комуникациите, а без адекватни гаранции против злоупотреба. Овие решенија се закана за човековите права и како што оценил Европскиот Суд за човекови права¹⁷ го носат ризикот дека еден систем за тајно надгледување може да ја поткопа па дури и да ја уништи демократијата во една земја.

8 Март, Светски ден на правата на жената и меѓународниот мир

Стоп за неправдите, насилството и понижувањата против жената

Меѓународниот ден на жената, 8 Март е ден со кој се прославува борбата на жената за нејзините права, за нејзино еднакво учество во политичките, економските и социјалните процеси. Одбележувањето на овој ден започнува во далечната 1910 година кога на втората меѓународна конференција на жените социјалистки одржана во Копенхаген и на иницијатива на Клара Цеткин се донесе одлуката овој ден да се празнува во чест на демонстрациите на жените ширум светот во 1903, кои се одржаа со мотото „Борба за општо право на глас“.

На 19 Март 1911 година за прв пат е одбележан Меѓународниот ден на жената во Австрија, Данска, Германија и Швајцарија, а повеќе од милион жени одржаа митинзи за да се изборат за нивното право на глас и учество во јавниот живот, правото на работа, образование и заштита од дискриминација на работните места.

Половата еднаквост како фундаментално човеково право за првпат се признава во Повелбата на ОН во 1945 година, потпишана во Сан Франциско. ОН ја прогласува 1975 година за Меѓународна година на жената. Истата година 8 Март се предлага да биде прогласен за Меѓународен ден на жената. Во 1977 година Генералното собрание при ОН ја изгласува Резолуцијата (A/Res/32/142 од 16.12.1977) за Правата на жените и меѓународниот мир.

Денес, овој ден се прославува ширум светот и кај нас. Кај нас стана традиција прославувањето да се состои во посета на мајките, бабите, сопругите, девојките, купување на симболични подароци и цвеќиња, но најмногу се прославува групно по кафеани.

За жал ваквото „одбележување“ на Меѓународниот ден на жената е со симболичен статус и не е поврзан со идеите за родова правичност. Наместо промоција на родовата правичност, безмисленото одбележување на

овој ден се повеќе ги нагласува разликите и поделбите меѓу мажите и жените.

Од друга страна, целиот процес на транзиција е проследен со политики кои ги потенцираат стереотипната улога на жената и начинот на однесување кои биле создадени, но и надминати многу одамна. Се позачестени се јавните политики кои ги прокламираат патријархалните односи, изразените промени во репродуктивната политика, ставањето на акцент на традиционалната улога и одговорност на жената во рамките на семејството, доведуваат до општествена поделба меѓу мажите и жените, поделба која само се приспособува на новонастананите услови.

Неискрената и ретроградната политика на државата која се состои единствено од носење закони во кои декларативно се наведува еднаквоста меѓу мажите и жените, доведува до една безмалку хаотична состојба во која жената е распната меѓу минатото и сегашноста, традицијата и современото живеење, додавајќи и дополнителен товар на еманципираната жена.

Погрешните политики на државата не ја заживуваат вистинска родовата правичност, ниту пак ја потенцираат вистинската улога на жените во нашето општество.

Водењето „анонимни“ кампањи против абортусот, судирите со правото на репродукција

на жените, користењето на жената како алатка за зголемување на наталитеот во државата и нејзиното изигрување од друга страна, тешкиот живот на самохраните мајки, третманот на жените во истражните постапки и пенитенцијарните установи, намалувањето на правата на жените работнички и експлоатација на нивниот труд, намаленото учество на жените во јавните сфери и стратешките политики, ни даваат до знаење дека кај нас не постојат промени кај положбата на жените во позитивен контекст.

Ја повикуваме јавноста, граѓанките и граѓаните да се приклучат на напорите за промена на практиките и политиките кои жената ја субординираат и понижуваат. Мора да се стави крај на бесмисленото прославување, а енергијата да се насочи кон јакнење на јавната свест и активизмот со кој ќе се подигне и нивото на политичката култура во општеството и ќе се врати жената од минатото во сегашноста.

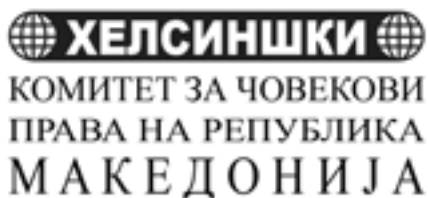
Ги повикуваме партиите, владата, парламентот и другите политички, законодавни и извршни институции да преземат итни мерки за почитување и заштита на правата на жените.

Најостро се спротивставуваме на нивните досегашни политики и ги повикуваме сите гласно да кажат НЕ.

Промените и родовата правичност се можни само преку конкретнo делување и секојдневно потенцирање на важната улога на жените во нашето општество.

Ги повикуваме организациите на граѓанското општество, особено оние чиј мандат и програма се однесуваат на темите поврзани со положбата и правата на жената да бидат бескомпромисни во напорите за искоренување на стереотипите и насилството, правните и социјалните неправди против жената во Република Македонија.

На крајот, на сите наши сограѓанки им го честитаме 8 Март, Светскиот ден на правата на жената и меѓународниот мир.

МПЦ-ОА шири омраза и суди!

Реакција на соопштението за јавност од МПЦ-ОА од 11.03.2010

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија реагира на соопштението за јавност на Синодот на Македонската православна црква – Охридска архиепископија (МПЦ – ОА) од 11.03.2010 година, кое ги нарушува човековите права на одредени групи граѓани во Република Македонија, ја зголемува стигмата кон нив присутна во општеството и спротивно на основното учење кое го проповеда оваа институција, шири омраза и ја презема улогата на судија.

МПЦ-ОА воопшто не е повикана да го признава, како што стои во нејзиното соопштение, туку е должна да го почитува правниот систем на државата. Ова, изречно произлегува од Уставот и од Законот за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи според кој *„црквата ...своите активности ги врши согласно со позитивните законски прописи на Република Македонија“*²

Уставот на РМ не остава дилеми во однос на релацијата помеѓу државата и црквата, според кој црквата, верската заедница и религиозната група се одвоени од државата и се еднакви пред закон³, со што се дефинира секуларизмот во едно демократско општество и секој ваков груб обид за мешање на верските заедници во правниот поредок на државата, истата мора да го санкционира.

Обидот за дефокусирање на јавноста од нејзините внатрешни проблеми, не смее МПЦ-ОА да го насочува кон сатанизирање на сите останати во општеството. Мешањето во демографската политика, вклучително и приватноста на одлуката колку детно ќе е едно семејство, е во директна контрадикција со залагањето на МПЦ – ОА за приватност на сексуалната ориентација. Небулозата за нарушување на

правата на „другите“ со забранување на дискриминација врз основа на сексуалната ориентација, не само што излегува надвор од доменот на експертиза и надлежност на една верска установа туку претставува ширење на дезинформации и страв, дејствија кои се недозволени во едно демократско општество.

Непознавањето на материјата за човековите права не може да биде изговор за ваквото бескрупулозно навредување на човековите права на определени групи и ширењето на омраза кое МПЦ – ОА не за првпат ги прави, а спротивно на христијанскиот дух кој треба да го шири.

Владеење на правото е одлика на едно демократско општество а тоа пак подразбира почитување на законите и правниот поредок од сите и од секого па макар тоа била и најголемата верска заедница во државата.

Ваквиот акт на МПЦ – ОА, во синергија со јавните настани и акции на Владата на РМ ја потенцира во последно време честата појава на дискриминација и насилство од различен вид кон одредена група граѓани само заради нивната сексуална ориентација, како и нивна злоупотреба заради дневно-политички причини и заради покривање на крупни проблеми во општеството.

Ова уште еднаш ја потврдува потребата од носење на ефикасен и применлив Закон за спречување и заштита од дискриминација поради што апелираме до Собранието на Република Македонија сериозно да пристапи кон процесот на носење на овој круцијален закон, но не во оваа форма предложена од Владата туку да донесе акт кој реално ќе овозможи заштита на граѓаните од дискриминација, која за жал метастазира во секоја пора на нашето општество.⁴

1 <http://www.mpc.org.mk/vest.asp?id=4274>

2 Член 7, Закон за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи, Сл. Весник на Р.М. бр.113/07 од 20.09.2007 год.

3 Член 19 од Устав на РМ

4 Забелешките на Предлог Законот за спречување и заштита од дискриминација на Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија можете да ги најдете на www.mhc.org.mk.

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TË DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruiev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

Дали нашите Центри за социјални работи (не)функционираат според девизата

Подобро да се лечи отколку да се спречи?!

“Во првите шест месеци од 2010 година, на подрачје на републиката од областа на сексуалните деликти извршени над малолетници, регистрирани се вкупно 41 кривично дело, извршени над 43 малолетници, за што кривично се пријавени 48 лица. Анализираниот период, во однос на истиот од минатата година е забележано намалување на делата за 18%, односно лани беа регистрирани 50 кривични дела каде малолетниците беа објект на напад. Ова пред се се должи на фактот дека во овој период не се регистрирани кривични дела „родосквернавање,, (лани за период од шест месеци беа регистрирани пет кривични дела).

Според видот, најзастапено е кривичното дело „полов напад врз малолетник кој не наполнил 14 години,, -30 дела, пет кривични дела „прикажување на порнографски материјал на малолетник кој не наполнил 14 години,, четири кривични дела „силување,, и по едно кривично дело „задоволување полови страси пред друг,, и „обљуба врз немоќно лице.“

Во текот на последните две години јавноста редовно се известува за голем број на случаи на сексуална злоупотреба на деца. Само во последните неколку месеци беа објавени неколку стории, како што се “Семеен пријател сексуално злоупотребувал малолетнички“,

“Тројца другари силувале девојче“, “Полов напад врз 13-годишно девојче“, “Битолчанец обвинет за полов напад врз девојче“, “Полов напад врз шестгодишно дете во Гевгелија“, и многу други.

Дали конечно некој од надлежните органи (Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи, Министерство за здравство и Министерство за образование и наука) ќе се огласи и ќе не извести што преземаат тие во насока на заштита на децата во Република Македонија. Бројките на пријавени и откриени случаи (а само прашање е колкав е бројката на неоткриените) самите по себе говорат дека овие кривични дела се постојано актуелни и мора да се работи не само на нивно откривање, туку и на нивна превенција.

Психолозите и психијатарите советуваат дека “за децата-жртви би било најдобро веднаш откако ќе бидат злоупотребени, најдоцна по 72 часа, да почнат со психијатриска терапија, со што ќе се оспособат во подоцнежните години од животот да си обезбедат правилен и хармонизиран психофизички развој”.

Но праксата кај нас покажува дека со жртвата на кривичното дело не секогаш се работи. И да ги оставиме на страна објаснувањата на некои од вработените во Центрите за социјална работа дека се пренатрупани со предмети, дека немаат финансиски средства ниту време за да излезат на терен и да поразговараат со

жртвите, останува прашањето што понатака со тие деца. Како истите ќе успеат во животот кога во оној момент кога им била најпотребна помошта и заштитата од државата, тие не ја добиле. Дали после неколку години кога истите поради траумите кои ги преживеале во детството можеби ќе се појават како сторители на некое кривично дело, нивниот случај ќе биде заокружен со само уште едно известување од медиумите дека и тие самите биле жртва..или живееле во близина на некој педофил? Да не забораваме и на случајот за кој известуваше Хелсиншкиот комитет кога поради несоодветно третирање на жртвата (девојче на 14 години), истата си го одзеде животот.

Анализите кои се вршат на светско ниво (а за жал во Македонија недостасуваат) покажуваат дека поголемиот број на случаи на сексуална злоупотреба на деца е направена од некој ним познат и дека во 90% од случаите сторителите се мажи и се често опишани како мирни, повлечени, и без емоции. Според овие анализи, иако децата кои ја искусиле сексуална злоупотреба можат да бидат премногу уплашени да кажат некому, постојат физички и психички знаци (промени во однесувањето) кои иницираат дека истите се жртви, поради што на стручните работници се врши обука за нивно препознавање.

Во текот на изминатите години Хелсиншкиот Комитет редовно ја информираше јавноста за поединечните и групните случаи на повреда на правата на децата. Во сите наши извештаи укажувавме на тоа дека и покрај зголемените ингеренции во законската регулатива (Закон за социјалната заштита и Закон за семејство), улогата на Центрите за социјални работи останува на едно пасивно ниво каде тие само констатираат дека има одредена повреда без самоиницијативно да поведат постапка или да делуваат превентивно каде што постоеле услови за тоа. Исто така доаѓа до израз нестручноста на дел од вработените во Центрите и нивното слабо познавање како на домашната така и на меѓународната регулатива.

Потребно е подигање на капацитетот на центрите за социјална работа и надлежните служби во Министерството за труд и социјална работа преку спроведување суштинска персонална и организациона реформа и сериозна и континуирана едукација на кадрите. Истовремено треба да се направат програми за обука и поддршка на персоналот за начинот како да ги набљудуваат децата и да одговорат на првиот знак кој индицира дека нешто може да биде погрешно. Обуката треба да промовира и обезбедува континуирано учење и надградување на персоналот, потребни за изградба и одржување на ефективни услуги и организациска структура.

Реформата мора да биде проследена со

развијање прецизни контролни механизми и процедури кои ќе обезбедат идентификување и санкционирање на прекршувањата на правата на детето.

Појдовна основа на истата мора да биде фактот, дека државата е должна да гарантира и да создаде барем минимум услови и стандарди за егзистенција на децата, што произлегува како обврска по потпишувањето на Конвенцијата за правата на детето².

Исто така, обука за препознавање на знаците е потребна и за здравствените и просветните работници кои редовно се во контакт со децата. Со оглед на тоа дека недостига и меѓусебната комуникација и соработка помеѓу институциите мора да се работи и на нивно поврзување и редовно взаемно информирање.

Покрај идентификацијата на жртвите, за да се обезбеди најдобриот интерес на детето, мора да се работи во насока на **ПРЕВЕНЦИЈА ОД СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦАТА**.

Превенцијата од сексуална злоупотреба на децата е вградена во Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на децата од сексуално искористување и сексуална злоупотреба од 2007 година.

Оваа конвенција е првиот меѓународен инструмент за утврдување на различни форми на сексуална злоупотреба на децата како кривични дела, вклучувајќи и злоупотреба во домот и кругот на семејството.

Превентивните мерки наведени во Конвенцијата вклучуваат проверка, регрутирање и постојана обука на луѓето кои работат во контакт со деца, континуирано информирање на децата со што тие стануваат свесни за ризиците и учат како да се заштитат себеси, како и следење на мерките за прекршителите и потенцијалните прекршители.

Конвенцијата, исто така, предвидува воспоставување на програми за поддршка на жртвите, ги поттикнува луѓето да го пријават секое сомневање за сексуална експлоатација и злоупотреба, и предвидува поставување телефонска линија на која децата може да добијат професионален совет.

Република Македонија е потписник на оваа конвенција од 25.10.2007 година, но сеуште истата ја нема ратификувано.

Покрај сите досегашни ирејораки во однос на заштитата на правата на децата и реформата на Центрите за социјална заштита, повторно воведуваме дека е огромно значење Република Македонија да ја ратификува Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба³.

Децата заслужуваат заштита на нивните права на највисоко ниво и истата мора веднаш да им биде обезбедена.

1 Министерство за внатрешни работи - 26.08.2010 Шестмесечна анализа за злоупотреба на малолетници

2 Член 34

Државите членки се обврзуваат да го заштитат детето од сите облици на сексуално искористување и сексуална злоупотреба. Во таа цел, државите членки посебно ги преземаат сите соодветни мерки за спречување:

(а) На наведување или присилување на детето да учествува во незаконските сексуални активности.

3 Препорака до Република Македонија дадена и од страна на Комитетот за правата на детето

Одбележување на 60 годишнина од Европската Конвенција за човекови права

Неделава Европа ја одбележува 60 годишнината од постоењето на Европската Конвенција за човекови права, документ кој ги одреди основите на човековите права во земјите членки на Советот на Европа. Најголема новина во истата беше воспоставувањето на Европскиот Суд за човекови права како механизам за почитување и спроведување на истите на супра национално ниво.

Одлучувајќи по Конвенцијата, Европскиот Суд за човекови права преку својата пракса сите овие години ги одредуваше патоказите по кои треба да се движат земјите членки како би обезбедиле доследно почитување на правата од Конвенцијата на своите граѓани.

Оваа конвенција е составен дел од националното право во Република Македонија од 04.11.1997 година, од кога истата е директно применлива а правата кои таа ги гарантира им припаѓаат и на нашите граѓани.

Праксата на Европскиот Суд допринесе за измени во националното законодавство на многу европски земји меѓу кои и Македонија, на која од страна на Судот и се предочуваат правилата што треба да се следат при обезбедувањето на човековите права за своите граѓани.

Ефикасноста на оваа пракса од една страна и разочараноста од судските лавиринти од друга страна ги анимираше граѓаните за поднесување на жалби во Стразбур, поклонувајќи повеќе верба на Европскиот Суд отколку на домашните судови.

Влијанието на Европскиот суд се почувствува особено во поглед на заштитата на правото на судење во разумен рок што беше причина за голем број на пресуди против Република Македонија, на товар на буџетот.

Оваа пракса е потврдена и со предметите застапувани од Хелсиншкиот Комитет, две позитивно добиени пресуди во 2010¹ год. и една

во 2009² год.

Насоките на Судот за потребата од воведување на ефикасен правен лек за заштита на правото на судење во разумен рок, резултираа со воспоставување на механизам на национално ниво, преку Врховниот суд, кој доведе до делумно намалување на бројот на пресуди против државата споредбено со години наназад.

Иако оптоварувањата на буџетот со овие пресуди и критиките од Европско ниво беа големи, сепак изгледа тоа не беше доволна причина за државата да преземе активни мерки за заштита и во другите области на човековите права (дискриминација, притвор, приватност ...) користејќи ја воспоставената пракса на Судот, а во меѓувреме избегнувајќи ги реперкусиите за државата.

Ваквата инертност на власта и нејзиното оглушување на големиот број препораки од Хелсиншкиот Комитет и експертската јавност, резултираше и со последната пресуда на Судот во Стразбур со која се констатира повреда на правото на слобода и сигурност при определување на мерката притвор во случајот „змиско око“.

Горенаведеното покажува дека Конвенцијата го оправдала своето постоење, користејќи го притисокот до властите во европските земји за соодветно обезбедување на човековите слободи и права.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права се надева дека во иднина државата реално ќе се заложити за заштита на основните човекови слободи и права, притоа не чекајќи пресуди во нејзина штета од страна на Судот. Следниот чекор кој МОРА да се направи е следење и применувањето на ставовите и препораките на Европскиот Суд за човекови права, кои се јасно видливи и соодветно образложени во донесените пресуди.

1 Томислав Спасовски против РМ, <http://www.justice.gov.mk/txt/presudi/mak/spasovskimak.pdf>

Петар Атанасовски против РМ <http://www.justice.gov.mk/txt/presudi/mak/atanasovskimak.pdf>

2 Ислам Камбери против РМ

http://www.justice.gov.mk/txt/presudi/mak/Kamberi_mkd.pdf

Реакција по повод изјавите на Министерот за образование и наука и Директорката на Бирото за развој на образованието

Хомофобијата е присутна во образованието

Во Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија сме изненадени од изјавите на Министерот за образование и наука, Никола Тодоров и Директорката на Бирото за развој на образованието, Весна Хорватовиќ и од нивната „изненаденост“ по повод Петицијата од страна на Коалицијата за сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници.

Имено, оваа година на 17ти мај, одбележувајќи го Меѓународниот ден за борба против хомофобијата (ИДАНО) Хелсиншкиот Комитет организираше Јавна дебата „Борба против хомофобијата во образовниот систем во Република Македонија“ во ЕУ Инфо Центарот на која говореха повеќе експерти, претставници на меѓународни организации, амбасади и други. И покрај силните напори да го обезбедиме присуството на г-а Хорватовиќ, таа не се појави на дебатата, а сите материјали за темата и беа доставени во Бирото за развој на образованието. Заради дискомуникацијата со Бирото за развој на образованието, побаравме состанок и бевме примени од Министерот за образование и наука Никола Тодоров на 1ви септември 2010г. На состанокот му беа предочени учебниците каде хомосексуалноста се третира како болест (заедно со други примери на ширење на стереотипи и предрасуди) како и одговорот на Светската Здравствена Организација, а му подаривме и примерок од Меѓународната класификација на болести и растројства, каде хомосексуалноста не постои ниту како болест ниту пак како растројство. Министерот ни

одговори дека е во тек формирање Комисија која ќе прави ревизија на учебниците според образовните циклуси и дека секако ќе го имаат во предвид овој проблем.

Оттука, зачудува „изненаденоста“ на Министерот и Директорката на Бирото за развој на образованието, иако претходно беа известени и снабдени со сите потребни материјали и аргументи. Исто така непримерно е и нивното повикување на „авторитетот“ на авторите, кои патем пишуваат информации надвор од сите меѓународни стандарди и професионализам, вметнувајќи сопствени мислења, предрасуди и стереотипи во системот на образование.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија уште еднаш бара од Бирото за развој на образованието и Министерството за образование и наука итно да ги повлече овие учебници, како и учебниците во кои други групи се дискриминираат, а се пропагираат и родови предрасуди и стереотипи.

Реакција на Хелсиншкиот Комитет по повод настаните пред и во А1 телевизија на 26.11.2010

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија изразува загриженост за односот на полициските службеници при спроведената контрола на финансиската полиција на 26.11.2010 година во просториите на А1 телевизија.

Во текот на вчерашниот ден бевме сведоци на непотребно ангажирање на прекубројни полициски службеници и присуство на специјални сили во обезбедување на работата на УЈП во просториите на А1 телевизија.

Финансовата полиција има законски можности целата постапка да ја изврши на многу посуптилен начин и со механизми кои обезбедуваат мирно и достоинствено остварување на нивната задача. Присуството на полициските и специјални единици, напротив предизвика зголемување на тензиите и попречување на слободата на движење и изразување на новинарите, на нивните работни места, ограничувајќи го движењето и на гостите на телевизијата и граѓаните, кои се собираа.

Меѓутоа и А1 вчера ја злоупотреби својата медиумска позиција и моќ и за жал наместо да информира се стави во улога на извршување на политиката на сопственикот на медиумот. Вчерашното известување во живо беше и промоција на пограмата на опозицијата за уривање на власта, што секако е непримерно за еден национален медиум и е во спротивност со Кодексот на новинарите, за што би требало да се произнесе и Здружението на новинари на Македонија.

Заштитата и почитувањето на основните слободи и права на човекот и граѓанинот е начело стипулирано во **Уставот на Република Македонија** (член 8 став 1 алинеја 1), **Закон за**

внатрешни работи (член 1 став 1 алинеја 3), **Закон за полиција** (член 3, член 5 став 1 алинеја 2), па дури и во **Кодексот на полициска етика** (член 2 став 1 алинеја 1).

Согласно член 32 став 2 од Законот за полиција, (Сл. весник бр.114/2006), кој почна да се применува од ноември 2007 година се наведува **“Во извршувањето на полицискиите овластувања полицискиот службеник е должен да постојат хумано и да ги почитува достоинството, угледот и честа на лицата како и основните слободи и права на човеки и граѓаниној.”**

Понатаму, согласно Кодексот на полициска етика¹, донесен 04 јуни 2007 се предвидува дека: **“Полицискиите службеници не смеат да предизвикуваат, поштетикуваат или шолираат никаков чин на шоршур, мачење, нечовечно или понижувачко постојување или казнување.”**

И во Извештајот на Европската Комисија за човековите права во Република Македонија од 2010 година, во делот на слобода на изразување стои дека: **“Зайлашувањето на новинариите, кои се соочуваат со поштетички притисок и закани е сериозен проблем.”**

Загрижени за ваквата појава и можностиа таа да биде поворена, Хелсиншкиот комитет за човекови права ја повикува демократската јавност и Владата на Р. Македонија, најосиро да се сировивстави на ваквиот начин на однесување кој директно ги загрозува уставно загарантираните права и слободи. Очекуваме Секторот за внатрешна контрола да најрави гејална истрага во однос на шоа како полицискиите службеници се однесуваа и ги санкционира пречекорувањата и повредите на законој.

ИМАМ СОН?

Одбележувањето на 10ти декември, светскиот ден на човековите права оваа година е посветено на бранителите на човекови права ширум светот. Имајќи ги предвид случувањата изминатата година во нашата држава, во која повторно наместо толеранција и почитување ја одбележаа говорот на омразата, нетолеранцијата, етноцентризмот, напади врз организации, медиуми и за жал напади и прогонства на активисти, бранители на човекови права, ова посветување на бранителите на човекови права иницирано од Обединетите Нации доаѓа во вистински момент. Основната мисија и посветеност на бранителите на човекови права е менување на општествените норми, како и законските рамки во своите држави, со цел за подобрување на правата на сите човечки суштества, трасирање на државите на патеката кон праведни општества.

Незаборавни се многу бранители и активисти, како на пример Симон де Бовар и многу други за родовата еднаквост, кои со ова движење постигнаа огромни резултати (иако има уште долг пат да се изоди), обезбедувајќи делумна еднаквост за жените ширум светот, односно за половината од популацијата во светот. Иако мисијата на активистите против расизмот на почетокот изгледала невозможна, поголемиот дел од белците ја сметале за дезинтегрирачка и заканувачка за системот кој го граделе и опстојувал со векови, сепак со упорната борба на многу знајни и незнајни активисти се разви ова движење и донесе слобода и права во сегрегирана Америка. Говорот на Мартин Лутер Кинг „Имам сон“ е инспирација и ден денес за многуте сонувачи за праведен свет во кој сите ги уживаат своите права како човечки суштества. Денес сме сведоци на плодовите од работата на овие бескомпромисни борци за човекови права и го поздравивме сите изборот на првиот Афроамерикански претседател на САД. Колку што има познати, уште толку има непознати бранители на човекови права, најчесто подложни на притисоци, прогонства, затварања, убиства...

Социјалниот инженеринг е жив процес кој се движи напред, и секоја здрава држава и политичка структура, создава услови за

непречено развивање на овие граѓански движења и непречено работење на бранителите на човекови права, сакајќи да ја види иднината, односно да може успешно да ги евалуира и проектира целите кон кои се движи општеството. Создавањето на слободно опкружување, во кое ќе можат непречено да се развиваат творци, активисти, визионери и други посветени на социјалниот инженеринг, е неопходност, без која секое современо општество е осудено на стагнација и пропаѓање.

Затоа е неприфатливо однесувањето на нашата Владата, која се пресметува со бранители на човекови права, со медиуми кои размислуваат поинаку, граѓанските организации кои не ги делат нејзините „визии“. Ваквиот груб обид за дисквалификација и миноризирање на препораките од бранителите на човекови права и граѓанските движења, секако не е карактеристика на демократските општества, кога очигледно не само што не се земаат во предвид анализите и проекциите од овие посветени луѓе и невладините организации, туку се прави сè за да се замолчат. Се прогласуваат за анти-државни и предавнички структури, странски платеници итн.

Поаѓајќи од фактот дека бранителите на човекови права и граѓанските организации работат во интерес на граѓаните што е нивна базична мисија и смисла на постоење, Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија бара од Владата на Република Македонија, наместо стигматизација, дискредитација и замолчување на бранителите на човекови права и невладиниот сектор да започне сериозен и отворен дијалог со сите активни чинители во македонското општество и сериозно да ги разгледа анализите, препораките и проекциите кои активистите и граѓанските движења ги објавуваат. Објективното мониторирање на состојбата со човекови права и движењата во општеството од страна на активистите и граѓанските организации е незаменлив коректор и насочувач, особено во време на целосни реформи на општествените односи и законската рамка, на патот кон поправедно општество во кое сите луѓе ги уживаат своите и ги почитуваат правата на другите.

Ширење на омраза и поттикнување на насилство кон ЛГБТ луѓето од страна на верските лидери во државата е недозволиво во една секуларна демократска држава

Деновите (29.12.2010) меѓурелигискиот совет, составен од поглаварите на верските заедници, донесува едногласна одлука за иницирање промени на Уставот. Идејата е бракот уставно да се афирмира и дефинира како заедница меѓу маж и жена и да се оневозможи децата без родители да бидат посвојувани од лица од ист пол или од самохран родител.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија остро го осудува обидот на верските заедници за наметнување на сопственото верување и начин на живот на сите граѓани на Република Македонија. Овој непримерен акт на грубо прекршување на секуларниот карактер на државата е истовремено и акт против демократијата, плурализмот, принципот на заштита на човековите права, кој води кон бескрупулозно ширење на нетрпеливоста, говорот на омраза и поттикнување на насилство, неспови со мисијата на ширење на љубов и разбирање, проповедана од овие заедници.

Имено Највисокиот акт¹ во државава недвосмислено ја дефинира како секуларна. Исто така Законот за заштита од дискриминација го потврдува правото на слободно верување или уверување, а со тоа и на правото на неверување во одредена религија, или начин на живот. Еден од основните принципи во концептот на не-дискриминација е никој со своето право да не го повреди правото на другиот.

Непознавањето на човековите права, нивното грубо нарушување и ширењето на

омраза МПЦ - ОА не го прави за прв пат. И претходно имало обиди верските заедници, во синергија со јавните настапи и акции на Владата на Р.М своите иницијативи да ги насочуваат кон стигматизација на останатите во општеството, особено во дискриминација и поттикнување на насилството од различен вид кон ЛГБТ граѓаните, поради нивната сексуална ориентација.

Верските храмови се единственото место каде што верските заедници своето сфаќање за верата и животот можат слободно да им го проповедаат на граѓаните-верници. Недозволиво е своите верски ставови и уверувања да ги втемелуваат со правната регулатива на највисокиот акт на управување со заедницата, Уставот. Со Уставот на Македонија верските заедници се обврзани да ги почитуваат државното уредување и правните документи градени врз основа на демократските принципи и вредности и индивидуалните човекови права.

Хелсиншкиот Комитет очекува верските заедници да си го препознаат своето место во општеството, а државата соодветно да реагира на ваквиот обид за повреда на Уставот на РМ и да го осуди истиот. Хелсиншкиот Комитет пак како и до сега и во иднина ќе продолжи да укажува на опасностите од повредување на човековите права на СЕКОЈ човек, а особено на маргиналните групи во општеството, водејќи се од општо прифатените демократски вредности, меѓународни и домашни норми, повикувајќи на разбирање и прифаќање на различностите помеѓу луѓето.

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2010

HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

КОМИТЕТИ И
HELSINKIT
PER TË DREJTAT E NJERIUT
I REPUBLIKËS SË
MAQEDONISE

MAKEDONYA
CUMHURİYETİ'NİN
HELSINKI
İNSAN HAKLARI KOMİTESİ

COMITET DI
HELSINKI
TI- NDREPTULI-A
OMLUIDI REPUBLICA
MACHEDONIA

HELSINSKO
COMITETI BAŠO
E MANUŠENGERE
NEJAMIJA KI
REPUBLKA MAKEDONIJA

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗАЉУДСКА
ПРАВА РЕПУБЛИКЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Ул. Даме Груев 8/5, 1000 Скопје; п-фах 58 Р. Македонија тел/факс: + 389 2 3290 469; 3119 073
St. Dame Gruiev 8/5, 1000 Skopje; PO Box 58 Republic of. Macedonia tel/fax: + 389 2 3290 469; 3119 073
e-mail: helkom@mhc.org.mk web page: <http://www.mhc.org.mk>

**ДВОМЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

Декември 2009 / Јануари 2010

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. „Соработка и транспарентност“ на Владата околу законот за сиречување и заштита од дискриминација

1.2. Преминува ли слободата на говорот во говор на омраза кога е во прашање кредибилитетот на Уставниот суд?

1.3. Алтернативниот извештај на невладиниите организации кон државните извештаи за состојбата со правата на дејство во Република Македонија

1.4. Владата дава ама не бара висштински отчет!

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај И. С.

2.2. Случај Ѓиситол Крстевски

2.3. Случај на О.С. од Госивар

2.4. Случај “змиско око II”

**3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И
СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА**

3.1. Дискриминација на корисниците на социјална јарична помош и постојана јарична помош

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. „Соработка и транспарентност“ на Владата околу законот за сиречување и заштита од дискриминација

Хелсиншкиот Комитет уште во 2005 година достави свој предлог на закон за заштита од дискриминацијата до тогашното Собрание на РМ, кој за жал не наиде на поддршка од законодавната власт. Од тогаш до денес цели пет години во државата постојано се зборува за потребата од посебен закон кој ќе ја регулира појавата на дискриминација и со кој ќе се овозможи адекватна заштита за граѓаните од нејзините основи. Прашањето стана речиси редовна точка во комуникацијата на меѓународната заедница со нашата влада.

Владата на РМ конечно до парламентот го достави своето видување на текстот на законот за спречување и заштита од дискриминацијата. Медиумите известува дека првото читање во Собранието на РМ е закажано за 24 февруари.

И дотука навидум се е во ред. Да не се случеше

нешто навистина фрапантно.

Масакрирајќи го текстот на нацртот кој надлежното министерство (МТСП)[1] го усогласи со повеќе невладини организации Владата буквално ги изигра и девалвира оние кои претходно ги повика на соработка!

Додека цивилниот сектор ги вклучуваше своите капацитети и подолг период своето знаење го става на располагање на Владата, убеден во нејзината искреност за меѓусебна соработка со основна цел да се креира европски и ефикасен закон, Владата во духот на “транспарентноста и соработката” усвојува нова верзија на законот без притоа да го информира!

На патот од МТСП до Владата на РМ и од таму до парламентот заедничкиот текст на законот беше редуциран од 61 на 42 члена. Но уште поважно е што притоа страдаа: дефинициите на основните поими со што се намалуваат шансите за препознавање, ефикасно спечување и заштита од дискриминацијата; од предлогот на законот ги сема промоцијата и унапредувањето на принципот на еднаквост, како и заштита од поттикнување на дискриминација, критериумите и практиките од дефиницијата на индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација, непристапноста и виктимизација... Предложеното тело „Комисија за еднаквост“ е видоизменето во „Комисија за заштита од дискриминација“ при што задржани се само 3 од претходно дефинираните 16 надлежности на комисијата (операција во која страдаа работната, функционалната и финансиска независност на комисијата)...

Но, овој шамар на лицемерната Влада кон невладиниот сектор е воедно и израз на недолична ароганција кон она што го нарекуваме меѓународна заедница, бидејќи конечниот предлог закон ги игнорира и анализите, мислењата, препораките што за него до МТСП и Владата ги испратија Венецијанската комисија (или официјално: Европската комисија за демократија преку право при Советот на Европа), Спилонер мониторинг мисијата на ОБСЕ во Скопје и ОБСЕ-Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) со седиште во Варшава... Конечно негативните реакции веднаш стигнаа и од Европскиот парламент (и како најава на дел од европатениците дека ќе ја тужат Македонија пред судот за човекови права во Стразбур, но, што е посериозно, и како амандман при усвојувањето на извештајот за прогресот на Македонија... што дел од медиумите го нарече

„европска шлаканица“). Специјалниот пратеник и амбасадор на ЕУ во земјава најави доаѓање на делегација на евро-парламентот која секако ќе го каже своето и по ова прашање. Што тогаш значи европското знаме кое стои на предлог законот дистрибуиран меѓу македонските парламентарци?

Згора на тоа со свое соопштение и писмо до премиерот се јави и највлијателната американска НВО Хјуман Рајт Воч охрабрувајќи ја „Македонија да не сврти во погрешна насока од интернационалните човекови права и стандарди и да се изолира во регионот.“ и порачувајќи и на Владата: „Ве охрабруваме да го промените нацрт-законот и антидискриминаторската рамка на законот да биде компатибилна со интернационалните стандарди за човекови права“.

Се разбира најголем дел од надворешните реакции се однесуваат на елиминирањето на сексуалната ориентација како основ за дискриминација. Рака на срце и делот од невладиниот сектор во процесот на соработка со МТСП отстапи од многу работи кои држеше, па така и третманот на сексуалната ориентација. Сексуалната ориентација како основ на дискриминација е составен дел од Европската Конвенција за човекови права, од Директивите на ЕУ (од која очекуваме да ни определи датум за почеток на преговори за членство), па дури и од некои домашни закони поради што зачудува отпорот на Владата истото да се стори и со овој закон, дотолку повеќе што државата по ова прашање е предмет на јасна критика и во последниот извештај на Европската Комисија.

Наведувањето на „идеолошки“ причини е навистина несериозно бидејќи и десните, конзервативни, народни, демохристијански... партии (било кој термин да употребите) во земјите со развиена демократија не само што не го игнорираат прашањето на дискриминација врз основа на сексуалната ориентација, туку не е никаква реткост нивни високи и партиски и владини функционери (онаму каде што се на власт) отворено да се декларираат како луѓе со поинаква сексуална ориентација.

Комитетот, и пред 5 години и сега, смета дека ваков закон и е потребен на Република Македонија за да создаде механизми за спречување и за заштита од дискриминација, како и постоењето на дискриминација особено на маргинализираните групи да го подигне на повисоко ниво определувајќи нивна експлицитна заштита.

Степенот на заштита и почитување на човековите права е мерило за демократијата на едно општество, а тоа пак се определува особено според ефикасноста на заштитата која една држава ја обезбедува за ранливите групи,

поради што е битно основите за дискриминација на овие групи да бидат експлицитно споменати во легислативата.

Комитетот смета дека на Македонија и е потребна ефикасна а не декларативна заштита од дискриминација, со закон од кој се очекува да ја подигне свеста на граѓаните за проблемите со кои се соочуваат определени групи на граѓани, еднакви во обврските кон државата (на пример плаќањето давачки, но скратени во правата), па затоа се прашуваме можно ли е тоа да се постигне кога самата Влада очигледно нема развиена свест за ова прашање. Владата и мнозинството во парламентот повторно се соочува со две меѓусебно исклучиви алтернативи: да го донесе законот кој Европа нема да го признае како европски или да го повлече нацрт законот и да се врати во парламентот со текст целосно преработен и усогласен со меѓународните стандарди и искуства. Токму затоа Комитетот се придружи кон групата НВО која упати барање до Владата како предлагач на Законот за спречување и заштита од дискриминација.

1.2. Преминува ли слободата на говор во говор на омраза кога е во прашање кредибилитетот на Уставниот суд?

Принципот на поделба на власта на законодавна, извршна и судска претставува еден од темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија и истиот се јавува како столб на демократијата и заштитата на човековите слободи и права. Во насока на ограничување на власта во рамките на правото, со Уставот на Р. Македонија се предвидува и уставно - правна контрола на уставноста и законитоста од страна на Уставниот Суд, притоа давајќи му улога на најзначајниот актер, чувар на духот и словото на Уставот. Ваквиот вид на контрола има за цел да ги поттикне и направи чувствителни сите субјекти во политичкиот систем на основните вредности на општествениот поредок утврдени со Уставот.

Но оваа теорија за поделба на власта е далеку од реалноста, која ќе беше многу поинаква ако извршната власт сериозно ја сфатеше. Очигледно е дека предновогодишната желба на Претседателот на Уставниот Суд во 2010 година да има се помалку притисоци врз работата на Судот остана неисполнета. Праксата на напади врз работата на Уставниот Суд и судиите продолжува на уште подрзок и бескрупулозен начин.

Застрашува зачестеноста на низата напади, обвинувања и притисоци на сметка на работата на Уставниот Суд, кои не доликуваат за едно демократско општество кое го третира начелото на поделба на власта и ја гарантира независноста на судството. Слободата на

говорот и информирањето често ја преминуваат границата и преминуваат во говор на омраза, па така Претседателот на Владата очигледно не разбирајќи ја улогата на извршната власт си зема за право да каже дека во рамките на Уставниот Суд влијае „друг фактор во државава, политички фактор, една друга политичка партија. Мене ми е жал што тоа го прави таа политичка партија“. Претседателот на Владата на „наивен“ начин се пожали дека не можел да влијае врз работата на судиите и нивните одлуки „кои се дирижирани од власта која ги поставила“.

Повеќе од очигледна е и тенденцијата на извршната власт да ги заобиколи/игнорира одлуките на Уставниот суд преку изнаоѓање на „алтернативни решенија“ и провлекување на веќе донесените идеи/решенија, кои се прогласени за неуставни. Политичките партии внесени во своите партиски пресметки, ја занемаруваат заштитата на уставната содржина и димензија на основните слободи и права на граѓанинот, и се повеќе преку своето однесување ја нагласуваат арбитражната волја на законодавната и извршната власт. Со ваквото однесување сериозно се поткопуваат постулатите на правната држава, концептот на владеење на правото и се воведува правна несигурност и недоверба во државата.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права во повеќе наврати потенцираше дека за една држава да може да се нарече демократска и правна не е доволно само да се донесе Устав, туку е неопходно да се обезбеди негово остварување и контрола над неговото спроведување. Само на тој начин Уставот како највисок правен акт ќе ја добие својата смисла и ќе претставува брана против самоволието.

Комитетот искрено се надева дека Претседателот на Владата на Република Македонија нема да остане глув на многубројните забелешки, меѓу кои и оние од страна на Европската Комисија и претставниците на меѓународните фактори кои се однесуваат на притисоците од Владата врз Уставниот Суд и дека во иднина со своето однесување ќе придонесе кон почитување на независноста на судството и ќе ја докаже зрелоста на нашето општество. Секако, искрено се надеваме дека во иднина ќе се развие благородно чувство и ќе се направи разграничување помеѓу слободата на говорот и говорот на омразата и ќе се придонесе кредибилитетот на сите институции да не биде предмет на дневно политички сензации.

1.3. Алтернативниот извештај на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија

Конвенцијата за правата на детето (КПД) беше усвоена од Генералното собрание на ОН на 20 ноември 1989 година и стапи на сила на 2 септември 1990 година. Република Македонија пристапи кон КПД во ноември 1993 година.

Правата зацртани во КПД ги дефинираат универзалните принципи и норми за статусот на детето. Денес се повеќе станува јасно дека владите сами не се во можност потполно да ги обезбедат детските права без учество на општеството воопшто и во оваа насока невладините организации играат фундаментална улога во имплементацијата на КПД.

Со цел да се унапреди спроведувањето на КПД, беа создадени посебни протоколи за коишто државите кои ги ратификувале треба, исто така, да известуваат како оди нивното спроведување, и тоа:

○ Факултативниот протокол за Конвенцијата за правата на детето за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија беше усвоен во Њујорк на 25 мај 2000 година, а ратификуван од страна на Република Македонија на 17 октомври 2003 година;

○ Факултативниот протокол за Конвенцијата за правата на детето за инволвираност на деца во вооружени конфликти беше усвоен во Њујорк на 25 мај 2000 година, а ратификуван од страна на Република Македонија на 12 јануари 2004 година.

Во 2007 година, Република Македонија го предаде Вториот периодичен извештај за КПД, а во 2008 година Иницијалните извештаи за факултативните протоколи.

Во однос на заштитата на правата на децата во Република Македонија, Хелсиншкиот Комитет учествуваше во подготовката на Алтернативниот извештај[2] на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија изработен од Националната коалиција за правата на детето - Република Македонија - (Неформална коалиција составена од 21 граѓанско здружение и 2 коалиции на граѓански здруженија).

Истиот содржи примери на бројни пропусти

направени од страна на државните органи кои се надлежни за имплементација на Конвенцијата и заштита на правата на децата и голем број на препораки чие исполнување би ја подобрило состојбата на децата во Република Македонија.

Сите извештаи ги разгледува Комитетот за правата на детето при ООН, кој се состанува неколкупати годишно во Женева. Оваа година, во однос на Република Македонија, закажана е пред сесија во февруари, на која претставник од страна на Хелсиншкиот Комитет ќе биде дел од тимот кој ќе ги презентира Алтернативните извештаи пред Комитетот за правата на детето.

1.4. Владата дава ама не бара висшински ошчеи!

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија врз основа на Оглас за финансиска поддршка на здруженија на граѓани и фондации од 25 Февруари 2009 год. аплицираше со проектот „Школи за човекови права“ со кој преку обучување на младите за концептот на човековите права и механизмите за заштита се допринесува во процесот на интеграција на Република Македонија во Европската Унија и НАТО.

Со Одлука на Владата на Република Македонија за распределба на средства од Буџетот на Република Македонија за 2009 год. наменети за финансирање на програмските активности на здруженија на граѓани и фондации, доделени ни се финансиски средства за реализација на проектот „Школа за човекови права“.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија најнапред ги доби финансиските средства на сметка (28 Декември 2009) а дури потоа (11 Јануари 2010) доби кратко известување од страна на Владата на Република Македонија кое содржеше информации за Одлуката на Владата за распределба на средства од Буџетот, рокот во кој треба да се достави Извештај за користењето на средствата.

Хелсиншкиот Комитет не случи посебен договор во кој ќе бидат таксативно наброени правата и обврските како корисник на средства од Буџетот доделени од Владата на Република Македонија, ниту беше известен за временскиот период во кој треба проектните активности да бидат одржани, информации за начините и формите за известување и сл.

Потребата од вакви информации не се наведени ниту во Одлуката на Владата на Република Македонија за распределба на средства од Буџетот на Република Македонија за 2009 год наменети за финансирање на програмските активности на здруженија на граѓани и фондации.

Излегува дека Владата ни дава буџетски средства (во крајна линија пари на граѓаните на РМ), а не се грижи премногу да добие гаранции дека (и како) се трошат за намената за која се доделени. Сето ова доведува до поткопување на принципите на транспарентност (јавност)

и одговорност, принципи кои се стипулирани во Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор за 2007-2011 год.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија смета дека во иднина Владата на Република Македонија треба да развие посериозен пристап кон процес на буџетско финансирање, јасни критериуми и постапка со дефинирани права и одговорности на вклучените страни, постапка која ќе допринесе за поголема отчетност во распределбата и трошењето на буџетските средства како од страна на Владата на Република така и од страна на здреженијата на граѓани и фондации.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај И. С.

И покрај честите реакции од страна на Хелсиншкиот Комитет и предупредувањата дека тортурата е апсолутно забранета согласно меѓународните документи и стандарди ратификувани од страна на Република Македонија, сепак се уште до Хелсиншкиот Комитет се обраќаат странки кои биле тепани и малтретирани од страна на припадници на Министерството за внатрешни работи.

Еден од нив е и Г-нот И. С. од Велес, кој заради претходно вознемирување по телефон од страна на лице вработено во Министерството за внатрешни работи случајот го пријавил во Полициска станица Велес. Вознемирувањето продолжило, поради што странката се обратила во полиција и побарала повторно да го пријави случајот. Откако немало резултати се одлучил да побара закажување на состанок со началникот на полицијата.

Истиот ден кога бил закажан состанокот, тој бил запрен од страна на припадници на полицијата, а кога влегол во полициската станица, во една од собите бил малтретиран, тепан, застрашувач, навредуван и понижувач од страна полицајците. Имено, по влегувањето во полициската станица тој влегол во една соба на првиот кат, а по него влегол и припадник на полицијата кој веднаш го удрил со тупаница по устата и по челото, по што го фатил за врат и почнал да го дави, а главата му ја удирал од сидот. При тепањето припадникот на полицијата му пренел дека тој е лицето кое му се јавувал по телефон.

Од давењето и ударите од сидот Г-нот И. С. паднал во бесознание. Кога се освестил лежел на подот, а пред него стоел полицаецот, заедно со уште двајца други припадници на полицијата. Сите тројца го навредувале и му викале, а првиот полицаец го извадил пиштолот, му рекол на Г-нот И. С. да ја отвори устата и му ја ставил цевката во уста истовремено заканувајќи му се дека ќе го убие и него и неговата фамилија

доколку каже на некого за настанот.

По некое време, на Г-нот И. С. му било кажано да стане од подот и да ги стави рацете позади, по што му ставиле лисици и му рекле да оди пред нив. Го качиле на вториот кат, а за тоа време го удирале по слабините, по грбот и по целото тело. Го внеле во една соба на вториот кат и му рекле да седне на едно од столчињата. Кога Г-нот И. С. седнал на столчето, изненадно од позади него полицаецот го удрил со нога во главата по што истиот се удрил во регалот и повторно паднал во бесознание, по што била повикана брза помош, а по нивната интервенција тој бил внесен во полициски автомобил и однесен во болница.

Во врска со овој случај, Хелсиншкиот Комитет се обрати и до ПС Велес и до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи. Изненадувачки и зачудувачки е одговорот кој го добивме од страна на Секторот, со кој не известуваат дека наводите во дописот се неосновани, со образложение дека: “кон подносителот на претставката во службените простории двајца полициски службеници превзеле средства за присилба согласно член 80 од Законот за полиција во вид на физичка со употреба на зафат и средства за врзување на лице со цел да го оневозможат самоповредувањето на лицето кое било во таа службена просторија, откако истото самоволно се качило на работното биро во службената просторија.

Наведениот полициски службеник влегол во канцеларија по наредба на помошник началникот на Секторот за внатрешни работи – Велес откако истиот случајно поминувајќи во близина на канцеларијата слушнал викање “Помагајте колеги” по што и самиот влегол во просторијата, по што и наредил на полициските службеници кои во моментот биле затекнати во близина на просторијата да им помогнат на двајцата полициски службеници кои со употреба на физичка сила со зафат го спречувале подносителот на претставката да се самоповреди, при што на еден полициски службеник му ги дал средствата за врзување – службените лисици со кои бил врзан подносителот на претставката.“

Како потсетување, би сакале да нагласиме дека забраната на тортура е предвидена:

- во член 1[3] од Конвенцијата против тортура и други сурово, нехумано и понижувачко

однесување и казнување, донесена од страна на Организацијата на обединетите нации;

- начелото 6[4] од Групата начела за заштита на сите лица кои се под било каква форма на притворање или затворање при Организацијата на обединетите нации од 1988 година;

- член 3[5] од Европската конвенција за човекови права.

Согласно принципите за ефикасна истрага и документирање на тортурата и други сурови, нехумани и понижувачко однесување и казнување, сите жалби и пријави за тортура мора брзо и преку ефикасна истрага да се проверат и да се поведе постапка од страна на објективен и независен орган.

Обврската за спроведување на ефикасна истрага во случаи каде постојат индикации за тортура беше констатирана како основ за повреда на членот 13[6] а во врска со членот 3 од Европската конвенција за човекови права со пресудата на Европскиот суд за човекови права, Јашар против Македонија[7].

Хелсиншкиот Комитет поднесе кривична пријава до ОЈО Велес за кривично дело “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” и “Малтретирање во вршење на службата” и ги повикува надлежните органи сериозно да ги сфатат забелешките на Европскиот суд за човекови права, да наложат да се спроведе ефикасна истрага и да се казнат сторителите без постојано прогледување низ прсти само затоа што тие се припадници на Министерството за внатрешни работи.

2.2. *Случај Ајосџол Крстевски*

До Хелсиншкиот Комитет се обрати лицето Апостол Крстевски, кој не извести дека при Основниот Суд Скопје 1 – Скопје се водела кривична постапка заведена по К.бр.1533/06 против З.К. и И.К. за кривично дело “Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе и криумчарење мигранти” и кривично дело “Криумчарење мигранти”.

На 29.11.2006 година Основниот Суд Скопје 1 – Скопје донел пресуда со која обвинетите биле прогласени за виновни и осудени на казна затвор.

Останувајќи незадоволни од пресудата, во законски предвидениот рок била поднесена

жалба од страна на обвинетите и Јавното обвинителство на Република Македонија – Одделение за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција

Апелационен суд Скопје на јавна седница одржана на ден 01.02.2008 година донел пресуда КЖ.бр. 2735/07 со која вложените жалби од обвинетите и нивните бранители се одбиени како неосновани, а изјавената жалба од страна на Јавното Обвинителство на РМ била уважена а првостепената пресуда била преиначена во делот на правилната примена на КЗ и одлуката за кривичната санкција, и со истата на обвинетите им го зголемил времетраењето на казната затвор за уште по 2 години.

Во 2008 година било поднесено барање за вонредно преиспитување на правосилна пресуда до Врховниот суд на Република Македонија и бил заведен предмет Квп.бр. 145/08, кој сеуште не е решен.

Поради долгото траење на постапката, Хелсиншкиот Комитет се обрати до Врховниот суд на Република Македонија, по што бевме известени дека причина за долгото траење на постапката е тоа што: предметот административно е вратен во Основниот Суд Скопје 1 – Скопје, од кој суд повторно е доставен до Врховниот суд на Република Македонија на 30.01.2009 година. Предметот повторно на 22.06.2009 година е административно вратен во Основниот Суд Скопје 1 – Скопје заради уредување и сеуште не е вратен од страна на Основниот Суд до Врховниот Суд на Република Македонија.

Хелсиншкиот Комитет го потсетува Врховниот суд на Република Македонија на обврската судските постапки да се водат во разумен рок, согласно Законот за кривична постапка и чл.6 од Европската Конвенција за човекови права.

Очекуваме дека проблемот со административното препраќање на предметот наскоро ќе биде надминат и истиот ќе биде конечно решен.

2.3. Случај на О.С. од Гостивар

“Внатрешното работење на судовите обезбедува законито, навремено и ефикасно вршење на функцијата, како и непречено, во разумен рок и економично остварување на правата и обврските на странките”, пропишува член 2 од Судскиот деловник.

Меѓу другото, член 10 од Законот за парнична постапка пропишува дека „Судот е должен да настојува постапката да се спроведе без одолжување, во разумен рок, со што помалку

трошоци и да ја оневозможи секоја злоупотреба на правата што на странките им припаѓаат во постапката”.

Колку реално се спроведуваат овие и многубројните други добро стипулирани законски одредби, кои само го красат нашиот корпус на закони, укажуваат безбројните реакции за прекршување на правата на странките за судење во разумен рок.

Тоа го потврдуваат и многубројните претставки поднесени до Хелсиншкиот комитет, но и самите судови во нивните одговори. Последен во редот е Основниот суд во Гостивар, за чие постапување претставка поднесе лицето О.С. од Гостивар.

Имено, според наводите на странката, во континуитет од неколку години, рочиштата закажувани во врска со постапка поведена по тужба поднесена од негова страна уште во 2003 година, често се одлагаат, само поради отсуство на тужените, бидејќи истите долги периоди одат на привремена работа во странство. Од тие причини, како што понатаму тврди странката, постапката се уште е во тек, а судот не презема конкретни мерки за надминување на пречките за конечно пресудување.

Хелсиншкиот комитет за човекови права се обрати со писмен допис до Основниот суд во Гостивар. Во својот одговор, но и во одговорот на барање до Судскиот совет, судот известува следново: предметот бил предаден во работа на еден судија кој од распоредувањето, па се до предавање на предметот на друг судија закажал и одложил десет рочишта, повеќето поради отсуство на тужените. Понатаму, другиот судија, закажала, одржала и одложила 21 рочиште, пред се заради недоаѓање на тужените бидејќи двајца од нив биле на временна работа во странство. Кон средината на 2008 година, а за среќа на тужителот, дошло до промена на евиденцијата на недвижниот имот кој бил предмет на тужбата, по што истиот извршил прецизирање на истата. И кога конечно работите се раздвижиле, поради заминување на судијата во пензија, во текот на месец септември 2009 година предметот бил доделен во работа на трет судија.

Биле потребни речиси седум години материјален и нематеријален трошок на тужителот, за судот да почне да одржува рочишта, а благодарение на новонастанатата состојба во интерес на тужителот за забрзување на постапката. Во спротивно, сигурно судот не обрнал внимание на одредбите од Законот за парнична постапка, а имено на член 277 според чиј став 2: „Ако на подготвителното рочиште не дојде тужениот, кој е уредно поканет и не го оправда своето отсуство, а не постојат услови за донесување пресуда поради изостанок, судот ќе расправа со

присутната странка”, како и особено на став 2 член 280 според кој: „Ако на првото рочиште за главна расправа не дојде тужениот, а изостанокот не го оправда и нема услови за донесување на пресуда поради изостанок, како и кога на некое подоцнежено рочиште ќе изостане тужениот, расправата може да се одржи”. Па така, постапката се уште си трае...

За жал ниту Судскиот совет, кој е надлежен да ја следи и цени работата на судиите, не сметал за целисходно да укаже на повреда на правото на судење во разумен рок, како и неисполнување на сите законски мерки кои на конкретниот судија му стојат на располагање за заштита на истото право и обврската за обезбедување на сите подготовки и објективни услови за побрзо окончување на постапката (член 300 од ЗПП). Ако ја имаме во предвид и засега не баш големата функционалност и ефикасност на правото да се поднесе барање за заштита на правото за судење во разумен рок до Врховниот суд на РМ, очигледен е заклучокот за немање контрола над работата на судиите во врска со ова прашање во нашиот судски систем, поточно неефикасност и на постојните механизми.

2.4. Случај “Змиско око II”

Во мај 2008 година јавноста беше запознаена со уште една полициската акција на спектакуларни приведувања проследена со медиумска покриеност, таканаречена “Змиско око II” во која по претходно поднесена кривична пријава за сторено кривично дело “Злоупотреба на службена положба и овластување”, вработени во ЈП “Македонија пат” беа приведени и изведени пред истражен судија.

Наредниот ден од страна на ОЈО за организиран криминал поднесен е обвинителен акт за 25 лица, од кои 19 работеле на работно место одговорно лице на наплатна станица, 5 лица биле вработени како контролори на наплатна станица, а еден е раководител на наплатна служба.

Сите тие се обвинети затоа што во период од април до ноември 2007 година како службени лица во ЈП Македонија пат, извршиле кривично дело “Злоупотреба на службена положба и овластување”[8], а со намера претходно обвинетите во случајот “Змиско око I” во својство на инкасанти на наплатни станици да прибават значителна имотна корист. Притоа, тие дејствувале како добро организирана група поради што се теретат и со кривичното дело “Злосторничко здружување”[9].

Во своето обвинение обвинителството исто така ги терети обвинетите дека направиле штета на Фондот за магистрални и регионални патишта во ист износ кој како штета им се става на товар и на обвинетите во случајот “Змиско око I”. ??

Во оваа постапка дел од обвинетите биле во притвор за време од 2 месеци или во куќен притвор во траење од 6 месеци.

Паралелно со поведувањето на кривичната постапка обвинетите, со Налог за отстранување на работник од работа се отстранети од работа со образложение дека сториле повреда на работните обврски и дисциплина затоа што на истите во кривична постапка им е определена мерка притвор или куќен притвор соодветно, а во врска со работата и вршењето на работните задачи. Отстранувањето од работа трае се до завршувањето на постапката. Значително е што и покрај престанувањето на причината за суспензијата од работа, обвинетите се уште не се вратени на работа.

Покрај повредата на правото на приватност преку јавното жигосување на обвинетите, недоследностите при подигнувањето на обвинението и негово менување по период од седум месеци и одолговлекување на постапката, во овој случај повеќе од евидентна е и повредата на начелото на пресумпција на невиност во ситуација кога група на лица се теретат за кривично дело поврзано со претходно кривично дело за кое сеуште не е докажано дека постои ??

Основното уставно начело кое владее во правниот поредок во Република Македонија е начелото на пресумпција на невиност според кое “лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука”[10].

За жал, од изнесеното се добива впечаток дека обвинителството и судските власти како да подзаборавиле на овој базичен принцип кога решиле да ја водат оваа кривична постапка притоа доведувајќи се во положба од институции задолжени да ги штитат и спроведуваат законите да бидат тие кои ги прекршуваат.

Сепак, целата оваа нелогичност оди на штета на кој друг ако не на граѓаните кои се обвинети во оваа судска постапка што се одолговлекува скоро две години чекајќи го исходот од претходната постапка за случајот на “Змиско

око 1”, а имајќи го во предвид нејзиниот исход очигледно е дека агонијата во овој случај ќе трае уште долго.

Притоа, обвинетите постојано се изложени на исчекување и стрес како и на адвокатски трошоци, а со отстранувањето од работа и на континуирано загрозување на правото на работа и соодветна заработувачка со што несомнено се повредува и правото на личноста со уривање на човековото достоинство, загарантирано и при судски постапки. Со тоа се создаде состојба во која голем број граѓани се отстранети од работа и притоа добиваат личен доход, а на нивно место работат други граѓани кои за истата работа исто така примаат личен доход.

Не може да се избегне заклучокот дека со своето неодговорно и несериозно постапување институциите водат судска постапка директно спротивна на принципот за судење во разумен рок, со што се поткопува правниот поредок и штети на почитувањето на човековите права на обвинетите во случајот.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Дискриминација на корисниците на социјална парична помош и постојана парична помош

Министерството за труд и социјална политика во месец декември 2009 година донесе Правилник за начинот за остварување на правото на постојана парична помош и Правилник за начинот за остварување на правото на социјална парична помош[11].

Во Правилникот за начинот за остварување на правото на постојана парична помош е предвидено дека родителскиот додаток за дете влегува во приходите врз основа на кои се пресметува состојбата на приходите на подносителот на барањето за постојана парична помош и лицето кое е должно согласно со Законот за семејството да го издржува.

Исто така, во Правилникот за начинот за остварување на правото на социјална парична помош е предвидено дека родителскиот додаток за дете влегува во вкупните примања на домаќинството врз основа на кои се утврдува дали подносителот ги исполнува условите за добивање на социјална парична помош.

Донесувањето на овие членови претставува директно прекршување на одредбите на Уставот на Република Македонија и Европската Конвенција за човековите права, ратификувана од страна на Република Македонија.

Правилниците во делот со родителскиот додаток се во спротивност на Уставот на Република

Македонија и членот 14[12] од Европската конвенција за човековите права, со кој се забранува дискриминацијата по било кој основ и Протоколот бр. 12[13] кој предвидува генерална забрана на дискриминацијата и претставува дополние на членот 14 од Европската Конвенција за човекови права.

Со овие правилници корисниците на социјална парична помош и постојана парична помош се ставаат во нееднаква положба до другите граѓани во Република Македонија кои примаат родителски додаток за трето дете.

Лицата кои се во работен однос и имаат трето дете без никакви ограничувања ги земаат паричните средства од родителскиот додаток. Токму на тој принцип треба да бидат направени и правилниците донесени од страна на Министерството за труд и социјална политика и родителскиот додаток за дете да не претставува пречка тие да си го остварат правото на постојана парична помош или социјална парична помош.

Целта на родителскиот додаток за дете е стимулирање на зголемување на наталитеот, а не замена на приходи за корисниците на постојаната парична помош или социјалната парична помош. Со донесувањето на овие членови се дестимулира раѓањето на трето дете во семејствата кои се корисници на социјална парична помош или постојана парична помош.

За да се воспостави еднаквост помеѓу сите граѓани кои се корисници на правото на родителски додаток за дете мора да се поништи точката од двата правилника со која истиот се предвидува како приход на подносителот на барањето.

Хелсиншкиот Комитет поднесе Иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија и очекува тој во најкус можен рок да ги поништи оспорените одредби од Правилниците.

[1] Министерството за труд и социјална политика
[2] Алтернативен извештај на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија

[3] Тортура е “акт на силна болка и страдање, како физичка така и душевна која е намерно нанесена со цел ..... негово заплашување ..... а предизвикано од службено лице .....“.

[4] Ниедно лице под која било форма на притвор или затворање не смее да биде подложено на тортура или на суров, нехуман или деградирачки третман или казна. Никакви околности не смеат да бидат користени како оправдување за тортура или други сурови, нечовечки или деградирачки третмани или казна.

[5] Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување.

[6] Право на ефикасен правен лек, лен 13 од ЕКЧП

[7] Апликација број 69908/01 од 15 февруари 2007

[8] од член 353 ст.5 вв со ст.3 вв со ст.1. вв со член 45 од КЗ

[9] по член 394 ст.2 од КЗ.

[10] Член 13 од Устав на РМ

[11] Службен весник бр.146 од 7 Декември 2009 год.

[12] Член 14 од ЕКЧП

Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, ќе се обезбеди на сите без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, род или друг статус.

[13] Протокол 12:

Генерална забрана на дискриминација

1. Уживањето на правата утврдени со закон ќе бидат загарантирани без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, раѓање или друг статус.

2. Никој нема да биде дискриминиран од страна на било која власт по било кој основ како оние наведени во параграф бр.1.

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА
Февруари 2010**

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. Изложувањето на „столбот на срамот“ и наштаму зема замав
- 1.2. Предлоз- закон за здруженија и фондации
- 1.3. Ефикасноста не спроведување на законите за правата на пациентите до загрозуваат нивното право на животи!
- 1.4. Дискриминацијата на правата од вероисповед и уверување според Уставниот суд, не се во негово надлежност?!
- 1.5. Правната манипулација со решенијата за плаќање на радиодифузна такса
- 1.6. Случај Љубен Пауновски или одличен пример како судот намести правда шера инаку или се свети во нечие име!

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Правата во случајот на разбојништво во Про-кредит банка.
- 2.2. Преседан во судската пракса. Случај на Борис Ишиов Шоолков.
- 2.3. Противправно лишување од слобода. Случај Злате Трајковски од Скопје.
- 2.4. Не-ефикасноста на системот. Случај Златко Илиевски

**3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И
СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА**

- 3.1. Ограничување на правото на соисiveness. Случај М.А. од Скопје.

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. Изложувањето на „столбот на срамот“ и наштаму зема замав

Министерството за транспорт и врски во дневен весник, во платен оглас објави имиња и презимиња, заедно со лични податоци на голем број граѓани казнети прекршочно според Законот за јавна чистота. Со овој оглас Министерството за транспорт и врски го прекрши Законот за заштита на личните податоци. Огласот може да се разбере и како директна порака/закана до граѓаните и обид за нивно дисциплинирање со недемократски мерки, кои потсетуваат на едно минато време.

Таргетирањето и изложувањето на „столбот на срамот“ има земено замав и со посочување на повеќе јавни личности и активисти од различни општествени движења како „предавници и шпиони“, во обид да се замолчи нивното несогласување со различни политики на владејачките структури. Ваквото јавно посочување ги прави овие луѓе ранливи и под

висок ризик за насилство врз нив, и предизвикува чувство на страв и несигурност кај сите граѓани. Надвиснувањето на заканата за јавен линч ги сече во корен пројавите на плуралност во јавната мисла и дејствување и ја издигнува на пиедестал политичката коректност кон владејачката структура, поттикнува самоцензура и ги доведува во прашање основите на демократијата. Со сето ова нашето општество влегува во фаза на крајна хипокризија, која однатре ги разјадува механизмите на демократијата и слободата.

Однесувањето на државните институции во процесот на носење на Закон за спречување и заштита од дискриминација е уште еден пример кој ја отсликува ваквата атмосфера. Јавната дебата во Постојаната анкетна комисија за правата и слободите на граѓанинот ја потврдија увереноста на граѓанскиот сектор дека мнозинството во Собранието на РМ нема намера да работи на подобрување на несреќниот текст на Предлогот за закон од страна на Владата. На иницијатива на Хелсиншкиот Комитет на дебатата дојде и пратеничката од Европскиот Парламент и портпаролка на европските Зелени, Улрике Луначек. Но, и покрај укажувањата од нејзина страна, како и од страна на експертите и активистите за човекови права дека Предлогот не ги исполнува минимум стандардите и не обезбедува ефективна имплементација, мониторинг и заштита, дијалозите за жал останаа монолози. Во обид да се одвлече вниманието од суштинските недостатоци на овој законски предлог, се злоупотребија два основи (уверување и сексуална ориентација), односно нивното бришење ја пренасочи дебатата само кон нив. Со ова и самата постапка за носење на Закон за спречување и заштита од дискриминација стана дискриминирачка. Неверојатно е да се дебатира за брак и посвојување на деца од страна на хомосексуалците (материја која се регулира со Закон за семејство), наместо да се дебатира за независен механизам кој недостига во Предлог Законот за спречување и заштита од дискриминација, или зошто дел од законот не е и говорот на омраза (целосните Забелешки од Хелсиншкиот Комитет кон предлог Законот за спречување и заштита од дискриминација можете да ги најдете на <http://www.mhc.org.mk>). Најголеми жртви на ваквата спинувана постапка се ЛГБТ луѓето, како и оние кои немаат религиско или верско уверување. Овие маргинализирани групи се под постојан притисок и живеат во страв од крајно стигматизирачките дејствија од претставниците на државните институции.

Во сите овие процеси на удар се и бранителите на човекови права, а и со постојана тенденција за дискредитација и маргинализирање на граѓанските организации, што е директен обид за елиминирање на еден од најважните

корективи на власта.

Посебно загрижувачки е говорот на омраза присутен во медиумите и јавните настапи на политичарите во однос на „азилантската криза“. Во обид да се прикрие нарушеното уставно право на социјална сигурност и да се прикрие сиромаштијата во која живеат граѓаните во државата, се стигматизираат албанската и ромската заедница како „виновници“ за проблемот со наплив од азиланти во Европската Унија. Скоро сите кои побарале азил како основа ја наведуваат економската истоштеност, сиромаштијата во која живеат. Тоа е вистинската причина за огромниот одлив на граѓани од Република Македонија. Досега Владата не презела ефикасни мерки за надминување на сиромаштијата во државата, а со тоа е одговорна за неможноста за уживање на правото на социјална сигурност, кое е загарантирано со Уставот. За покривање на овие нарушувања во уживањето на правата, се таргетираат две етнички заедници и туристичките агенции како единствени виновници за овој проблем, кој е закана за визната либерализација. Со ваквото претставување на проблемот се нанесува штета на напорите за градење на меѓусебна доверба и соживот меѓу граѓаните со различно етничко потекло и се покрива (не)функционирањето на државата во областа на социјалната заштита и сигурност.

Хелсиншкиот Комитет со жалење констатира дека сите овие дејствија ги влошуваат условите и атмосферата за остварување на човековите права во Република Македонија. Исто така континуирано се потхранува конфликтноста во меѓуетничките и меѓу професионалните односи. Говорот на омраза, таргетирањето на маргинализирани групи, бранители на човековите права и граѓански организации создава услови за зголемување на стигмата и насилството кон најранливите групи и граѓани, а со процесирање на нефункционален Закон за спречување и заштита од дискриминација, државата прави обид да ја одржи таквата атмосфера на страв, недоверба и конфликтност, која резултира со повлекување на граѓаните и откажување од одбрана на своите права.

1.2. Предлог-закон за здруженија и фондации

Во Уставот на Република Македонија во членот 20 се регулира правото на слободно здружување. Согласно овој член слободата на здружување Уставот ја утврдува на тој начин што ги означува целите на здружувањето кои се

изразуваат преку остварување и заштита на политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања и се определуваат организационите облици на здружување во вид на здруженија и политички партии.

Во 1998 година беше донесен Законот за здруженијата на граѓани и фондацииите - ЗЗГФ („Службен весник на РМ“, бр.31/98). Примената на ЗЗГФ во годините потоа покажа постоење на одредени недостатоци и се наметна потребата од донесување нов Закон за здруженија и фондации. Исто така, неопходно беше одредбите кои го регулираат делувањето на здруженијата на граѓани и фондации да се хармонизираат со регулативите и практиките на европско ниво.

Меѓутоа, уште на почетокот се појави проблемот со транспарентноста. Предлог законот беше подготвен без широко учество на невладиниот сектор (вклучувањето на две невладини организации не претставува широко учество на невладин сектор). Предлог законот стигна до НВО дури во февруари 2010 година кога веќе беше поминат на Влада на РМ и доставен до Собранието.

Тогаш за големо зачудување, претставниците на невладиниот сектор дознаа дека уште од 2007 година во работната група се вклучени и претставници од Граѓанската платформа на Македонија (ГПМ), во чие име учествувала Фондацијата Институт отворено општество Македонија (ФИОМ) и МЦМС.

Од предложениот текст на Законот за здруженија и фондации јасно произлегува намерата на предлагачот да ги стави здруженијата под своја контрола. Законот избобува со обврски и казни за здруженијата и фондацииите, но никаде не е понудено нешто што би ја подржало нивната работа.

Одредбите во законот во стилот “Организациите со статус од јавен интерес имаат даночните и царински олеснувања во согласност со закон “ не нудат никаква поддршка на здруженијата. Ниту е одреден видот на даночните и царински олеснувања, ниту рокот и законите со кои овие олеснувања ќе бидат регулирани.

Големите најави на Министерот за правда дека овој закон е полиберален и еве сега и малолетниците можат да основаат здруженија, не тера да го потсетиме Министерот за Конвенцијата за правата на детето, каде во членот 15 е предвидено правото на детето за

слобода на здружување.

Одредбата од став 3 дека за основање на здружение од страна на малолетно лице е потребна заверена изјава на нотар за согласност за основање на здружение од нивниот законски застапник, за целите за кои се основа здружението, во согласност со закон е непотребна и е во спротивност на Конвенцијата за правата на детето. Со оглед на тоа дека и во член 19 е предвидено дека основачите се членови на здружението со еднакви права и одговорности како и другите членови на здружението, тие немаат дополнителни права и одговорности и нема никаква потреба од обременување на постапката со дополнителна заверка на изјави, доколку како основач се јавува малолетно лице.

Исто така, мораме да го потсетиме Министерот, а и сите оние кои сметаат дека овој закон е подобар од минатиот, дека во стариот закон, чл. 21, е предвидено дека: Член на здружение на граѓани може да биде секој граѓанин државјанин на Република Македонија, кој доброволно ќе пристапи кон здружението на начин утврден со статутот. Значи и малолетниците можеа без посебни ограничувања да членуваат во здружение, а сега со новиот “полиберален” закон малолетно лице со наполнети 14 години, а не наполнети 18 години возраст се зачленува во здружението со давање заверена изјава на нотар на неговиот законски застапник за зачленување во организацијата во согласност со закон. Наместо напредок, ова претставува чекор назад во сферата на заштита и уживање на правата на децата.

Уште неколку члена од Предлог законот кои мора да се избришат се оние кои се однесуваат на забрана на работа на организацијата и поведување постапка за забрана на работа на организациите.

Постапката за забрана на работа на организациите (правните лица) е веќе целосно уредена со Законот за кривична постапка и Кривичниот Законик. Членот 96-а (од Кривичниот законик кој е во моментот во сила) ги предвидува казните кои може да се изречат на правното лице за сторено кривично дело и во склоп на казните се веќе регулирани привремена забрана за вршење на одделна дејност, трајна забрана за вршење на одделна дејност и престанок на правното лице.

Уште повеќе овие казни се разработени во измените на Кривичниот законик[1] од 2009 година кои ќе стапат во сила во март 2010 година, па нема никаква потреба од дуплирање на овие законски одредби и во Законот за здруженија и фондации.

Хелсиншкиот Комитет подготви кратка

анализа[2] на дел од членовите на Предлог законот за здруженија и фондации кои сметаме дека итно мора да се променат или избришат.

Очекуваме Министерството за правда како предлагач на законот да ги увиди пропустите, истиот да го повлече од собраниска процедура и квалитетно да го доработи.

1.3. Ефикасноста не сироведување на законите за правата на пациентите до загрозуваат нивното право на живот.

Јавноста во Република Македонија за само два месеци беше потресена со смртта на три родилки во болницата во Прилеп и една во болницата во Гостивар, еден случај на клиниката во Скопје и уште којзнае колку за кои медиумите не стигнаа да известат.

Притоа освен уверување дека “ќе се испита случајот” од ниеден од надлежните не се доби одговор што е преземено откако бил испитан случајот и се утврдени причините за истиот. Дали е утврдена одговорност кај некој од раководните структури па истиот е сменет, или е утврдена лекарска грешка па е поведена постапка против одговорниот лекар или пак е утврдена состојба на недоволна хигиена и се преземени мерки за надминување на истата?! Но, ништо од ова не се случува се до наредниот случај за кој ќе известат медиумите и кој ќе “треба да се испитува”! Така кучињата лаат, караванот си врви а луѓе умираат!

Во Македонија постои Закон за заштита на правата на пациентите кој се занимава со уредување на прашањата за приватноста и доверливоста на податоците на пациентите, нивната информираност за болеста, нивната согласност за определени интервенции, правно советување со кадар од болницата, право на поднесување на претставки и поплаки но очигледно не е ни чудно што истиот не функционира кога пациентите не можат да си го остварат ни своето основно право на здравствена заштита во хумани услови!

Во време кога во сите современи демократии се водат дебати за изнаоѓање на решенија за подобрување на веќе унапредените права со нови технологии и анализи, во Република Македонија наместо да се дискутира за правото на здравствена заштита ќе треба да се дебатира за прашањето како да се заштити правото на живот кога ќе се влезе болница!

Хелсиншкиот Комитет е сериозно загрижен за погазувањето на најелементарните човекови права на здравствена заштита и непочитување на човековото достоинство и личност и апелира до надлежните за итно преземање на соодветни мерки за надминување на оваа состојба. Притоа останува да се надеваме дека случаите конечно

ќе бидат испитани и ќе доведат до соодветна цел!

1.4. Дискриминацијата на правата од вероисповед и уверување според Уставниот суд, не се во нејова надлежност?!

Широко распространето мислење во јавноста во Македонија е дека поради отсуство на системски закон за спречување и заштита од дискриминација, граѓаните немаат механизам како да се заштитат од појави од ваков тип, па така луѓето или не ја препознаваат дискриминацијата или ако ја препознаат јавно не ја пријавуваат водејќи се од убедувањето дека не постои начин како да се заштитат од истата.

Сепак, изгледа дека меѓу пошироката јавност се наоѓа и самиот Уставен Суд кој понесен од вака општо прифатената невестина заборава дека токму тој е надлежен и задолжен да ги штити граѓаните од дискриминација по определени основи.

Имено, членовите 16,19 и 20 од Уставот на РМ ги гарантираат правата на вероисповед како и правото на слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Во исто време, членот 110 од Уставот пропишува дека Уставниот Суд ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слобода на уверување, совеста, мислата и јавно изразување на мислата, политичко здружување и дејствување и забрана на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност.

Оваа надлежност Уставниот суд треба да ја спроведе преку член 51 од неговиот Деловник според кој, “секој граѓанин што смета дека со поединечен акт или дејство му е повредено право или слобода утврдени во членот 110 алинеја 3 од Уставот на РМ, може да бара заштита од Уставниот Суд во рок од два месеца од денот на доставувањето на конечен или правосилен поединечен правен акт...”.

За жал повторно праксата го покажува спротивното. Имено, согласно претходно наведеното, претставници на Православната Охридска Архиепископија (ПОА) откако им е одбиено барањето за нивна регистрација од надлежните органи, до Уставниот Суд поднеле барање за заштита на слободата на уверување и вероисповед, кое е одбиено.

Во образложението на своето Решение Уставниот суд, помеѓу другото се произнесува “Уставниот Суд на Република Македонија нема надлежност да одлучува за права и интереси на граѓани по конкретни предмети од надлежност на управни и судски органи, ниту Уставниот Суд има надлежност да постапува како инстанционо повисок суд кој ќе ја цени уставноста и законитоста на одлуките на надлежните управни органи за да утврди дали постоеле повреди на членовите 16 и 19 од Уставот, а на што меѓу другото се однесуваат во случајов наводите во барањето на овој предмет.”

Ваквиот став на Уставниот Суд е потврден и во решение со кое се отфрла барањето на Олимпијада Мижимаковска за заштита на правата кои се однесуваат на слобода на уверување и забрана на дискриминација по основ на верска припадност, а кои смета дека и се повредени во правосилна судска одлука на Основниот и Апелациониот Суд во Скопје.

Како и претходно, Уставниот Суд се прогласува за ненадлежен за одлучување за правата на граѓанинот кои претходно биле предмет на судска постапка, занемарувајќи го фактот дека токму со судска одлука се регистрира една верска заедница за да може да практикува вера, притоа судската одлука претставува поединечен акт за кој зборува Уставот.

Сепак ова не ја спречува државата пред Судот во Стразбур да тврди дека овој механизам од Деловникот на Уставниот Суд претставува ефикасно правно средство со кое граѓаните можат да си обезбедат заштита на своите права. Имено, токму ваквото тврдење на Владата во случајот на Јован Вранишкоски пред Судот во Стразбур и пропуштањето на Апликантот претходно да го искористи ова правно средство е главната причина да се отфрли неговата Апликација од страна на Европскиот Суд за човекови права.

Меѓутоа, Уставниот суд истрајува во својата конзистентност за ненадлежност и спротивно на тврдењата на Владата, и со исто образложение како и претходно, донесува Решение со кое е одбиено барањето на Јован Вранишкоски за заштита на слободата на уверување, совеста, мислата и јавното изразување на мислата.

Поради ваквото резонирање на Уставниот Суд на РМ кој иако според Уставот и Деловникот за работа е надлежен да одлучува при дискриминација и нарушување на правото на вероисповед од страна на државата, веќе во три

предмети воопшто не се впушта во разгледување на фактите на случајот прогласувајќи се себе си за ненадлежен да одлучува, Хелсиншкиот Комитет до Европскиот Суд за човекови права поднесе Барање за ревизија на Пресудата на судот во предметот на Јован Вранишкоски.

Хелсиншкиот комитет искрено се надева дека ќе се разбие фамата дека во Македонија не постои механизам за заштита од дискриминација, а Уставниот Суд што поскоро ќе се препознае во својата уставна обврска и ќе почне да постапува по барањата на граѓаните за заштита на нивните со Уставот определени права.

1.5. Правната манипулација со решенијата за плаќање на радиодифузна такса

Хелсиншкиот комитет, како и повеќето правни лица и домаќинства во Република Македонија (без разлика дали неговите сопственици се живи или мртви) во текот на летниот период од ланската година добија решенија за плаќање на радиодифузна такса. Решенијата се донесени согласно Законот за радиодифузна дејност[3].

Во доставените решенија стои следната правна поука “Против решението може да се изјави Жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението на ова решение до Управниот одбор на ЈП МРТ.”

Хелсиншкиот комитет ја искористи законската рамка и во законски предвидениот рок поднесе жалба согласно правната поука до Управниот одбор на ЈП МРТ. Вложената жалба од страна на второстепениот орган со Решение беше одбиена како неоснована[4]. Во добиеното второстепено решение стои следната правна поука “Против ова Решение може да се поведе Управен спор пред Управниот суд на РМ, во рок од 30 дена од добивањето на Решението.”

Хелсиншкиот комитет ја искористи правната поука и поведе управен спор до Управниот суд на Република Македонија. Судот на седница одржана на ден 22.01.2010 година донела Решение со кое поведената тужба за управен спор ја отфрлил како недозволена[5].

Во образложението на донесеното решение се наведува следното:

- тужбата е недозволена и треба да се отфрли;
- во конкретниот случај станува збор за тужба поднесена од страна на тужителот за поништување на акт донесен од страна на Управниот одбор на МРТ во постапка по жалба против решение кое има карактер на извршна исправа;
- во конкретниот случај на решение што има карактер на извршна исправа од страна на МРТ

дадено е право на жалба до Управен одбор на МРТ, кое право ниту во Законот за радиодифузна дејност, ниту во Измените на Законот е предвидено;

- од ниту една одредба од законот не произлегува дека Управниот одбор на МРТ има надлежност да одлучува по жалба, иако членот 138 од Законот дава можност овој орган да врши и други работи утврдени со закон и со Статутот на МРТ, кој статут мора да биде во согласност со законот;

- во законот и измените не е предвидено ни право да се поведе управен спор против одлука донесена од страна на Управниот одбор на МРТ.

Хелсиншкиот комитет е зачуден од можноста за правната манипулација на кои се изложени граѓаните на Република Македонија. Со ваквата хронологија на настаните граѓаните од една страна имаат право да се жалаат, односно да поведат управна постапка), а од друга страна го немаат тоа право, затоа што не по своја вина (истите претходно добиле правна поука) произлегува дека ја згрешиле постапката.

1.6. Случај Љубен Пауновски или одличен пример како судот намесно правда шера инаеи или се свеи во нечие име!

Во судската постапка на Г-нот Љубен Пауновски, кој е осуден за кривично дело “Злоупотреба на службената положба и овластување”, се појавија бројни неправилности за кои Хелсиншкиот Комитет веќе известуваше и преку своите месечни извештаи и со посебни соопштенија за јавноста.

За жал повредите во оваа постапка продолжуваат и понатаму. И на второто поднесено барање за повторување на постапката донесено е Решение, во чие образложение е наведено дека „Во текот на првостепената постапка, со изведување и оценка на сите релевантни докази правилно ја утврдил фактичката состојба, на кое нешто укажува и пресудата на Апелациониот суд Скопје К.Ж. Бр. 1139/07 од 18 и 19 Септември 2007 година, со која првостепената пресуда е потврдена во целост, а двете пресуди биле предмет на преиспитување по повод поднесен вонреден правен лек - Барање за вонредно преиспитување на правосилна пресуда пред Врховниот суд на РМ, кој го одбил како неосновано...”.

Новите докази наведени и приложени кон барањето за повторување на постапката недвосмислено докажуваат дека значителна сума од 2.950.000.00 денари (во 2001 година тоа биле далеку повеќе од триста просечни плати) токму од парите кои на сметката на ХС Компани биле уплатени од Министерството за одбрана, ги

присвоил З.С. кој бил сопственик на ХС Компани кога оваа фирма ги добила и склучила двата договори со Министерството за одбрана, и сето тоа без знаење и без волја на Владимир Талески и Љупчо Петковски. Оваа значителна сума првостепениот суд прогласил дека Пауновски и другите осудени ја потрошиле за свои потреби и ги задолжил да ја вратат, а од новите докази јасно се гледа дека тоа не е вистина.

Единствен начин да се проверат овие докази и да се утврди точната фактичка состојба е да се повтори судењето.

Колегите од Транспарентност Нулта корупција дадоа свој придонес во купот правни акти, укажувања, анализи со кои се докажува дека господинот Пауновски бил ускратен за елементарните права на одбрана. Во нивната анализа, како заклучок се нуди констатацијата: “Судот неточно и/или непотполно ги утврдил законските прописи, и соодветно процедурите и околностите за класификација на одредени документи, а искористени како доказ, и поради нецелосно утврдени околности од материјалното право утврдил погрешни заклучоци, втемелени во пресудата.

Поради изложеното постои оправдан сомнеж дека Судот донел пресуда со која не се оправдани и како точни утврдени сите инкриминирачки услови за постоење на кривично дело според член 353 (3) в.в. (1) од КЗ РМ, а исто така не се исклучени повреди на одредбите за правично судење и други одредби од Европската Конвенција за човекови права и основни слободи која е подеднакво валиден извор на правото во Република Македонија.”

Прашањето кое произлегува е како во услови кога сите анализи упатуваат на постоење на повреда на правото, судот не прифаќа ниту еден дополнителен доказ ниту се труди да ги провери наводите за можна повреда. Дали тука се работи за право на фер судење или за нешто друго?

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. *Правдаша во случајот на разбојништво во Про-кредит банка*

Неодамна од страна на Основен суд Скопје 1 беше изречена осудителна пресуда за обвинетите Малоку Флорим, Тахири Авдиљ, Рустеми Идриз и Тахири Бислим дека на ден 10 Април 2009 година околу 9.30 часот во Скопје во Про-кредит банка во група составена од обвинетите заедно со уште други 5 НН лица

сториле кривични дела Разбојништво и Тешки дела против општата сигурност.

Хелсиншкиот комитет за човекови права испрати свои претставници да ја набљудуваат кривичната постапка за случајот, пришто од распитот на обвинетите, распитот на сведоците, изведените писмени докази, се постави прашањето дали навистина е задоволена правдата и целосно расветлен овој случај на разбојништво. Поточно се постави прашањето дали вистинито и наполно се утврдени фактите од важност за донесување на законита одлука, како и дали со еднакво внимание се испитувале и утврдувале како фактите што ги товарат обвинетите, така и оние кои им одат во корист.

Ова произлегува од следниве заклучоци при мониторингот на кривичната постапка: од исказите на поголем дел од сведоците се потврди само она што веќе целокупната јавност и без тоа го знаеше, а имено детален опис на настанот, при што ниту еден од нив не видел лик на ниту еден од сторителите; со исклучок на двајцата заштитени сведоци со прикриен идентитет кои случајно се нашле на „Самоилова“ каде сторителите се движеле при бегство со возилото кога и удриле во друго случајно возило што минувало при што еден од сторителите излегол на кратко и маската му била тргната до висина на челото па при препознавање на фотографии го препознале обвинетиот Тахири Авдиљ, чии искази се контрадикторни со исказот на сведокот – сопственик на удреното возило кој бил поблиску и тврди дека лицето што излегло цело време носело маска; од сведочењето на двајцата полициски службеници, особено на оној кој се здоби со тешка телесна повреда, се потврди само големата неажурност во работата на полицијата, кога на сред бел ден во строгиот центар на градот за целото време на разбојништвото и пукањето не можеле да дојдат на помош други полициски патроли и да интервенираат, оставајќи ги двајцата сами да се справат со десетина наоружани лица.

Судот изгледа воопшто не ги ценел исказите на неколкумината сведоци кои потврдуваат алиби на првообвинетиот Флорим Малоку и негов престој во Косово за критичниот ден, особено и печатот на патната исправа за излез од Република Македонија ден пред критичниот настан со што отворено се поставува прашањето дали судот ги заобиколил фактите кои недвосмислено одат во корист на обвинетите.

Ова дотолку повеќе што единствен доказ во кривичната постапка е вештачењето или како

што вели ОЈО криминалистичко–техничка обработка извршено од страна на вешти лица – инспектори при МВР од Оддел за криминалистичка техника, чија законитост во вршењето не е наполно утврдена. Имено, бил составен записник за увид на лице место и пронаоѓање предмети со кои е извршено кривично дело, при што во самото вештачење се наспоменува дека до вештите лица од Одделението за криминалистичко–техничка обработка било доставено барање за вештачење на траги обезбедени од настанот. Поточно, истите го извршиле претресот на возилата, за кој претрес не само што немало наредба од истражен судија, и не само што не биле присутни неутрални сведоци, туку не е составен ниту записник за извршениот претрес (видно од записник од главен претрес за сослушување на вештото лице). За таа цел, од нивна страна се подигнати траги од возилата, подигнати се отпушоци од цигари во возилата, влакна од човечко потекло, извршена е изолација на истите, и анализа со споредбен биолошки материјал доставен од страна на МВР за одредени лица. Според ОЈО станувало збор за пред истражна постапка, оттука истражниот судија бил усно известен за нивно пронаоѓање, па истиот согласно ЗКП му предал на МВР т.е. на Одделот за криминалистичка техника вршење на определени работи како пружање помош, поради што истото се смета како криминалистичко–техничка обработка согласно Правилникот за вршење на полициските работи, а не како класично вештачење, што од своја страна го отвора прашањето за степенот на сериозноста во постапување на надлежните органи при прибирањето докази за вакви сериозни и тешки кривични дела.

Не навлегувајќи подлабоко во начинот на вршење на вештачењето, она што е особено симптоматично е фактот што за обвинетите Флорим Малоку и Рустеми Идриз единствен доказ е споредбената ДНК анализа во вештачењето каде е утврдено поклопување на пронајдени ДНК траги во возилата со ДНК профилите на наведените обвинети, а не се доволно испитани наводите за земање брис од усна шуплина од првообвинетиот во два наврати без наредба на судот за таа цел и тоа на ден 13 Април 2009 за друг кривично-правен настан (за кој кривична пријава е отфрлена) и на ден 29 Април 2009 кога истиот е приведен за овој кривично-правен настан. Ова особено загрижува, бидејќи доколку утврдените ДНК траги можат да бидат единствен доказ за осуда на лица за вакви тешки кривични дела, при постоење на поголем број докази кои им одат во прилог, тогаш како е можно во вештачењето, а и на главен претрес да се изјави дека од пронајдените ДНК траги утврдено е и поклопување со ДНК профилите на уште две лица А.Х и А.Е., а овие лица никаде повеќе не фигурираат понатаму во кривичната постапка.

Хелсиншкиот комитет искрено се надева дека Апелациониот суд во Скопје во текот на жалбената постапка, посериозно ќе пристапи кон испитување на законитоста на изведените докази, целовитоста и вистинитоста на утврдената фактичка состојба, особено поради фактот што станува збор за тешки кривични дела со сериозни последици, за кои секако се бара и посериозен пристап од страна на Јавното обвинителство при застапување на обвинителни акти за истите.

2.2. Пресеган во судската ѝ пракса. Случај на Борис Ишиџов Сџоилков

Согласно Уставот на Република Македонија: „Лице незаконито лишено од слобода, притворено или незаконито осудено има право на надомест на штета и други права утврдени со закон. И Законот за облигациони односи одредува дека: „...за претрпени физички болки, за претрпени душевни болки, повреда на угледот, честа, слободата или правата на личноста... судот ако најде дека околностите на случајот, особено јачината на болките и стравот и нивното траење го оправдува тоа, ќе досуди справедлив паричен надомест...“. Истото ова право е поконкретно утврдено и уредено и со Законот за кривична постапка и тоа во посебна глава под наслов постапка за надомест на штета, рехабилитација и за остварување на другите права на лица неоправдано осудени и неосновано или незаконито лишени од слобода[6].

За жал, во последно време сведоци сме на воспоставување пракса, во случај обвинетите да бидат ослободени од обвинение, а претходно издржувале мерка притвор, Јавниот обвинител да поднесе Барање за заштита на законитоста. Она што повеќе загрижува е воспоставувањето пракса Врховниот суд на РМ при одлучувањето по таквите барања, бидејќи согласно законот не може да ја измени правосилната пресуда на штета на осудениот, со деклараторна пресуда да констатира дека во постапките во кои е донесена правосилна пресуда е направена повреда на материјалното право.

Оваа пракса досега можевме да ја сметаме како мерка на судството за заштита на Буџетот на Република Македонија, со оглед на фактот што при остварување на правото на надомест на штета поради неоснованото лишување од слобода, граѓанскиот суд ја земаше во предвид ваквата пресуда на Врховниот суд како основ за намалување на висината на надоместот, бидејќи како што е општо познато во правото деклараторната пресуда има само декларативен карактер, таа ништо не менува во постоечките воспоставени односи.

Но, Хелсиншкиот комитет за човекови права

беше вчудоневиден од Решение на Апелациониот суд во Штип, која несомнено претставува преседан во судската и воопшто во правната практика.

Имено, во постапката на лицето Борис Иштов Стоилков за остварување на правото на надомест на штета поради неосновано лишување од слобода, бидејќи истиот со правосилна пресуда на Апелациониот суд бил ослободен од обвинение, а поминал 98 дена во притвор, Основниот суд во Струмица сосема правилно му досудил одреден надомест за таа цел. По жалба на тужената Република Македонија – Министерство за правда неоспорувајќи го основот на тужбеното барање, туку само висината на досудениот надомест, Апелациониот суд во Штип со решение ја укинал првостепената пресуда и предметот го вратил на повторно судење, наложувајќи му на првостепениот суд да ја цени Пресудата на Врховниот суд по барањето за заштита на законитоста.

Основниот суд во Струмица, притоа, и без оглед на таквата пресуда, која не го негира правото на надомест на штета, бидејќи ослободителната правосилна пресуда е таа која останува во правна сила, повторно и законски сосема правилно досудил надомест но со помала висина од претходно досудениот.

За жал, а истовремено запрепастувачки, Апелациониот суд Штип донел Решение со кое пресудата се преиначува и се одлучува дека тужбеното барање се одбива како неосновано, од причина што тужителот немал право на надомест на штета за времето поминато во притвор бидејќи Врховниот суд со деклараторната пресуда само констатирал повреда на материјалното право.

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија останува без коментар на ваквиот преседан – деклараторна пресуда да може да дерогира правосилна пресуда и многубројни уставни и законски одредби со кои се гарантира правото на надомест за неосновано лишување од слобода. Само ќе го потенцираме став 2 од член 434 од Законот за кривична постапка според кој Ако барање за заштита на законитоста е подигнато на штета на осудениот, а судот ќе најде дека е основано, ќе утврди само дека постои повреда на законот, не засегајќи во правосилната пресуда.

2.3. Проштивравно лишување од слобода. Случај Злате Трајковски, Скопје

Хелсиншкиот комитет уште во текот на месец јуни 2009 година[7] веќе пишуваше за случајот на Злате Трајковски од Скопје.

Само за потсетување г. Трајковски на 23 Март 2009 година, од пред зградата на Основен суд Скопје 1 – Скопје Злате бил приведен од страна на полициски службеници без судски налог и потоа однесен во непознат правец. По одреден временски период Злате бил однесен во КПУ “Идризово” – Скопје, а по 23 дена бил префрлен во психијатриската болница во Демир Хисар со образложение дека треба да ја одлежи судски определената казна во кривична постапка заведена под К. бр. 57/00. Со истата пресуда на тогаш обвинетиот Злате Трајковски му било одредена мерка на безбедност “Задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа” во траење од 1 година. Истата мерка г. Трајковски ја има одлежано, за кое нешто има и отпусно писмо издадено од Психијатриската болница во Демир Хисар.

Од преземените мерки и дејствија уште тогаш Хелсиншкиот комитет алармираше за можноста дека г. Трајковски бил спротивно на законот лишен од слобода, затоа што добиените одговори од судот и Секторот не соодветствуваа меѓу себе во делот на преземените мерки и дејствија од страна на двете институции, односно Судот издал упатен акт, но не и наредба за спроведување, а припадниците на полицијата го привеле г. Трајковски и го спровеле во затвор.

Во меѓувреме Хелсиншкиот комитет повторно се обрати до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди и побара да биде известен за клучниот момент, односно врз основа на што – каков акт припадници на полицијата извршиле приведување на г. Злате Трајковски и негово спроведување во затворот. Со истиот допис беше побарано да бидеме известени за лицата кои учествувале во акцијата за приведувањето на г. Трајковски, какви мерки и дејствија се или ќе бидат преземени против истите, кои очигледно работеле своеволно и спротивно на законските прописи.

Хелсиншкиот комитет од страна на Секторот доби одговор (кој не соодветствува со претходниот нивен одговор[8] од 29 Мај 2009 година) дека горенаведениот ден г. Трајковски “заради проверка на оперативни сознанија, бил легитимиран, истиот не поседувал лична карта со себе, по што бил приведен во Полициска станица Гази Баба заради утврдување на идентитет и проверка на оперативните

сознанија. При прегледот на лицето бил пронајден упатен акт за издржување на казна затвор каде било наведено дека истиот треба да се јави на издржување на казна затвор во траење од една година во КПУ Идризово.”

По целосното расчешлување на предметот, Хелсиншкиот комитет констатира дека има елементи да се поднесе кривична пријава за кривично дело Грабнување и Противправно лишување од слобода против припадниците на полицијата кои постапиле своеволно и противзаконито.

2.4. Не-”ефикасноста” на системот. Случај Злајко Илиевски

„Стабилноста на институциите, развојот на демократијата, владеењето на правото, заштита на човековите права и слободи, хармонизацијата на домашното законодавство со *acquis communautaire* и ефикасното функционирање на институциите на државата се услови кои треба да ги исполниме на патот кон пристапувањето во заедничкото европско семејство” – се вели во Стратешкиот план на Министерството за правда 2008-2010, а особено дека: „Министерството за правда како еден од клучните носители на реформските активности посебно внимание посветува на исполнување на зацртаните стратешки цели”.

За таа цел, Министерството за правда е должно да обезбеди општи услови за остварување на основната функција на правосудниот систем, негова реформа, а со цел создавање на ефикасен систем за остварување на човековите права и слободи и нивна заштита.

Понатаму, се вели во стратешкиот план: „При утврдување на своите стратешки приоритети и цели Министерството за правда пред се ги имаше во предвид утврдените стратешки приоритети на Владата на Република Македонија во 2008 година, меѓу кои се сите горе наброени: Ефикасен, независен и професионален правосуден систем, Владеење на правото, Заштита на правата на граѓаните, Зголемување на довербата на граѓаните во судскиот систем, Зголемување на ефикасноста на судовите, Воспоставување на ефикасен систем на државна управа ...

За какви реформи зборуваме веќе години наназад во стратешките планови, имајќи го во предвид континуираното зголемување на бројот на претставки во кои граѓаните го изразуваат своето незадоволство од работата на судството, а особено поради непотребното одолговлекување на постапките по вина на судиите, но и по вина на останатите државни органи кои се должни да постапуваат по барања на податоци од судовите за потребите на постапката.

Па доколку се има предвид дека овие државни органи лежерно се однесуваат спрема ваквите барања кои ги добиваат од судовите, а на кои согласно законот се обврзани да одговорат, а од друга страна, доколку се има во предвид и лежерноста на судиите поради непостапувањето на органите по нивните барања, а сето тоа на штета на интересите на странките, сериозно се поставува прашањето дали станува збор за реални можности за пристапување кон заедничкото европско семејство, доколку ефикасноста и на судството и на администрацијата оди во надолна линија?

Така, во предметот на Златко Илиевски кој се води пред Основен суд Скопје 2 и неговите наводи за неоправдано одолжување на постапката, судот во својот одговор на дописот од Хелсиншкиот комитет не известува: последно рочиште било одржано на 16 Октомври 2008 година од причина што судот донел решение од катастарската евиденција да се побара скица од извршен премер на станбениот објект кој бил предмет на постапката. За таа цел, судот со писмени дописи од 13 Ноември 2008 и 13 Февруари 2009 година се обратил до Агенцијата за Катастар на недвижности, Центар за катастар на недвижности Скопје. Со оглед дека не било постапено по барањата, судот со писмен допис од 22 Септември 2009 година повторно се обратил, со напомена најитно да се достават бараните податоци бидејќи во тек била постапка, а во интерес на правилно утврдување на фактичката состојба и донесување правилна одлука. Воопшто не било важно што претходно судот си почекал речиси цела година за повторното обраќање и без оглед на должноста на државните органи да постапат по истото. По ова, на Агенцијата за Катастар на недвижности и требале уште дополнителни 5 месеци и на 18 Јануари 2010 година до судот ги доставила бараните податоци.

Законот предвидел дека судот ако се сомнева во автентичност на одредена исправа, да може да побара за тоа да се изјасни органот, односно институцијата од која би требало да потекнува таа[9], како и доколку треба да се прибават списи, исправи или предмети што се наоѓаат кај некој друг државен орган, орган на државната управа, орган на единица на локалната самоуправа ... судот ќе нареди тие списи, исправи, односно предмети да се прибават[10]. Но не предвидел кој ја носи одговорноста при не постапување на државните органи, кои се последиците по надлежните службени лица во конкретниов случај што странката морала да чека година и половина за една скица?

Приклучувањето кон европското семејство сигурно нема да оди така лесно кога законот во секој случај ги санкционира и малите пропусти на граѓаните кои се страни во постапките дури и

за случај на пропуштање на рочиште, оставајќи ги незаштитени и во оние случаи каде вината лежи во неодговорноста на државните органи и службени лица, па и на судовите. Одговорноста и изрекувањето санкции и на грбот на државните органи, а не само на граѓаните, е предуслов за зголемување на ефикасноста на целокупниот систем.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Ограничување на имовноста на сопственост. Случај М.А. од Скопје

Хелсиншкиот комитет доби писмено обраќање од страна на лицето М. А. од Скопје, која не извести дека била сопственик на недвижен имот запишан во КО Волково. Во текот на 2005 год., Фондот за магистрални патишта – Скопје до Министерството за финансии поднела предлози за експропријација – одземање од владеење. Во предлогот било наведено експропријација на земјиште и одземање од владеење сопственоста на М.А. во КО Волково заради изградба на Северната обиколница на град Скопје. Заради истото надлежниот орган во текот на 2004 и 2005 год. донело решенија за експропријација на недвижноста.

Поради несогласување со понудената цена, била заведена вонпроцесна постапка која на крајот завршила со спогодба склучен на ден 12 Јули 2006 година. М.А. била известена дека во нејзина сопственост остануваат уште 581 м², кои на нејзино барање можеле да се доземат.

Во текот на 2008 година М.А. посакала да го продаде и преостанатиот дел од имотот, за кое нешто имал и купувач, но истото не можело да го изврши, само заради фактот, да во имотен лист стоело дека се уште е сопственик и на делот кој бил веќе претходно експроприран. Од друга страна со не запишувањето на настанатите промени во катастарската парцела М.А. е ограничена во реализација на други права предвидени во Устав и законски прописи (како на пример продажба на имотот). Заради расчистување на настанатата ситуација М.А. се обратило до Агенцијата за катастар на недвижности за регулирање на имотната состојба, односно спроведување на склучената спогодба од 2006 година, каде наводно и било кажано дека такво нешто единствено може да побара Фондот и доколку истите достават документи, а не по барање на странката.

Хелсиншкиот комитет се обрати и до Агенцијата

за државни патишта од каде побара да биде известен за причините поради кои од нивна страна не се доставени склучените спогодби, кои и те како се спроведени и практично реализирани, а кое нешто сега провлекува ново ограничување на определено право кон М.А.; и до Агенцијата за катастар на недвижности од каде побаравме да бидеме известени за причините поради кои на странката не и било овозможено запишување на промените на недвижноста право законско предвидено во член 135 од Законот за катастар на недвижности.

Со дополнет допис на катастар му беа доставени дополнителни податоци, на кое добивме повратна информација да “согласно Законот[11] за катастар на недвижности, кон пријавата треба да се достави и правниот основ, а зависно од промената и геодетски елаборат ..... плаќање на соодветна такса согласно тарифникот.“ Агенцијата за државни патишта не извести дека “по службена должност ги доставува Спогодбите до катастар заради извршување на промени во катастарските книги.“

Хелсиншкиот комитет по преземените мерки и дејствија ја упати странката да се обрати до катастар за запишување на промените на недвижноста.

Останува нејасно каде е проблемот, дали во катастар или во државни патишта! Во секој случај Хелсиншкиот комитет очекува дека Агенцијата за катастар на недвижности ќе ги зема предвид доставените документи од страна на Агенцијата за државни патишта како и дополнителните документи кои ќе и бидат побарани на странката и ќе се спроведе запишување на промени на недвижноста во книгата за недвижности. Со ваквото постапување сите странки ќе бидат задоволни како краен резултат на постапката.

-----
[1] ЗАКОН ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА КРИВИЧНИОТ ЗАКОНИК (Сл. Весник на РМ бр.114/09 од 14.09.2009)

Споредни казни Член 96-б – „ Под услови определени со овој законик судот, кога ќе оцени дека правното лице ја злоупотребило својата дејност и дека постои опасност во иднина да го повтори делото, може да изрече една или повеќе од следниве споредни казни:

... 6. привремена забрана за вршење на одделна дејност; 7. трајна забрана за вршење на одделна дејност и 8. престанок на правното лице“.

Услови за изрекување на споредни казни Член 96-в – „ ... 4) Ако при вршење на дејноста на правното лице е извршено кривично дело за кое за физичко лице е пропишана парична казна или казна затвор до три години, а од начинот на извршување на делото произлегува опасноста од повторно вршење на такво или слично дело, судот ќе изрече привремена забрана за вршење одделна дејност во траење од една до три години заедно со паричната казна. 5) Ако е извршено дело за кое за физичко лице е пропишана казна затвор од најмалку три години, а од начинот на извршување на делото произлегува опасност од повторно вршење на такво или слично дело, судот ќе изрече трајна забрана за вршење одделна дејност од дејностите што ги врши правното лице заедно со парична казна. 6) Судот ќе ја изрече казната од ставот 5 на овој член и кога е извршено кривично дело по претходна правосилна пресуда со која на правното лице му е изречена привремена забрана за вршење дејност. 7) Ако е извршено дело за кое за физичко лице е пропишана казна затвор од најмалку пет години, а од начинот на извршувањето на делото произлегува опасност од повторно вршење на такво или слично дело, судот ќе изрече казна престанок на правното лице заедно со паричната казна.

[2] <http://www.mhc.org.mk>

[3] член 147, став 2 а вв со членовите 146, 148 и 150

[4] Жалбата е одбиена како неоснована согласно член 138 став 1 алинеја 11 од Законот за радиодифузна дејност и член 46 од Статутот на ЈП МРТ

[5] Согласно член 26 став 1 точка 5 од Законот за управните спорови

[6] „Право на надомест на штета поради неоправдана осуда има лицето спрема кое била правосилно изречена кривична санкција или кое е огласено за виновно а е ослободено од казната, а подоцна по повод вонреден правен лек новата постапка правосилно е запрена или со правосилна пресуда е ослободено од обвинението или обвинението е одбиено“.

„Право на надомест на штетата му припаѓа и на лицето, кое: 1) било во притвор а не дошло до поведување кривична постапка или постапката е запрена со правосилно решение, или со правосилна пресуда е ослободено од обвинението или обвинението е одбиено; 2) издржувало казна лишување од слобода, а по повод повторувањето на кривичната постапка, барањето за заштита на законитоста или барањето за вонредно преиспитување на правосилната пресуда му е изречена казна лишување од слобода во пократко траење од казната што ја издржал, или му е изречена кривична санкција која не се состои во лишување од слобода или е огласено за виновно, а е ослободено од казната; 3) поради грешка или незаконита работа на органот неосновано или незаконито е лишено од слобода, или е задржано подолго во притвор

или во установата за издржување на казната или мерката и 4) во притвор поминало подолго време отколку што трае казната затвор на која е осудено.

[7] www.mhc.org.mk/juni2009

[8] Секторот преку дописот не известува дека на горенаведената дата полициски службеници постапувајќи по упатен акт КП бр. 229/07 од кривичниот суд во Скопје од 22.01.2009 год. лицето Злате Трајковски го привеле во ПС Гази Баба, а потоа го спровеле во КПУ “Идризово“. Овој одговор пак не соодветствува со одговорот добиен од страна на Основен суд Скопје 1 – Скопје, кои не спорат дека било издадено упатен акт, но за судот останало нејасно зошто осудениот од страна на МВР бил спроведен во КПУ ИДРИЗОВО без да биде издадено наредба за негово спроведување.

[9] Член 215 од Закон за парнична постапка

[10] Член 217 и Член 272 од Закон за парнична постапка

[11] член 135, 143, 164 и 165

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

Март 2010

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

*1.1. Ојасни (јолишнички) ијри околу Усшавниош
суд, но и Усшавош*

*1.2. Случајош на судикаша Виолеша Дума и
Судскиош советш*

1.3. НВО и Евроја лааш, закономш врви

*1.4. Факулшашивен Прошолок за восшосшавување
на јроцедура за жалби- Конвенција за јраваша на
гешешо*

*1.5. Анализа на сосшјобаша со основнише
човекови јрава во јсихијашрискише болници во
Македонија - најава за јосебен извешшј*

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

*2.1. Правош на јравичнош судење – Случај Фуаш
Незири, Тешово*

*2.2. Ефективна казна зашвор за малшрешшавање
во вршење на службаша - Случај Неџби Јашари,
Тешово*

*2.3. Шшо е јобийно од јочшшувашешо на со закон
загараншширанише јрава?! Случај Васе
Кишановски, Крашово*

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

**1.1. Ојасни (јолишнички) ијри околу Усшавниош
суд, но и Усшавош**

Деновиве со серија активности на лидерите на најважните политички партии се решава судбината на иницијативата за менување на Уставот на Република Македонија. Започна со идеата за промена во еден сегмент (составот на Судскиот совет), но текот на лидерските средби, веројатно и работата во работните групи, ќе доведе до идеи за пошироки промени, кои на еден или друг начин партиите веќе ги најавија. Како и да заврши пазарањето на лидерските средби (инаку „институција“ сосема непозната за поредокот на државата, но и покрај тоа со неспорно моќни ингеренции) посредно (како основа врз која делува), но можно и низ начинот на кој ќе одлучува (предлогот за внесување на принципот на Бадинтер за законите носени во парламентот со негова примена) ќе се одрази и врз Уставниот суд на РМ. Загрижен за можните резултати од политичките игри во овој правец Хелсиншкиот комитет ќе ги следи и ќе реагира на комбинаториките на политичките елити.

За овој повод остануваме на она што извесно се случи и воопшто не е добар знак за држава која претендира да се нарекува правна – притисоците врз Уставниот суд.

Положбата, составот, надлежноста и правното дејство на одлуките на Уставниот суд се посебно уредени со Уставот на РМ, додека само начинот на работата и постапката пред Уставниот суд, согласно со Уставот, ја уредува судот со свој акт – Деловникот на Уставниот суд. Мотивот на уставотворецот за таквото решение е обезбедување на автономност и целосна независност на Уставниот суд во однос на Собранието и другите државни органи, а не само - регулирање какви што изјави неодамна слушнаваме.

Овој орган, како и сите други уставни органи, е институција на Уставот која основата и границата на вршењето на својата функција ја црпи единствено од Уставот и е во функција за неговото остварување. Таквата положба на Уставниот суд едновременно му обезбедува гаранција дека условите за остварување на уставно судската функција однапред се заштитени од нивното менување од страна на актуелните носители на политичката власт заради прилагодување на оваа функција на дневните политички потреби и интереси, како и дистанцирање од секаков политички авторитет, особено од оној што моментално е на власт.

Според Уставот, Уставниот суд ќе поништи или укине закон ако не е во согласност со Уставот, или ќе поништи или укине друг пропис ако не е во согласност со Уставот или со закон. Одлуките на Уставниот суд се конечни и извршни. Несомнено е дека Уставот на одлуките на Судот им дава неприкосновен авторитет и задолжителност за сите правни субјекти на кои тие се однесуваат и против нив не се дозволени правни средства. Нивното дејство е *erga omnes*.

Компаративно гледано, и уставните судови во Европа имаат јурисдикција да вршат контрола над законодавството и да го поништат доколку истото не е во согласност со уставите на државите; потоа речи си сите уставни судови предвидуваат можност, граѓаните директно да се обраќаат до истите во насока на заштита на нивните слободи и права кои се загарантирани со уставите; уште повеќе некои од нив, за разлика од Уставниот Суд во Македонија, вршат надзор/контрола над уставноста на меѓународните договори пред нивна ратификација. Она што секако е најважно, пресудите на уставните судови во Европа имаат

важност *res judicata* од денот на нивното објавување и против нив не може да се поднесе жалба. Тие имаат дејство *erga omnes* односно се задолжителни за сите физички и правни лица и истите се должни да ги почитуваат. Ваква обврска се предвидува и за државните органи, локалните и подрачните (регионалните) самоуправи кои мораат да ги спроведуваат одлуките и решенијата на уставните судови.

Притисоците врз Уставниот суд од страна на извршната власт кај нас, вклучувајќи го во активна улога и Премиерот, како веќе да станаа нормална појава во нашето општество.

Најпрвин, партијата на власт ВМРО- ДПМНЕ и нејзе блиските, реагираа на одлуката на Уставниот суд за повторно укинување на веронауката во училиштата. Потоа, премиерот Никола Груевски испрати писмо до Уставниот суд, по одлуката за укинување на екстерното оценување, во кое ги изнесе неговите ставови и мотиви во врска со истото. И токму кога Претседателот на Уставниот суд пред Нова година ја кажа својата новогодишна желба во 2010 да има помалку притисоци врз работата на судот, праксата на напади продолжи на уште подиректен и бескрупулозен начин. Претседателот на Владата очигледно не водејќи грижа за поделбата на власта во демократска држава (законодавна, извршна, судска), по друга одлука која не му годеше изјави (повеќе пати во повеќе варијанти) дека во рамките на Уставниот суд влијае “друг фактор во државава, политички фактор, една друга политичка партија“, и пожали дека не можел да влијае врз работата на судиите и нивните одлуки “кои биле дирижирани од власта која ги поставила“.

Следеше нареден преседан - претседателот на законодавниот дом Трајко Вељаноски, го покани Претседателот на Уставниот суд – д-р Трендафил Ивановски, да присуствува на седница на пратенички прашања и да одговара за својата работа. Уште повеќе, пратеничката Благородна Дулиќ, во духот на недемократските режими и повеќе од апсурдно смета дека не граѓаните, туку само државните институции, Владата, пратениците и локалната самоуправа да бидат тие кои ќе можат да поднесуваат иницијативи до Уставниот суд, залагајќи се и за скратување на роковите за поднесување иницијативи и за одлучување. Укинувањето на одредбите од Законот за лустрација, од страна на Премиерот беше протолкувано како „провокација“ и проследено со повторување на веќе кажаното од негова страна.

Одлуките на Уставниот суд може да се коментираат, тоа и одговара на определбата за транспарентност во работењето, но тоа мора да се прави со правни аргументи, а не со политички изјави што имаат цел да го дискредитираат Судот како институција или негови членови.

Хелсиншкиот комитет за човекови права во повеќе наврати реагираше на притисоците врз Уставниот суд, и потенцираше на потребата за почитување на независноста на судството, по што изработи и посебна анализа. Целосната верзија на анализата можете да ја симнете [ТУКА](#)

1.2. Случајот на судикаџа Виолеџа Дума и Судскиот совет

Во пораката по повод 10 декември, меѓународниот Ден на човековите права, патем ги споменавме оддолжувањето на објавувањето на веќе донесена одлука на апелационен суд и гласините дека против судиката која која требаше да ја потпише пресудата ќе биде поведена постапка за нејзино разрешување, замисла зад која директно стои Министерот за правда, како член на Судскиот совет по службена должност.

Претходно во јавноста и одолжувањето на донесената пресуда и иницијативата за смена на Дума се доведуваа во врска со два момента: дека пресудата е во полза на поранешниот премиер и министер за одбрана од опозиционите редови Владо Бучковски и лошите меѓусебни односи што судиката ги имала со семејството на Министерот за правда Михајло Маневски (читај неговата сопруга околку која се плетаат митски приказни за нејзиното влијание во скопските судови)! Шпекулациите за иницијативата за разрешување на Дума се појавија во јавноста пред да биде донесена одлуката за укинување и враќање на повторно разгледување на предметот против Бучковски, што само по себе може да се толкува како притисок врз судот. А потоа, кога министерот Маневски, во својство на член на Судскиот совет (по службена должност при што посебно е прашањето на политичкиот опортунитет членот во вакво својство да превзема вакви дејства) ја поднесе иницијативата за смена на Дума како основа за „погрешна примена на законот при вршењето на судската функција“ беше посочен судски случај во кој Дума како судија била дел во второстепената постапка и како претседавач на совет на Апелациониот суд. Со други зборови случај за кој само таа никако не може да понесе такви драконски последици по нејзината кариера, ако станува збор за така големо судско промашување – погрешно утврден идентитет, кој патем логично е да го проверил и утврдил првостепениот суд.

Откако во јавноста со свое толкување се појави и судиката Дума (дека иницијативата на Маневски е тенденциозна, предизвикана од желба за одмазда и самозадоволување и е поднесена по истек на законскиот рок) на нејзина адреса стигна и второто обвинување – дека не се иземала во судски случаи во кои вештачел Институтот за судска медицина со кој

директорува нејзиниот сопруг Алексеј Дума, кој во тоа својство ги потпишува сите вештачења на Институтот. Дополнително, повторно според медиумите, додадени се уште два нови предмети кои наводно треба да докажат дека Дума не заслужува и натаму да биде судика. Зачин, во спротивната насока, претставуваше ставот на државниот обвинител Љупчо Шврговски смета дека кај судијката нема вина: „Ова е кристално чист предмет и не гледам никаква дамка во постапувањето на апелационата судијка Виолета Дума, која претседавала со петчлениот Кривичен совет. Одлуката е донесена со пет гласа за и ниту еден против. Лошо ќе беше, доколку беше обратно. Ако жалбениот суд се впуштеше во утврдувањето на идентитетот на осуденото лице, дури тогаш ќе имаше основа да се бара одговорност на цел Совет“.

Судскиот совет не само што ја суспендира судиката Дума, додека трае постапката против неа, што може и да се разбере, туку и наложи, врз основа на анонимна претставка наводно на нејзини колеги, да не се појавува на работното место, барем како известија медиумите со образложение дека одела во канцеларијата на претседателот на Судот, (а овој пак, според анонимците, примајќи ја давал лош пример)!

И целата „сапунска опера“ во режија на министерот Маневски се одвива во време кога неговиот шеф, премиерот Груевски се залага за промена на Уставот на РМ во делот за составот на Судскиот совет со идеја да се зголеми бројот на членови од судската фела и да се изостави членувањето по службена должност на министерот за правда. Ако иницијативата се разбере најдобронамерно - како корекција на првичните уставни измени кои им претходеа на реформите во правосудството (во времето на последната влада на СДСМ) со кои се остави можност политиката и натаму да доминира и во Судскиот совет (особено ако парламентарното мнозинство и сета извршна власт се од една партиска опција), но и како правне „брана“ за министри од типот на Маневски - се ќе беше во ред. Но, Уставот не се менува така лесно и без дополнителни „пазари“, така што наједноставно решение, ако во тоа е маката, премиерот да го жртвува министерот за правда.

1.3. НВО и Европска лага, законски врви

Се покажа дека беа залудни сите укажувања за фалинките на Законот за заштита и спречување на дискриминацијата од страна на невладините организации, кои со години се залагаа за

донесување ваков закон, но и препораките и убедувањата од Брисел, особено околу изоставувањето на сексуалната ориентација како основ на дискриминацијата. Овдешните демохристијани на власт не потклеаа на „диктатот“ на странците и нивните платеници и така не ја потврдија тезата-наслов од новински текст („Биди педер, не Македонец“) за непринципиелната Европа.

Но, сила Бога не моли. Ако Македонија со оваа Влада сака да биде во ЕУ и покрај еуфоричното изгласување на законот, кој оние кои го гласаа го прогласија за европски, тој ќе мора да претрпи измени за да се усогласи со она што се вистински европски стандарди, како што тоа и го сторија неколку земји кандидати во текот на преговорите за членство во ЕУ. Сем се разбира, ако оваа власт нема друга цел - што подоцна е можно да станеме дел од Унијата.

1.4. Факултативен Протокол за воспоставување на процедура за жалби - Конвенција за правата на децата

Во тек е силна и растечка меѓународна кампања за зајакнување на примената на Конвенцијата за правата на детето (КПД) преку изготвување и донесување на Факултативен протокол за воспоставување на процедура за комуникации/жалби.

Процедурата за комуникации/жалби им овозможува на поединци, групи и други претставници кои тврдат дека нивните права стипулирани во Конвенцијата за правата на детето и двата факултативни протоколи се повредени од страна на одредена држава да поднесат жалба до Комитетот за правата на детето.

Конвенцијата за правата на детето е единствениот суштествен меѓународен документ кој нема процедура за комуникации. Ова значи дека децата и нивните претставници не се во можност да ги остварат во целост правата од Конвенцијата и двата факултативни протоколи. Ова претставува дискриминација на децата.

Повеќе од 600 невладини организации, институции за човекови права и други тела од сите региони ја поддржуваат оваа кампања, вклучувајќи ја и Канцеларијата на Високиот Комесар за човекови права. Комитетот за Правата на Детето ја повторува својата поддршка за таква постапка во повеќе наврати, и голем број од државите членки на КПД ја имаат дадено својата поддршка.

Во јуни 2009та година, Советот за човекови права на ОН формираше отворена Работна група да расправа за можноста за развивање на таков факултативен протокол. Оваа Работна Група ја одржа својата прва седница во декември 2009 година, и поднесе извештај за постигнатиот напредок до Советот за човекови права (HRC) на својата 13-та седница, во март 2010 година.

Нова резолуција насочена кон зајакнување на мандатот на Работната група со цел да го развие првиот нацрт од новиот Факултативен протокол, беше презентирана за време на седницата во март.

Со оглед на тоа дека поддршката од Република Македонија е важна за да се постигне оваа цел, а истата треба да придонесе и кон подобрување на остварувањето на правата на децата во РМ, Хелсиншкиот Комитет се обрати до Министерството за надворешни работи (МНР) со цел да ја поттикне Република Македонија да заземе став на поддршка за Работна група да добие мандат за изработка на Факултативен протокол за воспоставување процедура за комуникација за КПД, и да ја разгледа улогата која би ја имала во лобирањето за поддршка од останатите членки на Советот за човекови права.

По одржаниот состанок со претставниците од МНР добивме информација дека дел од нив не само што се запознати со постапката за изготвување на новиот протокол, туку Република Македонија е една од земјите кои до 2009 година активно лобирале за донесувањето на новиот Протокол.

Од страна на претставниците на МНР бевме известени дека Република Македонија ја поддржа и ја коспонзорираше Резолуцијата на формирање на отворена работна група за разгледување на можностите за подготовка на Факултативен протокол на КПД со кој ќе се прифати опцијата за жалби во однос на прекршување на правата на детето. На последната редовна, и главна 13-та сесија на HRC, Република Македонија се приклучи кон коспонзорите на Резолуцијата на HRC за продолжување на работата во поглед на подготовка на работен текст за Факултативниот протокол.

Имајќи предвид дека се работи за Конвенцијата за правата на детето, Хелсиншкиот Комитет контактираше и со одделението за правата на децата при Народниот правобранител, но и тие не беа известени за активностите кои нашето МНР ги има преземено на ова поле.

Транспарентноста на работата на државните органи, меѓу нив и на МНР е важен стожер на одржливоста на владеењето на правото. Но

транспарентноста не значи селективно објавување на информации кога се чини пригодно за носителот на информацијата.

Хелсиншкиот Комитет ги поздравува активностите на Министерството за надворешни работи во врска со лобирањето за изготвување и донесување на Факултативен Протокол за воспоставување на процедура за комуникации/ жалби. Очекуваме дека во иднина Министерството ќе биде потранспарентно во однос на неговата работа како во однос на другите државни органи, така и кон сите граѓани на Република Македонија.

1.5. Сосијалната со основнише човекови ѓрава во ѓсихијатрискише болници во Македонија - најава за ѓосебен извешѓај

Правата на психијатриски пациенти е тема на поголем интерес и контроверзни заклучоци, како во домашната така и во светската јавност. И покрај значајниот законски, клинички, и етички напредок во оваа област, на оваа тематика многу малку истражувања се спроведени во Македонија.

Дваесет годишниот транзициски процес во Македонија, неговите кумулативни ефекти како што се рецесии, социјални тензии и други општествени кризи, сериозно се одразија на маргинализираните и незаштитените групи на граѓани, посебно на оние кои имаат потреба од било каква институционална заштита. Во тој контекст македонскиот Хелсиншки комитет за човекови права во рамките на неговите континуирани напори за промоција, почитување, унапредување и заштитата на човековите права, согласно со неговиот мандат на почетокот на март 2010 година изврши мониторирање на трите државни психијатриски болници во Македонија, и тоа ЈЗУ Психијатриска болница „Скопје“ – Скопје, ЈЗУ Психијатриска болница „Демир Хисар“ и ЈЗУ Психијатриска болница „Негорци“. Целта на оваа посета беше, психијатриски пациенти без пречки да ги остваруваат основните човекови права како и другите граѓани, а поради нивната ранлива состојба тие се чувствителна категорија на граѓани и имаат право и на посебни права зависно од нивните посебни потреби.

Македонскиот Хелсиншки комитет, во текот на набљудувањето се раководеше од Уставот, Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите. Но секако тука се и меѓународните документи каде исто така е предвидено дека секое лице со ментална болест има право да ги користи сите граѓански, политички, економски, социјални и културни права, признати во Универзалната декларација за човекови права; Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права; Меѓународниот пакт за граѓански и политички

права и во други соодветни инструменти; како на пример Декларација за правата на инвалидните лица[1] и Принципитите на ООН за заштита на лицата со ментална болест и за подобрување на заштита на менталното здравје[2].

Овај извештај е продукт од извршената посета на Македонскиот Хелсиншки комитет и на крајот се упатени препораки, кои се базирани од констатираните недостатоци и нарушувања на националното и меѓународното законодавство во психијатриските установи во Македонија.

Анализата деновиве ќе биде публикувана на нашиот веб сајт.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. *Правошо на ѓравичношо судење – Случај Фуаиш Незири, Тејшово*

Со обвинителен акт покренат од страна на ОЈО – Скопје против г. Фуат Незири е покренато обвинение за кривично дело “Земање заложници”. Обвинението во текот на 2003 година е покренато против вкупно 10 лица, кои Основниот суд Скопје 1 – Скопје со Пресуда К. бр. 394/03 од 28.09.2004 година ги огласил за виновни при што истите се осудени на вкупна казна затвор во траење од 93 години. Со истата пресуда обвинетиот Незири е осуден на казна затвор во траење од 10 години, врз основа на препознавање извршено во полициска станица врз основа на слики во фото албум.

На ден 22.06.2007 година г. Незири почнал да издржува екстрадиционен притвор во Република Италија, каде останал се до 27.3.2008 година. На ден 28.3.2008 година бил екстрадиран во Република Македонија при што притворот го продолжил во Македонија. Од страна на неговиот бранител било поднесено барање за повторување на постапката, која била усвоена од страна на судот, при што било дозволено повторувањето на кривината постапка завршена со правосилна пресуда, уште во 2004 година.

Во текот на повторувањето на постапката одбраната доставила докази дека г. Незири во времето на сторувањето на делото, кое му се става на товар, бил во Република Италија. Воедно и повиканите сведоци во текот на одржувањето на главниот претрес децидно навеле дека обвинетиот што го гледаат денес во судницата не бил присутен за време на настанот случен на ден 29.8.2002 година, односно дека г. Незири не бил присутен во групата на другите лица. Во однос на постапката за

препознавањето во полициска станица сите сведоци, во текот на повторувањето на постапката навеле дека препознавањето било извршено во полиција и кај истражен судија, но истата постапка била набрзина изведена и со фото албум на слики. Дури еден од сведоци во текот на главниот претрес навел дека при препознавањето можно е да сум направил грешка, но точно е тоа што денес го кажувам, а тоа е дека обвинетиот не беше учесник во настанот ниту пак е сторител на кривичното дело.

Без разлика на дадените искази на главен претрес Основниот суд Скопје 1 – Скопје на ден 24.4.2009 година донел Пресуда со која обвинетиот Незири го прогласил за виновен и го осудил на казна затвор во траење од 6 години. Во образложението на пресудата се наведува дека судот поклонил верба на препознавањето извршено во полиција во текот на 2002 година, но не и на категоричните изјави дека сега присутното на лице место обвинет не е истото лице кое учествувало на настанот и на извршувањето на кривичното дело. Не препознавањето на г. Незири во текот на повторената постапка судот го образложува со објаснувањето дека “е поминат подолг временски период од 7 години, ... па може да се должи и на промени во изгледот на обвинетиот...“.

Одбраната изјавила жалба со барање да се преиспита првостепената пресуда по сите основи предвидени во член 380[3] од ЗКП. За жал, Апелациониот суд во Скопје донел пресуда со која ги одбил вложените жалби и ја потврдил првостепената пресуда. Во образложението на пресудата се наведува потполно истото образложение кое го навел и првостепениот суд, т.е. Основниот суд Скопје 1 – Скопје.

Братот на г. Незири[4] до Хелсиншкиот комитет се упати со прашање дали е можно вакво нешто во една правна држава, како што е Република Македонија? Откако Хелсиншкиот комитет ги доби и ги разгледа доставените документи со жалење констатира дека тврдењето на странката е точно. При тоа неизбежно го поставува прашањето дали при утврдувањето на фактичката состојба судот го имал предвид членот 365[5] од ЗКП, како и фактот дека ЗКП не познава процесно дејствие препознавање според фотографии, туку само препознавање на лица. Препознавањето според фотографии извршено во полиција е незаконито бидејќи истото е извршено без присуство на истражен судија, јавен обвинител и бранител на

обвинетиот.

За истото Врховниот суд на Република Македонија веќе постапувал и одлучил дека судска пресуда не може да се заснива само и исклучиво врз основа на дејствието препознавање на според фотографии, бидејќи истите не се валидни како докази.

Хелсиншкиот комитет со голема загриженост се прашува дали во Република Македонија воопшто постои правото на правично судење, доколку да дали воопшто истото се применува? После редица случаи кои Хелсиншкиот комитет до сега ги има изнесено може да се констатира дека Република Македонија има уште многу да учи за институтот правично судење, само се прашува на чиј грб ќе падне товарот, како и кој ќе го плати учењето со неколку години казна затвор.

2.2. Ефективна казна затвор за малтретирање во вршење на службата - Случај Неџби Јашари, Тетово

Случајот на Неџби Јашари од страна на Хелсиншкиот комитет беше предмет на опсервација уште од 2007 година, кога г. Јашари беше киднапиран, тепан и малтретиран од страна на припадници на полицијата.

Против еден припадник на полицијата беше покрената кривична пријава од страна на Хелсиншкиот комитет[6]. Пријавата и прелогот од страна на Основното јавно обвинителство – Тетово беа прифатени и беше водена кривична постапка против припадникот на полицијата за кривично дело “Малтретирање во вршење на службата”. Правата и интересите на г. Јашари како оштетена странката во постапката беа застапени од страна на полномошници ангажирани од Хелсиншкиот комитет.

Основниот суд во Тетово на ден 02.07.2009 година ја донесе и јавно ја објави Пресудата заведена под К. бр. 722/08 со која обвинетиот го прогласи за виновен и го осуди на казна затвор во траење од 6 месеци, која казна со алтернативна мерка – Условна осуда нема да се изврши доколку обвинетиот за време од 2 години не стори ново кривично дело.

Останувајќи незадоволен од донесената пресуда во делот на санкцијата, ОЈО – Тетово поведе жалба, која од страна на Апелационен суд Гостивар на нејавна седница одржана на ден 07.10.2009 година е уважена, првостепената пресуда е преиначена во делот на осудата, така да обвинетиот е прогласен за виновен и е осуден на казна затвор во траење од 8 месеци.

Хелсиншкиот Комитет ја поздравува и оваа втората осудителна пресуда против обвинетиот, припадник на полицијата за малтретирање во вршење на службата, но прва со ефективна

казна затвор. Очекуваме дека бројот на осудителни пресуди против обвинетите полицајци за малтретирање и нечовечно постапување во иднина ќе се зголеми. Со тоа ќе се придонесе да и самата полиција ги увиде грешките на своите припадници, истите не по секоја цена да ги штити, кои иако како поединечни случаи, сепак во последно време се почесто и почесто ги има.

2.3. Што е љубитно од љубитиувањето на со закон загарантираниот љубитиувањето?! Случај Васе Китановски, Крайово

При обраќањето до Хелсиншкиот комитет, г. Китановски од Кратово не извести дека на ден 02.10.2007 година има поднесено Тужба за побарувања по основ на работен однос против тужениот Силекс Неметали Силекс ДООЕЛ Кратово. Тужбата е заведена под П. бр. 131/07. Основниот суд Кратово на ден 30.1.2008 година донел Пресуда со која го усвоил тужбеното барање, при што бил задолжен тужениот да на г. Китановски како тужител му исплати на име:

- О разлика во плата од исплатената плата до платата која Ви следува определен износ за точно определен период
- О придонеси од плата за ПИО во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на РМ на Ваше име како тужител определен износ за точно определен период
- О придонес за ПИО во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на РМ за зголемено траење на стажот определен износ за точно определен период и
- О надоместок за годишен одмор за 2007 година.

Останувајќи незадоволен од донесената пресуда тужениот на ден 10.2.2009 година вложил жалба до Апелационен суд Скопје. Апелациониот суд во Скопје на седница одржана на ден 28.01.2010 година донел Пресуда со која вложената жалба ја усвоил, првостепената ја преиначил со следниот диспозитив “Тужбеното барање се одбива како неосновано.” Во образложението на второстепената пресуда стои следното образложение:

О Апелационен суд сметал дека првостепената пресуда е незаконско и ја протолкувала како “погрешно применување на материјалното право”, иако судот имајќи ги предвид Законот за работни односи донел законска одржлива и образложена пресуда, во делот на платата, утврдување на висината на платата и на не прифаќањето на доставениот Правилник за плати, кој повеќе од очигледно и со докази поткрепено бил донесен незаконски од тужениот[7]

О Првостепениот суд погрешно постапил кога утврдил дека на тужителот треба да му се исплата на регрес за годишен одмор, без разлика дали на останатите работници им е

исплатено и без разлика на финансиската состојба на тужениот, наведувајќи дека “тужениот бил во лоша финансиска состојба поради потешкотите во материјалното финансиско работење и работел во загуби, ... па судот смета дека на тужителот за спорниот период не му следува исплата на регресот за годишен одмор... имајќи ја предвид лошата финансиска состојба на тужениот, како и фактот дека на другите вработени исто така не им бил исплатуван регрес за годишен одмор..“ .

Хелсиншкиот комитет останувајќи зачуден од образложението на Апелациониот суд се прашува што е побитно лошата финансиска состојба на тужениот и фактот дека на другите вработени не му е исплатено регрес на годишен одмор или почитување на правата кои се таксативно наброени во Законот за работни односи, кои всушност претставуваат *lex specialis* во однос на правата на работниците.

Хелсиншкиот Комитет е сериозно загрижен за погазувањето на најелементарните човекови права на здравствена заштита и непочитување на човековото достоинство и личност и апелира до надлежните за итно преземање на соодветни мерки за надминување на оваа состојба. Притоа останува да се надеваме дека случаите конечно ќе бидат испитани и ќе доведат до соодветна цел!

-----
[1] Declaration on the Rights of Disabled Persons Proclaimed by General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975

[2] UN Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Adopted by General Assembly resolution 46/119 of 17 December 1991

[3] Закон за кривична постапка (Сл. весник бр. 15/05) од 07.03.2005 година

Основи поради кои може да се побива пресудата - Член 380

Пресудата може да се побива:

- 1) поради суштествена повреда на одредбите на кривичната постапка;
- 2) поради повреда на Кривичниот законик;
- 3) поради погрешно или нецелосно утврдена фактичка состојба;
- 4) поради одлука за кривичните санкции, за одземање на имотна корист, за трошоците за кривичната постапка, за имотно-правните барања, како и поради одлука за објавување на пресудата преку печатот, радиото или телевизијата.

[4] Кемал Незири

[5] Закон за кривична постапка - Член 365

Судот ја заснова пресудата само врз фактите и доказите што се изнесени на главниот претрес. Судот е должен совесно да го оцени секој доказ поединечно и во врска со другите докази и врз основа на таква оценка да изведе заклучок дали некој факт е докажан.

[6] За истиот предмет предлог за утврдување на кривична одговорност била поднесена и од страна на канцеларијата на Народен правобранител.

[7] Член 105 – Работникот има право на заработувачка – плата согласно закон, колективен договор и договор за вработување
Член 107 - Платата на работникот за работа со полно работно време не може да биде пониска од најниската плата утврдена според Законот и Колективниот договор.

Член 109 – Платите се исплатуваат за периоди кои не смеат да бидат подолги од еден месец. Плата се исплаќа најдоцна 15 дена по изминувањето на исплатениот период ....

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**
Април 2010

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. *Продолжува дискриминацијата на ромскиите деца*
- 1.2. *Дали во Македонија владеат законите или волјата на владејачките?*
- 1.3. *Каде зашталка доднесена е кривична пријава? - Случај Бродец*
- 1.4. *„Тојло“/„сшудено“ со дозволи е за носење на зашворите за Хелсиншкиот Комитет*
- 1.5. *Иницијатива за воведување носачка за оценување на усвојеноста на Законот за градење*

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. *Правото на еднакви средства, правото на одбрана како и правото на правично судење – Случај Драган Даравелски*
- 2.2. *Повеќегодишно злуво шројане низ вратиите на државните институции – Случај на Милан Велиновски, Скопје*
- 2.3. *Судење во разумен рок, позитивно искуство – Случај Бобан Тодоровски*

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. *Продолжува дискриминацијата на ромскиите деца*

Хелсиншкиот Комитет неколку пати преку своите месечни извештаи информираше за континуираната дискриминација која се прави врз децата Роми. Како потврда е и забелешката во извештајот на Европската комисија против расна дискриминација ЕКРИ дека „Бројот на децата Роми кои одат на училиште се уште е мал и стапката на напуштање на училиштето е висока. Се уште се практикува сегрегација на учениците Роми. Продолжува практиката на испраќање деца Роми со тешкотии при учењето во специјални институции за лица со посебни потреби“.[1]

Оваа забелешка ја потврди и Народниот правобранител кој во февруари 2010 година посети неколку посебни основни училишта во Скопје, и тоа ПОУ „Д-р Златан Сремац“ и „Иднина“ кои имаат и подрачни паралелки во повеќе основни училишта во Скопје, ПОУ „Св. Климент Охридски“ во Ново Село, како и државните средни училишта за образование и рехабилитација: „Св. Наум Охридски“ во Скопје и „Искра“ во Штип.

Од добиените податоци Народниот правобранител утврди дека во споменатите посебни основни училишта во Република

Македонија има вклучено деца со посебни потреби од повеќе заедници што живеат во Републиката, но особено е голем бројот на деца од ромската етничка заедница. При увидот исто така било утврдено дека децата од ромската заедница не секогаш го завршуваат основното образование и дека најчесто по завршување на четврто одделение се отпишуваат, а тоа се најчесто женските деца.

Во врска со категоризацијата на децата за упис во посебни училишта, во извештајот на Народниот правобранител е наведено дека имаат сознанија дека и Министерството за труд и социјална политика констатирало постоење на повеќе установи кои издаваат наоди и мислења за видот и степенот на попреченоста во развојот поради што и предложило на Владата на Република Македонија да се подготват промени во постоечкиот правилник за видот и степенот на попреченост и посебните потреби на лицата со пречки во развојот, односно да се утврдат четири регионални комисии кои ќе бидат овластени да издаваат наоди и мислења, како и дека Министерството за труд и социјална политика и Владата на Република Македонија се запознати со утврдената состојба.

Хелсиншкиот Комитет со загриженост повторно ги констатира истите проблеми и ги потсетува надлежните органи на Конвенцијата за правата на детето во која најстрого е забранета дискриминација без оглед на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, вероисповедта, политичкото или друго убедување, националното, етничкото или социјалното потекло, имотната состојба, онеспособеноста, потеклото или друг статус на детето.

Поради тоа, јавно се обраќаме до Министерството за труд и социјална политика и владата на Република Македонија со барање на одговор кои мерки се преземени од нивна страна по препораките со цел соодветна заштита на правата и интересите на децата во овие училишта, пред се имајќи го во предвид најдобриот интерес на секое дете поединечно!

1.2. *Дали во Македонија владеат законите или волјата на владејачките?*

Во текот на изминатиот месец премиерот на Владата на РМ одржа средба со градоначалниците од редот на владејачката партија на која тие му дадоа отчет за сработеното досега.

Градоначалниците пак од владејачката партија формирале Совет на градоначалници, покрај веќе постоечката организација на сите општини во ликот на ЗЕЛС. Со ваквиот Совет, градоначалниците на општините членки се обврзуваат на соработка само со општините чии градоначалници се членови на владејачката

партија, очигледно заборавајќи дека тие се претставници на сите граѓани од нивните општини, а не само на оние кои гласале за нив.

Градоначалниците на 51 општина на премиерот му даваа отчет за сработеното во изминатата година, но и за проектите кои се во тек и допрва треба да се реализираат, без притоа никој да не се запраша од каде ја црпи премиерот таквата своја надлежност?! Дали од законите или од својата сопствена волја?!

Имено, функцијата градоначалник не се назначува од страна на премиерот туку се избира директно од граѓаните на демократски избори што пак подразбира дека истите се одговорни и имаат обврска за отчетност единствено пред граѓаните. Во однос пак на законитоста во работењето, единиците на локалната самоуправа одговараат пред управните органи законски формирани да вршат надзор.

Дури и барањето на премиерот за транспарентност во работата на општините е експлицитно регулирано во Законот за локална самоуправа, Закон за буџети и ред други закони според кои работат единиците на локалната самоуправа.

Напротив, ниеден правен акт во нашата држава не му овозможува на премиерот право градоначалниците да му се отчетуваат лично нему, што го наметнува заклучокот дека тој самиот е креатор на таквото право.

Сепак, потсетуваме дека Република Македонија е демократска држава во која треба да владее правото за сите и секаде а не волјата на владејачите, на сметка на сите останати.

Хелсиншкиот Комитет ја изразува својата загриженост за состојбата на супституирање на законите и наметнување на волонтаризам, со што се поткопува правната држава и се загрозуваат основните човекови права на граѓаните.

1.3. Каде зајдалка ѝоднесенаџа кривична ѝријава? - Случај Бродец

На 18 Март 2010 година претставници на Хелсиншкиот комитет остварија средба во Основното јавно обвинителство – Тетово за поднесената кривична пријава од страна на Хелсиншкиот комитет за случајот Бродец, третманот на притворени лица во полициската акција.[2]

Само за потсетување Хелсиншкиот комитет изготви извештај врз основа на мисија на утврдување на факти за полициската акција[3] и откако ги искористи сите други начини и средства да се расчисти случајот кој го смета за типичен пример за тортура ја поднесе кривичната пријава[4] уште во текот на 2008 година (30 јули 2008 година), откако претходно адвокати на Хелсиншкиот комитет добија полномоштва од страна на оштетените.

За жал, и по истекот на неколку години, Хелсиншкиот комитет не доби ниту одговор, ниту пак обвинителска одлука по истата па бевме приморани на лице место (ОЈО-Тетово) да се распрашаме што се случи со нашата кривична пријава.

На состанокот ни беше кажано дека таков документ немаат примено во нивната институција. Потоа следеше допис до ОЈО–Тетово, на кое ни одговорија дека за настаните случени во текот на 2007 година при т.н. случај Бродец од страна на ОЈО–Скопје до нивното обвинителство доставени биле списите по кривичниот предмет заради надлежно постапување по претставката на Народен правобранител на РМ. ОЈО-Тетово немајќи доволно основа да донесе одлука се обратил до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при МВР на РМ – Скопје за дополнителни податоци. Секторот им доставил посебен извештај во кое меѓу другото било утврдено дека нема злоупотреба и пречекорување на овластувањата на поедини припадници на полициските сили, дека употребата на огнено оружје и физичка сила од страна на Полицијата била соодветна, сразмерна, основана и неопходна, како и на приведените лица им биле обезбедени сите права во полициската постапка. Ваква информација МВР достави и до Хелсиншкиот комитет само неколку дена по полициската акција и истата заради контрадикторностите содржани во неа беше посебно третирана во нашиот извештај.

ОЈО-Тетово не извести и за следни чекори преземени по повод настаните случени во текот на 2007 година, по поднесената претставка од страна на Народниот правобранител на РМ. Но, во одговорот од ОЈО-Тетово нема ни трага ни глас од нас поднесената кривична пријава, ниту било каков конкретен одговор за истата.

ОЈО-Тетово понатаму на дописот наведува дека се преземени сите дејствија за целосно расветлување на предметниот настан, по што

следувало резолуција согласно член 42 став 3 од ЗКП вв со член 71 став 1 точка 5 од Правилникот за внатрешно работење на Јавното обвинителство. Во дописот се наведува и дека ОЈО дошло до заклучок, согласно член 35 став 4 од Законот за ЈО, дека употребата на огнено оружје и физичка сила од страна на Полицијата била соодветна, сразмерна, основана и неопходна, заради совладување на отпорот од криминалната банда која била добро вооружена со различен вид на огнено оружје и стационирана во селото, како и заради заштита на животите на локалното население.

Заради горенаведеното и не добивањето на одговор што се случи и каде залута поднесената кривична пријава, на 23 април 2010 година Хелсиншкиот комитет повторно ја поднесе истата до ОЈО-Тетово.

Хелсиншкиот комитет очекува да ОЈО-Тетово ќе постапи по истата, ќе преземе мерки и дејствија согласно позитивните законски норми како и дека подносителот на кривичната пријава ќе биде известен за исходот на истата, при што ќе му се даде правна можност и основа за преземање на натамошни чекори.

1.4. „Тойло“/„сџугено“ со дозволише за џосеџи на зашворише за Хелсиншкиот Комитет

Во текот на месец февруари јавноста беше шокирана од обвиненијата кои беа изнесени за случаите на тортура, силувања и малтретирања на малолетници во рамките на Воспитно-поправниот Дом Тетово, како и случајот на лицето Јован Ѓорѓиев кој ненадејно беше пуштен од КПД Идризово наводно поради лошата психичка состојба и неможноста на казнено - поправниот дом да се грижи за истиот. Меѓу другото, до Хелсиншкиот комитет пристигна и писмена претставка од група осуденички кои изразија големо незадоволство од материјалните услови во женското одделение во КПД Идризово.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права согласно својот мандат на делување веднаш реагираше до Управата за извршување на санкции и со две одделни писмени барања побара од истата да ни овозможи посета на Воспитно-поправниот Дом и женското одделение во КПД Идризово, во рамките на кои би ги испитале случаите и изнесените наводи, односно дали навистина станува збор за повреда на правата на штитениците на Домот и осуденичките во женското одделение.

Барање за дозвола за посета на Воспитно-поправниот Дом беше испратено до Управата на 2 март 2010 год, додека барањето за посета на КПД Идризово беше испратено на ден 18 март 2010 година. Земајќи ги во предвид тежината на обвинувањата кои беа изнесени, Хелсиншкиот Комитет во повеќе наврати оствари и

телефонски разговори со вработените во Управата од кои бевме известени дека дозвола ќе добиеме односно дека истата е во фаза на подготовка и ќе биде доставена до Директорот на Управата на потпишување.

Следствено, беа пратени и Ургенции до Управата за извршување на санкции по однос на двете барања, меѓутоа досега истите не вродија со плод.

И покрај тоа што Директорката на Управата за извршување на санкции во јавноста говори за „одличната соработка“ со Хелсиншкиот Комитет и нивната отвореност за сите прашања од нивна надлежност, што рака на срце е делумно точно – бидејќи во други случаи дозволите се добиваа брзо и лесно, повеќе од очигледен е молкот од нивна страна и целосното игнорирање на нашите барања за овие случаи.

Вратите на Воспитно-поправниот Дом и КПД Идризово останаа ЗАТВОРЕНИ за претставниците на Хелсиншкиот Комитет за човекови права, и овој пат не беа земени во предвид ниту експлицитните одредби на Законот за извршување на санкции за обврската на Управата за извршување на санкции да соработува со државни органи, научни и други установи и здруженија и други правни лица во насока на подобрување на условите за извршување на санкциите.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права е загрижен поради нееднаквиот третман на нашите барања, кој не само што не оди во прилог на заштита на правата на осудените лица, односно лицата кои издржуваат воспитна мерка, туку остава место за сомневања дека зад недозволените посети се крие нешто посериозно од она што до нас и јавноста пристигна како информација. Искрено се надеваме дека јавните излагања од страна на Директорката Управата за извршување на санкции за постојаната одлична соработка во иднина ќе бидат реалност без разлика на случаите за кои се бара дозвола за посета.

1.5. Иницијатива за џоведување џосџајка за оцелување на усџавносџа на Законоџ за џрадење

Собранието на Република Македонија, на седница одржана на 28 октомври 2009 година донесе Закон за градење, кој е објавен на Службен весник на Република Македонија бр. 130/2009 од истиот ден, а стапен во сила на ден 5 Ноември 2009 година.

Членот 138 ставовите 4, 5, 6, 7 и 8[5] од Законот за градење претставуваат директно прекршување на одредбите на Уставот на Република Македонија и Европската Конвенција за човековите права, ратификувана од страна на

Република Македонија, и тоа на член 8 став 1 алинеја 1, 3 и 6, член 30 од Уставот на Република Македонија и член 1 Протокол 1 од Европската конвенција за човекови права.

Поаѓајќи од домашното позитивно право[6] Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија поднесе Иницијатива за поведување постапка за оценување на уставноста на горенаведениот член од Законот за градење и побара да Уставниот суд да донесе Решение за поведување на постапка за оценување на уставноста на погоре наведениот член од Законот, а по спроведената постапка да донесе Одлука за поништување на истиот член заради спротивност со член 8 и член 30 од Уставот на Република Македонија.

Како причини за оспорување Хелсиншкиот комитет се наслона на следното: Конфискацијата како поим е регулиран во Кривичниот законик член 97 став 1, 2 и 3, каде се предвидува дека “Имотната корист од ставот 1 ќе се конфискува со судска одлука со која е утврдено извршување на кривично дело под условите предвидени со овој законик.”

Од друга страна членот 30 од Уставот на Република Македонија го гарантира правото на сопственост. Уставот исто така предвидува дека сопственоста и правата кои произлегуваат од неа, никому не можат да му бидат одземени или ограничени, освен кога се работи за јавен интерес утврден со закон, и тоа само и исклучиво во случај на експропријација на сопственоста, а за спроведената експропријација се гарантира и праведен надоместок кој не може да биде понизок од пазарната вредност.

Правото на сопственост е гарантирана и со член 1 Протокол 1 став 1 на Европската конвенција за човекови права, ратификувана од страна на Република Македонија, каде е наведено: “Секое физичко или правно лице има право на непречено уживање на својата сопственост. Никој нема да биде лишен од својата сопственост освен кога е тоа во јавен интерес и под услови определени со закон и општите принципи на меѓународното право.”

Хелсиншкиот Комитет очекува Иницијативата да биде усвоена од страна на Уставниот суд на Република Македонија, при што истиот во најкус можен рок да ги поништи оспорените одредби од Законот.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Правото на еднакви средствиња, правото на одбрана како и правото на правично судење – Случај Драган Даравелски

Основното јавно обвинителство – Скопје по спроведена истрага на ден 18.04.2005 година поднесол Обвинителен акт против Драган Даравелски од Куманово и лицето К. Д. исто така од Куманово за сторено едно кривично дело “Злоупотреба на службена положба и овластување” согласно член 353 став 3 вв со став 1 вв со член 22 и член 45, а второобвинетиот и за една кривично дело “Фалсификување службена исправа” согласно член 361 став 1 став 1 вв член 45 од КЗ.

Обвинението е поделено на два дела и тоа дејствија кои според ОЈО биле преземени во текот на 2001 година и дејствија преземени во текот на 2002 година. Имено обвинителството наведува дека обвинетите по претходен договор, без постоење на правен основ отстапиле возила на одредени друштво со ограничена одговорност, на ЈП за стопанисување со спортски објекти, како и на 24 општини низ државата, биле префрлени средства за исплата на физички лица кои не биле работно ангажирани за извршување на работи во ЦУ, со телеграми незаконски ги обврзал царинските испостави во РМ, средствата по разни основи наместо на Буџетот на РМ да ги исплатуваат на депозитна сметка на Царинската управа, за да откако обезбедил прилив на парични средства донел одлуки со кои се овластил себеси да доделува спонзорство и финансиска помош, пречекорувајќи ги границите на своите службени овластувања потпишале налози на штета на буџетот на РМ.

Г. Даравелски се товари како службено лице на Царинска управа и дека со дејствијата што ги презел, заедно со второобвинетот, по претходен договор, го оштетил буџетот на РМ.

Со Пресуда на Основен суд Скопје 1 - Скопје донесена и јавно објавена на ден 17.05.2007 година, првообвинетиот Даравелски е прогласен за виновен за сторено едно кривично дело Злоупотреба на службена положба и овластување по член 353 став 3 вв со став 1 вв со член 22 и член 45. Истиот е осуден на казна затвор во траење од 7 години, при што му било изречена и мерка на безбедност Забрана за вршење на професија, дејност или должност во траење од 5 години. Со истата пресуда на обвинетите им се запленило и имотната корист во вкупен паричен износ од 103.575.167.00 денари.

Образложението на судот е дека првообвинетиот Даравелски и второобвинетот по претходен договор, како службени лица, искористувајќи ја својата службена положба и овластување и пречекорувајќи ги границите на овластувањето, вршејќи набавка на 75 моторни возило, без при тоа да постои одлука на Царинската управа за потребата за набавка на возила, без распишување на јавен тендер за набавка на возилата, без склучување на непосредни спогодби за количината, видот и цената на возилата и од ист добавувач без претходно да се обезбедат средства од Министерството за финансии при Владата на Република Македонија, со отстапување на 27 од набавените возила без Одлука на Владата на РМ, со префрлување на средства без претходно склучен договор на име на повеќе физички лица кои немале склучено договор за дело, а за наводно извршени повремени или привремени работи за потребите на ЦУ, а сето тоа на штета на Буџетот на РМ прибавиле во 2001 и 2002 година значителна имотна корист од вкупен износ од 103.575.167.00 денари.

Останувајќи незадоволни од донесената пресуда од страна на обвинетите[7] се вложени жалби, но со пресуда на второстепениот апелационен суд истите се одбиени како неосновани, а првостепената пресуда е потврдена. Од страна на обвинетиот вложен е вонреден правен лек - Вонредно преиспитување на правосилна судска одлука, по кој, иако поднесен од 2008 година, Врховниот суд на Република Македонија се уште се нема произнесено.

Хелсиншкиот комитет откако ги доби потребните документи увиде дека на г. Даравелски не му било почитувано правото на фер постапка и правично судење, а притоа имајќи ја во предвид практичната примена и толкувањето на член 6 од Европската конвенција за човекови права. За жал, првостепениот судски орган направил огромни повреди во текот на постапката, и тоа:

- не оневозможување на правото на одбрана уште во текот на истражната постапка, на ополномоштените бранители (член 63 став 3[8] од ЗКП) не им било дозволено присуство на распит на второобвинетот во текот на истрагата со образложение дека обвинетиот е во бегство, и истиот не е присутен да ја изрази својата вола за тоа кого ангажира за бранител или дали ќе ги ангажира

- не дозволување на првообвинетиот да даде одбрана, односно да биде сослушан во истражна постапка, иако истиот го известил судот дека поради здравствени причини се наоѓа на лекување во странство и поради природата на болеста не е во можност да се јави во судот и да даде одбрана, но штом се подобри истата ќе се јавел во судот, иако истиот до судот доставил известување со кое судијата го

известил за адресата на живеење во Србија, чиј државјанин е и каде легално престојувал од 2002 година, што значи дека првообвинетиот не се наоѓал во бегство и дека првообвинетиот е достапен во истата адреса, но сите овие обиди судот ги игнорирал

- водење на обвинетиот како недостапен, иако истиот на неколку наврати уредно со поднесоци го известил судот за достапноста и неговата адреса ан живеење

- не овозможување и не дозволување на бранителите да извршат увид во списите на предметот со кое нешто е ускратено правото на бранителите да си ја извршат својата обврска, нивните поднесоци истражниот судија не ги земал предвид (спротивно на член 69[9] од ЗКП, Сл. весник број 15/97)

- продолжување на мерката притвор со решение од 13.01.2006 година (мерка која претходно само еднаш е определена со решение од 29.05.2003 година), не продолжена дури и по подигнат обвинител акт од 18.04.2005 година, на предлог на ОЈО – Скопје, после цели 2 години и 7 месеци од првото определување и 9 месеци од подигнување на актот, значи по истекот на законскиот рок од 30 дена (спротивно на член 189 став 3[10] и член 257 од ЗКП)

- судот не му доставил обвинителен акт на обвинетиот (иако истиот на неколку наврати го има известно судот за неговата точна адреса во Р. Србија), по што започнал главен претрес, односно пред стапување на правна сила на обвинителниот акт, започната е и водена е судската постапка

- судење на првообвинетиот во отсуство, со образложение опасност од застареност на делото (спротивно на член 107 став 1 алинеја 3[11] од КЗ – застареност на овој вид кривични дела настапува за 10 години од извршувањето на делото)

- се утврдува одговорност, во смисла како се потрошени средствата и од кои сметки, но не дава одговор кој е оштетен, со која сума и во која висина, односно во чија полза е нанесена штета

кои повреди второстепениот судски орган само ги потврдил без притоа да ги има во предвид правото на еднакви средства, правата на одбраната како и правото на правично судење кои се едни од основните принципи и начела на член 6 став 1 од Конвенцијата.

Хелсиншкиот комитет очекува да Европскиот суд за човекови права ја увиде повредата, истата ја констатира а обвинетиот ќе има можност постапката да ја повтори пред домашните судски органи повторно.

Хелсиншкиот комитет воедно укажува дека и чекање од повеќе од две години, да Врховниот суд на Република Македонија одлучи по вонредниот правен лек исто така значи повреда на правото на правично судење и судење во

неразумен рок, заради кое нешто ја советува странката да поднесе Барање за судење во разумен рок до истиот суд.

2.2. Повеќегодишно злуво шројвање низ вработување на државни институции – Случај на Милан Велиновски, Скопје

Хелсиншкиот комитет од страна на г. Милан Велиновски од Скопје беше известен дека на 5 ноември 2004 година има поднесено пријава до Министерство за внатрешни работи, на име на тогашниот министер г. Силјан Аврамовски против лицето С. С. од Битола, вработен во МВР на РМ, во Собрание на РМ, во обезбедување на претседателот на РМ. Иста таква пријава има поднесено и до г. Љубомир Михајловски – министер за внатрешни работи (поднесена на 1 Јуни 2005 година) и лично до г-ѓа Гордана Јанкуловска и тоа на 24 Април 2007 година.

Преку доставената пријава МВР била известена дека лицето С. С. го измамил (му зел пари, кои пари после не му ги вратил) заради што поднел и пријава првин до ПС Горче Петров, кои го упатиле да се обрати до полициска станица Центар со образложение дека настанот се случува во подрачјето на Центар. Од таму бил упатен да се обрати лично до министерот со образложение дека се работи за нивен колега односно припадник на МВР, а министерството било надлежно да постапува по таков тип на пријави.

Во претставката странката наведува дека иако пријавата ја поднел уште во текот на 2004 година (до г. Аврамовски), во текот на 2005 година (до г. Михалјовски) и во текот на 2007 година (до г-ѓа Јанкуловска), но до 2009/2010 година од нивна страна нема добиено повратна информација кои дејствија се преземени, односно дали е поднесена кривична пријава против лицето С. С. до ОЈО – Скопје.

Хелсиншкиот комитет, по разгледувањето на доставените документи, се обрати со писмен допис до полициската станица Центар со барање да биде известени за преземените мерки и дејствија од нивна страна, а поврзано со пријавуваниот настан. По телефонски разговор од нивна страна бевме известени дека кај нив нема пријава против лицето С. С., па не упатија да се обратиме до Министерството за внатрешни работи.

Со писмен допис се обравме до Министерството за внатрешни работи – Скопје и побаравме да бидеме известени за случајот. Од

страна на Секторот беше побарано да им се достават дополнителни податоци како и пријавата која странката ја поднел уште во текот на 2007 година. Со препратен допис Секторот беше детално известен за случајот, по што на ден 12 Април 2010 година добиен е одговор од нивна страна дека поднесената пријава од страна на странката пак од нив е препратена до СВР – Битола за нивно запознавање и натамошно постапување.

Странката е упатена да се обрати до СВР – Битола и да се распраша за преземените мерки и дејствија од нивната страна за расчистување на случајот.

Хелсиншкиот комитет остана вчудоневиден од добиениот долго баран одговор, но се уште остана отворено прашањето, зошто г. Велиновски за овој временски период од 2004 година не добил никаков повратен одговор, за мерките и чекорите преземени од страна на МВР или СВР – Битола. Сеедно кој орган ќе постапел, битно е да се постапи, а странката да биде известена. Или пак, тука се работи за нешто подлабоко. Останува да прејудиираме дека целата работа намерно е прикриено, бидејќи се работи за пријава против колега полицаец!

Иако случајот регуларно е пријавен навреме во државните надлежни институции, г. Велиновски бил поучен да оди од една институција во друга, без ефикасност, а сега кога се поминати дури 6 години, г. Велиновски не знае што е преземено, ниту пак што и кои правни лекови може да ги преземе, кога сите можни рокови за било какво правно преземање на чекори е застарено. Ова му доаѓа како народната “Имаш право, но не ти го давам”, бидејќи пристапот до истото ти е попречен, (во конкретниот случај) токму од државниот орган кој треба да те заштити?

2.3. Сугење во разумен рок, шројивно искуштво – Случај Бобан Тодоровски

Хелсиншкиот комитет од страна на г. Тодоровски беше известен дека на 5 април 1996 година има поднесено барање за признавање на својство на мирновременски воен инвалид до Министерството за труд и социјална политика – Републичка управа за прашања на борците и воените инвалиди – Скопје. На 14 јуни 1996 година првостепениот орган донел Решение со кое барањето било одбиено како неосновано со образложение дека кај странката било констатирано заболување, но Комисијата сметала дека нема основ за одредување на воен инвалидитет односно дека странката нема воен

инвалидитет. При што укажуваат дека не бил исполнет условот од член 10 од Законот за правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци според кој оштетувањето на организмот треба да изнесува најмалку 60%.

Странката вложила жалба, а второстепениот орган[12] со Решение ја одбила како неоснована. Странката повела Тужба за управен спор пред Врховниот суд на Република Македонија, кој на седница истата ја уважил, оспореното решение го поништил и дал конкретни упатства да се преземаат од страна на државниот второстепен орган.

Од овој момент на неколку наврати странката поднесува жалби на донесените решенија од страна на второстепениот орган[13], а Врховниот суд на Република Македонија истите со пресуди[14] ги поништил и предметот го враќал на повторно разгледување и одлучување, со исто образложение и упатство дека треба да се направи по комплетна анализа за лекувањата и датумот од кога истите траат.

Останувајќи незадоволен од второстепеното Решение бр. 12-609/2 од 29 септември 2006 година донесено од страна на министерството, вложил Тужба за управен спор до Управниот суд на Република Македонија, кој на седница одржана на 2 Јуни 2009 година со Пресуда У. бр. 2235/2007 сега вложената тужба го одбило како неосновано со образложение дека не се исполнети законските услови за признавање на својство на мирновременски воен инвалидитет, односно дека не бил запазен рокот за поднесување на барањето од страна на странката.

Хелсиншкиот комитет откако ги доби и разгледа потребните документи заклучи Врховниот суд на РМ веќе пет пати одлучувал по правната работа покрената од страна на странката, при што четири пати уважил, решенијата ги поништил, а предметот го враќал на повторно разгледување и одлучување. Управниот суд на Република Македонија одлучувајќи по петти пат, не земајќи ги предвид наводите и упатствата дадени од во текот на претходната постапка која е водена пред Врховниот суд на РМ а и согласно потполно истите докази и факти одлучил на штета на странката, односно тужбата ја одбил како неоснована. Ако тужбата била неоснована, истата Врховниот суд на РМ можел уште при првото разгледување и постапување да го одбие со што странката немала да трпи штета, а воедно постапката немало да трае цели 13 години, кое нешто довело до беспредметно долго траење на постапката.

Г. Тодоровски беше упатен да поднесе Барање за заштита на правото на судење во разумен рок до Врховен суд на РМ согласно член 36 од

Законот за судовите и член 4 од Законот за изменување и дополнување на Законот за судовите, при што и му беше помогнато при составувањето на истото барање. Воедно му беше помогнато и при пополнувањето на Апликацијата за повреда на член 6 став 1 поврзано со член 13 од Европската конвенција за човекови права поднесена пред Европскиот суд за човекови права, за долго траење на постапката.

На ден 19 Април 2010 година г. Тодоровски не извести Врховниот суд на Република Македонија донел Решение со кое барањето му е усвоено, утврдено е повреда на правото на судење во разумен рок при што и му е досудено и правичен надоместок како подносител на барањето.

Хелсиншкиот комитет го поздравува донесеното Решение и го охрабрува Врховниот суд на Република Македонија да и понатаму позитивно одлучи при ваквите експлицитни случаи на повреда на судења во разумен рок.

[1] <http://www.sobranie.mk>

[2] Во текот на утрото на 7 Ноември 2007 година од страна на Министерството за внатрешни работи беше изведена полициската акција наречена “Планинска бура”. Во акцијата беа убиени шест лица, а по спроведување на истата беа приведени/лишени од слобода тринаесет лица. Според податоците од роднините, лицата биле лишени од слобода околу 15 часот, а според официјалната Информација на МВР, по приведувањето лишените лица биле однесени во полициската станица “Гази Баба”, околу 18 часот. Во 18:30 часот била викната Брза помош да им се направи медицински преглед, а пет лица биле однесени во Ургентниот центар заради укажување на соодветна медицинска помош бидејќи имале повреди од таков карактер, чие лекување не може да се врши амбулантно. Сите лица кои биле амбулантно лекувани во Ургентниот Центар имаат доказ за здобиените телесни повреди. Во деновите потоа се појавија најнапред фотографии, потоа и видео клипови снимени со мобилен телефон на дел од приведените од кои повеќе од очигледна е примената на сила – јасно видливи беа телесни повреди по главата до таа мерка што тешко можеше да се утврди идентитетот на приведените.

[3] <http://www.mhc.org.mk/default-mk.asp?ItemID=E39D1C7DCF6988449832BA16DAC1D8BC&arc=1>

[4] Кривична пријава за “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” и “Малтретирање во вршење на службата” за припадници на полицијата во акцијата “Планинска бура”

[5] Член 138 ставовите 4, 5, 6, 7 и 8 од Законот за градење:

4) Со запишување на заложното право и изрекувањето на пеналите се одлага

спроведувањето на присилно извршување на решението во рок не подолг од три години од денот на донесувањето на решението.

5) Доколку обврзникот не ја исполни обврската за отстранување или усогласување на градбата со одобриеното за градење во рокот определен во решението и/или не плати пенали три месеца еднопосредно, надлежниот орган ќе пристапи кон присилно извршување со стекнување на сопственост на земјиштето и на објектот - делот кој е изграден со одобриеното за градење, доколку таков е затекнат на начин и постапка согласно со овој закон.

6) Преносот на правото на сопственост на заложното земјиште и објектот – делот кој е изграден со одобриеното за градење се врши со упис на промената во јавните книги врз основа на посебен заклучок за извршување на надлежниот инспектор. Заклучокот за извршување претставува и основ за промена на инвеститорот во одобриеното за градење и одобриеното за употреба во однос на делот од објектот кој е изграден со одобриеното за градење, а е затекнат при извршувањето.

7) Против заклучокот од ставот 6 на овој член е дозволена посебна жалба која не го одлага присилното извршување.

8) Доколку обврзникот ја исполни обврската за отстранување утврдена со решението и ги плати пеналите, престанува заложното право и надлежниот инспектор донесува заклучок кој претставува основ за бришење на заложното право во Јавната книга на недвижностите.

[6] член 12 од Деловникот на Уставниот суд на Република Македонија

[7] Вложени од одбрана на обвинетите, од роднините на обвинетиот

[8] (3) Бранител на обвинетиот можат да му обезбедат и неговиот законски застапник, брачниот односно вонбрачниот другар, роднина по крв во права линија, посвоител, посвоеник, брат, сестра и хранител.

[9] Кога е доставено барање од овластениот тужител за покренување на кривична постапка, како и кога истражниот судија пред донесување на решение за спроведување на истрага ќе изврши потребни истражни дејствија, бранителот има право да ги разгледа списите и другите прибавени предмети што служат како доказ.

[10] (3) Притворот може по одлука на советот (член 22 став 6) да се продолжи најмногу за 60 дена. Против решението на советот е дозволена жалба која не го задржува извршувањето на решението.

[11] Застареност на кривичното гонење - Член 107

(1) Ако во овој законик не е определено поинаку,

кривичното гонење не може да се преземе кога ќе поминат:

3) десет години од извршувањето на кривично дело за кое според законот може да се изрече затвор над пет години,

[12] Министерството за труд и социјална политика жалбата

[13] Решение бр. 12-961/3 од 27.10.1998 година; Решение бр. 12-847/2 од 17.11.2000 година и Решение бр. 12-546/6 од 01.07.2003 година

[14] Пресуда У. бр. 3100/98 од 10.05.2000 година; Пресуда У. бр. 2199/2000 од 11.12.2002 година и Пресуда У. бр. 2110/03 од 16.03.2006 година.

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА
Мај 2010**

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. Чекор наштаму во реализација на Преокшош „Државата полициска, полицајата паршиска“
- 1.2. Полицијата, стечајците и слободата на здружување и изразување преошесш
- 1.3. Разгледување на вшориош периодичен извештај на Република Македонија на КПД од стшрана на комитетот за права на деетшо
- 1.4. Генерирање или борба преошв хомофобијата во Република Македонија
- 1.5. Селективно почитување на човековите права на локално ниво

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Нужноста од определувањето на мерката пришвор – Случај Башким Али
- 2.2. Јаки најави за исшрага, а резултатите нема – Случај С. М.
- 2.3. Правно неогржливо образложение и самоволие во полициските поштајувања - Случај Дражи Трајковски, Гевгелија
- 2.4. Судскиот совет реалност или фикција. Случај Радевски Александар

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. Чекор наштаму во реализација на Преокшош „Државата полициска, полицајата паршиска“

Преку предлог имени и дополнувања на „технички закон“ (Законот за телекомуникации) Владата на РМ, како предлагач и власта, преку мнозинството во парламентот, се близу до остварувањето на еден голем чекор во целосното воспоставување на полициска држава и де факто бришење на правото на приватност, како едно од темелните човекови права.

Предлог законот не ги почитува Уставот на РМ (кој ја штити неповредливоста на слободата и тајноста на писмата и сите други облици на општење и гарантира почитување и заштита на приватноста на личниот и семеен живот, на достоинството и угледот, бидејќи овозможува отстапување од овие начела без судска одлука) и еден куп меѓународни документи кои државата ги прифатила и кои како такви сами по себе се дел од нашата легислатива. Измените и доплонувањата на Законот за телекомуникации, кои го минаа првото читање и сега се на второ читање во Собранието на РМ, наместо да понуди негово услогласување со обврските на операторите и давателите на јавни комуникациски услуги со решенијата предвидени во Законот за следење на комуникациите, оди чекор натаму – нуди нови

можности за лесно и директно зафаќање на полицијата и тајните служби во приватноста, патем непочтувајќи ги и важечките закони на државата - за крвична постапка и за следење на комуникации и оној за внатрешни работи.

Предлог законот прдвидува “операторите на јавни комуникациски мрежи и давателите на јавни комуникациски услуги се должни на барање на надлежните државни органи да им ги достават податоците за сообраќај кога е тоа потребно заради спречување или откривање на крвични дела, заради водење на крвична постапка или кога тоа го бараат интересите на безбедноста и одбраната на Република Македонија”[1]. Предлагачите на измените одат и чекор понатаму во дерогирање на веќе постоечките законски и уставни норми давајќи му на овластениот орган за следење на комуникациите (МВР) неограничена моќ за располагање со податоците, заобиколувајќи секаква надворешна контрола. Во предлог законот[2] се определува дека на овластениот орган за следење на комуникации – а тоа е МВР, операторите на јавни комуникациски мрежи и давателите на јавни комуникациски услуги се должни да му овозможат постојан и директен пристап до своите електронски комуникациски мрежи како и услови за самостојно превземање на податоците за сообраќај. И ова решение е исто така проширено и на локациите на терминалната опрема на корисниците[3]. Сосема е јасно дека со ваквите решенија се избегнува Судот, Јавното обвинителство па дури и самите оператори затоа што на МВР му е овозможено самостојно преземање на податоците за сообраќај, така што никој друг нема потреба да знае дека МВР превзема податоци, додека за надворешна контрола не станува воопшто збор, што е во апсолутна колизија со веќе постоечкото законодавство.

Излишно е да се напомене дека во процесот на изготвување на предлог-измените е спроведен на нетранспарентен и неинклузивен начин, без овозможување на учество на релевантните институции (Делегација на Европска Унија во РМ, Дирекцијата за заштита на личните податоци), како и домашната и мешународна стручната јавност, приватниот и граѓанскиот сектор.

Хелсиншкиот комитет се придружи кон барањата на дел од невладините организации за повлекување на предлог законот, и самиот изготви коментари на предлог законот за измени доплнувања на Законот за телекомуникации и истите ги достави до пратениците во Собранието на РМ[4].

1.2. Полицијата, стечајците и слободата на здружување и изразување преошесш

Република Македонија се смета за демократска држава во која се води сметка за обезбедување

и заштита на човековите права и слободи. Па така со самото прифаќање на меѓународните документи од кои произлегуваат основните гаранции за човековите права и нивно уставно интегрирање, меѓу кои и слободата на здружување и изразување на јавен протест државата презела обврска не само да ги овозможува туку истите да ги заштитува и обезбедува.

За жал, континуираните опструкции на протестите на стечајците кои се обидуваат да ги искажат своите барања на мирен протест, наведуваат на заклучокот дека демократијата и заштитата на човековите права а особено на правото на здружување и протест во Македонија се само зборови на хартија.

Правото на искажување протест е законски регулирано и истото подразбира дека откако протестот ќе биде најавен, полицијата соработува со организаторот на јавниот собир заради непречено одржување на собирот и преземање на мерки за заштита на животот, личната сигурност и одржување на јавниот ред и мир[5].

Сепак, во случајот на стечајците изгледа како припадниците на полицијата да добиле наредба да забораваат на своите обврски за обезбедување на јавниот ред и мир и заштита на личната сигурност на учесниците, па истите како неми набљудувачи на состојбите дозволуваат да дојде до физички и вербален напад над организаторите на протестот.

Полицијата е алатка за спроведување на законите а не за нивно прекршување и притоа треба да биде сервис на граѓаните во функција на нивната сигурност и безбедност без разлика на политичката припадност. Ова не е прв пат како сме сведоци на погазувањето на човековото достоинство во обидот да си го изрази своето мислење, такви беа и ланските случувања со јавните собири на студентите од архитектура како и фармерите од Битола, за што Република Македонија доби и експлицитни забелешки во Извештајот на Европската Комисија кои очигледно не биле доволни за Владата да го смени однесувањето.

Комитетот уште еднаш потсетува на најголемите придобивки на демократијата, како правото на здружување и изразување на протест, и укажува дека секое спротивно однесување освен нивна заштита претставува погазување на човековите права, а со тоа и на демократските принципи на едно општество.

1.3. Разгледување на вториот периодичен извештај на Република Македонија на КПД од сѝрана на комисијата за правата на децата

На 54-та сесија на Комитетот за правата на детето, која се одржа на 27 и 28 мај 2010, присуствуваше и претставник на Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија. На сесијата беа разгледувани Вториот периодичен извештај на Република Македонија за исполнувањето на обврските од Конвенцијата за правата на детето и иницијалните извештаи за факултативните протоколи на Конвенцијата.

По пристапувањето и ратификацијата од страна на Република Македонија на Конвенцијата за правата на детето во 1993 година, потоа на Факултативниот протокол за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија во 2003 година, и на Факултативниот протокол за инволвираност на деца во вооружени конфликти во 2004 година, Република Македонија презема обврска за почитување на нивните одредби, како и усогласување на домашното законодавство со нив.

Иако од страна на Комитетот за правата на детето беше поздравен напорот на државата да го усогласи законодавството со Конвенцијата и Протоколите, сепак беше констатирано дека има уште многу да се направи за да се обезбеди целосна заштита на правата на децата.

Хелсиншкиот Комитет како учесник во целокупниот процес при подготвувањето на Алтернативниот извештај[6] и присуството на пред-сесијата и сесијата на Комитетот за правата на детето, ги очекува конечните препораки кои треба широко да бидат дисеминирани, а истовремено ќе го мониторира нивното имплементирање и остварување.

1.4. Генерирање или борба против хомофобијата во Република Македонија

Меѓународниот ден за борба против хомофобијата (ИДАНО) 17 мај, заедно со последното истражување на ХЕРА за курикулумите во образовниот систем, повторно го исфрлија на површина институционалното ширење на хомофобија, која е во спротивност со заложбите на Република Македонија за целосно имплементирање на принципот на човекови права и недискриминација.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија најостро реагира на

публикацијата и употребата на три учебници, кои активно се користат од страна на студентите на факултетите за медицина, стоматологија и психологија. Два од учебниците се потпишани од професор доктор Георги Чадловски (Психијатрија 1 и 2; Просветно дело; Скопје; 2004 и Медицинска Психологија; Просветно дело, Скопје, 2004), а еден од професор Олга Шкарик (Развојна Психологија; Филозофски факултет, Скопје, 2004). Исто така во средното образование, во употреба се учебниците од Марија Костова, Анета Бараковска и Ели Маказлиева (ур). (Педагогија за трета година гимназиско, избран предмет, Просветно Дело 2005); Темков Кирил (Етика за втора година гимназиско, Просветно Дело 2004). Во сите овие учебници хомосексуалноста се третира како болест и како социо-патолошка појава и како растројство на сексуалниот нагон. Со ваков став настапи и еден пратеник во Собранието на Република Македонија, што ги става хомосексуалците под висок ризик за трпење насилство.

Хелсиншкиот Комитет се обрати до Канцеларијата на Светската Здравствена Организација во Скопје и како одговор ја доби Класификацијата на болести, во која јасно се гледа дека хомосексуалноста ја нема на листата на болести и растројства[7]. Земајќи го предвид фактот дека СЗО, АПА, Македонската Психијатриска Асоцијација и Лекарската Комора на Македонија ја имаат тргнато (првите две многу порано, а вторите подоцна) хомосексуалноста од листата на болести, ширењето на вакви информации е крајно дискриминирачки, нетолерантен и чин на стигматизација на хомосексуалците во Република Македонија. Присуството на овие информации во образовниот систем на Р.М. значи дека државата институционално шири хомофобија меѓу своите граѓани.

Комисијата за Човекови права на ОН го воспостави тригодишниот мандат на Специјалниот известувач во 2002 и истиот беше продолжен во 2005 за 3 години. На десетгодишнината од конференцијата во Каиро, Специјалниот известувач говореше за репродуктивните и сексуални права во својот извештај за Комисијата за човекови права. Тоа е сеопфатен документ кој ги разграничува врската помеѓу репродуктивните/сексуалните права и човековите права и кој говори за сексуалните и репродуктивни права и ЛГБТ правата. Извештајот ја исклучува дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација при реализацијата на сексуалните и репродуктивните права. Правото на здравје, вклучувајќи го сексуалното и репродуктивното здравје ги вклучува сексуалните права кои се дефинирани како сексуални слободи од страна на Специјалниот известувач. Сексуалните права се човекови права и тие ги вклучуваат - „правото

на секое лице да ја изрази својата сексуална ориентација, со почит кон добро состојбата и правата на другите, без страв од прогонство, ускратување на слободата и социјално вмешување“.

Важноста на јавното здравје исто така е потцртана во член 153 на Договорот на Европската Заедница и член 129 на договорот на Европската Унија.

Во насока за надминување на етаблираните стереотипи и циркулацијата на погрешни и застарени информации и во образовниот систем и во другите средства за информирање и десеминација на знаење, како и надминување на конфликтот на информации кој ќе се случи со воведувањето на часовите за Животни вештини, Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија организира јавна дебата од која произлегоа неколку заклучоци. Истражувањата и мониторинг спроведени врз курикулумите во средното и високото образование во Република Македонија покажуваат забележително присуство на стереотипни репрезентации на хомосексуалците, а во значителен број на примери и патологизација на хомосексуалноста, што е во спротивност со одредбите на СЗО, АПА, како и Лекарската Комора на Македонија и Македонската психијатриска асоцијација. Од овие причини, на дебатата беше упатен апел до Владата на РМ, а посебно до Министерството за образование и наука и Биро за развој на образованието за повлекување на постоечките учебници[8] и креирање на програми и содржини кои ќе бидат во согласност со современите сознанија и факти, како и кои ќе овозможат промоција на принципите на недискриминација, демократија и почитување на човековите права.

Истражувањето со наслов “Љубов после часови“, спроведено од НВО Х.Е.Р.А, покажува дека знаењата од областа на сексуалното и репродуктивното здравје помеѓу учениците од средно образование се се уште незначајни. Кај голем број на испитаниците се покажува комплетно непознавање на некои од основните методи за заштита од сексуално преносливи инфекции, како и големо присуство на предрасуди и стереотипи, посебно кон малцинските групи. Голем процент од испитаниците родители покажуваат позитивен став кон воведувањето на образование за сексуално здравје, а постоечките теми во програмите само парцијално ги покриваат темите кои влегуваат во комплексот на сексуалното образование. Од овие сознанија беше заклучено дека е неопходно воведување на образование за сексуално здравје кое ќе има холистички пристап кон проблематиката и ќе се заснова на добрите искуства и практики од други земји (Шведска, Белгија, Холандија итн.). Заеднички беше поздравена иницијативата за

оведување на предметот за “Животни вештини” и беше упатен апел за сериозно и доследно спроведување на оваа програма. Беше поздравено подготвувањето и на стратегијата за репродуктивно и сексуално здравје во подготовка на Министерството за здравство во соработка со експертската јавност и невладиниот сектор. Истовремено беше упатена и препорака дека Стратегијата мора сериозно да се заснова на пристап кој ќе ги земе предвид потребите и проблемите на маргинализираните заедници, посебно родовите и сексуалните малцинства.

1.5. Селективно иочување на човековите права на локално ниво

На 12 Мај 2010 година, на започната работилница наменета за општините Арачиново и Центар Жупа, претставниците на администрацијата и советниците на општина Арачиново одбија да присуствуваат и да имаат било какво натамошно учество доколку презентациите на истата се водат на македонски јазик, иако притоа сите потребни материјали заради потребите на работилницата беа обезбедени на албански јазик, беше овозможено прекинување и превод на албански јазик по потреба, во насока на дообјаснување на термините и беше договорено дискусијата да ја водат на албански јазик.

И покрај напорите на претставниците на Хелсиншкиот комитет за изнаоѓање на решение за продолжување на работилницата, како и покрај укажувањето дека треба да ни се приклучат и претставници од општина Центар Жупа, кои не го употребуваат албанскиот јазик, претставниците на општина Арачиново заминаа и ја напуштија салата, притоа нарушувајќи ги правата на претставниците на Хелсиншкиот Комитет да ја работат својата работа на јазик кој го разбираат и воедно е прв официјален јазик во Република Македонија.

Ваквата груба злоупотреба на принципот на човековите права и негирање на правото на другиот, Хелсиншкиот комитет најостро го осудува, а потегот на претставниците на општина Арачиново го смета како симптоматичен чекор кој не само што е спротивен на принципот на човекови права, туку е спротивен и на важечкото позитивно право во Република Македонија, заради кое Хелсиншкиот комитет ќе упати и протесна нота до Градоначалникот на општината. Во оваа пригода сакаме да потсетиме и на член 1 од Универзалната декларација за човековите права

каде се наведува: “Сите човечки суштества се родени слободни и еднакви во достоинство и права.”

Хелсиншкиот комитет сака да укаже дека иако е невладина организација, формирано здружение на граѓани, не е државен орган и не е законски обврзан да обезбедува употреба и примена на јазикот кој го зборуваат најмалку од 20% од граѓаните на РМ, сепак на претставниците на општина Арачиново, која има мнозинство албанско население, на 12 Мај 2010 година им беа исполнети сите услови и можности за продолжување и одржување на работилницата.

Правото на употребата на јазиците е стриктно регулирано во домашното законодавство, и тоа во член 7 од Уставот на Република Македонија и Амандман V на Уставот (На целата територија во Република Македонија службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо. Кој било граѓанин кој живее во единиците на локалната самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик, во комуникацијата со подрачните единици на министерствата, може да употреби кој било од службените јазици и неговото писмо.) и член 2 од Законот за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа (Во органите на државната власт во Република Македонија може да се користи и службениот јазик различен од македонскиот јазик во согласност со овој закон.) Со гореспоменатото законодавство се предвидува употреба на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија, и тоа во:

- О официјалните евиденции, во процесот на издавање на личните документи,
- О во единиците на локалната самоуправа,
- О во комуникацијата со министерствата и подрачните единици на министерствата и во органите на државната власт,
- О во судските постапки,
- О во пленарните седници на Собранието на РМ и
- О при објавување на законите и прописите.

Хелсиншкиот комитет сака да укаже дека ваквите политики на исклучивост водат кон делби а не кон соживот, сечија слобода и права завршуваат на границата на правата и слободата на другиот. Ова е тажен пример кој укажува како се применуваат и се практикуваат човековите права на локално ниво и уште еднаш им укажува на претставниците на единиците на локалната

самоуправа дека при нивното работење треба да ја имаат предвид универзалната народна мудрост “Однесувај се кон другите онака како што сакаш да се однесуваат тие кон тебе”.

Контекст:

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија доби одобрување и финансиска поддршка од Европската Унија преку програмата Прогрес за проектот “Воведување индикатори за мерење на дискриминацијата на локално ниво (преку информации, едукација и индикатори за мерење)”. Инволвиран партнер во спроведувањето на проектот исто така е и Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика.

Проектот поаѓа од премисата на поддршка и помош во функционирањето на правната држава, спроведувањето на законите и еднаквоста на сите пред законот. Посебен интерес на проектот се политиките и практиката на еднаков третман и еднакви можности за сите лица во Република Македонија, во светло на имплементација на неколку закони, а со посебен акцент на Законот за еднакви можности за мажите и жените (2006 година) и Законот за спречување и заштита од дискриминација, кој се донесе во текот на април 2010 година. Индикаторите за мерење и следење на дискриминацијата на локално ниво имаат за цел да им овозможат на практичарите, општинската администрација и Советот со своите структури да обезбеди создавање и спроведување на политики, мерки и приоди со кои ќе се надминуваат проблемите со дискриминација преку инклузија и партиципативноста на разни сегменти од локалната заедница.

Како надградба на овој проект, од почетокот на февруари Хелсиншкиот комитет започна со реализација на уште еден проект поддржан од програмата на Цивика мобилитас: “Подготовка и тестирање на инструменти за следење на буџетските алокации и трошења на локално ниво преку приодот заснован на почитување на човековите права”. Општа цел на проектот е преку анализа да се осознаат проблемите и нејасностите кои ги имаат граѓаните во врска со буџетите на централно и локално ниво и да им се дадат инструменти и насоки на граѓаните за подготвување на буџетска анализа од аспект на човековите права како и нивното учество во креирањето на локалните политики преку учеството во буџетскиот процес.

Општините како активни партнери во проектот во период од февруари до април 2010 година беа повикани да пристапат на соработка преку потпишување на Меморандум за соработка како и преку пополнување на Прашалник од страна на претставници на администрацијата и

советниците на Советите на општините.

Општина Арачиново, како и 62 од вкупните 84 ЕЛС, пристапи кон потпишување на Меморандумот за соработка и пополнување на Прашалникот.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. *Нужноста од ојределувањето на мерката притвор – Случај Башким Али*

Преку поднесено писмено барање Хелсиншкиот комитет беше известен дека Башким Али на ден 25 Ноември 2009 година бил лишен од слобода. По 24 – часовно приведување во полиција му била определена мерка притвор согласно 199 став 1 точка 1 и 3[9] од ЗКП. Утредента против Али од страна на Основен суд Скопје 1 – Скопје, истражен судија, е донесено Решение за спроведување на истрага за сторено кривично дело „Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори“ согласно член 215 став 2 вв со став 1 од КЗ.

Од моментот на определување на мерката притвор, на осомничениот/обвинетиот Али истата му е продолжена секој месец[10] од страна на Кривичниот совет на Одделението за организиран криминал и корупција при Основниот суд Скопје 1 – Скопје со потполно исто образложение по поднесен предлог од страна на истражниот судија.

На 19 Февруари 2010 година, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција покренал обвинителен акт. По поднесениот обвинителен акт Кривичниот совет повторно го уважил предлогот за продолжување на мерката притвор со потполно сору – *paste* образложение како и во претходните решенија, со укажување дека “Се уште траат причините за изрекување на мерката притвор“, без притоа да постојат основано и правно одржливо образложение.

Кривичниот совет при Основниот суд Скопје 1 – Скопје упорно му ја определил мерката притвор на обвинетиот Али (нормално и на другите обвинети) само со формално продолжување на решенијата за определување на мерката притвор и укажување дека се исполнети условите предвидени во Законот за кривична постапка член 199 став 1 точка 1 и 3 од ЗКП, без да се впуштат во пошироко и формално објаснување на истите.

Мерката притвор, како најтешка мерка за обезбедување присуство на обвинетиот во кривичната постапка, е регулирана во Законот за кривична постапка[11]. Уште од 2006 година па и во следните години, Хелсиншкиот комитет во континуитет укажуваше на потребата

судските власти да ги почитуваат стандардите за употреба на притворот како средство за обезбедување присуство на обвинети лица, кој воедно претставува последна мерка која се применува доколку целта не се постигнува со поблага мерка[12]. За жал, преку овој случај се покажа праксата дека судските органи и понатаму продолжија да ја злоупотребуваат мерката притвор на начин што го користат како нужна мерка за обезбедување на обвинетиот во водење на кривичната постапка.

Ваквиот однос на злоупотреба на мерката притвор во неколку наврати е критикуван од страна на Хелсиншкиот комитет, кој преку месечните извештаи апелираше до судските органи да ги земаат во предвид алтернативните мерки подеднакво како притворот, со оглед на фактот дека истиот претставуваат исто така средство за обезбедување присуство, а не казна за обвинетиот, притоа да не се заборави и на пресумпцијата на невиност како уставен принцип[13].

Хелсиншкиот комитет смета дека особено кога се решава за ограничување на слободата на движење на личноста, при определување или продолжување на мерката притвор треба да се пристапи со должно внимание и релевантно правно издржани и образложени причини, како и со итно постапување, бидејќи се работи за едно од основните човекови права.

Хелсиншкиот комитет апелира на соодветна, еднаква и правна примена и употреба на мерката притвор, и ги охрабрува и повикува судските органи на употреба на другите соодветни мерки на обезбедување, се со цел да не се нарушат човековите права и повредата на достоинството на личноста.

2.2. Јаки најави за истрага, а резултатите нема - Случај С. М.

Во дневните медиуми беше пласирана веста дека се кон крајот на месец март 2009 година се самоубил осуденик во затворот во Т., прилог нормално проследен со шпекулации/инсинуации дека можеби осуденикот бил тепан.

Заради дознавањето на вистината и текот на преземањето на мерки и дејствија од страна на надлежните државни органи, Хелсиншкиот комитет упати допис до Управата за извршување на санкции со кое е побарано да ни се дозволи извршување на посета. Посетата беше извршена во текот на месец април 2009 година, при што се одржа средба со директорот од затворот во Т.

Од страна на директорот бевме известени за општи работи за затворот, а за конкретниот случај ни кажа само дека осуденикот бил примен пред еден ден и ништо повеќе. Најави дека се чека завршување на истрагата, па да се каже заклучокот.

Во текот на јуни месец 2009 година повторно е пратен допис до затворот и до Управата за извршување на санкции со барање да бидеме известени за конечниот исход на истрагата. На 1 Септември 2009 година добиен е одговор од страна на затворот во Т. со кој не известуваат дека истрагата е се уште во тек и се води од страна на Основниот суд Тетово.

Во почетокот на годината претставници на Хелсиншкиот комитет извршија посета во затворот, при што повторно се заинтересира за исходот на истражната постапка, при што повторно добија одговор дека немаат повратна информација од судот.

На 4 Март 2010 година повторно е пратен допис до затворот во Т. со прашање до каде е истрагата и дали затворската установа конечно добила одговор од истражниот судија. На 5 Мај 2010 година добиен е одговор со кој не известуваат дека – „од страна на Основен суд Тетово со известие од 28 Август 2009 година сме известени дека од нивна страна до ОЈО - Тетово се доставени записникот и фото албумот од извршениот увид на лице место, меѓутоа ОЈО нема доставено барање за спроведување на истрага или предлог за преземање на истражни дејствија, така да пред овој суд не се води истрага или пак истражни дејствија во врска со смртта на починатиот С. М.“

Хелсиншкиот комитет, а и целата јавност се уште се сеќава на најавите на надлежните дека истрага ќе се спроведе, дека одговори ќе се дадат, дека јавноста ќе биде известена и слични помпезни најави, но после одреден временски период управата спласнува и се останува на дадените ветувања. Значи молк, како и за скоро секој втор случај.

После цела година натезање со кратко известување сме известени дека “во судот не се води истрага во врска со смртта на починатиот осуденик“, без поподробни податоци за тоа дали воопшто се водела истрага, како истата завршила, каков е заклучокот и дали роднините се известени за исходот на истата (доколку ја имало воопшто).

Иако уште при првите одговори доставени од

страна на затворот како и при извршените посети, директорот имал сознанија дека „истрага пред овој суд не се води, ниту пак дека истражни дејствија во врска со смртта на починатиот С. М.“, сепак тој податок беше прикриен и недостапен за Комитетот.

Хелсиншкиот комитет ги повикува роднините и нивните застапници, да доколку истите не се соодветно известени за преземените мерки и дејствија од страна на државните органи (ОЈО и СУД) да не го оставаат случајот така да тапка на место и да се затвори се едно кратко известување, туку да поднесат апликација пред Европскиот суд за човекови права во Стразбур за повреда на член 3[14] од Европската конвенција за човекови права – во делот на неефикасна спроведена истрага.

2.3. Правно неогржливо образложение и самоволие во полицискиите истражувања - Случај Драги Трајковски, Гевгелија

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија од страна на г. Драги Трајковски од Гевгелија беше известен дека на 18 Ноември 2009 година од страна на двајца полициски припадници на полицијата, вработени во Полициска станица Гевгелија бил приведен и спроведен во Основен суд Гевгелија, со наредба наводно издадена од страна на Основен суд Гевгелија. Истиот веднаш побарал копија од наводната наредба, но за жал припадниците на полицијата му одговориле дека нема да му дадат примерок од наредбата. Приведувањето и спроведувањето биле извршени и истиот бил спроведен во Основен суд Гевгелија. Пред да излезете од судот г. Трајковски повторно им побарал примерок од наредбата за присилното спроведување на припадниците на полицијата, но повторно добил негативен одговор. Потоа отишол во просториите на полициската станица, каде бил упатен да поднесе писмено барање, што и направил.

На 26 Ноември 2009 година добил известување дека “полициските службеници во врска со постапувањето по судската наредба на Основен суд Гевгелија постапиле согласно законските прописи”. И толку.

Хелсиншкиот комитет се обрати до Полициската станица Гевгелија и побара да биде известен за причините поради кои не му била дадена копија/ примерок од наредбата за негово присилно спроведување, што е спротивно на член 187 став 4[15] од ЗКП.

На 11 мај 2010 година добиен е одговор од ПС Гевгелија со известување дека “согласно наредба од Основниот суд Гевгелија полициските службеници постапиле, го привеле г. Трајковски до Судот, кој воедно и бил

предаден на судијата. Пред почетокот на приведувањето на Трајковски му е предочена напред наведената наредба издадена од страна на ОС Гевгелија и со истата е запознаен и дадена му е на увид.“ Понатаму во известувањето се наведува „Бидејќи наведениот е познат на службата на истиот не му е дадена наредбата согласно Законот за полиција, член 46 став 4“. Чудно! Да гледаш и да не поверуваш!

Никој не го спори фактот дека имало наредба, ниту пак г. Трајковски се противел на спроведувањето на истата, мирно си постапил по истата, но проблематично е што на г. Трајковски на му е дадено копија од наредбата за кое нешто државните органи (ПС Гевгелија) биле задолжени согласно Законот за полиција и Законот за кривична постапка.

Хелсиншкиот комитет укажува дека во позитивното право не е предвидено категоријата познанство ниту пак е дозволено самоволјата на овластените службени лица. Дали некој и е познат на полицијата или не, не е битен фактор за предочување на наредбата, туку дали има основано сомнение дека лицето ќе даде отпор или обвинетиот ќе одбие, па присилно ќе треба да биде спроведен, што не соодветствува со конкретниот случај.

Хелсиншкиот комитет смета дека во конкретниот случај има непочитување на законската регулатива предвидено во Законот за кривична постапка и Законот за полиција.

2.4. Судскиот совет реалност или фикција. Случај Радевски Александар

Општинскиот Суд во Берово, решавајќи по оставината на покојниот Р.А., носи решение со кое како наследници ги огласува неговите синови Р.Ќ на 2/3 и Радевски Александар 1/3 на недвижен имот куќа, двор, овошна градина и ниви, наведени во решението.

Странката Радевски Александар не извести дека по смртта на неговиот брат Р.Ќ, Општинскиот Суд во Берово ги огласува како наследници, неговата ќерка С.Ј. на која и припаѓа дел од куќата „една соба на спратот од северната страна“ и неговиот син Р.С. на кого му припаѓа подвижниот имот детално опишан во наследното решение и 2/3 од куќата, дворот и овошната градина. Врз основа на барање за исправка на решение поднесено до Основниот Суд Берово, Судот носи решение со кое се врши исправка на Диспозитивот на решението, со тоа што во описот на недвижниот имот на наследничката С.Ј. се додава „1/3 идеален дел од куќата“, кој согласно поседовниот лист издаден од Општинската геодетска управа Берово му припаѓа на Александар Радевски. Врз основа на вака извршената исправка во наследното решение, Државниот Завод за геодетски работи,

Одделение за премер и катастар врши промена, односно делот од 1/3 врз објектите во сопственост на Александар Радевски се запишуваат во сопственост на С.Ј акт со кој спротивно на законските одредби се одзема имотот во сопственост на странката Александар Радевски. Ваквата постапка е спротивна на член 128 ст.8 од Законот за вонпарнична постапка кој јасно говори за можноста да се извршат исправки од Формален карактер но не и за исправки кои ја менуваат суштината на решението.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права се обрати до Претседателот на Основниот Суд во Берово, кој не извести дека „странката при секоја промена на Судскиот Совет поднесува преставки со иста или слична содржина за истиот оставински предмет по кој исправка извршила судијата Ф.К.”

Незадоволен од ваквото образложение, кое дефинитивно не претставува одговор на поставените прашања, ниту пак оди во насока на заштита на правото на Сопственост заштитени со Уставот и Законот за сопственост и други стварни права, Хелсиншкиот Комитет побара преземање на конкретни дејствија за случајот од страна на Судскиот Совет а против судијката Ф.К.

Известувањето на Судскиот Совет по повод поднесената преставка од наша страна, ја содржи погоре цитираната изјава/образложение на Претседателот на Основниот Суд Берово и не известува дека во конкретниот случај не се пронајдени елементи на одговорност за нестручно и несовесно постапување на судија при вршење на судиска функција.

Од друга страна пак Судскиот Совет на Република Македонија јавно објавува решение за разрешување на судијата С.С. од Основниот Суд Скопје I Скопје поради нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Превземените дејствија на судијата во конкретен случај (образложени во решението), кои се основа за поведување на постапката за несовесно и нестручно работење, во целост наликуваат на дејствијата во случајот на Александар Радевски. Во образложението на решението е наведено „во конкретниот случај, исправените исправки не се однесуваат на очигледни грешки во имињата и броевите или во очигледни грешки во пишувањето и сметањето, туку напротив извршена е исправка во извршниот предмет на цели катастарски парцели и броеви на имотни листови... судијата го

изменил целиот диспозитив... При ваква состојба, Советот по двата предмети утврдил постоење на нестручно и неосвесно вршење на судиската функција од страна на судијата С.С. од С., со злоупотреба на положбата или пречекорување на службените овластувања според член 75 став 1 алинеја 8 од Законот за судовите.”

Хелсиншкиот Комитет за човекови права во текот на 2007 год. неколкупати укажуваше на Двојните стандарди на одлучување на Судскиот Совет, селективниот пристап во одлучувањето за предметите и неиспитувањето на наводите во поднесените претставки. Очигледно е дека праксата на пристрасност, селективност и поткопување на правната сигурност врз основа на Владеење на правото од страна на органот кој се декларира како самостоен и независен и понатаму продолжува.

Хелсиншкиот Комитет смета дека ваквото постапување на Судскиот Совет на Република Македонија е неприфатливо, спротивно на неговата надлежност делегирана со Уставот и Законите. Истото води кон поткопување на начелото на еднаквост на граѓаните пред Уставот и законите и ја руши нивната доверба во независниот судски систем.

[1] Член 72 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 7 на член 112 од законот)

[2] Член 72 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 8 на член 112 од законот)

[3] Член 73 од предлог измените на закон за електронски комуникации (нов став 8 на член 114 од законот)

[4] Коментарите во целост можат да се најдат на интернет страницата на комитетот www.mhc.org.mk

[5] Член 78 од Правилникот за вршење на полициски работи

[6] <http://www.mhc.org.mk/WBStorage/Files/Pravata%20na%20deteto%20-%20mk.pdf>

[7] <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>

[8] Марија Костова, Анета Бараковска и Ели Маказлиева (ур). Педагогија за трета година гимназиско, изборен предмет, Просветно Дело 2005; Темков Кирил. Етика за втора година гимназиско, Просветно Дело 2004; Чадловски Георги. Психијатрија (Скопје, Просветно дело: 2004); Чадловски Георги. Медицинска психологија (Скопје, Просветно дело: 2004); Шкарик Олга. Развојна Психологија (Скопје,

Филозофски факултет: 2004)

[9] Член 199 – Закон за кривична постапка

Ако постои основано сомневање дека определено лице сторило кривично дело, притвор против тоа лице може да се определи ако:

1) се крие, ако не може да се утврди неговиот идентитет или ако постојат други околности што укажуваат на опасност од бегство;

3) особени околности го оправдуваат стравот дека ќе го повтори кривичното дело, или ќе го доврши обиденото кривично дело или дека ќе стори кривично дело со кое се заканува.

[10] на 24.12.2009 година, на 22.01.2010 година и на 22.02.2010 година, но сега како на обвинет по покренат обвинителен акт

[11] член 198 до 208 од Законот за кривична постапка

[12] Член 185 од Закон за кривична постапка Мерките што можат да се превземаат спрема обвинетиот за обезбедување на негово присуство и за успешно водење на кривичната постапка се покана, приведување, ветување на обвинетиот дека нема да го напушти престојувалиштето односно живеалиштето и други превентивни мерки со кои се обезбедува присуство на обвинетиот, гаранција, кучен притвор и притвор.

[13] Член 13 - Устав на Република Македонија Лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука.

[14] Член 3-Забрана на мачење Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

[15] Закон за кривична постапка Лицето на кое му е доверено извршувањето на наредбата му ја предава наредбата на обвинетиот и го повикува да појде со него. Ако обвинетиот го одбие тоа, ќе го приведе присилно.

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

Јуни - Јули 2010 година

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. *Демократија во рикверц*
- 1.2. *Кој е посилен во државата - партијата или владеештото на правото?*
- 1.3. *Бариера за новише верски заедници*
- 1.4. *Социјалната сигурност - заборавено право во Македонија*
- 1.5. *Казна за неислушност и за професионалните војници*
- 1.6. *Говор на омраза*

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. *Случај Фаик Белани, Скопје*
- 2.2. *Случај Роберт Појовски - Лоша состојба или судска истра?*

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. Демократија во рикверц

Во жешките летни месеци, во кои по правило настани на политичката сцена речиси и нема, политиката овој пат речиси секојдневно не потсетуваше каде сме во нашата бескрајна транзиција во која одењето напред го заменивме со чекорење наназад.

Инцидентот во Собранието на РМ на 1 јули годинава е настан тешко замислив и за тоталитарни режими. Тие, најчесто барем држат до формата.

Кога во Годишниот извештај за 2009 година, објавен во јуни годинава, во воведниот текст пишувавме за „опсегот на моќта на владеачката елита да се заокружи со своевиден „воен удар“ врз демократијата со „земањето во раце на сите конци“ на законодавната, извршната и судската власт, процес во кој ќе се маргинализираат до апсурд правната држава и владеештото на правото, со тоа и човековите права и слободи“ не претпоставувавме дека актуелната извршна власт веднаш потоа, уште еднаш, крајно арогантно ќе демонстрира дека сака се да биде под нејзина контрола.

Инцидентот повторно покажа дека во очите на извршната власт парламентот како законодавна власт, која по природа на работите е над неа и треба да ја контролира, не вреди ни пет пари. Се

отиде чекор понатаму од беспоговорната контрола на своите пратеници за да им се упати закана на опозиционите парламентарци. Едноставно се покажа дека „оние што треба да контролираат - се контролирани“ од „големиот братучед“[1].

Постои јасна законска одредба за внатрешното обезбедување на Собранието[2] па влегувањето на припадници на МВР во него, без тоа да биде побарано од нив, е едноставно упад, а снимањето пак на она што се случува внатре или видеонадзор под контрола на МВР е неовластеното снимање на пратениците, сторено од страна на службени лица (згора по наредба на министерката за внатрешни работи), што најмалку е прекршување на членовите 10 и 11 од Законот за заштита на личните податоци според кои, секое лице чии лични податоци се обработуваат мора да биде информирано за таа обработка.[3] Додека злоупотребата на личните податоци претставува и казнено дело во согласност со член 149 од Кривичниот законик. Така во докажувањето дека сме полициска држава го додадовме и односот на МВР кон парламентот.

Во настаните околу инцидентот се случија и други работи кои се индикативни за третманот на парламентот и неговите членови, како покани за разговор од полиција за пратеници, заканите до парламентарци дека ќе бидат приведени да дадат исказ во предистрагата... Лекциите на министерката за внатрешни работи Гордана Јанкуловска (изјавите, писмата, телеграмите), за жал, не се само израз на недостаток на „домашно воспитување и култура“, туку и арогантно политичко однесување (јасно видно во овој, но и други делови од извештајот).

На крајот, досегашното расчистување на случајот во самиот парламент покажува дека сите напори парламентот да се соочи со болната вистина за својот реален статус во државата се пушта желба, а дека институтот интерпелација за жал е излишен во сегашниот момент на нашата политичка сцена.

Непочитувањето на Уставниот суд и неговите одлуки од страна на актуелната власт продолжува и натаму.[4] Проектот „Скопје 2014“ по оценка на уставните судии ја понесе судбината на низа други несреќни проекти, решенија и гафови на оваа Влада (воведувањето на веронауката во основниот училишта, екстерното оценување, неколку закони...).

Прозваните со одлуката одреагираа во духот на

веќевиденото (изјави чиј е Уставниот суд, упатувањето писмо од страна на премиерот, но намерите за омаловажување на уставната положба на овој суд - барањето на Претседателот на законодавниот дом – Трајко Вељаноски, Претседателот на Уставниот суд – д-р Трендафил Ивановски, да присуствува на седница на пратенички прашања и да одговара за својата работа, предлогот од пратеничката Благородна Дулиќ за одземање на правото граѓаните да поднесуваат иницијативи пред Уставниот суд...), со додавка - во конкретниов случај наместо коментари, одлуката на Уставниот суд власта едноставно ќе ја игнорира. Општината Центар најави дека одлуката на Уставниот суд ќе ја почитува „пост фестум“ во идни промени на Урбанистичкиот план на општината, а во меѓувреме ќе продолжи да гради како ништо да не се случило. Министерката за култура и Премиерот не се возбудија воопшто, таа и премиерот во вреднувањето на одлуката на Уставниот суд им дадоа предност на градежните дозволи![5]

Формално постапувајќи по одлуката на Уставниот суд, а врз основа на член 24 од Законот за просторно и урбанистичко планирање [6] и член 50 точка 16 од Законот за локална самоуправа [7] и член 36 став 1 точка 16 од Статутот на Општина Центар – Скопје[8], Градоначалникот на Општина Центар ја извести јавноста дека ќе има јавна презентација и јавна анкета за измените и дополнувањата на урбанистичкиот план за „Мал ринг“.

Ова и ќе звучеше како мошне позитивна информација од Општина Центар, да не се работеше за игнорирање на неколку „ситници“. Во оваа постапка не е соодветно испочитуван став 5 од член 17 од Законот за просторно и урбанистичко планирање, каде се вели дека во партиципативното тело треба да учествуваат освен претставници од Советот и администрацијата на општината и стручни лица од урбанизмот, здруженија на граѓани, како и граѓани од општината. Ставање на истомисленици и партиски војници во ваквите тела не значи исполнување на ова барање од членот 17. Напротив, законодавецот го предвидел ова за да има плуралност на мислата. Исто така, во став 6 од член 24 од Законот за просторно и урбанистичко планирање се вели дека по јавната презентација и анкета, Комисија треба да достави извештај за прифатените или неприфатените забелешки по Планот од страна на граѓаните. Ако е така, несфатливо е како повторно на јавен увид се става целосно непроменет урбанистички план, имајќи ги во предвид реакциите на граѓаните, здруженијата на граѓани, стручната јавност, истепаните студенти и многу други уште после првото претставување на овој план кој на крај го оспори и Уставниот суд (Асоцијацијата на архитекти и урбанисти околу безбедносните ризици и

несоодветните архитектонски решенија; здруженијата на граѓаните заради неприфатливоста на исклучиви решенија во мултиетничко и мултиконфесионално општество, со кои се генерираат конфликти...). Капак на се е јавна презентација во несоодветни услови (канцелариичка) среде годишни одмори во траење од 12 дена.

Министерот за образование и наука, пак одлуката на Уставниот суд за укинување на решението за измена и дополнување на наставниот план во основното деветгодишно образование, со кој се предвидуваше немнозинските етнички заедници да го изучуваат македонскиот јазик од прво одделение ја окарактеризира како „чудна“ и притоа како правник даде неиздржано образложение дека Уставниот суд немал право да укине поединечен управен акт.

Очигледно повторно макијавелистички начин на упорно терање на сопствената агенда, наспроти видувањата на граѓаните ја продлабочува недовербата кон институциите на системот. Како да се сака уште повеќе да се зацврсти ставот дека „ништо не можеш да измениш ако оние од горе решиле така да биде“. Се праќа порака до сите дека што и да мислат да направат нема да им успее, зашто „некој од горе“ така одлучил. Упорно се пасивизираат граѓаните. Не треба за ништо да мислат, зашто некој им смислил веќе.

Притворањето на претседателот на здружението „Пелагонија-обнова“ Душко Илиевски (и двајца членови на неговото семејство) е веројатно најсвежиот школки пример за непотребно лишување од слобода и злоупотреба на мерката притвор. Ако се имаат во предвид сите околности за активностите на Илиевски и се што претходно му се случувало особено во односите со полицијата, јасно е дека станува збор за „дисциплинирање“, застрашување на лидерот на фармерите.

Основот (посадице, растение Канабис, кое потоа го одгледувале и наводнувале со намера неовластено да произведуваат наркотични дроги, а за да потоа неовластено ги пуштат во промет) се стопи по бројните сведочења дека во Пелагонија дивата марихуана вирее насекаде (животна иронија е и фактот дека на нивата на Илиевски повторно се јавила додека тие беа во притвор, откако полицајците ја искорнале по нивното апсење).

Здружението на пелагониски фармери чиј претседател е Душко Илиевски инаку е познато во јавноста поради заложбите пелагонските фармери да добијат ако не правда, тогаш барем вистинска информација како меѓудругото „изгореа“ со фамозната млекара „Сведмилк“ и каква беше улогата на луѓето од актуелната власт во создавањето на митот на оваа странска

инвестиција на кој се „налепија“ многу млекопроизводители. Пред една година беше извршен претрес на неговата семејна куќа во потрага по нелегално оружје - заврши со пронаоѓање „трофејна“ семејна ловечка пушка и одземање на дозволата за поседување на оружје на Илиевски. По тој повод Илиевски ќе изјави „После секоја јавна реакција на пелагониските фармери следи полициски притисок врз мене“. Впрочем и во „случајот марихуана“ битолското обвинителство се обиде „врүкиот костен“ да го префрли на одделот за организиран криминал на јавното обвинителство во Скопје, кој пак се прогласи за ненадлежен. На крајот и битолскиот суд го укина притворот.

Случајот е интересен и заради изјавите дадени од страна на Министерството за внатрешни работи, поткрепени со изјавите на премиерот кои пред истражната постапка, говореа за одгледување марихуана во дадениот случај. И овој пат имавме појава на инстант НВО-а со партиска употребна вредност.

Должност на медиумите е да проследуваат информации до јавноста, а должност на Владата е да овозможи на медиумите слобода на говор, јавен настап, јавно информирање, примање и пренесување на информации[9].

Неодамна отпуштените новинари од телевизијата Канал 5 изнесоа тврдења дека директно од Кабинетот на Премиерот добивале налози за начинот на кој ќе известуваат за различни настани, договарање на „подобни“ теми и прашања за јавните функционери, секојдневен притисок од врвот на Телевизијата за послушно извршување на задачите зададени од Кабинетот на Премиерот итн. Заради непослушност десетина новинари добија отказ од Телевизијата. Ова само ја заокружува сликата за Македонија како држава каде едноумието последните години се враќа на голема врата. Преписките меѓу отпуштените новинари, владините функционери и Телевизијата само ја потврдија приказната за „нарачаното новинарство“.

Она што останува исто така нејасно е зошто толку долго, според нивните искази, новинарите газеле врз својата професионалност и го трпеле недозволивото однесување на Владата и уредништвото на Телевизијата. Дали, ако не се случеа отпуштањата, ќе продолжеа да пишуваат нарачани теми и да поставуваат договорени прашања, доведувајќи ја во заблуда и дезинформирајќи ја јавноста во државата? Дали имаат намера да се извинат на македонската

јавност дека долго време погрешно информирале и граделе лажна слика за состојбите во општеството? Дали другите новинари во таа Телевизија сега работат под диктат од Владата? Дали има други медиуми во кои новинарите работат на ваков начин? Тука се и дилемите за влијанието на сопственичките структури на уредувачката политика на медиумите. Кому сега треба да верува јавноста?

На многуте прашања кои се отвораат со овој случај никој не нуди одговор. Никаде го нема и Здружението на новинарите, ниту понуди некои одговори, ниту направи (или барем нема објавено) истражувања за влијанието на политичките структури, особено Владините, врз медиумите, почитувањето на етиката и професионалноста кај самите новинари...

1.2. Кој е посилен во државата – царството или владејачката партија?

Во текот на месеците јуни - јули јавноста беше преплавена со информации за судирот на интереси, за функционери/директори и советници, со двојни (тројни) функции, како на централно така и на локално ниво. Државната комисија за спречување на корупцијата (понатаму Антикорупциска комисија) гласно ги кажа имињата на лицата кои земаат по две или три плати, поголемиот број од нив звучни имиња на владејачката партија, но и опозицијата не заостанува.

Образложението на јавно прозваните лица беше дека не гледаат судир на интереси, ниту пак дека (некои од нив) имале намера да отстапат од едната функција. Еден градоначалник од владејачката гарнитура отиде и понатаму во објаснувањето и прокоментира дека “не е ништо страшно ако еден советник истовремено биде и директор, бидејќи државата ни е мала, па власта не може да најде луѓе за во влада, не да постават и директори и советници и пратеници и заменици и државни секретари“[10].

Најчестата појава на судир на интереси е кај општинските советници кои истовремено се и директори на јавни институции - училишта, претпријатија, установи, портпароли на министерства, државни службеници и слични функции.

Надлежен државен орган за решавање на спорите со судирот на интереси согласно Законот за спречување на судир на интереси[11] е Антикорупциската комисија. Од друга страна законот е многу јасен во делот на судирот на

интереси. Истиот дава јасна дефиниција што се подразбира под судир на интереси (член 3 став 1 алинеја 1) “судир на јавните овластувања и должности со приватниот интерес на службеното лице[12], во кој службеното лице има приватен интерес што влијае или може да влијае врз вршењето на неговите јавни овластувања и должности“. Законот оди и понатаму и објаснува што се јавни овластувања и должности (член 3 став 1 алинеја 2) “остварување на работи од јавен интерес под еднакви услови во материјална и нематеријална смисла“.

Законот исто така е многу јасен и дециден така да во член 8 предвидува дека службеното лице во време на извршувањето на јавните овластувања и должности не смее да врши никаква дејност која може да влијае на непристрасно вршење на јавните овластувања и должности. Членот 8[13] од Изборниот законик исто така го регулира делот со неспојливост на функцијата претседател на Републиката, пратеник, градоначалник и член на совет. Службеното лице е должно веднаш да побара да биде изземено и да запре со своето постапување, кога ќе дознае за околностите што укажуваат на постоење на судир на интереси[14].

Иако Собранието на Република Македонија донела многу јасен и читлив закон, сепак функционерите мува не ги лази. Истите место да го почитуваат законот и да постапат по законот како примерни граѓани на државата, кои треба да бидат пример за почитувањето на законите, останаа глуви на прекорите на јавноста и на јавните опомена на антикорупциска, која иако е државна комисија за спречување на судир на интереси никој не ја есапеше.

Откако Антикорупциска не стивнуваше со законски предвидените дејствија и јавно укажуваше на предметите со судир на интереси, за разрешување на настанатата ситуација се појави и Централниот комитет на ВМРО – ДПМНЕ, кој на седница одлучил дека сите функционери од нивната партија до 31 август мора да одберат само една функција, односно народски кажано мора да одберат само една фотелја на која ќе седат и од која ќе земаат плата/паушал.

Како ова да не беше доволно, па Премиерот своите директори (на јавни претпријатија, државни агенции, фондови и инспекторати) ги повика на итен состанок во владата на тема откажување од двојните функции, кога им било потврдено ставот дека мора сами да одлучат за која функција ќе се определат, но за другата (другите) мора да се откажат до дадениот им рок.

После донесената одлука на Извршниот комитет на ВМРО – ДПМНЕ, очигледно највисокиот

државен орган во земјава, и одржаниот состанок во Владата на РМ, лицата кои беа посочени како функционери со двојни (тројни) функции почнаа да поднесуваат оставки едни по други или групно, со образложение дека “ваквиот потег не е заради препораките од Антикорупциска комисија, ниту заради притисоците од медиумите, туку заради ставот кој го заведе партијата ВМРО – ДПМНЕ“.

Бројката на функционерите кои за една недела дадоа оставки во една од нивните функции стигна околу тринаесет, но во антикорупциската комисија наведуваат дека се чешлаат уште 50 предмети за 70 функционери кои примаат две или повеќе плати[15]. Првиот човек на комисијата вели дека бројкава е најмалку два и пол пати поголема.

По ваквиот тек на настаните се поставува прашањето, каде се изгуби обврската за почитување на законот, дали законите важат и за владино поставените функционери или за тоа се задолжени само обичните граѓани?

Место да се почитуваат законите, произлегува дека единствен закон што важи во државата е волјата на партискиот врв, па така партиските состаноци стануваат супститут на состаноците на државните органи, па донесените одлуки на Извршниот комитет на партијата без поголема полемика и прашина ги изгласува извршната власт. Ирационално за една демократска држава!

Иако Република Македонија е демократска држава во која како темелна вредност е предвидено владеењето на правото, ваквото постапување на државните функционери покажува дека институтот владеење на правото важи само на хартија и за обичниот граѓанин, но не и за владино поставените функционери за кои очигледно важат само одлуките на извршните комитети.

Хелсиншкиот комитет смета дека ваквото функционирање на државата е надвор од какви било нормални демократски системи.

Хелсиншкиот комитет потсетува на принципот на еднаквост на сите пред законите и Уставот, како и на одговорноста на поставените функционери, кои покрај законската и политичката одговорност треба да ја имаат и морална одговорност.

1.3. Барьера за новише верски заедници

Хелсиншкиот Комитет во рамките на својот мандат континуирано ја следи состојбата со практикувањето на правото на вероисповед во Република Македонија и во своите извештаи укажува на проблемите со кои се соочуваат граѓаните по ова прашање. Комитетот во неколку

наврати се осврна на повеќе случаи кои претставуваат повреда на новиот закон кој требаше да претставува појдовна основа за уживање на правото на вероисповед.

Иако, законскиот текст изречно стипулира дека не е дозволена верска дискриминација[16], дека државата го почитува идентитетот на црквите и верските заедници и со нив развива облици на постојана соработка[17], како и создава услови за непречено извршување на нивните активности додека со закон може да се ограничи слободата на изразување на религија само доколку тоа е во интерес на јавната сигурност, поредокот, здравјето, моралот или заштита на правата и слободите на другите[18], сепак изгледа дека ваквиот закон не ја охрабри државата доволно за да може да ги попусти стегите на верскиот монопол и да дозволи регистрација на нови верски заедници во државата.

Најголемата новина во овој закон е што тој требаше да ги надмине проблемите од минатиот и да отвори нова ера на верски плурализам во Македонија, но сепак искуството на Хелсиншкиот Комитет од изминатата и оваа година со бројните претставки, покажува дека во земјата се случува токму спротивното.

Иако во јавноста провејува мислење дека проблем претставува само регистрирањето на црквата на Вранишкоски тоа не е точно зошто се поголем е бројот на одбиени барања за регистрација на различни заедници и тоа најчесто од бизарни и правно неиздржани причини.

Покрај случајот на Грко - православната Охридска Архиепископија на Пеќската Патријаршија, чие решение за одбивање е потврдено и од Апелациониот суд, ќе ги споменеме и барањата на Ставропигијалниот манастир Свети Јован Златоуст, потоа Црквата на Вистинските православни христијани во Македонија, како и она на Бекташката заедница, сите одбиени од причини како нејаснотија во датумите на основање, или неинформираност на судот за формата во која се бара регистрација, преку наводна дискриминација на сите останати заедници па се до произволно толкување на законот во спротивност со принципите на верскиот плурализам.

Во сите случаи видливо е користењето на исти објаснувања за различни случаи од страна на судот, како и само повторување на наводите на основниот суд од страна на апелациониот.

Од сето погоре може да се заклучи дека новиот закон не одговори на целта за која беше донесен а тоа е формирање на повеќе верски заедници и слобода на секој граѓанин да си ја практикува својата вера без разлика дали тоа се коси со интересите на големите верски заедници или не.

Ваквиот заклучок го потврдуваат и извештаите на ЕУ за прогресот на Македонија и Извештајот на Стејт Депарментот за верските слободи, како и најновиот на Европската Комисија против расизам и нетолеранција, каде изречно се наведува дека отсуството на ефективна имплементација на законот ги оневозможува верските заедници да се здобијат со правен статус.

Водејќи се од фактот дека верскиот плурализам не е ништо друго освен карактеристика на современите демократии и услов за практикување на човековите права во делот на вероисповедта, Европскиот Суд за човекови права е на гледиште дека неуспехот на државата да остане неутрална во практикувањето на власта и воедно нејзино директно инфилтрирање во одлуката кој може да формира религиозна група а кој не, претставува повреда на правото на слобода на религија загарантирано со членот 9 од Европската Конвенција за човекови права.

Хелсиншкиот Комитет констатира дека државата не успеа законските норми од хартија да ги преточи во реалност, туку напротив истата преку своите институции самата стана сопирачка на словото на законот, поради што ја повикува да ја промени оваа практика, а во име на почитување на законите и остварување на слободата на вероисповед за сите граѓани.

1.4. Социјалната сигурност - заборавено право во Македонија

Во изминатиов период бевме сведоци како централната институција на парламентарната демократија полека но сигурно прераснува во голем театар со многу актери, чија што претстава заслужува да се погледне.

Бројните инциденти, недолично однесување, ниското ниво на култура, вулгарните испади станаа дел од секојдневната работа на Собранието на Република Македонија во изминатиов период и истите дефинитивно водат кон рушење на дигнитетот на Собранието.

Тензиите започнаа со дебатата по Предлог

Законот за материјално обезбедување на невработени лица поради приватизацијата на претпријатија со општествена и државна сопственост. Расправата по предлог законот наместо да се води во насока на изнаоѓање на решенија за судбината на луѓето кои се оставени на милост и немилост, отиде во сосема спротивна насока.

Дебатата беше зачинета со груби меѓусебни обвинувања, лични навреди, закани, понижувања, за тоа кој ја предизвикал состојбата во која се наоѓаат околу 10.000 лица без работа, барајќи го виновникот за приватизацијата.

Очигледно дека пратениците во своите излагања го забораваат најбитното – „дека расправаат за правото на социјална сигурност и еднаквоста, неделив дел од човековото достоинство!“.

Правото на социјална сигурност на кое забораваат пратениците, е право кое е установено во Универзалната Декларација за човековите права на ОН каде е јасно наведено дека секој има право на животен стандард што нему и на неговото семејство ќе им обезбеди здравје и добробит, вклучувајќи храна, облека, живеалиште и медицинска грижа и неопходни социјални услуги, и право на осигурување во случај на невработеност. Во овој документ е наметната и обврска за државата да прави напори на национално ниво во насока на обезбедување на социјална сигурност.

Европската социјална повелба на Советот на Европа исто така зборува за обврската на државата да обезбеди право на заштита од сиромаштија и социјална исклученост.

Ова право не е непоимливо право во Република Македонија, туку напротив Уставот на Република Македонија го стипулира правото на граѓаните на социјална сигурност и социјално осигурување, и обврската државата да се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност, како и да им гарантира право на помош на немоќните граѓани.

Наместо расправа за со устав и закон загарантираните права на граѓаните во излагањата на пратениците преовладува партиските обвинувања што доведе до целосно дефокусирање од реалните проблеми кои постојат и со кои се соочуваат овие граѓани.

Пратениците како да забораваат дека нивниот мандат е добиен од граѓаните, дека тие се должни да ги претставуваат и застапуваат интересите на сите граѓани, и повеќе од очигледна беше дека постоечкиот проблем се искористи за добивање на политички поени.

Хелсиншкиот комитет нагласува дека пратениците односно Собранието се должни во своето делување да се водат од човековите права и слободи, нивна целосна реализација и почитување, односно нивните одлуки исклучиво да бидат водени од концептот на човекови права во чиј што фокус секогаш се наоѓа човековото достоинство и барем во тие моменти (при расправање во законодавниот дом) да ги забораваат и остават настрана нивните матични политички партии.

1.5. Казна за нејослушност и за професионалнише војници

Иако Македонија (нормативно) е демократска држава со регулирани права меѓу кои и правото на изразување јавен протест, се чини дека една од задачите кои актуелната Влада сама си ги поставила е се поревносно задушвање на јавните протести притоа не бирајќи средства и методи.

Покрај студентите од “Архибригада”, стечајците, фармерот од Битола, непослушните новинари, уште едни во низата на санкционирани протестанти се и професионалните војници кои се обидуваат да си ги остварат своите права од работен однос.

Професионалните војници додека се борат за своите права постојано беа предмет на разни мерки од забрана за користење на слободни денови, забрана за контактирање со медиуми, прекинување на годишен одмор и забрана за организирање на протест кои кулминираа со последните иницијативи за прекин на работниот однос ...

Имено, на истите им бил понуден за потпишување договор за продолжување на договорот за работа на определено време кој меѓудругото предвидува војникот своето евентуално незадоволство да не го изразува во форма на протест, лични јавни истапи преку кои се нарушува угледот на Армијата и на РМ, а во спротивно тоа повлекува прекинување на работниот однос.

При одредувањето на ваквите обврски сепак не се имало предвид дека остварувањето на правата на вработените се уредуваат само со закон и со колективни договори со што аналогно со Договорот за вработување не можат да се определат помали права од оние утврдени со закон, туку напротив може да се нормираат само права кои се поповолни за работниците од законски утврдените. Исто така, правата утврдени со Устав и закон не можат да се одземат или ограничат со акти и дејствија на работодавачот, во овој случај Министерството за одбрана.

Правото на јавно изразување на мисла, говор и

јавниот настап е гарантирано со Уставот на РМ[19] кој исто така во својот член 21 изречно обезбедува дека „граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола...”.

Со законот за одбрана штрајкот во армијата се забранува само во случај на воена и вонредна состојба, а во истите случаи се забранува и синдикалното организирање, во сите други околности важат општите правила од Уставот и Законот за работни односи.

Сепак, изгледа дека одговорните во Министерството имале на ум некое друго толкување на уставните и законски прописи кога издале Наредба со која најстрого се забранува давање на изјави во јавност на лица кои не се одредени - по формациска должност, компетентност или овластување. Па така согласно истата наредба е покрената Иницијатива против некои од професионалните војници, за утврдување на дисциплинска одговорност затоа што “именуваниот преку средствата за јавно информирање, а во улога на претставник на независен синдикат на професионални војници дал изјави со кои најпрво изнел неистинити за општата состојба во Армијата на РМ и ги повикувал и поттикнал професионалните војници во служба на РМ да извршат повреда на воената дисциплина”.

Да биде апсурдот поголем, одговорните наведуваат дека “од непотврдени извори”?! дознале дека помеѓу именуваниот и органите за внатрешни работи дошло до вербална расправија на што органите употребиле сила, и со тоа војникот ја нарушил воената дисциплина?!

Лакрдијата да продолжи, одговорните во армијата на РМ на основа на непотврдените извори и наводите спротивни на Уставот а со кои се погазува правото на изразување на мислење и протест, предлагаат на војникот да му се изрече дисциплинска мерка - прекин на работен однос.

За жал ваквиот однос на власта не може да се смета за ништо друго освен за груб обид за задушвање на слободата на говор, протест и синдикално здружување користејќи закани за прекин на работниот однос за “непослушните”. Непотребно е да се нагласува дека ваквиот тренд за казнување на учесниците во протестите претставува погазување на основните човекови права и слободи.

Очигледно власта остана нема на постојаните укажувања на Хелсиншкиот Комитет со што Македонија уште еднаш не успеа да одговори на предизвиците со кои се детерминира нејзиниот статус како демократска држава, а тоа е овозможување на услови за непречено ползување на правото на јавен протест.

1.6. Говор на омраза

Во процесот на донесување на Законот за спречување и заштита од дискриминација јасно беше издвоена една група граѓани (ЛГБТ) често со досега невиден говор на омраза кон нив. Потоа, логично се појави и првиот пример на отворена, директна дискриминација на ЛГБТ луѓето. Во јуни на постерот за промоција на фестивал на моторциско здружение (покровител на фестивалот е Градот Скопје) во еден дел пишуваше – „забрането за алкохол, дрога, оружје, животни, ббб и педераси“!

Здружението „Светски македонски конгрес“ (СМК), по повод потврдувањето на затворската пресуда на Јован Вранишковски од страна на Апелациониот суд на 21 јули се јави со сопштение во кое меѓудругото се вели: „Изјавата на ѓаволската секта на Вранишковски, која поттикнува и разгорува национална, расна и верска омраза, раздор и нетрпеливост, дека тој ќе “го носел и овој крст“ е пародија, затоа што тој од крстот се откажа кога се ороди со српската расколничка црква, грубо злоупотребувајќи ги верските чувства на православните верници од Повардарската епархија и во Македонија, истовремено одродувајќи се од мајката – Македонската православна црква...“.

Не е прв пат СМК да шири верска нетолеранција или да повикува на линч по тој основ. Истомислениците на Вранишковски поднеле кривична пријава до Јавниот обвинител на РМ против СМК и предходно против лицето Јанко Бачев (во февруари годинава) за поттикнување верска омраза и насилство, за кои се уште немаат добиено одговор.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај Фаик Белани, Скопје

Од страна на г. Фаик Белани бевме известени дека неговата ќерка г-ѓа И. Белани на ден 22.12.2004 година била хоспитализирана во Специјалната болница за Гинекологија и Акушерство “Чаир” - Скопје - Македонија со соодветна дијагноза видно од документацијата. На контролен преглед на ден 27.12.2004 година, било дијагностицирано Фетус Мортус. На

пациентката истиот ден општата состојба и се влошило, поради што истата била транспортирана во Кома Центарот при Клиничкиот Центар за понатамошен третман.

На ден 05.01.2005 година пациентката починала, видно од потврдата за смрт и лекарскиот извештај за причината за смрт. Во текот на 2007 година, преку полномошник г. Белани се обратил до канцеларијата на Народниот правобранител, кои постапиле по поднесеното барање и доставиле одговор до истиот. Преку писмен допис странките се известени дека Народниот правобранител преземал мерки и дејствија (се обратил до Клинички Центар – Скопје, Министерство за здравство) и добил известување дека Министерството за здравство формирало Комисија која одлучила дека не е утврдено лекарска грешка, односно дека лекувањето било коректно изведено од страна на лекарскиот тим при Клинички Центар.

Преку поднесеното писмено барање до Хелсиншкиот комитет г. Белани побара да истражиме дали неговата ќерка добила соодветен медицински третман и лекарска грижа од медицинските лица при болницата во Чаир, да се утврди стручноста на лекарите, како и дали биле преземени сите чекори за соодветно лекување од страна на лекарите.

Хелсиншкиот комитет се обрати до Министерството за здравство со посебно барање да биде формирана посебна комисија се со цел да бидеме известени за постапувањето на медицинските лица при болницата во Чаир. Во почетокот на годината, претставници на формираната комисија одржаа состанок во Хелсиншкиот комитет заради расчистување на потребни детали за пријавениот случај.

На ден 05.05.2010 година добиен е одговор од страна на Министерството за здравство, во кој нема конечен заклучок во однос на постапувањето на медицинскиот персонал, заради недостапност на целокупната медицинска документација. Добиениот одговор Ви го доставуваме во прилог.

Имено, од страна на Министерството за здравство Хелсиншкиот комитет беше известен дека “Комисијата не може да направи комплетна евалуација на случајот поради недостапност на целокупната медицинска документација како од болницата во Чаир така и од Клиника за неврохирургија. Поради горенаведеното не е можно да се донесе заклучок дали починатата пациентка е лекувана согласно критериумите медицина базирана на докази.” Понатаму во дописот се наведува дека “Комисијата е на мислење дека за здравствените установи кои биле вклучени во лекувањето на пациентката, треба да следат соодветни мерки поради неодговорно однесување со медицинската

документација.”

Хелсиншкиот комитет, како невладина организација нема можност да ја цени стручноста и компетентноста за соодветно лекување од страна на медицинските лица кои постапиле со пациентката.

Хелсиншкиот комитет смета дека странката треба да поднесе кривична пријава до Основното јавно обвинителство - Скопје за едно кривично дело “Тешки дела против здравјето на луѓето” предвидено во член 217 став 2[20] од КЗ и за едно кривично дело “Несовесно лекување болни” по член 207[21] од КЗ и да побара да државните органи спроведат постапка за расчистувањето на дилемата која лебди, имало или немало несовесно лекување на пациентката во болницата во Чаир, бидејќи сол во раната додава и фактот што потребната медицинска документација некако чудно исчезнала.

2.2. *Случај Роберт Поповски – Лоша госпила или судска игра?*

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија на 16 Април 2008 година, до Основното јавно обвинителство во Струга поднесе кривична пријава против Н.Н. сторители за сторени кривични дела: “Малтретирање во вршење на службата” од член 143 став 1 од КЗ, “Тешка телесна повреда” и “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” врз основа на член 142 став 1 од Кривичниот законик.

На 1 Февруари 2008 година околу 06.30 часот во домот на лицето Роберт Поповски дошла специјалната единица со налог за негово приведување. За време на приведувањето едно од службените лица без посебна причина го удрил Роберт со кундакот од пушката по вилицата. Роберт се жалел на повреда при што по притворањето е извршен лекарски преглед, констатирана е скршеница на вилицата и врз него е извршена хируршка интервенција на одделението за максилофацијална хирургија во клиничката болница во Битола, а потоа истиот е пренесен во Арестантското одделение при Клиничкиот Центар во Скопје врз основа на решение Ки.бр.19/08 од 6 Февруари 2008 година на Основен суд Битола.

Уште со самото поднесување очигледно беше бавното дејствување на надлежните органи. Моравме да реагираме до Основното јавно обвинителство за долгото траење на постапката, за на крај од страна на Основното јавно обвинителство во Струга на 20 Ноември 2008 година биде донесено Решение КО. бр. 131/08 со кое се отфрла кривичната пријава против С.Д., Т.Н., Д.Г. и Н.Б. од Скопје, бидејќи не постојат основи на сомнение дека пријавените го сториле кривичното дело.

Хелсиншкиот Комитет упорно продолжи со барањето правда во конкретниов случај и поднесе субсидијарен обвинителен акт против четворица припадници на Министерството за внатрешни работи за “Тешка телесна повреда”, “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” и “Малтретирање во вршење на службата”.

Кога конечно започна судската постапка се појави нов проблем кој повторно ја одолговлекува постапката - судската достава. Преку обидите за уредно доставување на обвинителниот акт, кои траат веќе една година, утврдивме дека проблемот со доставата и во голема мерка влијае врз судските постапки. Во конкретниов случај, иако постои уредна достава за тројца од обвинетите, за четвртиот во јануари 2010 Основниот суд во Струга добил известување од Министерството за внатрешни работи дека има промена на живеалиште и истиот живее во друг град.

Ништо немаше да биде спорно, ни чудно доколку од јануари до јуни 2010 година некој барем се обидел да го достави Обвинителниот акт до овој обвинет, но за жал таков документ нема во списите на предметот. Сега останува отворено прашањето дали ова е само игра за да се одолговлекува судската постапка и дали причината за истото е тоа што обвинетите се припадници на Министерството за внатрешни работи?

Хелсиншкиот Комитет потсетува дека сите граѓани се еднакви пред законот и истиот мора подеднакво да се спроведува. Очекуваме судските органи да ги преземат сите неопходни мерки за да обезбедат уредна достава и конечно да започне судската постапка.

-----
[1] Жарко Трајановски во колумна во „Дневник“ (7.7.2010)

[2] Член 43 од Законот за Собранието на Македонија гласи: „Одржувањето на редот во зградата на Собранието и во просториите во кои работи Собранието го обезбедува посебна служба. Лицата од посебната служба за одржување на редот во зградата на Собранието на истакнато место на облеката носат обележје на Собранието на Македонија. Овластените службени лица на органите на државната управа не можат без одобрение на претседателот на Собранието да имаат пристап во зградата и во просториите на Собранието ниту да преземат мерки спрема пратениците, работниците во

Службата и спрема други граѓани“.

[3] Во ваков случај, кога не постои законска основа да се врши обработка (или во конкретниов случај снимање) на личните податоци, тоа може да се врши единствено доколку претходно е обезбедена согласност од лицата (пратениците и вработените лица во Собранието, чие снимање или чиј видеозапис се врши).

[4] Положбата, составот, надлежноста и правното дејство на одлуките на Уставниот суд се посебно уредени со Уставот на РМ, додека само начинот на работата и постапката пред Уставниот суд, согласно со Уставот, ја уредува судот со свој акт – Деловникот на Уставниот суд. Мотивот на уставотворецот за таквото решение е обезбедување на автономност и целосна независност на Уставниот суд во однос на Собранието и другите државни органи. Овој орган е институција на Уставот која основата и границата на вршењето на својата функција ја црпи единствено од Уставот и е во функција за неговото остварување. Таквата положба на Уставниот суд едновременно му обезбедува гаранција дека условите за остварување на уставно судската функција однапред се заштитени од нивното менување од страна на актуелните носители на политичката власт заради прилагодување на оваа функција на дневните политички потреби и интереси, како и дистанцирање од секаков политички авторитет, особено од оној што моментално е на власт.

Според Уставот, Уставниот суд ќе поништи или укине закон ако не е во согласност со Уставот, или ќе поништи или укине друг пропис ако не е во согласност со Уставот или со закон. Одлуките на Уставниот суд се конечни и извршни.

Несомнено е дека Уставот на одлуките на Судот им дава неприкосновен авторитет и задолжителност за сите правни субјекти на кои тие се однесуваат и против нив не се дозволени правни средства. Нивното дејство е *erga omnes*. [5] „Во најголем дел веќе се извадени градежни дозволи и мислам дека нема да има некој сериозен застој, мислам дека ќе биде добро, за севкупниот проект нема да има преголеми проблеми“, изјави Никола Груевски според ТВ А-1 на 1.7.2010.

[6] Службен весник на РМ бр. 51/05, 137/2007 и 91/2009

[7] Службен весник на РМ 5/02

[8] Службен гласник на Општина Центар бр. 1/06

[9] Член 16 од Уставот на Република Македонија

[10] www.A1.com.mk/ судир на интереси во локалната власт – 15.07.2010 година

[11] Целта на овој Законот за спречување на судир на интереси е да се обезбеди спречување

на злоупотребата на јавните овластувања и должности на службеното лице за остварување на користољубиви цели за себе или блиски лица и да се обезбеди спречување на можноста приватниот интерес на службеното лице да го загрози јавниот интерес.

[12] Член 3 став 2

Службено лице, во смисла на овој закон, се претседателот на Република Македонија, пратениците, градоначалниците, амбасадорите и другите именувани лица на Република Македонија во странство; избраните и именувани лица од и во Собранието на Република Македонија и Владата на Република Македонија, органите на државната управа и други државни органи, органите на судската власт, јавните претпријатија, установи, други правни лица на централната и локалната власт, државните службеници и вработените во органите на државната управа и други државни органи, органите на судската власт, јавните претпријатија, установи, други правни лица на централната и локалната власт, советниците во советите на општините, советниците во Советот на градот Скопје, како и лица вработени преку агенциите за привремено вработување со овластување утврдени со закон.

[13] Член 8 – Изборен законик

(1) Функцијата пратеник, член на совет и градоначалник е неспојлива со функцијата претседател на Републиката, претседател на Владата на Република Македонија, министер, судија, јавен обвинител, јавен правобранител, народен правобранител и со други носители на функции кои ги избира или именува Собранието на Република Македонија (во натамошниот текст: Собранието) и Владата на Република Македонија (во натамошниот текст: Владата).

[14] Член 12 став 1 од Законот

[15] www.alfa.mk

[16] Член 4 од Закон за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи, Сл.весник на РМ бр.113/07

[17] Ид, Член 6,

[18]

[19] Член 16 став 1 и 2 од Уставот на РМ

[20] Тешки дела против здравјето на луѓето - Член 217

(1) Ако поради делото од член 205 ставовите 1 и 2, член 207 ставовите 1 и 2, член 209, член 211 став 1, член 212 став 1, член 213 став 1, член 214 ст. 1, член 215 став 1 и член 216 ставовите 1 и 2 некое лице е тешко телесно повредено или здравјето му е тешко нарушено, сторителот ќе се казни со затвор од една до десет години.

(2) Ако поради делото од член 205 ставовите 1 и 2, член 207 ставовите 1 и 2, член 209, член 211 став 1, член 212 став 1, член 213 став 1, член 214 став 1, член 215 став 1 и член 216 ст. 1 и 2 настапило смрт на едно или повеќе лица, сторителот ќе се казни со затвор најмалку четири години.

(3) Ако поради делото од член 205 став 3, член 207 став 3, член 211 став 2, член 212 став 2, член

213 став 2 и член 214 став 2 некое лице биде тешко телесно повредено или здравјето му е тешко нарушено, сторителот ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

(4) Ако поради делото од член 205 став 4, член 207 став 3, член 211 став 2, чл. 212 став 2, член 213 став 2 и член 214 став 2 настапила смрт на едно или повеќе лица, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

[21] Несовесно лекување болни - Член 207

(1) Лекар што при укажување лекарска помош примени очигледно неподобно средство или начин на лекување или нема да примени соодветни хигиенски мерки, или воопшто несовесно постапува и со тоа ќе предизвика влошување на здравствената состојба на некое лице, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

(2) Со казната од став 1 ќе се казни и бабица или друг здравствен работник што при укажување медицинска помош или нега постапува несовесно и со тоа предизвика влошување на здравствената состојба на некое лице.

(3) Ако делото од ставовите 1 и 2 е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

Август 2010 година

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. Фалична лустрација

1.2. Касирирана Аншикоруйциска

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Дали родителскиот догајок се доделува
согласно законот или е предмет на субјективно
толкување – предмет Сали Аниша, Велес

2.2. Приговор како казна или огмазда?

2.3. Кога директорот не е во кефот на
Градоначалничкиот

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

1.1. Фалична лустрација

Она што подолг период се случува со примената на Законот за лустрација никако не може да се подведе под терминот „детски болести“. Фаличната лустрација, која е во тек, свои корени има во фаличниот закон, а овој пак во фаличната политичка волја на оние кои го носеа за прочистување на општеството од луѓето кои во својата соработка со безбедносните структури „земаа на врат“ многу луѓе.

Кога се донесуваше Законот, Хелсиншкиот комитет излезе со анализа во која од аспект на човековите права тврдеме дека истите ги крши. Во обраќања до медиумите наши членови критички се осврнуваа во поглед на бројните недостатоци на Законот тврдејќи дека од вистинска лустрација ќе нема ништо бидејќи произлегува дека лустрацијата де факто треба да ја спроведат оние што треба да бидат лустрирани.

Маките што ги имаше Законот во процесот на донесување (тактички паузи во процедурата, учени до предлагачот со усвојување амандмани...), потоа неговото оживотворување (формирањето на комисијата која треба да ја врши лустрацијата и создавање услови за нејзина непречена работа) беа, за жал, докази дека нашиот скептицизам имал основа.

Сепак ова пак што последниве неколку месеци се случува со практичниот почеток на работата на Комисијата за верификација на фактите на Република Македонија за несоработка со

органите на државната безбедност, популарно позната како Комисија за лустрација, ги доведе работите до крајност при што се е отворено – Колку Комисијата е самостојна, го има ли и колкаво е политичкото влијание врз нејзината работа бидејќи членовите „ги делегираа“ и политичките партии? Може ли Комисијата токму поради партиското влијание „за едни да е мајка, за други маќеа“? Дали Комисијата ги има на увид сите релевантни факти – и притоа колку се тие изворни, а колку доработувани со текот на времето - за да си ја врши со законот доделената функција и при тоа да решава не со дискусии, толкувања, (над)гласување... туку врз основа на тоа има или не факти? Каков се влијание, да не кажеме манипулирање, е можно од оние кои ги имаат досејата за дошниците? Која е улогата на политичките партии на власт во однос на членовите на Комисијата, но и влијанието на оние кои (не)даваат се што поседуваат за Комисијата?...

Дали во конкретниот случај околу актуелниот претседател на Уставниот суд можете да бидете 100% сигурни дека Комисијата за лустрација во своето одлучување се раководела исклучиво од фактите кои ги имала на располагање!?. И кога случајот доаѓа во пакет со нерасчистеното тврдење дека со надгласување Комисијата заштитила од лустрација двајца актуелни пратеници, не треба да сте зависник од теориите на заговор па да не ви падне на памет реваншизмот по сите напади на Уставниот суд и неговите одлуки кои не се по волја на партијата на власт. Патем атаката на Уставниот суд (како алатка на опозицијата и фамозниот Б.Ц.) продолжува при што се користи фактот дека неговиот прв човек е и прва жртва на лустрацијата (иако законската процедура не е завршена и исходот не е де факто познат). Најтрагично секако ќе биде ако целата бука не се искористи како аргумент за менување на уставната поставеност на судот. И на крајот, имајќи го на ум сето она што ни се случува на политичката сцена, дали е далеку од умот, да си го поставите прашањето можна ли е кај нас злоупотреба на Законот за лустрација за дискредитирање на политичките противници?

Хелсиншкиот комитет и натаму смета дека добро смислената и регулирана лустрација е здрава за трансформацијата на затворените во отворени општества. И за да нема никакви сомневања за евентуални скриени намери (или „аргументи“ за тоа кому сме му алатка или му служиме) Бордот на Комитетот неодамна донесе одлука да побара од Комисијата за лустрација да бидат проверени сите членови на Комитетот.

Согласноста за проверка пред Комисијата дадоа и сите новоизбрани членови на Комитетот потпишувајќи ја пристапницата за членство, чиј дел отсега е и согласноста.

Ќе завршивме како што почнавме: фалична лустрација по фаличен закон во амбиент на фалична демократија.

1.2. Касџрирана Анџикорупциска

Во тек е вториот мандат на Државната Комисија за спречување на корупцијата и не јасно до кога ќе трае (февруари 2011 или година подоцна), бидејќи во парламентарна процедура се измените на Законот за спречување на корупцијата со кој се предвидува скратување на мандатот на сегашната комисија од 5 на 4 години. Токму овие претстојни измени заедно со кратењето на буџетот за 2010, беа искористени за изјави (и на луѓе од комисијата) и коментари во медиумите со квалификации „упад во работата“, „партизација и обезвреднување“, „атак на независноста“ опасност од претворање во „декор на системот“ и сл.

Фактот дека тоа е истиот состав на Комисијата кој три години по ред ја (ре)избираше својата претходна претседателка, која по многумина успеа да го уништи и она малку што Комисијата претходно го сработи без контраверзии, мотивираше дел од јавноста да биде сомничав во однос на ваквите оценки. Првиот состав на Комисијата успеа во јавноста да изгради имиџ на бескомпромисен борец против корупцијата. Се покажа дека и тоа се должеше повеќе на PR отколку на сработеното во битката против корупцијата од државни позиции, заради ефектот по стекнатиот углед на „крајот кој делото (не) го краси“: Регрутирањето на најистакнатите антикорупционери во новата власт по 2006 и толкувањето дека тоа е надомест за одработеното во аферата со станови на тогашниот лидер на опозицијата.

Како и да е Антикоруциска и Законот што ја воспостави нудат доволно аргументи да бидат подведени во категоријата “catch 22” закони и државни активности. Тоа е пракса која е одлично усовершена од сите досегашни македонски транзициони влади, а според која по сите препораки, притисоци, моркови и стапови... од надвор сугерираната форма на институција се воспоставува. Потоа во деталите на актот за воспоставување на таа форма и деталите околу нејзиното делување се вградуваат елементи кои речиси целосно ја обезвреднуваат и девалвираат самата форма. Така беше со првиот Народен правобранител – кого и по два мандата ретко кој го знаеше, така и со првичните решенија за Советот за радиодифузија, кој наместо самостојно беше советодавно тело на владата и надлежното министерство...

Измените на Законот за спречување на корупцијата (донесен во 2002 и досега два пати иновирани – во 2004 и 2006) покрај кратењето на мандатот на членовите, вклучуваат и професионализација на составот. Измените воопшто не нудат подобрување на статусот или перформансите на Комисијата, и воопшто нема да изненади ако се покаже дека третиот состав на Комисијата ќе биде награда за заслужните партиски војници. Доколку тоа се случи, корупцијата буквално ќе влезе и во Државната комисија за спречување на корупцијата.

Но, и без тоа Комисијата е далеку од она што е опишана во член 1 од Законот за спречување на корупцијата: „Државната комисија се конституира како независна со надлеженост да ги применува утврдените мерки и активности за спречување на корупцијата во вршењето на власта, јавните овластувања, службената должност и политиката, мерките и активностите за спречување на судирот на интереси, мерките и активностите за спречување на корупцијата при вршењето на работи од јавен интерес на правните лица сврзани со остварувањето на јавни овластувања како и мерките и активностите за спречување на корупцијата во трговските друштва“.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Дали рогителскиот догајок се доделува согласно законот или е џрегмет на субјективно џолкување – џрегмет Сали Анитџа, Велес

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија се обрати Г-ѓа Сали Анита од Велес, која не извести дека со Решение на Центарот за социјална работа во Велес од 26.04.2010 година е одбиено нејзиното барање за остварување на право на родителски додаток за четврто родено дете.

Во добиеното решение е наведено дека: “Барањето за остварување на правото на родителски додаток се одбива како неосновано бидејќи Сали Анита во месец април 2010 год. се породила во четврто раѓање по ред со две живородени деца (близнаци) како четврто и петто дете, што значи дека со раѓањето на петтото дете истата не може да го оствари правото како петто родено дете затоа што согласно законските прописи право на родителски додаток може да се оствари до четврто живо родено дете”.

Иако се работи за многу рекламиран закон од страна на Владата, само за потсетување би навеле дека врз основа на член 30-а родителски додаток за дете остварува мајка за своето второ, трето и четврто живородено дете. Правото од ставот 1 на овој член го остварува мајка, која е државјанин на Република Македонија со постојано место на живеење во Република

Македонија. Правото од ставот 1 на овој член го остварува мајка која непосредно се грижи за детето за кое поднела барање, чии деца од претходниот ред на раѓање не се сместени во установа за социјална заштита, згрижувачко семејство или не се дадени на посвојување и на која не и е одземено родителското право над децата од претходниот ред на раѓање.

Никаде, во ниту еден член од Законот, ниту Правилникот не е предвиден услов за одбивање на барањето раѓањето на две или повеќе деца заедно. Самиот факт дека се родени близнаци воопшто не влијае на правото на родителски додаток за четврто дете, односно за едно од близнаците.

Хелсиншкиот Комитет веднаш се обрати до Центарот за социјални работи во Велес и Министерството за труд и социјална политика барајќи одговор зошто четвртото дете не е земено во предвид во постапката, туку во решението се осврнуваат само на петтото дете, кога мајката не го поднела барањето за родителски додаток за петтото, туку за четвртото дете.

Во Законот за изменување и дополнување на законот за заштита на децата е предвидено дека: “По сите барања за остварување на правото на родителски додаток за дете (второ, трето и четврто) поднесени во рок најдоцна до наполнети три месеца живот на детето во периодот од девет месеци од денот на влегување во сила на овој закон, може да се оствари правото на родителски додаток за дете”.

Од страна на Центарот за социјални работи во Велес уште во текот на месец јуни 2010 е добиен одговор дека за ваквата одлука тие се консултирале со надлежните лица од Министерството за труд и социјална политика и дека врз основа на поднесената жалба на странката целиот предмет е доставен до Министерството на разгледување и одлучување.

За жал, и покрај доставените ургенции до Министерството, и по истекот на 4 месеци од поднесената жалба, не е добиен одговор по истата, иако надлежните се запознаени дека се работи за семејство кое живее во многу лоши економски услови.

Хелсиншкиот Комитет очекува веднаш да се преземат мерки во однос на решавање на жалбата по овој предмет, секако во насока на запазување на законските одредби и одобрување на поднесеното барање за

родителски додаток за четврто дете.

2.2. Пришвор како казна или огмазда?

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија во повеќе наврати ја известуваше јавноста за злоупотребата на мерката притвор која најчесто се користи без правно поткрепени и образложени причини.

Лицето Димитриев Митко е осомничен за сторено кривично дело „Злоупотреба на службената положба и овластувања“ од член 353 од Кривичниот Законик.

Со решение на истражниот судија на ден 20.11.2009 год. му е изречена мерка притвор во времетраење од 30 дена, поради постоење на опасност од бегство, дека истиот ќе се сокрие или нема да му биде достапен на органот на прогон доколку биде пуштен да се брани со слобода.

Во образложението на ова решение е наведено дека „во текот на истражната постапка постои реална опасност дека истиот доколку биде пуштен да се брани од слобода може да ја попречува истрагата со влијание на сведоци и прикривање на докази“.

Истите причини наведени во ова решение се основа за продолжување на мерката притвор се до 16.2.2010 год. кога Кривичниот Совет на одделението за организиран криминал и корупција при Основниот Суд Скопје II Скопје, решава да се укине мерката притвор и истата да биде заменета со куќен притвор во траење од 30 дена.

Кривичниот Совет во своето решение наведува дека се уште постои опасноста наведена во претходните решенија која претставува законски основ за мерката притвор, односно куќен притвор. Исто така е наведено дека при одлучувањето и преиспитувањето на причините за понатамошно траење на мерката притвор, советот сметал дека кривичното дело кое му се става на товар на осомничениот според својата квалификација не претставува потешок облик на кривично дело.

Исто така е истакнато дека спрема странката може да се примени поблага превентивна мерка од мерката притвор, па така со мерката притвор која по својата природа е поблага превентивна мерка ќе бидат постигнати истите цели и ефекти кои се очекува да бидат постигнати со мерката притвор.

Странката речиси 9 месеци се наоѓа во притвор, односно куќен притвор, а решенијата за продолжување на мерката се шаблонски, еднолични, со иста содржина, без аргументација.

Но, контрадикторноста во овој случај е што странката во текот на целата постапка е обврзана да присуствува на судските претреси кои се водат пред Основниот Суд Скопје I Скопје, и покрај тоа што истата е со постојано живеалиште во Струмица. Од друга страна пак странката поседува важечка патна исправа со шенген виза.

Сега Хелсиншкиот Комитет се запрашува како е можно кривичниот Совет кој стравува од бегство и истото како причина го провлекува во сите решенија, при одлучувањето воопшто да не ги земе во предвид алтернативните мерки кои му стојат на располагање согласно ЗКП, како одземање на патна исправа или забрана за напуштање на живеалиштето.

Очигледно дека Советот не ја испитувал ни веројатноста за бегство на обвинетиот, бидејќи не дал конкретни показатели за донесената одлука.

Нејасно е дали воопшто се водело сметка целта да биде постигната и со некоја од алтернативните мерки.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија повторно истакнува дека успешното водење на постапката не е условено со изрекување на мерката притвор и притоа ја нагласува важноста и потребата при одлучувањето секогаш да се има на ум загарантираното право на слобода и сигурност.

2.3. Која директоријата не е во криво на Градоначалничко

Г-ѓа Лилјана Стамкова од Гевгелија, поранешен директор на ОУ „Ристо Шуклев“ с.Негорци, го известил Хелсиншкиот Комитет за незаконско разрешување од функцијата Директор на Основно училиште од страна на Градоначалникот на Општина Гевгелија и назначувањето на нов ВД Директор спротивно на Законот за основно образование.

Градоначалникот на Општина Гевгелија со решение[1] од 21.01.2010 год. ја разрешува од функцијата Директор, повикувајќи се на член[2] од Законот за основно образование „по негова вина е нанесена штета на учениците, на нивните родители или на училиштето“. Притоа во самото решение не е дадено образложение за фактите[3], доказите со кои се утврдува нанесената штета, ниту пак на странката и е дадена правна поука.

Комисијата за решавање на прашања од областа на работните односи во втор степен при Владата на Р.М, решавајќи по приговорот на странката, носи решение[4] со кое приговорот се одбива како неоснован. Во образложението на решението е наведено дека Градоначалникот на Општина Гевгелија ја запазил постапката за разрешување на Директор, односно дека целокупната постапка е спроведена согласно законската регулатива.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија се обрати до Државниот просветен инспекторат при Министерството за образование и наука, во насока да бидат преземени одредени активности за почитување на законските одредби.

Државниот просветен инспекторат не известил за спроведениот увид во ОУ „Ристо Шуклев“ с.Негорци, како и за утврдените недостатоци. Од нивна страна е констатирано дека Училишниот одбор на одржаните состаноци во учебната 2009/2010 год. па се до моментот на разрешување на Стамкова Лилјана не дискутирал ниту донел заклучок за предлог разрешување.

Исто така не известува и дека постапката за разрешување од страна на Градоначалникот на Општина Гевгелија не е водена согласно одредбите од Законот за основно образование, бидејќи во дадениот случај не постои писмен заклучок од Училишниот одбор, ниту пак странката се изјаснила писмено за наводите за кои се разрешува.

Од друга страна пак, Градоначалникот го задолжува Училишниот одбор да распише јавен оглас за избор на директор, но Државниот просветен инспекторат известува дека во моментот на увид (извршен во месец Јули) се уште не е покрената постапка за распишување на јавен оглас за директор.

Изборот на ВД Директорот е извршен на ист ден кога е донесено решение за разрешување, а истиот се уште ја врши должноста иако е предвидено дека работите може да ги врши не подолго од 6 месеци од неговиот именување.

По констатираните злоупотреби на законските одредби, Државниот просветен инспекторат доставил укажувања до Градоначалникот на Општина Гевгелија и Училишниот одбор на ОУ „Ристо Шуклев“.

Хелсиншкиот Комитет изразува задоволство што надлежниот орган презел конкретни дејствија во случајов, но остана зачуден од вториот одговор на Државниот просветен инспекторат кој следува, а со кој не известува дека укажувањата се повлечени и покрај видливите повреди на Законот. Образложението беше дека

странката Стамкова Лилјана ги презела потребните обраќања до законски пропишаните органи.

Во овој случај не може а да не се наметне прашањето за улогата на Второстепената Комисија при Влада на Р. Македонија која не констатирала пропусти наспроти она што е утврдено од страна на Државниот просветен инспекторат.

Исто така останува нејасно дали самоволието и пречекорувањето на овластувањата на Градоначалникот на Општина Гевгелија ќе остане несанкционирано од страна на надлежниот орган, во овој случај Државниот просветен инспекторат, кој со повлекувањето на укажувањата во целост се иззема од одговорноста иако има надлежност да преземе соодветни мерки во надминување на матната ситуација која постои во моментот.

Хелсиншкиот Комитет апелира Министерството за образование и наука да ги земе конците во свои раце и да овозможи доследна примена на одредбите на Законот за основно образование.

---

[1] Решение на Градоначалникот на Општина Гевгелија бр.08-218/1 од 21.01.2010 год.

[2] Законот за основно образование чл.133 ст.2 алинеја 3

[3] Закон за општата управна постапка Чл.209 ст.3 „ Писменото решение содржи: увод, диспозитив (изрека), образложение, упатство за правно средство, назив на органот, со број и датум, потпис на службеното лице и печат на органот. ....“

[4] Решение бр.37-40/3 од 03.03.2010 на Комисијата за решавање на прашања од областа на работните односи во втор степен (кои не се во надлежност на Агенцијата за дежавни службеници) при Влада на Р.Македонија

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Септември – Октомври 2010

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. *Затворање на кружоци*

1.2. *Каде дрешаат македонските судови при одредување на мерката при затвор?*

1.3. *Воведување на индикатори за мерење на дискриминација на локално ниво*

1.4. *Национален ургентен програма центар – реформи во здравството или уште една избрзана акција од страна на Владата?*

II. ПОЕДИНЕЧНИ СЛУЧАИ

2.1. *Позитивно решен случајот на Г-ѓа Сали Аниќа за доделување на родителскиот догледок*

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. *Затворање на кружоци*

Еден од показателите дека во нашата бескрајна транзиција многу малку направивме во трансформацијата на нашето општество од старото (затворено) во ново (отворено) е односот на властите кон невладиниот сектор. Секоја демократска власт умее да извлече корист за граѓаните од соработката со невладиниот сектор, но во средини како нашата со фрагилна демократија НВО години со ред се обидуваат да укажат на она што не чини во нашето секојдневие за работите да тргнат кон подобро, а власта, надлежните кон нивните пораки не само што се однесуваат според онаа „Кучињата лаат, караванот си врви“, туку отворено сакаат да ги замолчат.

И нашиот Комитет, за жал, години со ред го добива истото „внимание“ од властите, без разлика на чии партиски бои и припаѓаат. Повеќе пати досега сме укажале на фактите кои покажуваат дека овдешните власти се приморани, на де факто нашите сознанија, по извесно време и поинаку спакувани (од релевантни меѓународни фактори), сепак да им го посветат должното внимание. Доволно е да се споредат нашите јавни обраќања[1] и она што „странците“ што многу ни значат ни порачуваат.

Неодамна објавениот извештај на Европската комисија за напредокот на Република Македонија за 2010[2] обилува со примери кои го поткрепуваат ова наше тврдење.

Во делот за правосудството се констатира ограничен напредок во имплементирањето на реформите (инаку клучен приоритет во нашето асоцијативно партнерство со ЕУ): „Во поглед на независноста на правосудството не е направен

наталошен напредок кој ќе осигура постоечките легални одредби да бидат имплементирани во праксата“. За во следната реченица го посочи господинот Маневски како пример: „Улогата на Министерот за правда во рамките на Судскиот совет предизвикува сериозна загриженост за мешање на извршната власт во работата на правосудството“. Извештајот ги споменува и „коментарите“ во однос на Уставниот суд на високи претставници на власта, а како повод за сериозна загриженост заради пристисоци врз независноста на правосудството се наведува и лустрирањето на претходниот претседател на Уставниот суд.

Чудно ли е тогаш што во резимето на истражувањето на јавното мислење во рамките на проектот Balkan Monitor на Galup за 2010 година[3] се констатира дека 31 проценти анкетирани Македонци и 20 проценти Албанци имаат доверба во институциите и особено правосудството.

Во делот на човековите права, на пример се констатира дека пред Европскиот суд за човекови права во Стразбур, државата е најдена за виновна во нови 21 случаи, дека 400 нови апликации се поднесени од октомври 2009 до септември 2010 со што вкупниот број на наши случаи таму е зголемен на 1 222.

Во извештајот се споменуваат и фамозните „Алфи“, кои под притисок од надвор останаа само во Скопје, и натаму во контекст на третирање на граѓаните надвор од законот и како сомнеж за истрагите кои за ваквите обвинувања се водат.

Тука се и нехуманиот и деградирачки третман во нашите ментални медицински институции, а се споменува и случајот на Калид Ел-Масри, германскиот државјанин со либанско потекло, за чија одисеја од скопскиот аеродром до Авганистан и назад до Албанија клучна улога имаат нашите „џемсбондови“, само што нашите политичари не се расположени тоа во легална процедура да го расчистат. Па затоа деновиве од Лондон додатно ни стигна и апелот на Амнести Интернешнал, информирајќи не патем дека судот во Стразбур ќе се позанимава и со овој случај.

И се рабира не остана незабележан и антидискриминационата (официјана) политика и игнорирањето на „сексуалната ориентација“ како основа за дискриминација: Тука е плус, загриженоста за стигматизацијата и случаите на дискриминација LGBT заедницата...

На крајот на септември заврши и деветтата посета на Македонија од страна на Комитетот за превенција на тортура и нечовечно или понижувачко постапување или казнување (КПТ) на Советот на Европа (21 септември - 1 октомври

2010). Фокусот на посетата беа институциите каде лицата се ограничени или лишени од нивната слобода, право гарантирано со Уставот на Република Македонија како и со меѓународните стандарди за правата на човекот. Делегацијата посети десет полициски станици кои се под надлежност на Министерството за внатрешни работи, четири затвори и еден поправен дом кои се под надлежност на Министерството за правда, три психијатриски болници кои се под надлежност на Министерството за здравство и Специјалниот завод од Демир Капија кој е под надлежност на Министерството за труд и социјална политика. На крајот на посетата делегацијата го претстави својот првичен заклучок на националните власти, а во меѓувреме им наложи веднаш да се затворот одредени делови од посетените институции.

Заклучоците на оваа моќна комисија најчесто се непријатни за нашите власти поради контролните механизми и изрекувањето можни санкции за државите кои не ги почитуваат или ги кршат овие стандарди. Заклучокот од последниот извештај до Владата на Република Македонија за посетата на Република Македонија извршена од Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ) од 30 Јуни до 3 Јули 2008 беше –„Земја посветена на владеењето на правото и на заштитата на човековите права, како што е случај со Република Македонија., не може да сврти грб на своите меѓународни обврски - да соработува со тела основани според спогодби, какво што е КПТ.“ По таа рекација недостасуваше малку Комитетот да не награди со јавна изјава, која патем очигледно уште ни виси над глава.

Во очекување на целосниот извештај за оваа посета, повеќе од јасно е дека и покрај демонстративната негрижа за затворените институции, власта не е толку немоќна да се справи со децениските наталожени проблеми во овие институции. И секако таа тоа континуирано не го прави, бидејќи оваа тема никогаш, ама баш никогаш не биле приоритетна во изборните кампањи.

Третманот на лицата лишени од својата слобода е проверка или тест за степенот на цивилизираност на даденото општество. Не постои наша и ваша слобода, а постои или нејзино почитување или кршење и злоупотреба. Институциите каде се сместени лицата кои се ограничени или лишени од нивната слобода,

назначени се да му служат на општеството, тие не се и не можат да бидат изолирани острови кои се вон надворешна суперревизија.

За односот на властите кон НВО говорат и последните напади врз одделни граѓански организации, фондации и нивни активисти. Позицијата е јасна - секој што мисли поинаку е по дефиниција непријател. Оваа влада по пресметките со медиумите кои не ги контролира, повторно се наврти кон граѓанските организации, фондации и активисти, кои не ги делат нејзините „визии“. Ваквиот груб обид за дисквалификација и миноризирање на препораките од граѓанските движења, говори за тоталитарниот концепт бидејќи не само што не се земаат во предвид анализите и проекциите од невладините организации, туку се прави се за да се замолчат. По веќе видената шема се прогласуваат за анти-државни и предавнички структури, странски платеници итн.

Вакви примери можат да се редат во недоглед, а и во продолжение на овој извештај посочуваме неколку нови.

Треба ли и овој пат да се повтори дека наместо стигматизација, дискредитација и замолчување на невладиниот сектор, власта треба да започне сериозен и отворен дијалог со сите активни чинители во македонското општество и сериозно да ги разгледа анализите, препораките и проекциите кои граѓанските движења ги објавуваат. Објективното мониторирање на движењата во општеството од страна на граѓанските организации е незаменлив коректор и насочувач во секое здраво демократско општество.

1.2. Каге жрешајѝ македонскиѝе судови ѝри оѝределување на меркаѝа ѝриѝвор?

Кон крајот на минатиот месец на Македонија и беше испорачана уште една пресуда[4] од Судот во Стразбур, овој пат по член 5 став 3 од Европската Конвенција за човекови права, односно за прекршување на правото на слобода и сигурност.

Свесни за недоследностите во определувањето на мерката притвор во таканаречениот случај “Змиско око”, Хелсиншкиот Комитет застапувајќи ги странките кон крајот на 2008 година се одлучи да поднесе жалба до Европскиот Суд за човекови права, поттикнат од игнорантскиот однос на судовите во државата кон нашите укажувања.

По две години, потврда на укажувањата на Хелсиншкиот Комитет стигна од Судот во Стразбур, но овој пат во вид на пресуда со која се констатира дека Република Македонија во односниот случај ја прекршила Конвенцијата[5] со тоа што не обезбедила доволно причини за своите граѓани да ги држи повеќе од осум месеци во постојан притвор.

Имено, во својата пресуда Европскиот Суд потсетува, исто како и Хелсиншкиот Комитет во многу наврати претходно, дека “обвинетото лице за сторен престап мора секогаш да биде слободно во текот на судењето, освен ако државата може да докаже дека постојат релевантни и доволни причини да го оправда континуираниот притвор[6]”.

Судот утврдува дека “потребата за континуирано лишување од слобода не може да се проценува од чисто апстрактна точка на гледање, земајќи ја предвид само сериозноста на престапот. Тоа мора да биде утврдено со реферирање на други бројни релевантни фактори...”, како што и продолжувањето на притворот НЕ МОЖЕ да се користи како вид на казна[7], она што за жал често се случува во македонската реалност.

“По мислење на Судот, домашните судови не утврдиле постоење на било каков конкретен факт во поткрепа на нивните заклучоци. Не се дадени причините за тоа зошто последиците и опасноста од бегство се чинеле помалку опасни за жалителите, од нивниот континуиран притвор[8]”.

Понатаму Европскиот Суд утврдува дека “во ниту еден стадиум на постапката, домашните судови не ги објасниле своите одлуки зошто алтернативите на лишувањето од слобода не биле доволни да обезбедат судењето да се одвива со соодветниот тек, што согласно Владата, е главната цел за продолжување на притворот на жалителите[9]”.

Во пресудата исто така се наведува дека “потврдувајќи го притворот, домашните судови континуирано ја повторувале истата формулација употребувајќи идентични зборови. Се чини дека тие малку имале во превид, доколку воопшто имале, за поединечните околности за секој од жалителите, бидејќи нивниот притвор бил продолжуван со колективни решенија за притвор. Праксата за издавање на колективни решенија за притвор веќе е најдена од страна на Судот за некомпатибилна самата по себе со членот 5 став 3 од Конвенцијата, доколку тоа дозволува континуиран притвор за група на лица без поединечна проценка на основите за притвор по однос на секој поединечен член на групата[10]”.

Во однос на правниот лек жалбата, Европскиот суд смета дека “во конкретните околности на

предметот, жалбата била неефективна, поради тоа што Апелациониот суд, во секоја прилика ги одбивал жалбите со едноставна одлука во која ги повторувал причините, во скратена форма, изнесени од страна на кривичниот совет[11].”

Овие ставови не се никаква новина туку истите се познати од досегашната богата пракса на Судот на оваа тема. Она што се бара од Република Македонија како членка на Советот на Европа и потписник на Конвенцијата е да се усогласи со нејзините одредби и особено со праксата на Судот како би можела да обезбеди соодветна и ефикасна заштита на правата на своите граѓани. Ова особено се однесува на правото на слобода и сигурност зашто истото е едно од најсензитивните човекови права.

Хелсиншкиот Комитет со жалење констатира дека ваквата остра реторика од Европскиот Суд можеше да биде избегната доколку судовите навремено ги прифатеа нашите[12], како и укажувањата на експертската јавност. Сепак, Комитетот искрено се надева дека оваа пресуда ќе биде доволна причина за истата да се користи како прирачник за определување на патоказот по кој судовите треба да се движат при определувањето на мерката притвор, со што ќе се избегнат други вакви пресуди, како и критики и трошоци на сметка на Р.Македонија.

1.3. Воведување на индикатори за мерење на дискриминација на локално ниво

Како резултат на широко распространетите стереотипи и предрасуди и дискриминачки практики, дискриминацијата врз основа на род, националност, етничко потекло, религија, хендикеп, возраст, сексуална ориентација се уште е видливо присутна во нашето општество. Антидискриминаторното законодавство и политика се во процес на развој, но се уште се неефективни и недоволни. Истражувањето и анкетите на НВО-и за човекови права и правата на жените, како и извештаите од бројни механизми против дискриминација, покажуваат дека најдискриминирани групи се жените и девојките, етничките и верските малцинства, Ромите, геј/лезбијската популација, лицата со посебни потреби. Постои широко распространета дискриминација на пазарот на труд и во процесот на вработување кон жените, постарите жени и мажи, самохраните мајки/родители, лицата со хендикеп, геј/лезбијската популација, Ромите. Насилството врз жените и децата, првенствено домашното насилство сеуште силно преовладува како форма на дискриминација врз жените. Злоупотребата и вознемирувањето на работното место конечно се нотира во Законот за работни односи, меѓутоа мобингот е прашање што главно се дискутира само меѓу невладините организации што се занимаваат со човекови права.

При имплементацијата на Законот за спречување и заштита од дискриминација, во изготвувањето на политика и пракса против дискриминацијата важен чекор ќе биде развивање и утврдување на индикатори за мерење на дискриминацијата.

Индикаторите изготвени за мерење на дискриминацијата на локално ниво од страна на Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија се во форма на лесно читлива матрица и треба да им послужат на локалните власти како водич за креирање политики, за идентификација на постоечките јазови во податоците кои ги синтетизираат, за создавање на акциски планови со конкретни мерки/активности и треба да служат како основа за понатамошна обука на администрацијата за спроведување на законот, политиките и активностите, како и за подигнување на свеста меѓу засегнатите страни и пошироко во заедницата.

При реализацијата на работилниците низ целата држава, во соработка со сите 84 општини, дојдовме до некои првични сознанија за функционирањето на локалната самоуправа, децентрализацијата, како и функционирањето на засега единствениот механизам за спречување и заштита од дискриминација на локално ниво: Комисиите за еднакви можности меѓу мажите и жените (КЕМ).

Од интензивната комуникација со Координаторите/ките на (КЕМ), како и од затекнатата состојба на терен која ја увидовме при самата реализација на работилниците, заклучокот е дека тие функционираат само формално, односно само заради исполнување на законската обврска да се формирани; КЕМ се несоодветно информирани и подготвени за исполнување на својата функција. Истите ниту се запознаени ниту ги применуваат практично своите овластувања кои произлегуваат од Законот за еднакви можности меѓу мажите и жените особено за обврската да го разгледаат, дадат коментари и дополнувања на предлог Буџетот на единиците на локална самоуправа (Елс);

Во структурата на одлучување во Елс, КЕМ не играат важна улога и одлуките најчесто немаат поминато низ филтерот на родова балансираност;

После секои избори се менуваат и координаторите на КЕМ, со што се губи институционалната меморија; Не постојат механизми за одржување и надградување на институционалната меморија, ниту пак постојат механизми за трансфер на

стекнатото знаење, со што на секои четири години се почнува од почеток без услови за прогресија;

Буџетите се донесуваат во условна транспарентност;

Граѓаните не се информирани за нивните права во процесот на креирање и реализација на општинските буџети, оттука и мал интерес на граѓаните за овие процеси;

Има само формални процедури за приоритизација, со што е пореметен принципот за општини по мерка на граѓаните, односно основната идеја за децентрализација;

Процесот на децентрализација е во критична ситуација, заради силното влијание на централната власт во одлучувањето и работата на локалните власти;

Делумно вклучување на граѓаните во буџетскиот процес, како и поголема информираност во однос на достапноста на извештаите има во оние општини кои го имаат имплементирано ИСО стандардот.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија е загрижен за нивото на партиципативност, отчетност и транспарентност на локалните самоуправи, со што драстично се нарушуваат човековите права на граѓаните на Република Македонија. Заради забележливата „централизираност на децентрализацијата“ избраниците на народот не се во можност да ја исполнуваат својата улога на глас и алатка на граѓаните во исполнување на нивните права и остварување на подобар и достоин живот. Локалните самоуправи заедно со централната власт треба да вложат напори за имплементација на анти-дискриминаторната легислатива и да ги зајакнат постоечките механизми за спречување и заштита од дискриминација (КЕМ), како и да ги усвојат индикаторите со што дискриминацијата би станала мерлива, а тоа пак ќе значи почеток на остварување на принципот од „од долу кон горе“ во одлучувањето и креирањето на политиките.

1.4. Национален ургентен траума центар – реформи во здравствено или уште една избрзана акција од страна на Владата?

До Хелсиншкиот Комитет се обрати група доктори од Универзитетската клиника за ортопедски болести во врска со владината одлука за интергирање на четири клиники во нов ургентен траума центар, образложувајќи дека припојувањето на нивната клиника во новиот траума центар е сериозна грешка со која ќе му се нанесе штета на здравствениот систем и со кои што Владата ќе го напушти предвидениот план за реорганизација на здравството. Од

нивна страна веќе е поднесена иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија со која се бара поништување на владината одлука за интергирање на четири клиници во нов ургентен траума центар.

Стручниот колегиум на ортопедија барањето за поништување на одлуката го доставил и до Владата и до Министерството за здравство. За жал и покрај сериозноста на ситуацијата која според нив сакале и лично да ја образложат пред Премиерот, тие до денес не се повикани на разговор од негова страна.

Во последните неколку години се почесто на површина испливуваат проблемите со кои се соочува здравството во Република Македонија. Од руинирани објекти, лоши услови за сместување и работа, чести смртни случаи, недостиг на лекови и материјали, па овој месец дојдовме и до забрани за давање на изјави од страна на вработените доктори.

Постојано сме јавно информирани дека Министерството за здравство формира комисија, водат истрага за случаите, работат на промени во здравствениот сектор со цел подобрување на условите за обезбедување здравствени услуги, но во реалноста тие подобри услови никако да се остварат.

Во текот на минатата година од страна на Министерството за здравство беше подготвена Стратегија за итните медицински служби и Акционен план за нејзино исполнување, затоа што како што изјави Министерот за здравство: “Сегмент кој се уште не е реформиран се итните медицински служби кои се составен дел на здравствениот систем, имаат големо значење, а во исто време се и показател за севкупните состојби во здравствениот сектор на една земја”.

Цел на Стратегијата е подобрување на нивото на укажување на здравствените услуги, обезбедување еднаква покриеност со итни медицински служби на територијата на цела држава, прераспределба на вкупните трошоци во системот на итни медицински служби и обезбедување подобра информираност на населението за достапноста на итните медицински служби.

И наместо да се следи стратегијата и акционениот план и постепено да се гради и реформира овој систем, само две години откако го растури Клиничкиот центар на 31 клиника, Владата реши повторно да обедини четири клиници (трауматологија, ортопедија, КАРИЛ (интензивно лекување, анестезија и реанимација) и Ургентниот центар во Национален ургентен траума-центар.

Здравствената заштита е право, а не привилегија. За исполнување на човековото

право на здравствена заштита, здравствениот систем мора да осигура дека секое лице има пристап до сеопфатна, квалитетна здравствена заштита. Никој не смее да биде дискриминиран врз било кој основ.

Последните случувања каде пациентите изјавуваат дека за да бидат оперирани потребно е претходно да купат одредени материјали поради недостиг на истите на клиниките, а истото го потврдуваат и докторите се загрижувачки. Се поставува прашањето што со оние пациенти кои немаат финансиски средства да ги купат материјалите. Како недостигот на средства ќе влијае врз нивното здравје?

И наместо надлежните да се позанимаваат со овој проблем и да проверат дали и што фали, за да изнајдат начин да ги обезбедат потребните материјали, тие решија да донесат наредба за забрана на докторите за давање изјави. Ова во никој случај не помага за решавање на проблемите со кои се соочени пациентите.

Потсетуваме на последните неколку неуспешни брзи акции на Владата после кои следеше нивно укинување од страна на Уставниот суд и нивна промена. Здравството не е поле на кое може да се дозволат брзи и непромислени акции затоа што истите можат да повлечат бројни последици по здравјето и животот на луѓето.

Хелсиншкиот Комитет ја следи состојбата со ново формираните Национален ургентен траума центар и постапката пред Уставниот суд по повод поднесената иницијатива за поништување на владината одлука.

Повторно потсетуваме дека она што е најважно во целата оваа ситуација е здравјето и животот на пациентите. Очекуваме крајниот резултат да биде во нивна корист, па дури ако е потребно некој да признае дека избрзал со реформите и почнал од крајот, па да се врати еден чекор назад и овој пат да ги направи како што треба!

II. ПОЕДИНЕЧНИ СЛУЧАИ

2.1. Позитивно решен случајот на Г-ѓа Сали Аниша за доделување на родителскиот додатоци

Во минатиот месечен извештај[13], Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија известуваше за предметот на Г-ѓа Сали Анита од Велес, која се обрати до нас и не известува дека со Решение на Центарот за социјална работа во Велес од 26.04.2010 година е одбиено нејзиното барање за остварување на право на родителски додатоци за четврто родено дете.

Во добиеното решение е наведено дека: “Барањето за остварување на правото на родителски додатоци се одбива како неосновано

бидејќи Сали Анита во месец април 2010 год. се породила во четврто раѓање по ред со две живородени деца (близнаци) како четврто и петто дете, што значи дека со раѓањето на петтото дете истата не може да го оствари правото како петто родено дете затоа што согласно законските прописи право на родителски додаток може да се оствари до четврто живо родено дете”.

На нашиот допис, од страна на Центарот за социјални работи во Велес уште во текот на месец јуни 2010 е добиен одговор дека за ваквата одлука тие се консултирале со надлежните лица од Министерството за труд и социјална политика и дека врз основа на поднесената жалба на странката целиот предмет е доставен до Министерството на разгледување и одлучување.

По поднесената жалба и интервенцијата од страна на Комитетот, од страна на Министерството за труд и социјална политика, во текот на месец октомври 2010 бевме известени дека предметот е решен и дека на странката и е одобрено правото на родителски додаток кое и следува според законот.

Хелсиншкиот Комитет ја поздравува постапката на Министерството, но апелира за побрзо решавање на ваквите предмети, посебно кога се работи за средства кои на децата и нивните семејства им се повеќе од потребни за да ги остварат секојдневните егзистенцијални потреби. Затоа во ваквите предмети брзата реакција е од огромно значење.

---

[1] Посети ја нашата веб страница www.mhc.org.mk

[2] Брисел, 9 Ноември 2010

[3] Gallup Balkan Monitor – Insights and Perceptions: Voices of The Balkan 2010

[4] Пресуда од 28.10.2010год, по предметот Н. Василкоски и други против РМ, Апликација бр. 28169/08

[5] Европска Конвенција за човекови права

[6] Параграф 56 од Пресудата

[7] Ид., Параграф 61

[8] Ид., Параграф 62

[9] Параграф 62 од Пресудата

[10] Ид., параграф 63

[11] Ид., параграф 46

[12] Види <http://www.mhc.org.mk/?ItemID=6F2C84109F368E439246B7E0370D8833>, месечните извештаи за декември 2007/јануари 2008, ноември 2007, јули/август 2007, февруари 2007, март 2008, јуни 2008. или пребарај „притвор“

на www.mhc.org.mk

[13] <http://www.mhc.org.mk/?ItemID=BFC0352DC393A44283C3E3FA46DBEEA1>

**МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА
НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА
Ноември 2010**

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. Слободата на информирање не треба да се линчува! Слободата на говорот не е за продажба! - Кампања за формирање на омбудсман за медиумите.
- 1.2. Национална соработница за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост
- 1.3. Ќе се одбрани ли судството од политичките притисоци?!

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Наум Милошоски од Охрид
- 2.2. Европската Конвенција во македонското право – Случај М.Т

**3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И
СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА**

- 3.1. Дали министерството за здравство ќе ги заштити правата на децата со оштетен слух?

**1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА
ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ**

- 1.1. Слободата на информирање не треба да се линчува! Слободата на говорот не е за продажба! - Кампања за формирање на омбудсман за медиумите.

Македонското општество веќе дваесет години преживува една мачна „транзиција“ кон демократија и пазарна економија. Оваа болна бесконечна транзиција остави длабок печат и на медиумите и на слободата на информирање и изразување.

Комбинација на старите проблеми и новите трендови со слободата на изразувањето и информирањето во Македонија, денес се манифестираат со тенденција на опаѓање и деструктивност во областа на ова човеково право.

Последен во низата упади во медиумите од страна на државата се случи во приватната А1 Телевизија, кога по настаните на 25 ноември, пред да ја заврши внатрешната истрага за полициската интервенција, Министерството за внатрешни работи упати јавно соопштение во кое на граѓаните им понуди правни совети за поведување постапка против Телевизијата. Ова е настан без преседан во крвката демократска историја на Република Македонија, кој доколку не се осуди, може да предизвика несогледиви последици по слободата на медиумите и јавно искажаниот збор. Сметаме дека премолчувањето на тоа соопштение и на целата полициска акција е застанување на страната на МВР, односно на

страната за директно застрашување и обид за замолчување на еден медиум. (<http://www.moi.gov.mk>). За тоа соопштение е директно одговорна министерката Гордана Јанкуловска која никако не може да се амнестира. Нејзиното неприсуство на Постојаната анкетна комисија во Собранието само уште појасно ја покажува дрскоста на министерката, но е и одраз на моќната позиција на МВР, на кое, демек, ништо не му може ниту Собранието. Овој случај е тест и за балансот на власта и на контролните механизми на практикувањето на власта во земјава.

Па така, ова сето искажано може да се сублимира во неколку најважни точки за состојбата со слободата на медиумите:

- Насилство над новинарите, неактивност на истражните органи и нивен јавен линч;
- Поведување на постапки за клеветата и навреда од страна на политичари против новинари;
- Неуспех на Советот за радиодифузија да го примени законот за контролата на радио и телевизиски оператори кои грубо го нарушуваат;
- Нејасна сопственост на медиумите, што спречува идентификување на многу од актерите на ова поле и преземање на одговорност;
- Автоцензура на новинарите, а причините се како економски, така и политички интереси на сопствениците на медиумите;
- Различни форми на политички притисок на државата и одделни парламентарни партии;
- Силно изразени и широко распространети расизам, ксенофобија, сексизам и предрасуди кон религиозните и сексуални малцинства;
- Произволност од страна на државните органи во пристапот до информации, односно нивна затвореност и честопати селктивен однос кон медиумите.

Надејта дека секоја нова власт во Македонија ќе има барем малку срам и самоиницијативност и ќе се потруди барем да ги ограничи сите горе споменати феномени, за жал бавно но сигурно умира. Праксата покажа дека сите сакаат да ја имаат контролата врз медиумите. Останува само можноста - граѓаните, односно, граѓанските организации да ги мобилизираат сите расположливи сили и чекор по чекор да се борат за да се постигнат какви било видливи, а не само статистички резултати. Потребни се конкретни механизми кои обезбедуваат право на граѓаните да добиваат и шират информации, а ваков чекор во вистинска насока би бил формирање на Омбудсман за медиумите. Секако најнапред треба неговата правна и политичка функција да дејствува во согласност со правната држава, и тој да располага со механизам кој гарантира право на граѓаните да добиваат и шират информации. Омбудсманот за медиумите треба да има, исто така, и можност да ја мобилизира граѓанската поддршка за новинарите кои се под притисок поради тоа што

совесно си ги исполнуваат своите обврски.

Исто така сметаме дека освен функционирање на механизмите на самоконтрола, кои за жал во многу медиуми недоследно се почитува, би било добро да се развие широка јавна дебата за можноста од воведување законска регулатива за печатените медиуми. Сметаме дека во многу би ја подобрило ситуацијата доколку се основа Совет за медиуми или некое слично тело кое ќе биде новиот инструмент за мониторинг на медиумскиот простор, паралелно со Советот за радиодифузија. Ги охрабруваме Здружението на новинари и Независниот новинарски синдикат да иницираат јавни дебати за овие прашања.

Хелсиншкиот комитет смета дека треба да се започне општа кампања за формирање на омбудсман за медиумите! Тој, не треба да биде само произволна форма или само некоја бесконечна бирократска игра, туку омбудсманот за медиумите да е решение за настанатите проблеми и да создаде реални услови за навремена контрола и заштита на се што опфаќа слободата на информирање во Македонија.

1.2. Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост

Согласно предвидените процедури за подготвување на македонската држава и општество за процесот на евро интеграција неопходно е да се донесат повеќе стратешки документи за различни области на општественото живеење. Во овие рамки спаѓа и обврската за подготовка и донесување на Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, која беше усвоена во Октомври 2010 година.

Во самата стратегија е наведено дека истата е изработена како документ кој ја отсликува интенцијата на Република Македонија за изедначување на степенот на вклученост и добросостојба низ сите слоеви од општеството. Тоа би значело и заокружување на стремежот пред кој сме исправени за изградба на едно кохезивно општество во кое борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост ќе значи постоење на безусловни “еднакви шанси и можности за сите”.

Главна стратешка цел за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија е Намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија преку подобро користење на расположливите човечки и

материјални ресурси, подобрување на условите за живот, за работа и на општествените услови на сите граѓани, системско и институционално содејство во функција на побрз развој, повисок стандард и поквалитетно живеење.

Покрај изнесените мерки и предлози за секое од дефинираните подрачја, се потенцира потребата за изградба на современ концепт на однесување кон социјално исклучените лица и оформување на нов социјален модел, кој во прв план ја става личноста, а не причината за исклученоста, припадноста, дијагнозата, инвалидитетот или било која друга основа за социјална исклученост на граѓанинот.

На работилницата организирана од страна на Министерството за труд и социјална политика за продолжување на активностите поврзани со подготовката на Оперативниот план за 2011 година, претставниците на невладините организации беа известени дека не постојат посебно предвидени финансиски средства за имплементација на мерките од оваа стратегија во 2011 година.

Хелсиншкиот Комитет ја следи постапката за донесување на Оперативен План за 2011 година и се надева дека оваа Стратегија нема да остане уште една неостварена желба пресликана на хартија, само поради тоа што усвојувањето на овој документ е услов за почеток на ЈИМ процесот во Република Македонија кој е еден од есенцијалните предизвици пред кој е исправена земјата низ призмата за нејзино поскорешно евроатланско интегрирање и учество во Отворениот метод на координација.

Желбата да им се помогне на сиромашните и социјално исклучени граѓани не се гледа само преку подготовката на писмени документи и стратегии, туку преку финансиските средства кои ќе бидат издвоени од страна на државата за да се остварат предвидените мерки во таа стратегија.

1.3. Ќе се одбрани ли судсвојто од џолишчкише џришисоци?!

Деновиве во јавноста е актуелна темата за судската одлука околу мерката притвор за обвинетиот Бајруш Сејдиу, на кого со решение на основниот суд му е продолжен притворот но решавајќи по жалба апелациониот суд го укинува притворот и го заменува со поблага мерка куќен притвор со дополнителна гаранција од 1,4 милиони евра.

Навидум една од многуте судски одлуки за притвор кои немаат никаков одек во јавноста, но не било така и тоа само затоа што не и се бендисала на Министерката за внатрешни работи, или уште пострашно на владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ?! Притоа би сакале да потсетиме дека мерката притвор е само мерка за обезбедување присуство на обвинетиот, а никако казна и затоа предметите во кој обвинетиот е во притвор треба да се решаваат со итност, за побргу да се дојде до правосилна пресуда.

По објавувањето на одлуката на Апелациониот суд за определување на куќен притвор, Министерката Јанкуловска во јавноста ја оценува истата како непринципиелна која нема да ги обесхрабри и уште додава дека МВР ќе ги преземе сите мерки што се во нивна надлежност за процесот да заврши докрај ?!

Согласно македонското законодавство, Министерството за внатрешни работи по основано сомнение за некое лице е должно да обезбеди соодветни докази за истото и потоа во вид на кривична пријава да ги предаде на Јавното обвинителство, каде завршува нивната надлежност во било кој процес на кривичен прогон.

Понатаму, по започнувањето на истражната и подоцна судската постапка надлежноста ја преземаат единствено судовите кои согласно Уставот се самостојни и независни, и судат само врз основа на Устав, закон и меѓународни акти додека за сите други е забрането било какво влијание од позиција на власт без разлика дали тоа некому му се допаѓа или не, па макар тоа било и Министерска и владејачка партија.

Оттука, нема друг начин како би се протолкувала изјавата на Министерката освен како директен упад во независноста на судството со обид да се изврши влијание на судиите и со тоа да се деградира правниот поредок и наруши поделбата на власта во истиот.

За жал ова не е првпат Министерството за внатрешни работи да излегува надвор од своите надлежности. Истото го стори и неодамна упатувајќи ги граѓаните на надлежните институции да побараат санкции за однесувањето на А1 телевизија доколку сакаат да го искажат својот револт на демократски начин, со тоа загрозувајќи ја независноста и слободата на медиумите како и слободата на говорот.

Очигледно Министерството за внатрешни работи треба да се потсети на фактот дека е дел од државната извршна власт и со тоа дел од државниот апарат кој е единствено надлежен за заштита на човековите права, наместо да се амнестира себеси а да бара одговорност од сите

други чинители во државата.

Сепак, она што уште повеќе загрижува е можноста изјавите на министерката и владејачката партија да имале влијание во измената на одлуката за куќниот притвор односно враќање на мерката притвор од страна на Врховниот суд, паралелно со иницирањето на постапка за разрешување на судиите од апелациониот суд. Доколку е тоа така тоа би значело крај за поделбата на власта и претворање на судството во марионета за остварување на партиските желби што е застрашувачка закана за човековите права и правната сигурност на секој граѓанин.

Хелсиншкиот Комитет континуирано укажуваше за недозволивоста на било каков напад и мешање од позиција на власт кон судството а истото е потврдено и со годинешниот извештај на Европската Комисија за напредокот на Македонија. Затоа Комитетот повторно БАРА од органите на власта да престанат со нападите и обидите за влијание на судството како би се обезбедило почитување на правниот поредок во едно демократско општество.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Наум Милошоски од Охрид

Истата судбина која ја искусил г. Трајковски, за кој известувавме во минатите месечни извештаи[1] (<http://www.mhc.org.mk>), го снашла и друг граѓанин на Скопје, кој на ден 24 Март 2009 година бил лишен од слобода од страна на припадници на полицијата и директно однесен во КПУ Идризово, без притоа да му биде доставено веродостојна пресуда донесена од страна на судот. Од доставената документација до Хелсиншкиот комитет можеше да се види дека Наум Милошоски поднел барање за повторување на постапката. Барањето било усвоено, при што судот со Решение заведена под К. Пов. бр. 72/09 од 5 Март 2009 година дозволил повторување на постапката.

Судот упатен акт издал на ден 25 Март 2009 година, по што истиот ден од КПУ Идризово Наум Милошоски бил префрлен во КПУ Затвор Скопје – Скопје, а од каде утредента бил пуштен дома со врачено правосилно решени врз основа на барањето за повторување на постапката.

Хелсиншкиот комитет упати допис до сите релевантни државни институции. Од надлежниот суд во Скопје беше побарано да бидеме известени дали се запознаени со настанатата ситуација, за причините поради кои Наум Милошоски бил приведен и упатен на издржување на казна затвор во КПУ Идризово иако немало услови за издржување на казната[2]; за причините и правниот акт врз основа на кој бил шетан од КПУ Идризово во КПУ Затвор

Скопје – Скопје од каде бил пуштен после одлежано една вечер.

Од страна на КПУ Идризово беше побарано да бидеме известени за причините поради кои Наум Милошоски бил примен од нивна страна кога на Упатениот акт стоело “Осуденикот на .... година, најдоцна до ..... да се јави во КПУ “Затвор Скопје” – Скопје, заради издржување на казна затвор.”, а врз основа на каков акт бил префрлен во КПУ Затвор Скопје – Скопје. Со истото прашање Хелсиншкиот комитет се обрати и до КПУ Затвор Скопје – Скопје.

Од страна на Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди беше побарано да бидеме известени за следните три прашања:

- како е можно лицето Наум Милошоски да бил лишено од слобода на ден 24 Март 2009 година, без притоа да постоел упатен акт за негово лишување на слобода;
- кои се причините за лишување од слобода; и
- врз основа на каков акт Наум Милошоски е однесен во КПУ “Идризово”.

На случајот добиени се известувања од страна на следните органи:

1. Надлежниот основен суд во Скопје, не известува дека упатен акт судот изготвил на 25 Март 2009 година, но не било издадено наредба за приведување на Наум Милошоски. Судот натаму во дописот наведува дека упатниот акт бил издаден “откако претходно добил сознанија дека Наум Милошоски веќе се наоѓа на издржување на казна затвор по други предмети”, па најверојатно размислил штом е веќе внатре, дај да го искористиме (н.з.).

2. Од страна на КПУ Затвор Скопје - Скопје ни потврдија само дека на горенаведениот датум Наум Милошоски бил префрлен од една затворска установа во друга затворска установа, т.е. дека го примиле во нивната установа, а утредента го испишале.

3. КПУ Идризово не извести дека лицето Наум Милошоски на 24 Март 2009 година било спроведено од страна на полицијата согласно упатен акт издаден од друг надлежен судски орган. Но, од доставената документација во прилог, а и од нивниот одговор, произлегува дека против Наум Милошоски се воделе и други кривични постапки пред друг надлежен основен суд. Правосилно завршените кривични постапки со решенија биле укинати, за едната во 2004 година било дозволено повторување, а другата

во 2006 година било вратена во поранешна состојба – во жалбена постапка. Притоа истовремено (значи 2004 и 2006 година) биле донесени и решенија за запирање на постапките за извршување на казната затвор.

Гореспоменатите решенија по факс на затворската управа им биле доставени на денот на спроведувањето. Сега се поставува прашањето, дали имало потреба од ваква избрзаност и збрка од страна на судот, полицијата и затворските установи, на штета на Наум Милошоски. Апсолутно не е виновно лицето и не треба да трпи заради меѓусебна не координираност на надлежните органи.

Понатаму во дописот се наведува дека лицето Наум Милошоски било задржано до утредента кога, надлежниот скопски суд изготвил упатен акт и замолница до затворот да лицето биде префрлено во друг затвор заради издржување на казна затвор за кривична постапка, по која исто така било дозволено повторување на постапката!!!

Во конкретниот случај не е спорно дека се воделе кривични постапки против Наум Милошоски, но спорен е чинот на лишувањето од слобода и законската поткрепа за истиот чин, како и задржувањето на лицето во затвор (Идризово) без притоа да има основа. Ако биле запрени постапките за издржување на казните, врз основа на што тогаш било задржано една вечер лицето во затвор?!?!

Хелсиншкиот комитет е зачуден од незаконитоста на постапувањето на полицијата, која и пред да се изготват упатни акти најверојатно знае дека ќе ги има, па за секој случај го приведува граѓанинот.

Хелсиншкиот комитет со загриженост ја прими информацијата за “готовноста” на полицијата во вакви случаи, при немање на валиден законски основ за лишување од слобода и започнување на издржување на казна затвор (бидејќи нема упатни акти), ... а сепак лицата се лишуваат од слобода, најверојатно размислувајќи дека ќе се најде нешто за што ќе одлежи во затвор. Овој не е прв случај што полицијата во зачудувачки итна и непотребна соработка со државните органи си поигрува со судбините на граѓаните. Ова му доаѓа како народната “наведни ја главата никој не те гиба, малку крени ја истата ти отиде”.

Хелсиншкиот комитет ги повикува инволвираните државни органи повеќе да се координираат меѓу себе, а воедно да се поведе

постапка за расчистување на дилемата дали воопшто имало валиден законски основ да биде приведено лицето Наум Милошоски (очигледно противправно и противзаконито), а сторителите кои избрзале во одлуките соодветно да бидат казнети.

2.2. Европската Конвенција во македонското право – Случај М.Т

Хелсиншкиот Комитет во изминатиот период беше известен за случај од кој лесно може да се извлече заклучок за тоа колку нормите од Европската Конвенција за човекови права се транспонирани во домашното право или уште повеќе во македонската судска пракса.

Имено, Основниот Суд Скопје 1 Скопје при крајот на 2009 година донел пресуда за сторено кривично дело “Тешко дело против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот”, во постапка која е започната од 1999 година, односно по скоро 10 години.

Странката на Хелсиншкиот Комитет е татко на малолетното девојче што го изгубило својот живот при сообраќајната несреќа, а кој 10 години ги посетува судовите во обид правдата да биде задоволена.

Бидејќи очигледно правото на судење во разумен рок затаило во случајот, странката се обратила до Врховниот Суд на РМ со Барање за заштита на правото на судење во разумен рок. Овој механизам е воведен за да им се овозможи на граѓаните да добијат оштета за повредата на ова право од страна на судовите во РМ, како би се избегнала потребата граѓаните да се обраќаат до Судот во Стразбур. Меѓутоа барањето на странката е одбиено како од Врховниот Суд така и од Советот на истиот суд кој решавал по жалба.

Врховниот Суд во предметот настапува со образложение дека барателот кој се јавува како оштетен во кривичната постапка, нема својство на странка и со тоа не се стекнал со својство на странка која може да истакне барање за заштита на правото на судење во разумен рок во смисла на Законот за Судовите, и поради тоа истото му е одбиено.

Неспорно е дека согласно законот за кривична постапка оштетениот не се смета за странка во постапката, како што е неспорно и дека Законот за Судовите во својот член 36 ст.1 вели дека странката која смета дека надлежниот суд го повредил правото на судење во разумен рок, има право да поднесе барање за заштита на правото на судење во разумен рок до Врховниот Суд на РМ.

Но, од друга страна пак, Европската Конвенција за човекови права во својот член 6 вели секој ...

има право на правично и јавно судење во разумен рок.. и има право да поднесе барање до Европскиот Суд за човекови права доколку се смета за жртва на повреда на своите права[3].

Доколку целта на измените на Законот за судови и воведувањето на механизмот пред Врховниот суд, е да се инкорпорираат слободите и правата од Европската Конвенција во домашното законодавство, тогаш во овој случај тоа е направено неуспешно поради скратување на опфатот на лица кои нејзините норми ги покриваат.

За жал, она што законодавецот го пропуштил ниту Врховниот Суд не успеал да го надополни преку својата пракса држејќи се ригидно на строго рестриктивно толкување на законските норми.

Уште повеќе за забележување е што Европската Конвенција за човекови права е директно применлива во домашното право и таа има поголема правна сила од домашните закони, што многу едноставно му овозможува на било кој Суд од земјата, духот и суштината на Конвенцијата да ги преточи во своите судски одлуки.

Сепак, поради нефлексибилноста на домашното право и Судовите, најмногу ќе изгубат граѓаните кои нема да добијат заштита и за толку очигледна и флагрантна повреда на нивното право внатре во својата земја, но затоа иронијата да биде поголема, истата ќе ја добијат во Стразбур.

Хелсиншкиот Комитет го изразува своето разочарување од ваквите решенија на Врховниот Суд и апелира до Судовите директно да ја применуваат Европската Конвенција за човековите права во своите одлуки како би обезбедиле поголема заштита на правата на граѓаните. Исто така, Комитетот го повикува и Собранието на РМ како законодавна власт да направи измени во Законот за Судовите и истиот да го прилагоди на духот на Европската Конвенција за човекови права.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Дали минисџерсџивојто за здравсџиво ќе ги зашџијџи џравџџа на геџџџа со ошџџџен слух?

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија се обратија родителите на неколку деца со оштетен слух кои не информираа за состојбата во која се наоѓаат и побараа помош од наша страна. Од страна на родителите бевме информирани дека е направена листа на приоритети и дека две од тие деца се оперирани и тоа со финансиски средства кои ги обезбедила ОРЛ Клиниката, а не Фондот, а останатите операции се стопирани се

додека Фондот не префрли пари за истите.

Во текот на изминатиот месец, Министерот за здравство изјави дека тој ја задолжил Клиниката за уво нос и грло најитно да направи приоритетна листа за операции и според него мора да им се даде шанса на овие деца, едноставно пари за нив мора да се најдат...

Како држава – членка која ја ратификувала Конвенцијата за правата на детето, Република Македонија се обврзала на детето да му обезбеди таква заштита и грижа што е неопходна за неговата добросостојба. Врз основа на чл.3[4] од ратификуваната Конвенција предвидено е дека во сите активности што се однесуваат на децата од примарно значење се интересите на детето, без оглед на тоа дали ги спроведуваат јавни или приватни институции за социјална заштита, судови, административни органи или законодавни тела.

Правото на здравствена заштита е загарантирано во чл.23[5] и 24[6] од Конвенцијата, со кои се предвидува дека уважувајќи ги посебните потреби на детето со пречки во развојот, помош се дава бесплатно секогаш кога тоа е можно и државата мора да настојува ниедно дете да не биде лишено од правото на највисоко ниво на здравствена и медицинска заштита и рехабилитација.

Во конкретниов случај пред се мора да го имаме во предвид мислењето на стручњациите во оваа област дека: “Кохлеарните импланти можат да им помогнат скоро на сите деца кои имаат проблеми со слухот на возраст до поаѓање на училиште, и на возрасните што некогаш имале развиен говор, а потоа потполно го изгубиле слухот. Кај деца постари од 8 години и возрасни кои не биле во контакт со звукот, кохлеарен имплант може да предизвика само чувство на звук, но не и разбирање на говор. Резултат на долгите години на живот во потполна тишина е губење на способноста на слушните центри во мозокот која создава звучна слика, а со самото тоа е трајно оневозможено разбирањето. Оваа појава се случува затоа што со стареењето мозокот ја губи својата способност во делот што треба да ги презема звуците. Од таа причина неопходно е да се направи имплантацијата што е можно порано.”

Хелсиншкиот Комитет писмено се обрати до Министерството за здравство, Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија и Клиниката за оториноларингологија, со барање да не известат

за причините поради кои на овие деца се уште не им е направена потребната операција и кога истата ќе им биде овозможена.

Со оглед на тоа дека иако се работи за итен случај се уште немаме добиено одговор од ниту една од прозваните институции, Комитетот продолжува со набљудување на случајот и активно лобирање за заштита на правата на овие деца.

-----
[1] Месечен извештај за состојбата на човековите права во Република Македонија Јуни 2009

[2] На странката и било дозволено повторување на кривичната постапка

[3] Член 34 од ЕКЧП

[4] Член 3

1. Во сите активности што се однесуваат на децата од примарно значење се интересите на детето, без оглед на тоа дали ги спроведуваат јавни или приватни институции за социјална заштита, судови, административни органи или законодавни тела.

2. Државите членки се обврзуваат на детето да му обезбедат таква заштита и грижа што е неопходна за неговата добросостојба, земајќи ги предвид правата и обврските на неговите родители, законитите старатели или други поединци кои се правно одговорни за детето и ги преземаат за таа цел сите потребни законодавни и административни мерки.

3. Државите членки се грижат институциите, службите и установите кои се одговорни за грижа или заштита на децата да бидат во согласност со стандардите што ги утврдиле надлежните органи, посебно во областа на сигурноста, здравјето, бројот и подобноста на персоналот, како и стручниот надзор.

[5] Член 23

1. Државите членки признаваат дека детето со ментални или физички пречки во развојот треба да ужива целосен и достоин живот, во услови со кои се обезбедува неговото достоинство, се поттикнува самостојноста и се олеснува активното учество на детето во заедницата.

2. Државите членки го уважуваат правото на детето со пречки во развојот на посебна нега и ќе ја поттикнуваат и обезбедуваат помошта на детето кое за тоа ги исполнува условите и оние кои се одговорни за грижење за него, а за која е поднесено барање, зависно од расположивите средства, и која одговара на состојбата на детето, и на условите на родителите или на другите лица кои се грижат за детето.

3. Уважувајќи ги посебните потреби на детето со пречки во развојот, помош во согласност со точка 2 се дава бесплатно секогаш кога тоа е

можно, имајќи ги во вид финансиските средства на родителите или на другите лица кои се грижат за детето, и е така замислена детето со пречки во развојот да има ефикасен пристап и да добива образование, обука, услуги на здравствена заштита и рехабилитација, подготвување на што поцелосна општествена интеграција и личен развој на детето, вклучувајќи го културниот и духовниот развој.

[6] Член 24

1. Државите членки му го признаваат на детето правото на највисоко ниво на здравствена и медицинска заштита и рехабилитација. Државите членки ќе настојуваат ниедно дете да не биде лишено од правото на таква здравствена заштита...

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2010

ХЕЛСИНШКИ КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

WWW.MHC.ORG.MK